

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI**

**İSTANBUL KÖPRÜLÜ KÜTÜPHANESİ FAZIL AHMET
PAŞA KOLEKSİYONU'NDA BULUNAN OSMANLI
DÖNEMİ CİTLERİ**

HATİCE GÜL COŞAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:

Dr. Öğr. Üyesi Hacer KARA

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Gül COŞAR
	Numarası	168118011001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı/ Sanat Tarihi Bilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğrt. Üyesi Hacer KARA
	Tezin Adı	İstanbul Köprülü Kütüphanesi Fazıl Ahmet Paşa Koleksiyonu'nda Bulunan Osmanlı Dönemi Ciltleri

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan İstanbul Köprülü Kütüphanesi Fazıl Ahmet Paşa Koleksiyonu'nda Bulunan Osmanlı Dönemi Ciltleri başlıklı bu çalışma 13/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Dr. Öğrt. Üyesi	Hacer KARA	
2	Prof. Dr.	Ali BAŞ	
3	Dr. Öğrt. Üyesi	Erkan AYGÖR	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Gül COŞAR		
	Numarası	168118011001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	SANAT TARİHİ/SANAT TARİHİ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İSTANBUL KÖPRÜLÜ KÜTÜPHANESİ FAZIL AHMET PAŞA KOLEKSİYONU'NDA BULUNAN OSMANLI DÖNEMİ CİLTLERİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası
Hatice Gül COŞAR

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Gül COŞAR		
	Numarası	168118011001		
		SANAT TARİHİ/SANAT TARİHİ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Hacer KARA		
Tezin Adı	İSTANBUL KÖPRÜLÜ KÜTÜPHANESİ FAZIL AHMET PAŞA KOLEKSİYONU'NDA BULUNAN OSMANLI DÖNEMİ CİLTLERİ			

ÖZET

“İstanbul Köprülü Kütüphanesi Fazıl Ahmet Paşa Koleksiyonu’nda Bulunan Osmanlı Dönemi Ciltleri” adlı çalışmamızda Fazıl Ahmet Paşa koleksiyonuna ait Osmanlı dönemi eserlerinin sanatsal niteliği belirlenmeye çalışılmıştır. Cilt kapakları ilk olarak kitapların veya mecmuaların korunması amacıyla ortaya çıkmış daha sonraki dönemlerde fonksiyonel özelliğinin yanı sıra estetik açıdan da son derece önemli bir sanat dalı halini almıştır. İlk Türk ciltleri Uygurlara kadar dayanmaktadır. Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde her daim dönem özelliklerine uygun olan ciltlerle kitaplar kaplanmıştır.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada Fazıl Ahmet Paşa koleksiyonunda bulunan Osmanlı dönemi ciltlerinin tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Koleksiyon dâhilin de Osmanlı dönemine ait 15 ve 19. yy aralığının da 56 örnek incelenmiştir. Bu örneklerin 15’i 15. yüzyıla, 23’ü 16. yüzyıla 10’u 17. yüzyıla, 7’si 18. yüzyıla 1’i 19. yüzyıla aittir. Araştırmamız kapsamında yer alan bu nadide örneklerin büyük bir çoğunluğu günümüze sağlam bir vaziyette gelmiştir.

Çalışmamız beş bölümden meydana gelmektedir. “Giriş” başlığı altında “Konunun Tanımı, Amacı ve Sınırları”, “Yöntem”, “Konuyla İlgili Yayınlar” ve “Köprülü Kütüphanesi” hakkında bilgilere yer verilmiştir. “Türk Cilt Sanatı” başlığını taşıyan ikinci bölümde “Cildin Tanımı ve Tarihi”, “Mücellit Teşkilatı”, “Cildin Bölümleri”, “Kapağın Bölümleri”, “Cilt Çeşitleri”, “Cilt Yapımında Kullanılan Malzeme ve Aletler” anlatılmıştır. Üçüncü bölümde “İstanbul Köprülü Kütüphanesi Fazıl Ahmet Paşa Koleksiyonu’nda Bulunan Osmanlı Dönemi Ciltleri” başlığı altında katalog kısmına yer verilmiştir. Dördüncü bölüm “Değerlendirme” bölümü yer almaktadır. Bu bölüm “Malzeme ve Renk”, “Teknik”, “Cildin Bölümleri”, “Kapağın Bölümleri”, “Süsleme Programı” ve “Mücellit”, başlıkları altında incelenmiştir. Beşinci bölüm “Sonuç” kısmından oluşmaktadır.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

Author's	Name and Surname	Hatice Gül COŞAR			
	Student Number	168118011001			
		SANAT TARİHİ/SANAT TARİHİ			
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X		
		Doctoral Degree (Ph.D.)			
	Supervisor	Dr. Öğr. Üyesi Hacer KARA			
Title of the Thesis/Dissertation	OTTOMAN PERİOD BOOK BİNDİNS FOUND AT FAZIL AHMET PASHA COLLECTION IN ISTANBUL KÖPRÜLÜ LIBRARY				

ABSTRACT

In this thesis on “Ottoman Period Book Bindings found at Fazil Ahmet Pasha Collection in Istanbul Koprulu Library” Ottoman period belonging to Fazil Ahmet Pasha collection the artistic quality of his works have been tried to be determined. The binding covers are first of books or memuas for the protection functional development in later periods in addition to its feature, it has become a very important art branch in aesthetic aspects. First Turkish bindings is based on Uyghurs. Seljuks, Beylikler and Ottoman periods books are covered with bindings that are suitable for the characteristics of the period.

In this study, Fazil Ahmet Pasha Collection Ottoman the historical development of the period bindings is discussed. Included in the collection from the Ottoman period 15. and 19. the range of the century has also examined 56 examples. 15 of these examples 15th century, 23 of the 16th century, 10 examples until the 17th century, 7 examples 18. century, the last one of examples the 19th century. Within the scope of our research the vast majority of these rare examples have survived intact.

In the first chapter of thesis which consists of five main chapters, under the main title of “Introduction”; the Definition of the Subject, the Purpose and Limits of the Subject”, “Method” and “Related Publications” and Information about the “Köprülü Library” is given. The title of “Turkish Binding Art”; have been described in second chapter “Definition and History of Binding”, “Bindery Organization”, “Section Of Bindings”, “Chapter of Binding” and “Types of Bindings”, “Tools Used to Make Bindings”.

In thrid chapter, “Ottoman Period Book Bindings found at Fazil Ahmet Pasha Collection in Istanbul Koprulu Library” consists of the catalog. The title of “Evaluate” have been described in fourth chapter, bindings have been evaluated in terms of “Material and Color”, “Technique”, “Section Binding”, “Decoration Program” ve “Bindery”. In fivth chapter, consists of the “Conclusion” section.

ÖNSÖZ

İnsanoğlunun yaratılış serüveni içerisinde ilk anlarından itibaren öğrenme, bilgi edinme ve bunları en iyi şekilde kullanma ihtiyacından kaynaklı olarak nesiller boyunca belge saklama amacıyla kütüphanecilik oluşmuştur. Geçmişten günümüze milli kültürümüzün yazılı ve basılı eserlerimizi geleceğe aktaran kültür kurumlarından biri olan Yazma Eserler Kütüphaneleri içinde bulundurduğu yazma ve matbu eserlerle önemli bir kültür kaynağı olmuştur. Bu kaynaklar içerisinde din, dil, tarih, coğrafya, astronomi ve fen ilimleri vb. konularda yazılmış eserler mevcuttur. Bu yazma eserler içerdikleri konular kadar sanat değeri bakımından da önem taşımaktadırlar. Bu kapsamda eserlerin yapraklarını korumak amacıyla yapılan kitap kapaklarındaki süsleme kompozisyonları kitap sanatları açısından önem arz eder.

Konumuz olan Köprülü Kütüphanesi yazma eserler bakımından oldukça önemlidir. Kütüphane bünyesinde yer alan Fazıl Ahmet Paşa Koleksiyonu, sanat değeri bakımından farklı dönemlere ait zengin örnekleri barındırmaktadır. Bu koleksiyon içerisinde son derece kıymetli eserlerin bulunması ve konuya ilişkin daha önce herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması sebebiyle böyle bir çalışma yapmayı uygun bulduk.

Çalışmamızın konusunu oluşturan “İstanbul Köprülü Kütüphanesi Fazıl Ahmet Paşa Koleksiyonu’nda Bulunan Osmanlı Dönemi Ciltleri” adlı çalışma ile 15 ve 19. yüzyıllar arasındaki Osmanlı Dönemi ciltleri ayrıntılı bir şekilde incelenip bilim dünyasına katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Öncelikle çalışmam boyunca konunun belirlenmesinden sonuçlanmasına kadar, benden desteğini ve yardımını esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hacer Kara’ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Kütüphanede yapmış olduğum çalışma sırasında bana destek olan kuzenim Tuğba Coşar ve ketebe kayıtlarının okumasında yardımlarını esirgemeyen Selman Şahin’e, maddi ve manevi her konuda desteklerini esirgemeyen aileme, özellikle anneme sonsuz şükranlarımı sunarım.

Hatice Gül COŞAR
KONYA, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR	VIII
1.GİRİŞ	1
1.1. Konunun Tanımı, Amacı ve Sınırları.....	1
1.2. Yöntem.....	2
1.3. Konuyla İlgili Yayınlar	3
1.4. Köprülü Kütüphanesi	6
2. TÜRK CİLT SANATI	8
2.1. Cildin Tanımı ve Tarihi.....	8
2.2. Mücellit Teşkilatı	12
2.3. Cildin Bölümleri.....	15
2.4. Kapağın Bölümleri	16
2.5. Cilt Çeşitleri	17
2.5.1. Malzemelerine Göre	17
2.5.2. Süsleme Tekniğine Göre	18
2.6. Cilt Yapımında Kullanılan Malzeme ve Aletler	20
3. İSTANBUL KÖPRÜLÜ KÜTÜPHANESİ FAZIL AHMET PAŞA KOLEKSİYONU'NDA BULUNAN OSMANLI DÖNEMİ CİLTLERİ.....	23
4. DEĞERLENDİRME	136
4.1. Malzeme ve Renk.....	136
4.2. Teknik	137
4.2.1. Gömme Tekniği.....	138
4.2.2. Soğuk Kalıp Baskı Tekniği	138
4.2.3. Kat'ı Tekniği	139
4.2.4. Boyama Tekniği	140
4.2.5. Alttan Ayırma Tekniği	140
4.2.6. Üstten Ayırma Tekniği	140
4.2.7. Mülemma Tekniği	141
4.2.8. Mülevven Tekniği	142
4.2.9. Yazma ve Yekşah Tekniği.....	144

4.3. Cildin Bölümleri.....	144
4.3.1. Kapaklar	144
4.3.2. Sırt	145
4.3.3. Sertap.....	145
4.3.4. Miklep.....	146
4.4.Kapağın Bölümleri	148
4.4.1. Şemseler	148
4.4.2. Salbekler	150
4.4.3. Köşebentler.....	151
4.4.4. Cetveller, Zencerekler ve Bordürler	152
4.5. Süsleme Programı	154
4.5.1. Figürlü Cilt	154
4.5.2. Bitkisel Süsleme	155
4.5.3. Bulut	159
4.5.4. Yazı.....	162
4.5. Mücellit	163
5. SONUÇ	163
BİBLİYOGRAFYA	167
FOTOĞRAF LİSTESİ	172
FOTOGRAFLAR	179
ÖZGEÇMİŞ	246

KISALTMALAR

age. :	Adı Geçen Eser
agm. :	Adı Geçen Makale
agmd :	Adı Geçen Madde
agt. :	Adı Geçen Tez
Bkz. :	Bakınız
TDV. :	Türkiye Diyanet Vakfı
s :	Sayfa
Örn. :	Örnek
vb. :	Ve Benzeri

1.GİRİŞ

1.1. Konunun Tanımı, Amacı ve Sınırları

“İstanbul Köprülü Kütüphanesi Fazıl Ahmet Paşa Koleksiyonu’nda Bulunan Osmanlı Dönemi Ciltleri” adlı çalışmamızda Osmanlı döneminde ilk halk kütüphanesi olma özelliğini taşıyan Köprülü Kütüphanesi içerisinde yer alan Fazıl Ahmet Paşa koleksiyonuna ait Osmanlı ciltler incelenmiştir. Fazıl Ahmet Paşa tarafından yaptırılan Kütüphane daha sonra yapılan bağışlar ve satın almalarla zenginleştirilmiştir. Kütüphane içerisinde Fazıl Ahmet Paşa, Hafız Ahmet Paşa ve Mehmet Asım Bey olmak üzere üç farklı koleksiyon bulunmaktadır. Bu koleksiyonlar içerisinde Fazıl Ahmet Paşa koleksiyonun da yer alan son derece eşsiz eserler içerisinde Osmanlı dönemine ait olan ciltler araştırmamızın konusunu oluşturmuştur.

Bu konuyu seçmemizdeki en önemli amaç Fazıl Ahmet Paşaya koleksiyonu içerisinde yer alan Osmanlı dönemine ait ciltlerin sanatsal niteliğini belirleyerek katalog oluşturmak ve kitap sanatları içerisindeki yerini belirlemektir. Daha önce Fazıl Ahmet Paşa koleksiyonuna ait cilt sanatı üzerine toplu bir çalışma bulunmamasından dolayı bu koleksiyon üzerinde çalışılmıştır. Eserlerin ciltleri malzeme, teknik ve süsleme kompozisyonları bakımından incelenerek 15 ve 19. yüzyıllar arasında yapılan eserlere ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Araştırma konumuz olan Fazıl Ahmet Paşa koleksiyonunda 1604 yazma eser mevcuttur. Bu eserlerden matbu olanlar, Selçuklu ve Beylikler dönemine ait olanlar, kapakları tahrip olduğu için motif analizi yapılamayanlar, fotoğrafları çekilmemiş olanlar, deri dışında kâğıt, kumaş gibi farklı malzemelerle kaplananlar ve birbirinin aynı ya da benzer kalıplarla süslenenler elenerek 56 adet eserin cildi incelenmiştir. Herhangi bir teknik ve tarih sınırlaması yapılmadan, koleksiyon da bulunan Osmanlı dönemi ciltleri tanıtılmaya çalışılmıştır.

1.2. Yöntem

Araştırmamız ilk olarak kitaplar, makaleler, yüksek lisans tezleri, doktora tezleri, vb. yayınlar taranıp başlamıştır. İncelenecek koleksiyon seçilmeden önce Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler Bölge Müdürü ile görüşülüp, birkaç koleksiyon cildi kütüphane kayıtları doğrultusunda taranmıştır. Bunlar içerisinde Fazıl Ahmet Paşa tarafından Köprülü Kütüphanesi'ne vakıf edilen yazma eserlerin ciltleri kütüphanenin dijital ortamında tek tek taranıp bilgileri ve fotoğrafları tespit edilmiştir. Tarama esnasında iç ve dış kapaklarda, miklelerin görselleri dikkate alarak eserlerin gözlem formları doldurulmuştur. Ayrıca eserlerin ketebe kaydının bulunduğu sayfaları ve ketebesini bulunmayan eserlerin tezhipli sayfalarının fotoğrafları alınmıştır. Kütüphane yönetimi tarafından eserlerin görülmesine ve fotoğraflanmasına izin verilmemesinden dolayı bütün bilgiler dijital ortamdan elde edilmiştir.

Ardından belirlenen ana hat planı çerçevesinde elde edilen veriler ışığında metin kısmı yazılmıştır. Bu kısım incelenen veriler doğrultusunda klasik sistemde verilen dipnotlar ve fotoğraflarla güçlendirilmiş, tezin sonuna konuya ilişkin bir tablo yerleştirilmiştir.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. “Giriş”, “Türk Cilt Sanatı”, “İstanbul Köprülü Kütüphanesi Fazıl Ahmet Paşa Koleksiyonu’nda Bulunan Osmanlı Dönemi Ciltleri”, “Değerlendirme” ve “Sonuç” bölümlerinden oluşmaktadır. Birinci bölümde “Giriş” başlığı altında “Konunun Tanımı, Amacı ve Sınırları”, “Yöntem”, “Konuyla İlgili yayınlar” ve “Köprülü Kütüphanesi” hakkında bilgiye yer verilmiştir. İkinci Bölümde “Cildin Tanımı ve Tarihi”, “Mücellit Teşkilatı”, “Cildin Bölümleri”, “Kapağın Bölümleri”, “Cilt Çeşitleri”, “Cilt Yapımında Kullanılan Malzeme ve Aletler” anlatılmıştır. Üçüncü bölümde “İstanbul Köprülü Kütüphanesi Fazıl Ahmet Paşa Koleksiyonu’nda Bulunan Osmanlı Dönemi Ciltleri” başlığı ele alınarak katalog kısmı yerleştirilmiştir. Bu kısımda 56 cilt incelenerek ayrıntılı tanımları yapılmıştır. Eserlerin ketebe kayıtlarından tarihleri belirlenmiştir. Tarihi bilinmeyen eserlerse cilt yüzeyinde yer alan süsleme kompozisyonları dikkate alınarak diğer koleksiyonlar ışığında tarihleme yoluna

gidilmiştir. Eserler kronolojik olarak sıralanmıştır. Dördüncü bölümde “Değerlendirme” bölümü yer almaktadır. Bu bölüm “Malzeme ve Renk”, “Teknik”, “Cildin Bölümleri”, “Kapağın Bölümleri”, “Süsleme” ve “Mücellit”, başlıkları altında incelenmiştir. Beşinci bölüm “Sonuç” kısmından oluşmaktadır.

Araştırma metninin son kısmında bibliyografya, fotoğraf listesi ve değerlendirme tablosu yer almaktadır. Bibliyografya kısmı yazarların soy isimlerine göre alfabetik sıraya uygun olarak yerleştirilmiştir.

1.3. Konuyla İlgili Yayınlar

Araştırmamızın bu bölümünde cilt sanatıyla alakalı yapılan başlıca çalışmalar dikkate alınarak kitap, tezler ve makaleler tanıtılmıştır.

Kemal Çığ tarafından yazılan *Türk Kitap Kapakları*¹ adlı çalışmada cilt sanatı hakkında genel bilgiler verilerek deri ciltlerindeki malzeme ve teknik, türk deri ciltleri ve Türk lake ciltleri başlıklarına yer verilmiştir. Çalışmada 15. ve 20. yüzyıl arasında kalan dönemler örneklerle değerlendirilmiştir.

İsmet Binark tarafından kaleme alınan *Eski Kitap Sanatlarımız*² adlı eserde kitap sanatları hakkında genel bilgiler verilerek eserin ilk kısmında cilt ve ciltçilik, Türklerde cilt sanatı, cilt sanatının tarihsel gelişimi, deri ciltlerde malzeme ve teknik, yazma ciltlerin kısımları ve cilt üzerine süslemeler hakkında bilgi verilmiştir.

Yılmaz Özcan’a ait olan *Türk Kitap Sanatlarında Şemse Motifi*³ isimli çalışmada şemsenin yapımı, şemsenin bölümleri, şemse teknikleri, cildin bölümleri, şemse süslemesinin yapılış tekniği, şemselerde kullanılan süsleme türleri, şemsenin günümüzde kullanılacağı yerler ve şemselerin bulunduğu yerler hakkında bilgi verilmiştir.

¹ Kemal Çığ, **Türk Kitap Kapakları**, Ankara, 1953.

² İsmet Binark, **Eski Kitapçılık Sanatlarımız**, Ankara, 1975.

³ Yılmaz Özcan, **Türk Kitap Sanatlarında Şemse Motifi**, Ankara, 1990.

Yıldıray Özbek tarafından hazırlanan *Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesindeki Kitap Kapakları*⁴ adlı çalışmada ilk olarak Kayseri, Kitap ve kütüphane ikinci olarak cilt ve Türk cilt sanatı hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın katalog kısmında 177 adet cilt 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar incelenmiştir. Değerlendirme bölümü her yüzyılın kendi alt başlığı olacak şekilde malzeme, köşebent, bordür, şemse miklep ve teknik Bezeme üslubu şeklinde düzenlenerek sonuç kısmı eklenmiştir.

Mine Esiner Özen tarafından yazılan *Türk Cilt Sanatı*⁵ adlı çalışma üç ana başlıktan meydana gelmektedir. İlk bölümde klasik doğu ciltleri başlığı altında, tarihçe, klasik cildin bölümleri, klasik doğu ciltleri ve batı ciltleri arasındaki fark, klasik cildin çeşitleri adı altında alt başlıklardan meydana gelmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde Ciltçilik başlığı yer almakta olup, üçüncü bölümde Sözlük başlığı bulunmaktadır.

Ahmet Saim Arıtan'a ait olan *Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubunu Taşıyan Cilt Kapakları*⁶ beş bölümden meydana gelen doktora tezinin dördüncü bölümü olan katalog kısmında 224 adet eser Bursa, Kayseri, Amasya, Ankara ve İstanbul'daki eserlerden seçilen ciltleri kapsamaktadır. Ayrıca tezde Anadolu Selçuklu Ciltleri ile Muasırı Türk-İslam Ciltlerinin Mukayese ve Değerlendirmesi ve sonuç kısmı yer almaktadır. Arıtan'ın *Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı*⁷ adlı makalesinde cilt sanatının kısa tarihçesi verilerek, Selçuklu dönemine ait ciltlerin ve kapağın bölmeleri, tezyini özellikler, Anadolu Selçuklu ciltlerinde malzeme ve teknik ve son olarak üslup ve kompozisyon özellikleri anlatılmaktadır. *Ciltçilik*⁸ maddesinde cildin tanımı ve cilt sanatının tarihsel gelişimi anlatılmıştır. Cilt üslubu, cilt çeşitleri, mücellitler, ciltçilik teşkilatı, cildin yapılışı, malzeme, alet ve süsleme hakkında bilgiler verilmiştir.

⁴ Yıldıray Özbek, *Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesindeki Kitap Kapakları*, Kayseri, 2005.

⁵ Mine Esiner Özen, *Türk Cilt Sanatı*, Ankara, 1998.

⁶ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubunu Taşıyan Cilt Kapakları*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Sanat Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1992.

⁷ Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı", *Türkler*, Cilt:7, Ankara, 2002, s.933-943.

⁸ Ahmet Saim Arıtan, "Ciltçilik" *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 7, İstanbul, 1993, s.551-557.

Hacer Kara tarafından yazılan *Konya Mevlâna Müzesi Müzelik Eserler Bölümünde Bulunan Osmanlı Dönemi Ciltleri*⁹ adlı doktora tezi beş bölümden meydana gelmektedir. Çalışmanın katalog kısmında, Mevlana Müzesi Müzelik Eserler bölümünde bulunan Osmanlı dönemine ait 149 eserin cildi kaleme alınmıştır. Çalışmanın değerlendirme kısmı, malzeme ve renk, teknik, cildin bölümleri, süsleme programı ve mücellit başlıklarından oluşmakta olup, sonuç kısmına yer verilmiştir. *Konya da üretilen Osmanlı ciltleri*¹⁰ adlı makalesi Konya Mevlana Müzesi Müzelik Eserler Bölümünde bulunan Osmanlı dönemi ciltlerinden dokuz âdetinin vakıf kayıtlarındaki bilgiler ve ketebe kayıtlarındaki hattatlarından yola çıkılarak Konya da üretildiği tespit edilen bir çalışmadır. Ayrıca aynı koleksiyonda buluna üç adet figürlü cilt *Konya Mevlana Müzesinde Bulunan Figürlü Cilt*¹¹ adlı makalesinde tanıtılmıştır.

Ayşe Budak'a ait olan *Konya Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi'ndeki XV-XVI. Yüzyıl Kitap Kapakları*¹² adlı yüksek lisans tezinde Konya Mevlana Müzesi İhtisas kütüphanesine 15 ve 16. yüzyıla ait 56 adet eserin cildi incelenmiştir. Değerlendirme bölümü 15 ve 16. yüzyılda malzeme, cetvel, zencerek ve bordür, köşebent, şemse, salbek ve miklep, başlıkları ve sonuçtan meydana gelmektedir.

Savaş Maraşlı, tarafından yazılan *Amasya II. Beyazıt İl Halk Kütüphanesi'ndeki XV. ve XVI. Yüzyıl Ciltleri*¹³, adlı yüksek lisans tezinde Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesinde bulunan 15 ve 16. yüzyıla ait 59 eserin cildi üzerine araştırma yapılmıştır. Çalışmanın değerlendirme kısmı 15 ve 16. yüzyıl olmak üzere ikiye bölünmüş bu bölümler malzeme, cetvel zencerek, köşebent, sertap, şemse,

⁹ Hacer Kara, **Konya Mevlâna Müzesi Müzelik Eserler Bölümünde Bulunan Osmanlı Dönemi Ciltleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2015.

¹⁰ Hacer Kara, "Konya da Üretilen Osmanlı Ciltleri", **Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 18, 2017, s.161-196.

¹¹ Hacer Kara, "Konya Mevlana Müzesi'nde Bulunan Figürlü Ciltler", **Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 20, 2018, s.167-200.

¹² Ayşe Budak, **Konya Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi'ndeki XV-XVI. Yüzyıl Kitap Kapakları**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2009.

¹³ Savaş Maraşlı, **Amasya II. Beyazıt İl Halk Kütüphanesi'ndeki XV. ve XVI. Yüzyıl Ciltleri**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2005.

miklep, teknik, bezeme ve üslup başlıklarından olup akabinde sonuç bölümü yerleştirilmiştir.

1.4. Köprülü Kütüphanesi

İstanbul ili Eminönü ilçesi Divan yolu caddesi üzerinde yer alan kütüphane Sadrazam Köprülü Mehmet Paşanın vasiyetiyle oğlu Fazıl Ahmet Paşa (1635-1676) tarafından babasının türbesi civarında yaptırılmıştır¹⁴. Eser Mimar başı Mustafa Ağa tarafından yapılmıştır. Tarihi kimliğini kaybetmeden günümüze kadar gelen yapı taş ve tuğla ile almaşık duvarlarla örülüdür. Giriş kısmında bulunan revaklar mermerden yapılmıştır. Kütüphane kare planlı olup, sekizgen kasnak üzerine oturan bir kubbe ile örtülüdür. Kubbeye pandantiflerle geçilmektedir. Batı kısmından dört basamaklı bir merdivenle içeriye girilmektedir. Bu kısım revaklarla “T” şeklinde bir düzende yapılmış, altı mermer sütun üzerine dört kubbe ile kapatılmıştır. Eser, yanlarda altta bir, üstte ikişer, girişin karşısında altı, üstte üçer pencere ile aydınlatılmıştır¹⁵.

Osmanlı mimarisinde ilk kez bağımsız bir şekilde inşa edilmiş kütüphane olması açısından son derece önemli bir yapıdır¹⁶. Fazıl Mustafa Paşanın hazırlattığı vakfiyede kütüphaneye mahsus bir personel kadrosu oluşturulmuştur. Bu kadro üç hafız-ı kütüb, bir mücellit ve bir bavyabdan oluşmaktadır¹⁷. Osmanlı devletinde halk kütüphanesi işlevini gösteren ve evlere kefil ya da rehin karşılığında kitap ödünç verme hizmetini ilk başlatan kütüphanedir¹⁸. Kütüphanede vakıf şartları gereğince ödünç kitap verilecek kişilerin güvenilir olmasının yanında alan kişinin kitabın karşılığını ödeyecek bir malının rehin bırakması veya mal sahibi birinin kefil olarak göstermesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca kitaplardan üç ay, çok ihtiyaç duyulması durumunda ise altı ay kişiler yararlanabilir¹⁹. Saraydan dahi Köprülü

¹⁴ İsmail E. Erünsal, “Köprülü Kütüphanesi” **TDV İslam Ansiklopedisi**, Ankara, 2002, s.257.

¹⁵ Yasemin Kartal, **İstanbul Da Etkin Bir Bani Ailesi: Köprülüler**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, s.95-96.

¹⁶ Havva Koç, “Köprülü Kütüphanesi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt:5, İstanbul, 1994, s.90.

¹⁷ İsmail E. Erünsal, “Köprülü Kütüphanesi” **TDV İslam Ansiklopedisi**, Ankara, 2002, s.257.

¹⁸ Hakan Anameriç, “İstanbul Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi”, **Türk Kütüphaneciliği**, Sayı:20, Ankara,2006, s.,198.

¹⁹ Yusuf Sağır, **Osmanlı Arşiv Belgeleri ve Vakfiyelerine Göre Köprülü Ailesi Vakıfları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi ve Sanatları Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2012, s. 221;KK,V, 4/2447, VR.52a., s.,221.

Kütüphanesinden kitap alınmaktaydı. Buradan alınan kitaplar vakıf şartları nedeniyle kullanılıp iadeleri Mabeyn-i Hümayun'dan istenmiştir²⁰.

Üç bölümden oluşan kütüphaneye Fazıl Ahmet Paşa tarafından toplam 1518, Hafız Ahmet Paşa tarafından yaklaşık 471, Köprülü Zade Mehmet Asım Bey tarafından 350 eser vakf edilmiştir²¹. Kütüphanede toplamda 2960 yazma ve matbu eser bulunmaktadır. Bunların 2780 adeti yazmadır. 1986 senesinde Kütüphane içerisinde 3790 adet eser bulunmaktadır. Bunların 20'si vakfiye, üçü fihrist, dört hesap defteri, bir keşif hücceti, üç ferman ve üç suyolu haritasıdır. Bu durum kütüphaneye daha sonraki dönemlerde eserlerin ilave edildiğini göstermektedir²². Eserler içerisinde Türkçe, Arapça ve Farsça metinler mevcuttur. Günümüzde restorasyon nedeni ile eserler Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesine taşınmış olup, Köprülü kütüphanesi bünyesinde 2537 yazma ve 238 matbu eser mevcuttur. Ayrıca kütüphaneye zamanla eklenen eserler halen tasnif ediliyor durumdadır.

İstanbul Köprülü Kütüphanesi (Topçu, 2010:182)

²⁰ Yusuf Sağır, **agt.** s.222; BOA, İ.HUS.172.1326/Z.33.

²¹ Ramazan Şeşen, Cevat İzgi ve Cemil Akpınar, **Köprülü Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu**, İstanbul, 1986, s.9-11.

²² Ramazan Şeşen, **age.**, s.17-18.

2. TÜRK CİLT SANATI

2.1. Cildin Tanımı ve Tarihi

“Bir mecmua ya da kitabın yaprakları dağılmaktan veya sırası bozulmadan bir arada tutulabilmek için yapılan koruyucu kapağa cilt denir. Arapça “deri” anlamına gelen bu isim genellikle deri malzemedен yapıldığı için verilmiştir”²³. İlk ciltler tahtadan veya deriden yapılmakla birlikte yüzyıllar boyu devam eden gelişmeler kapsamında mukavva üzerine deri, kâğıt, kumaş, vs. kaplanarak sanat eseri niteliği kazanmıştır²⁴.

Cilt ve ciltçilik tarihi oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. Kâğıdın icat edilmesinden önce ilk olarak papürüs üzerine yazılan yazılar ve balmumu levhaların gizlene bilmesi için dışına tahta kapaklar kullanıldığı ve bu tahta kapakların birbirine bağlanmasıyla bir çeşit cilt yapılabilmektedir. Daha sonra parşömenler katlanarak formalar haline getirilmiş ve bunlar dikilerek ciltlenmiştir²⁵. Cilt ve ciltçilik kâğıtçılığın ilerlemesi doğrultusunda gelişim göstermiştir²⁶.

Orta Asya’da kâğıdın kullanılmaya başladığı döneme paralel olarak, Türklerde ciltçilik gelişim göstererek bir sanat kolu halini almıştır²⁷. Sanat eseri niteliği taşıyan ilk cilt kapakları Uygurlar tarafından yapılmıştır²⁸. Uygurlara ait olduğu bilinen üç çeşit cilt örneği bulunmaktadır²⁹. Bunların ilk ikisi Karahoço’da A. Von le Coq aracılığıyla gün yüzüne çıkarılan mani yazmasına ait kapaklardır. Uygurlar dönemine ait olduğu bilinen diğer örnek ise P.K. Koskov tarafından Karohoço’da gün yüzüne çıkarılmıştır³⁰. 8 ve 9. yüzyıllarda Mısır’da Koptlara ait olan ciltler Orta Asya da Uygurlar tarafından yapılan ciltlerde oldukça büyük oranda

²³ Ahmet Saim Arıtan, **agmd.**, s.551.

²⁴ Ahmet Saim Arıtan, “Kur’ân’la Birlikte Yaşayan Güzel: Türk Cilt Sanatı” **Diyanet Aylık Dergi S.232 (Değişmez Güzel Kur’ân ve İslâm Sanatları Eki)**, Ankara, 2010, s.22.

²⁵ İsmet Binark, **Eski Kitapçılık Sanatlarımız...**, s.1.

²⁶ Mine Esiner Özen, **age.**, s.9.

²⁷ İsmet Binark, **Türk Cilt Sanatı**, Ankara, 1968, s.2.

²⁸ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatının Özellikleri”, **I-II. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Seminer Bildirisi**, Konya, 1993, s.181.

²⁹ Mine Esiner Özen, **age.**, s.9

³⁰ Ahmet Saim Arıtan, “Selçuklu Cildi’nin Osmanlı Cildi’ne Etkileri”, **Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler**, Ankara, 2001, s.29.

benzerlik gözlemlenir³¹. İlk Türk ciltlerinde süslemeler İslamiyet'ten önce geometrik şekilde düzenlenmiştir. Ciltleri kaplayan deriler bıçakla oyularak, zeminine yıldızlı deri yapıştırılması sureti ile yapılmıştır³². Bazı Avrupalı sanat tarihçilerinin ortaya koyduğu bir görüşe göre cilt sanatının Çinlilerden Türklere oradan da batıya geçtiği belirtilmektedir. Sinolog olarak tanınan Prof. Dr. Wolfram Eberhard da Çin Tarihi adlı eserinde belirtilen bu düşünceyi çürütmekte olup, aksi görüşü savunmaktadır. Prof. Eberthard eserinde, Çin kitaplarının ciltlenmeyip tomar biçiminde yapıldığını söylemektedir³³. Ona göre deriyi işlemekte son derece üstün bir millet olan Türklere ciltçilikte Çinlilerden önce gelişim göstermektedir³⁴.

İslam ciltlerinin ilk örnekleri, Türk devleti olan Tolunoğullarına (868-905)aittir. İslam ciltlerindeki gelişim, 12. yüzyıla kadar, Fatımiler, Gazneliler, Büyük Selçuklular'lara ait ciltlerde gözlemlenmektedir. 12. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'ya hâkim olan Selçukluların, Orta Asya cilt sanatı birikimi Anadolu'ya taşıyıp geliştirmiştir. Anadolu Selçukluları tarafından 12-13 ve 14. yüzyılın ilk çeyreğinde oldukça nitelikli ciltler yapılmıştır. Özellikle bu dönem çerçevesinde Türk-İslam cilt sanatı içerisinde önemli bir yerleri bulunmaktadır³⁵.

Anadolu Selçuklularına ait olduğu bilinen en erken tarihli cilt 1154 "Kitab'ül-Garibeyn fi'l Kur'an ve'l Hadis" adlı eserin cilt kapağıdır³⁶. Bu devirde kullanılan deri renkleri ağırlıklı olarak kahverengi ve siyah şeklindedir³⁷. Şemseleri yuvarlak şekildedir. Süslemeleri rumi ve geometrik motiftir. Kapak köşelerinde köşebent uygulaması bulunmamakla birlikte bazı örneklerde küçüktür. Selçuklu tarzında yapılmış olan ciltlerin ön ve arka dış kapağı ayrı motiflere süslü örneklerle oldukça sık rastlanır³⁸. Anadolu Selçuklu ciltlerinde, Uygur, Büyük Selçuklu ve Gazneli Sanatı'nda yer alana benzer uygulamalar görülmektedir. Ayrıca Selçuklu ve Selçuklu üslubu taşıyan ciltlerde, farklı malzemelerle örneğin çini, taş, minyatür vs.

³¹ Ahmet Saim Arıtan, **agmd.**, s.551.

³² Müjgan Cumbur, "Türklerde Cilt Sanatı", **Türk Dünyası El Kitabı**, Cilt:2, Ankara, 1992, s. 678.

³³ İsmet Binark., **Eski Kitapçılık Sanatlarımız.**, s.2'den; Wolfram Eberhard, **Çin Tarihi**, Ankara, 1947, s.120.

³⁴ Müjgan Cumbur, **Türklerde Cilt Sanatı...**, s.679.

³⁵ Ahmet Saim Arıtan, **Kur'an'la Birlikte Yaşayan....**, s.22.

³⁶ Ahmet Saim Arıtan, **Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı...**, s.934.

³⁷ Müjgan Cumbur, **Türklerde Cilt Sanatı...**, s.679.

³⁸ Mine Esiner Özen, **age.**, s.17.

gibi benzer motiflerin kullanıldığı görülmektedir³⁹. Anadolu Selçuklu cilt üslubu, 13. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren Memlukler, 14. yüzyıldan itibaren İlhanlılar, Karamanoğulları ve Anadolu beylikleri yapılan ciltler bu üslubu barındırmaktadır⁴⁰.

Karamanoğulları döneminde cilt sanatı ilk olarak Anadolu Selçuklular, İlhanlı ve Memlük sanatlarıyla etkileşim içinde olmuştur. Bu etkileşim büyük oranda Anadolu Selçuklulardan olmuştur. Erken Osmanlı döneminde 15. yüzyılın sonlarına kadar Anadolu Selçuklu etkileri sürmüştür⁴¹.

15. yüzyılın ilk yarısında sanat değeri taşıyan müzikle ilgili Makasidü'l-Elhan adlı bir kitap kapağıdır. 1434-35 yılında Sultan II. Murad'a sunulan kitabın dış kapakları açık kestane renk deriden yapılmıştır. Kapakların ön yüzüne oval, arka yüzeyine yuvarlak birer şemse yapılmış ve içleri rumilerle süslenmiştir. Köşebentlerin ve ön bordürlerin içleri örgü motifleriyle, miklebinin içi rumi motiflerinin yanı sıra sarmal dallar üzerine sıralanan iri çiçekler ve yapraklarla tezyin edilmiştir⁴².

15. yüzyılın son çeyreğine doğru Osmanlı cilt sanatı Fatih için hazırlanmış kitaplarla ilerlemiş, diğer İslam ülkeleri (Mısır ve İran) ile bunların kapak tasarımları ve teknik açısından farklılık olamamakla birlikte süsleme motiflerinde yenilik gözlemlenmiştir⁴³. Fatih Sultan Mehmet dönemi klasik cilt sanatının gelişen bir dönemi olmuştur. Bu devre ait ciltler üç farklı şekildedir. İlk olarak kahverengi deri üzerine üstten ayırma tekniğinde ve altınlıdır. Yuvarlak Selçuklu şemsesi kısmen beyziye dönüşmüştür. Bezemelerde nilüfer çiçeği, goncalar, ıtır, yapraklar, pençler, kıvrım dallar yapraklar gibi çeşitli motifler bulunmaktadır. İkinci tip ise siyah deri üzerine dendanlı, ince soğuk şemselerden ve köşebentlerden oluşan kaplardır. Bunların iç kapakları açık kahverengi derilidir. Üçüncü tip ciltler çarkuşe deri kaplı, kumaşları ile kaplanan cetvelli kaplardır. Çarkuşe ciltler bu dönemde görülmeye başlar. Bu teknikteki ciltlerin dört bir tarafı deri ile çevrilir ortası ise kadife, ipek,

³⁹ Ahmet Sâim Arıtan, **Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı...**, s.934.

⁴⁰ Ahmet Saim Arıtan, **Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı...**, s.933.

⁴¹ Ahmet Saim Arıtan, **Kur'ân'la Birlikte Yaşayan Güzel...**, s.23.

⁴² Zeren Tanındı, "Kitap ve Cilt", **Osmanlı Uygarlığı, (Haz: H. İnalçık-G.Renda)**, Cilt:2, Ankara, 2002, s.845.

⁴³ Oktay Arslan Apa, "Osmanlı Devri Cilt Sanatı", **Türkiye'miz**, Yıl:13, Sayı:38, İstanbul, 1982, s.14.

simle işlemeli kumaşlarla kaplanır⁴⁴. Fatih dönemi ve II. Bayazıt'ın saltanatının ilk yıllarında ciltlerin tamir edildiği bilinir. Bu dönem içerisinde 15. yüzyılda kullanılan kumaşlar ile ağırlıklı olarak kaplandığı görülür⁴⁵.

II. Beyazıt döneminde klasik deri ciltler yapılmış olup, bunlardan farklı olarak iki renk, küçük kadife veya çubuklu ipek kumaşlardan yapılmış ciltler görülür⁴⁶. Bu dönemde yapılan klasik ciltlerde deri renklerine vişne rengi de katılmış olup, daha önceki motiflere nazaran inceltilmiş motifler kullanılmıştır⁴⁷.

16. yüzyıl kitap sanatlarının en çok geliştiği dönemi teşkil etmektedir. Bu dönemde klasik cilt sanatı en yüksek seviyede mükemmelliğe ulaşmıştır⁴⁸. Bu yüzyıl içerisinde yapılan kapaklar, şemse, salbek, köşebent, bordür ve miklep üzerindeki şemse kullanımı ile Türklere has bir renk uyumu oluşturulmakla birlikte ciltlerde kompozisyon bütünlüğü sağlanmıştır⁴⁹. Şemseler dilimli oval ve salbeklidir. Kapakların üzerinde şemse, salbek, köşebent ve bordürler yer alır. Bordürler bazen kartuşlu şekilde düzenlenir⁵⁰. İç kapaklarda süsleme kompozisyonu zenginleşmiştir. 15. yüzyılda görülen katı'a süslemeler, daha zarif bir şekilde yapıp motiflerin zeminine altının yanı sıra farklı tonlarda deri renkleriyle kaplanmıştır. Bazı ciltlerde dış kapaklardaki bütün süslemeler iç kapaklarda da aynen tekrarlanmış, dış kapaklardan farklı olarak iç kapaklarda motiflerinde deri renklerinde değişim uygulanmıştır. Bazı örneklerde motifler alttan ve üstten ayırma tekniğinde yapılmıştır⁵¹. Bu dönem içerisindeki motifler sitilize narçiçeği, altılı çiçekler, kaplan çizgisi pars beneği tırtıllı yapraklar görülür⁵².

17. yüzyılda Osmanlı imparatorluğunda başlayan gerileme sanat hayatında da kendisini hissettirmiştir. Bu yüzyıla ait ciltlerde yapım tekniğinde herhangi bir değişim yoktur. Ancak kompozisyonda ve süsleme motiflerinin inceliginde

⁴⁴ Müjgan Cumber, **Türklerde Cilt Sanatı...**, s.680.

⁴⁵ Zeren Tanındı, "Cilt Sanatında Kumaş" **Sanat Dünyamız**, Sayı:32, İstanbul, 1985, s.28.

⁴⁶ Mine Esiner Özen, **age.**, s.17.

⁴⁷ Müjgan Cumber, **Türklerde Cilt Sanatı...**, s.680.

⁴⁸ Mine Esiner Özen, **age.**, s.17.

⁴⁹ Engin Özdeniz, "Türk Cilt Sanatı, Sanat Dünyamız", **Yapı ve Kredi Bankası**, Cilt: 21, İstanbul, 1981, s.15.

⁵⁰ Oktay Arslan Apa, **Osmanlı Devri Cilt Sanatı ....**, s.14.

⁵¹ Mine Esiner Özen, **age.**, s.18.

⁵² Oktay Arslan Apa, **Osmanlı Devri Cilt Sanatı...**, s.15.

gerilemeler söz konusudur. Bu dönemde genel itibari ile köşebent ve bordür tezyinatı kapaklardan kalkmış bunun yerine yan ve tepeleri çıkıntılı dikdörtgen benzeri büyük şemseler tek başına kapak yüzeyinde kullanılmıştır⁵³. Bazı örneklerde beyzi şemseler yapılmış, dış kenar bordürüne kalınca zencerek çekilmiştir. Klasik kompozisyondaki salbekler büyüyerek 16. yüzyıl inceliğini yitirmiştir⁵⁴. Bu dönemde yıldız ve renk olarak çiğ renkler kullanılmıştır⁵⁵.

18. yüzyıl Türk cilt sanatında bazı değişikliklerin meydana geldiği bir dönem olmuştur⁵⁶. Bu yüzyılda klasik ciltler yapılmaya devam etmiş, ayrıca farklı tiplerde ciltler yapılmıştır⁵⁷. Klasik devir örnekleri III. Ahmed zamanı (1703-1730)'nda özellikle sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın teşvik ve desteğiyle güzel cilt örnekleri yapılmıştır⁵⁸. Klasik ciltlerden farklı olarak bu dönemde şüküfe üslubu (çiçek üslubu)'nun başladığı bir dönem olmuştur. Bunu lake ve barok üsluplarında yapılmış ciltler takip etmiştir. Barok üslubunda yapılan Türk ciltlerinde Batı kitap kapaklarının ilk etkileri görülmüş, sonunda modern ciltler kullanılmaya başlamıştır⁵⁹.

19. yüzyıl ciltlerinde şemseli cilt sayısında azalma oluşmakla birlikte bunun yerine zilbahar (kafes) ciltler yaygınlaşmıştır⁶⁰. 19 ve 20.yüzyıllara ait Türk deri ciltlerinde⁶¹ klasik ciltler yapılmaya devam etmiştir. Ancak bunların sanat kalitesi oldukça düşmüştür. Daha çok demir kakma tekniğiyle rokoko tarzı süslenmiş ciltler yaygınlaşmıştır⁶².

2.2. Mücellit Teşkilatı

Mücellitlerin cilt üzerinde imzalarının az olması nedeniyle tespit edilen mücellit sayısı oldukça azdır. Mücellitlerin aynı zamana nakkaş, müzehhip, musavvir veya ebru ustası olmaları da bu sanat ustalarını tespit etmeyi zorlaştırmıştır. Ortaçağ

⁵³ Kemal Çığ, "Türk Kitap Kapakları", **Türkiyemiz**, Sayı:9, İstanbul, 1973, s.10.

⁵⁴ Mine Esiner Özen, **age.**, s.19.

⁵⁵ Oktay Arslan Apa, **Osmanlı Devri Cilt Sanatı...**, s.16.

⁵⁶ Kemal Çığ, **Türk Kitap Kapakları...**, s.10.

⁵⁷ İsmet Binark, **age.**, s.5.

⁵⁸ Ahmet Saim Arıtan, **Kur'ân'la Birlikte Yaşayan Güzel...**, s.24.

⁵⁹ İsmet Binark, **Türk Cilt Sanatı...**, s.4.

⁶⁰ Mine Esiner Özen, **age.**, s.19.

⁶¹ Kemal Çığ, **age.**, s.19.

⁶² Kemal Çığ, **Türk Kitap Kapakları...**, s.10.

İslam ciltleri arasında en erken tarihli olarak belirlenen imzalı cilt örneğinin 654 (1256) tarihli olduğu bilinmektedir. Ciltlerde Ortadoğu'dan çok Anadolu ve de Suriye de üzerinde imzaları bulunan ciltlere rastlanmaktadır. İmzalar genel itibari ile 5 veya 6 cm çapında yuvarlak mühür baskıları biçimindedir. Bu imzalar içerisinde tespit edilen isimler şunlardır; Mustafa bin Mehmet, Emin, Mecdüddin, İbrahim, Yusuf el Konevi, Sermedi, Mehmet eş-Şerif (veya es-Seyyid Muhammed) Es'ad, Mağribi, Ahmed, Hasan. Ayrıca mücellitlerin kendilerine ait mühürlerin süsleme unsuru olarak cilt kapaklarında şemse, köşebent, sertap ve de miklelerde 1-30 defa basılmış oldukları bilinmektedir⁶³.

Osmanlı hükümdarlarının kitap dostluğu ve kitapseverlikleri zamanla gelenekselleşmiştir⁶⁴. İlk ciltçilik lonca teşkilatı II. Bayazıt zamanında 1481-1512 yılları arasında kurulmuştur⁶⁵. Osmanlı Saraylarında Cemaat-i Mücellidan-ı Hassa ismi verilen bir mücellit sınıfı olduğu bilinmektedir. Mücellitler ve Şakirtler (çıraklar ve öğrenciler) olarak ayrılmışlardır. En az üç kişi ile oluşturulan bu örgüt 16. yüzyıl itibari ile elli kişiden oluşmaktadır⁶⁶.

Bu döneme ait Topkapı Müzesi Arşivinde "Ehli hilef" defterlerinde sanatçı isimleri tespit edilmiştir⁶⁷. Kanun-i devri içerisinde bilinen mücellit başlarından Mehmet Çelebi cilt sanatında oldukça güzel örnekler vermiştir. Mehmet Çelebinin oğlu Süleyman, bu dönemde mülevven ve mülemma şemselerin güzelliği ile ünlenmiştir. *Menakıb-ı Hünerveran da* Tebrizli Kasım Beg, Mirza beg, Mehmet Zeman, Molla Kasım Ali gibi bazı Acem ciltçilerin ismi yer almaktadır Bunların çoğunun *Beğ* sıfatını kullanmalarından kaynaklı olarak Türk olabilecekleri düşünülmektedir⁶⁸.

⁶³ Ahmet Saim Arıtan, **agmd.**, s.553.

⁶⁴Müjgan Cumbur, "Kanunî Devrinde Kitap Sanatı, Kütüphaneleri ve Süleymaniye Kütüphanesi", **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, Cilt:17, Sayı:3, Ankara 1968, s.134.

⁶⁵ Ahmet Sâim Arıtan, **agmd.**, s.553.

⁶⁶ Mine Esiner Özen, **age.**, s.31.

⁶⁷ Kemal Çığ, **Türk Kitap Kapakları...**, S.9.

⁶⁸ Müjgan Cumbur, **Türklerde Cilt Sanatı...**,s.680.

Saray dışında serbest çalışan ehli hilef örgütünün içerisinde lonca teşkilatı yer alır. Evliya Çelebi 17. yüzyıl İstanbul nakkaşlarla beraber 300 ciltçinin 100 dükkân da Ordu Mollasına bağlı olarak çalıştığını bildirmektedir⁶⁹.

17. yüzyılın başında özellikle Sultan I. Ahmed devrinde (1603-1617) hazırlanmış eserlerin deri ciltlerinde kitap ölçülerinin büyük olduğu mücellit Abdi ve ekibi Üslup özelliğini yansıttığı görülür. 1623 senesine kadar Abdi b. Şaban'ın ekibinden olan mücellit Kara Mehmet'in serbölük olarak çalıştığı bu döneme ait olan maaş defterlerinde geçmektedir⁷⁰.

18. yüzyıl içerisinde oldukça farklı eserler ortaya konmuştur. Bu dönem içerisinde ruğanı olarak da adlandırılan lake eserlerde Ali Üsküdarî en kuvvetli lake ustası olmuştur. Dönemin ünlü diğer ustaları ise Çakerî lakablı Diyarbakırlı olduğu bilinen bir mücellit, Abdullah Buharî, Ahmet Hazine, Mustafa Edirne ve Mehmet Nakşidîr⁷¹.

19. yüzyıl mücellitlerinin ayrıca sermücellit olarak Saray'da görev aldıkları bilinir. Bu sanatçılar barok ve rokoko kıvrımlarından etkilenerek ciltlere uygulamışlardır. Bu dönemde Ahmet Ataullah, Mehmet Raşit, Mehmet Salih, Ali Ragıp önemli isimlerdir (İstanbul TİEM, 477 408). 20. yüzyılın başlarında Cumhuriyet döneminde yapılan ciltlerde gömme şemse ve köşebentlerden oluşan tasarımlar uygulanmıştır (TSM,YY325). Bu dönem mücellitleri Bahattin Tokatlıoğlu, Sami Okyay, Muhsin Demironat, Emin Barın, Mustafa Düzgünman ve İslam Seçen'dir⁷².

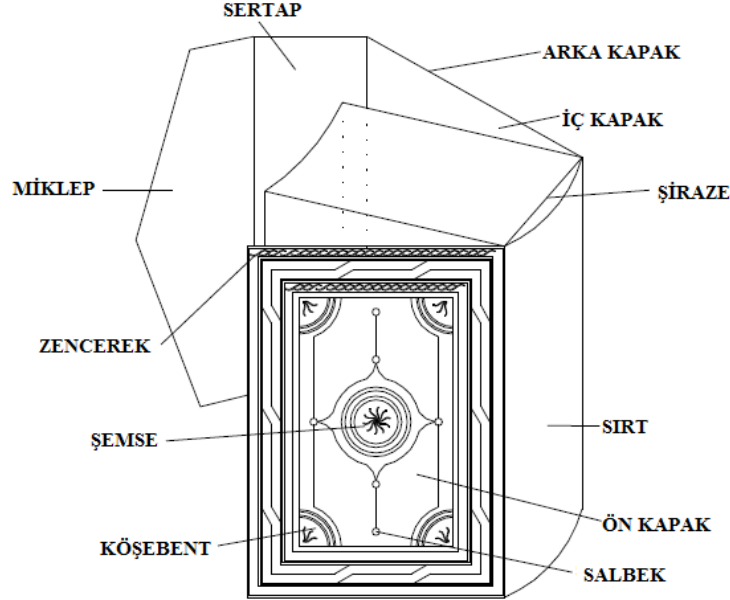
⁶⁹ Mine Esiner Özen, **age.**, s.31.

⁷⁰ Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt" **Osmanlı Ansiklopedisi**, Cilt:11, Ankara, 1999, s.106.

⁷¹ Oktay Arslan Apa, **Osmanlı Devri Cilt Sanatı...**, S.17.

⁷² Zeren Tanındı, **agmd.**, s.107.

2.3. Cildin Bölümleri

Çizim 1: Cildin Bölümleri (Edis, 2006: 21)

Kapaklar: Kitabın alt ve üst kısmını örten ve kenarına ait çıkıntıları olmayan alt ve üst bölümlerdir⁷³. Üst kapak kitabın üst kısmını, alt kapak kitabın alt bölümünü örter⁷⁴.

(Dip) Sırt: Kitabın arka yüzünü örten kısımdır⁷⁵. Sırt Selçuklu ve diğer Türk ciltlerin de daima düz olur⁷⁶.

Sertap: Kitaba hareket edebilme imkânı oluşturan kısma denmektedir⁷⁷. Miklebin kapağa bağlandığı kısımdır. Bazen bu bölüme kitabın ismi boya ya da altınla yazılmakta olup, motiflerle de karşılaşmak mümkündür⁷⁸.

Miklep: “Miklep” veya “cilt kadani” olarak da isimlendirilmektedir⁷⁹. Alt kapağa, sertap ucuna bağlanır, uç kısımları çoğunlukla üçgen şekilde

⁷³ İsmet Binark, *age.*, s.8.

⁷⁴ Engin Özdeniz, *Türk Cilt Sanatı...*, s.16.

⁷⁵ Yılmaz Özcan, *age.*, s.5.

⁷⁶ Ahmet Saim Arıtan, *Anadolu Selçuklu Cilt Sanatının Özellikleri...*, s.184.

⁷⁷ İsmet Binark, *Eski Kitapçılık Sanatlarımız...*, s.8.

⁷⁸ Yılmaz Özcan, *age.*, s.5.

düzenlenmektedir. Bazen miklebin, yamuk dikdörtgen şekilde uygulamaları mevcuttur. Sertabın kapalı vaziyette durmasını sağlar⁸⁰. Ciltteki görevi kitap kapaklarını korumak olan miklep, bazen ait oldukları kapakların şemsesi, köşebenti, ve zencerekleri ile aynı üslupta yapılmış olup, bazen de kapaklardan farklı mikleplerde görülmektedir⁸¹.

Muhat: Kapakların rahat bir şekilde açılıp kapanmasını kolaylaştırmak amacıyla, sırt kısmı ve kapaklar arasında kalan boşluğa denmektedir⁸².

Dudak: Sayfaların ön kenarlarının bozulmaması amacıyla, sertabın iki yanında alt kapak ve miklep arasına bırakılan fazla kısımlara denir⁸³.

2.4. Kapağın Bölümleri

Şemse: Şems adı Arapça “güneş” demektir. Şemse eski kitap ciltlerinin yüzeyine yerleştirilen güneş şeklindeki motifinin adıdır⁸⁴. El yazması kitapların baş sayfasında boya veya yaldızla yapılan güneş biçiminde veya ona benzeyen şekillerdir⁸⁵. Güneşin gökyüzünün ortasında ışınlarıyla etrafı aydınlatan bir yıldız olduğu kabul edilerek bundan hareketle kitap kapaklarının ortasında bulunan özel şekle de denmektedir⁸⁶. Form olarak ise bir daire ile ondan yayılan ışınsal çizgilerden oluşan bezeme ögesidir⁸⁷. Şemseler her ne kadar “güneş gibi” manasına gelmesi nedeniyle yuvarlak olarak düşünülse de farklı formlarda olanlar da bulunmaktadır. Öncelikle Anadolu Selçuklu cilt kapaklarının en mühim tezyinat unsuru olmuştur. Bu dönem de yuvarlak şemsenin yanı sıra, oval yıldızlı, altıgen, sekizgen vs. şemselere rastlanmaktadır⁸⁸. 15. yüzyıl Fatih döneminde dilimli yuvarlak şemselerin yanında, dilimli mekik (oval) biçiminde olan örnekler vardır. 16. yüzyıl ciltlerinde şemseler dilimli mekik (oval) şekilde ve salbektidir. 17. yüzyıla şemseleri yan ve tepeleri

⁷⁹ Yılmaz Özcan, *age.*, s.5.

⁸⁰ Yılmaz Özcan, *age.*, s.5.

⁸¹ Ahmet Saim Arıtan, *Anadolu Selçuklu Cilt Sanatının Özellikleri...*, s.184.

⁸² Mine Esiner Özen, *age.*, s.11.

⁸³ Mine Esiner Özen, *age.*, s.11.

⁸⁴ Mine Esiner Özen, *age.*, s.14.

⁸⁵ Celal Esat Arseven, “Şemse”, *Sanat Ansiklopedisi*, Cilt:IV, İstanbul, 1951.

⁸⁶ Yılmaz Özcan, *age.*, s.3.

⁸⁷ Metin Sözen, Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü*, İstanbul, 2011, s.289.

⁸⁸ Ahmet Saim Arıtan, *Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı...*, s.936.

çıkıntılı dikdörtgene benzer büyük şemseler tek başına süsleme elemanı olarak kullanılmıştır. 18. yüzyıl şemselerinde barok ve rokoko etkileri görülmüştür⁸⁹.

Salbek: Şemsenin alt ve üst kısmına yerleştirilen küçük süslü paftalara denmektedir⁹⁰. Şemseye bitişik şekilde yapıldığı gibi ayrı olarak da yapılabilir. Salbekler daha çok Anadolu Selçuklularının son döneminde Beylikler ve Osmanlı döneminde, yuvarlaktan oval şemselere geçiş döneminde görülmektedir⁹¹.

Köşebent: “Köşe bezesi” ve “ Köşe çiçeği” de denmektedir. Kapağın dört köşesinde iki yanı düz içe bakan yanı dendanlı, dilimli şekilde süslü kısımlardır⁹². Köşebentler, bazen bir veya iki sıra düz cetvel şeklinde olsa da genelde tezyini özellik taşımaktadırlar⁹³.

Zencerek (Zencirek), Bordür, Cetvel: Kapak kenarındaki düz çizgilere cetvel denir⁹⁴. Kapağın etrafında yer alan zencerekler, bir motifin zincir gibi birbirine eklenmesinden dolayı bu ismi almıştır. Zencerekler genellikle 5-6 mm’den başlayarak 15 mm genişliğine kadar ulaşır. Zencereklerin araları ince ve kalın cetvellerle ayrılır⁹⁵. En dışta kapakları çevreleyen çerçeveye bordür, “Pervaz” denir. Geniş bordürler bazen kendi içerisinde yuvarlak, beyzi, dikdörtgen veya kare parçalara bölünür ve oluşan bölümlere “Kartuş” veya “Pafta” denmektedir⁹⁶.

2.5. Cilt Çeşitleri

2.5.1. Malzemelerine Göre

Deri Ciltler: Klasik cilt sanatında deri, malzeme olarak sıklıkla kullanılmış olup, cilt sanatı için önemli bir yere sahiptir. Deri genel itibari ile meşin (koyun

⁸⁹ Mine Esiner Özen, *age.*, s.17-19.

⁹⁰ Yılmaz Özcan, *age.*, s.2.

⁹¹ Ahmet Saim Arıtan, *Anadolu Selçuklu Cilt Sanatının Özellikleri...*, s.185.

⁹² Yılmaz Özcan, *age.*, s.5.

⁹³ Ahmet Saim Arıtan, *Anadolu Selçuklu Cilt Sanatının Özellikleri...*, s.185.

⁹⁴ Yılmaz Özcan, *age.*, s.5.

⁹⁵ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu ve Bu Üslubu Taşıyan Cildlerde Zencerek Tipolojisi Denemesi”, *İsem*, Sayı:5, Konya, 2003, s.86.

⁹⁶ Yılmaz Özcan, *age.*, s.5.

derisi), sahtiyan (keçi derisi), rak (ince taşlanmış ceylan derisi) sıklıkla kullanılmıştır⁹⁷. Deri ciltler farklı tekniklerde süslenmiştir.

Ebrulu Ciltler: Kitap sanatları içerisinde bulunan ebru sanatının, cilt sanatı içerisinde önemli bir yeri vardır⁹⁸. Hem dış hem iç kapaklarda ebrulu örneklere rastlamak mümkündür.

Kumaş Ciltler: Mukavvanın yüzeyi ipek, kadife ve ketenle kaplanarak oluşturulan cilt tekniğidir⁹⁹. 13. yüzyılın sonlarından itibaren doğu ciltlerinde, kapakların iç ve dış yüzeylerinde farklı kumaşlarla yapılmış ciltler görülmektedir. Deri ciltlerin iç kapaklarının, ipek veya düz kumaşlarla kaplandığı da görülmektedir¹⁰⁰.

Çarkuşe Ciltler: Kapak kenarları deriyle çevrili, ortası kareli veya çubuklu farklı renk ipeklerle kaplanır. Bu teknik II. Beyazıt dönemine ait ciltlerde görülmektedir. Ayrıca Fatih Saray Nakkashaanesin de bazı ciltlerin iç kapakları kat'ı tekniğinde bezenmiştir¹⁰¹.

Murassa Ciltler: Değerli taşlar ile süslenen ciltlere verilen isimdir. Elmas, mine, firuze, fildişi, zümrüt, yakut vs. taşlarla cilt bezenmektedir¹⁰². Genellikle Kur'an-ı Kerim kapakların da görülür¹⁰³.

2.5.2. Süsleme Tekniğine Göre

Soğuk Cilt Tekniği:¹⁰⁴ Bezeme cilt kapağına altına boyanmadan doğrudan işlenir, dolayısıyla deriden farklı renk de değildir¹⁰⁵. İslam ciltlerinin 15. yüzyıla gelinceye kadar bu şekilde yapıldığı bilinmektedir¹⁰⁶.

⁹⁷ Mine Esiner Özen, **age.**, s.13.

⁹⁸ Mine Esiner Özen, **age.**, s.29.

⁹⁹ Ahmet Saim Arıtan, **agmd.**, s.553.

¹⁰⁰ Mine Esiner Özen, **age.**, s.28.

¹⁰¹ Mine Esiner Özen, **age.**, s.29.

¹⁰² Mine Esiner Özen, **age.**, s.30.

¹⁰³ Ahmet Saim Arıtan, **agmd.**, s.553.

¹⁰⁴ Şemsesiz örneklerde olduğu gibi soğuk cilt tekniği olarak belirtmektedir. Bizde çalışmamızda bu şekilde bahsetmeyi uygun gördük. Bkz. Hacer Kara, **agt.**, s.44.

¹⁰⁵ Ahmet Sâim Arıtan, **agmd.**, s.552.

Altan Ayırma Tekniği: Motiflerin deri denginde bırakıldığı, zeminin altınla boyanarak yapıldığı süsleme şeklidir¹⁰⁷.

Üstten Ayırma Tekniği: Motiflerin altına boyandığı, zemininin ise deri renginde bırakıldığı tekniktir¹⁰⁸.

Mülemma Tekniği: Hem zeminin, hem motiflerin altına boyanarak süslediği tekniktir. Aynı zamanda zemin ve motiflerde iki farklı renk kullanılabilir¹⁰⁹. Genel itibari ile yeşil altın ve kırmızı altın kullanılabilir¹¹⁰.

Mülevven Tekniği: Mülevven, bezemeler renkli derilerin yan yana yapıştırılması ile yapılır¹¹¹. Bezemeler cilt kapağında kullanılan deriden farklı renk deri ile kaplanması sureti ile yapılır. Üstten ayırma ve alttan ayırma biçiminde süslenilmektedir¹¹².

Müşebbek (Kat'ı) Tekniği: Derinin bir dantel misali oyulduktan sonra ayrı renk deri ya da kumaş zemin üzerine yapıştırılarak yapılan süsleme şeklidir¹¹³. Tarihsel süreç içerisinde kat-ı bezemeye genelde kitapların iç süslemesinde rastlanmaktadır. Daha sonra kitap süsleme sanatları içinde yazı olarak, minyatür albümlerinde kenar bezemesi, el yazması eserlerde sayfa veya kenar bezemesi olarak görülmektedir¹¹⁴.

Zilbahar Tekniği: Ezme altınla ve fırça kullanılarak kapak yüzeyine geometrik çizgiler çizilerek kesişen hatlar arasına altın ve noktalar yerleştirilmesi ile oluşan süsleme tekniğidir. Bu tekniğe kafes işi tekniği de denmektedir. Kafes bezemesine farklı şekillerde uygulanabilir; süslemeli eğriler altın çizgiler, saz

¹⁰⁶ Mine Esiner Özen, **age.**, s.15.

¹⁰⁷ Ahmet Sâim Arıtan, **agmd.**, s.552.

¹⁰⁸ İsmet Binark, **age.**, s.11.

¹⁰⁹ Ahmet Sâim Arıtan, **agmd.**, s.552.

¹¹⁰ Engin Özdeniz, **Türk Cilt Sanatı, Sanat Dünyamız...**, s.18.

¹¹¹ Celal Esat Arseven, "Cild", **Sanat Ansiklopedisi**, Cilt:1, İstanbul, 1983, s.346.

¹¹² İsmet Binark, **age.**, s.11.

¹¹³ Ahmet Sâim Arıtan, **agmd.**, s.552.

¹¹⁴ Melda Özdemir, "Türk Kitap Süsleme Sanatında Uygulanan Katı Tekniğinin Deri Ürünlerde Kullanımı", **Akdeniz Sanat Dergisi**, Cilt:5, Sayı:10, 2012, s.104.

üslubun da yapraklar şeklinde görülebilir. 19. yüzyıl zilbahar ciltlerinde bazen mahfazalarında da aynı bezeme görülür¹¹⁵.

Yekşah Tekniği: Motifler kalıpla yapılmayıp, altın sürüldükten sonra “Yekşah” denilen aletle deri çukurlaştırılarak ortaya çıkarılan bezemelere denmektedir. Bu teknikte süslenen eserlerin bazılarında aletin hafif bir şekilde basıldığı yerlerde sürtünmeden kaynaklanan desen kaybı oluşmaktadır¹¹⁶.

Lake Tekniği: Mukavva, deri veya ahşap yüzeyine altınla ya da çeşitli boylarla yapılan süslemelerin vernikle kaplanmasıyla oluşturulan süsleme tekniğidir. Rugani olarak da adlandırılmaktadır¹¹⁷. En eski lake örneği Mısırdaki tahta lahit yüzeyinde görülmektedir. Bugün için kesin olarak tespit edilmemekle birlikte Mısırdan Uzak Doğuya ve oradan Orta Doğuya intikal ettiği düşünülmektedir. En güzel örneklerine 17 ve 18. yüzyılda rastlanır. 18. yüzyıldan sonra Edirnekari ismini alan eserler Diyarbakır, Bursa, İstanbul, Edirne gibi şehirlerde yapılmıştır. Türklere ait lake tekniğindeki ciltlerde ağırlıklı olarak stilize tabiat motifleri ve realist çiçekler kullanılmıştır¹¹⁸. 18. yüzyılda Ali Üsküdarî, Çakerî, Ahmet Hazine, Abdullah Buhari son derece güzel örnekler vermişlerdir¹¹⁹.

2.6. Cilt Yapımında Kullanılan Malzeme ve Aletler

Deri: Türklere deri işlemeciliği oldukça eski dönemlerden beri kullanılmaktadır. Kapaklarda koyun (meşin), keçi (sahtiyân) ve ceylan (rak) derisinin kullanıldığı bilinmektedir. Anadolu Selçuklu döneminde sıklıkla keçi derisi (sahtiyân) kullanılmıştır¹²⁰. Nadir olarak da sığır derisi (kösele) kullanıldığı bilinmektedir. Anadolu Selçuklularında ve Memluk ciltlerinde renk olarak ise kahverengi ve tonları kullanılmıştır¹²¹.

¹¹⁵ Mine Esiner Özen, *age.*, s.23.

¹¹⁶ Yılmaz Özcan, *age.*, s.4.

¹¹⁷ Mine Esiner Özen, *age.*, 24.

¹¹⁸ Kemal Çiğ, *age.*, s.21-22.

¹¹⁹ Mine Esiner Özen, *age.*, s.26.

¹²⁰ Ahmet Saim Arıtan, *agt.*, s.53.

¹²¹ Ahmet Saim Arıtan, *agmd.*, s.554.

15. yüzyılda Türk deri işlemeciliği Osmanlı döneminde Ahilerin desteğiyle gelişip canlandığı bir dönem olmuştur¹²². Bu dönemde keçi derisi (sahtiyan) ve koyun derisi (meşin) kullanılmış olup, en sık olarak keçi derisi (sahtiyan) tercih edilmiştir. Renk olarak ise siyah ve kahverenginin farklı tonlarının yanında kırmızı vişne ve mavi tonları kullanılmıştır. 16. yüzyıldan itibaren Anadolu da dericilik oldukça gelişmiştir. Kırşehir, Kastamonu, Safranbolu, Trabzon, Konya’ da derilerin işlendiği ve bazı Batı Anadolu şerhlerine derilerin ihraç edildiği bilinmektedir¹²³.

Mukavva: “Mukavva” kelimesi Arapça bir kelime olup, kuvvetlendirilmiş manasına gelmektedir. İlk yapılan ciltlerde tahta kullanılmıştır. Fakat mukavvanın tahtaya göre daha kolay süslenebilmesi ciltçilikte daimi olarak kullanılmasına neden olmuştur¹²⁴. Mukavva, normal kalınlıktaki kâğıtların, birinin suyunun diğerinin aksine gelecek şekilde üst üste yapıştırması ve muşta yardımıyla dövülerek sıkılaştırılması sonucunda elde edilir. Bu işlem sonunda iyice kuruduktan sonra tahta gibi sert bir biçim alır. Kâğıtların yapışmasını sağlayan tutkalın içerisine kurtlanmayı önlemek amacıyla şap, tenaker, (boraks), ve tütün suyu gibi zehirli maddeler konur¹²⁵.

İpek, İplik ve İbrişim: Kitabın yapraklarını birbirine tutturmak için genellikle aharlı kâğıdın rengine uygun şekilde kullanılan ince sarı ipek ipliklerdir. Kitabın sırt, alt ve üst tarafına örülen şirazelerde ise renkli ibrişim kullanılmıştır¹²⁶.

Altın: Anadolu Selçuklu ciltlerinde ve Ortaçağ İslam Ciltlerinde sıklıkla kullanılan bir malzeme olup, kakma altın tekniğinde uygulanmıştır. Selçuklu son dönem ciltlerinde kakma altın noktaların yanısıra cetvel ve tahrirlerinde sürme altın kullanılmıştır. Daha sonraki dönemlerde süsleme yapılacak zemine fırça aracılığıyla

¹²² Ahmet Saim Arıtan, “ Türk Deri İşlemeciliği Bağlamında Türk Cilt Sanatı”, **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 38. ICANAS (Uluslar Arası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), Bildirileri**, Cilt:1, Ankara, 2008, s.128.

¹²³ Oktay Arslan Apa, **Osmanlı devri cilt sanatı...**, s.15.

¹²⁴ İsmet Binark, **Eski Kitapçılık Sanatlarımız...**, s.7.

¹²⁵ Ahmet Saim Arıtan, **agmd.**, s.554.

¹²⁶ Ahmet Sâim Arıtan, **agmd.**, s.554.

altın sürüldüğü ya da varak altın yapıştırılarak üzerine motif basılan örnekler görülmektedir¹²⁷.

Kalıplar: Süsleme yapılacak zemin üzerine motiflerin kabartma olarak çıkmasını sağlayan alete kalıp denir. Kalıplar ilk zamanlarda malzeme olarak demir veya tahtadan yapılmışlardır. Ancak iki maddenin de deriyi zedeleyip yıpratmasından dolayı daha sonra terk edilerek onların yerine sertleştirilmiş deri kullanılmıştır. Deri kalıpları içinde özellikle deve derisi kullanılmıştır¹²⁸.

Kapakların köşeleri için hazırlanan kalıplara köşe kalıbı, kapak ortasına gelecek şekilde için hazırlanan kalıplara şemse kalıbı denilmektedir¹²⁹. Bunların dışında zencerek, köşebent, şemseler ve sertabın belli yerlerini süsleme amaçlı küçük kalıplar yapılmıştır. Bu kalıplar 5-6 cm ebatlarında olup, birer kez basılarak kullanılabilceği gibi, üst üste yan yana ve alt alta gelecek şekilde birden fazla basılarak süsleme yapılmaktadır¹³⁰.

Diğer Aletler: Kör alet, yekşah ve teber isimleri verilen aletler, cetvel çekmek, örgü ve geçme ayrıca basit motifleri yapmak için kullanılan aletlerdir. Bu aletler birbirlerinin yerine de kullanılmaktadır. Kapak yüzeyinde geometrik bezemeler ve rumiler bu aletler ile yapılmaktadır¹³¹.

¹²⁷ Ahmet Sâim Arıtan, **agmd.**, s.554.

¹²⁸ Kemal Çiğ, **age**, s.10-11.

¹²⁹ Celal Esat Arseven, **agmd.**, s. 345.

¹³⁰ Ahmet Sâim Arıtan, **agmd.**, s.554.

¹³¹ Ahmet Sâim Arıtan, **agmd.**, s.554.

3. İSTANBUL KÖPRÜLÜ KÜTÜPHANESİ FAZİL AHMET PAŞA KOLEKSİYONU'NDA BULUNAN OSMANLI DÖNEMİ CİLTLERİ

Örnek No: 1

Fotoğraf No: 1-2

Envanter No: 363

Eserin Adı: EL CAMİU'S-SAHİH (SAHİHU'L-BUHARİ)

Müellifi: El-Buhari-Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail

Hattat:-

Ketebe Tarihi: Şevval 807/Nisan 1405

Cildin Tarihi: 15. yüzyıl

Ölçüler: 305x195 mm

Yazıldığı Yer: Semerkant

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹³² Dış kapaklar kahverengi deriyle kaplanarak birbirinden farklı düzende yapılmıştır. Soğuk kalıp baskı tekniğinde yapılan kapaklara motifler üstten ayırma tekniğinde vurgulanmıştır. Kapakların yüzeyine üç sıra zencerekle cetveller arasına iki sıra kartuşlu bordur yerleştirilmiştir. En dıştaki kartuşlar dikdörtgen şekilde olup, içleri düğüm motifleriyle doldurulmuştur. İç kısmına ise kalınca bir bordür yerleştirilerek kısa ve uzun kenar ortaları birer palmet konup kıvrılan dallar rumiler ve hatayilerle süslenmiştir.

Ön dış kapağın merkezine yerleştirilen şemse dilimli yuvarlak biçimdedir. Şemse süslemesi ½ simetrik bir şekilde düzenlenmiştir. Şemse merkezi sekiz yapraklı bir çiçeğin yapraklarından kıvrılan dalların kesişmesiyle üç kademeli bir çiçek şeklinde yapılmıştır. Etrafı iki sıra altınla tahrirlenmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler bir ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. İçleri rumilerle bezenmiştir.

Köşebentler içe doğru kıvrımlı ve dilimli biçimdedir. Uçlarına yarım salbekler yerleştirilmiştir.

¹³² Eserin sertap, miklep ve iç kapak görselleri kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

Şemse, salbek ve köşebent arasında kalan kısım, soğuk kalıp baskı tekniğinde yapılıp, hatayiler, beş yapraklı çiçekler ve yapraklarla süslenmiştir.

Arka dış kapağın yüzeyine üç sıra zencereklî cetveller arasına iki sıra kartuşlu bordür yerleştirilmiştir. Dıştaki kartuşlar dikdörtgen şekilde yapılıp, düğüm motifleriyle süslenmiştir. Devamına kalınca bir bordür yerleştirilerek kısa kenar ortasına irice rumiler, uzun kenar ortasına palmetler konup kıvrım dallar ve hayayilerle süslenmiştir.

Kapağın ortasına yerleştirilen şemse dikdörtgen şekildedir. Şemse bezemesi ¼ simetrisinde düzenlenmiştir. Yüzeyi simetrik biçimde kıvrılan rumilerin kesişen uçlarına yerleştirilen palmetlerle süslenmiştir. Etrafı iki sıra altınlı çizgiyle tahrirlenmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler bir ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. İçleri rumilerle süslenmiştir.

Köşebentler, şemse ve salbekler arasında kalan kısımlar ön dış kapak tasarımıyla aynı şekilde yapılmıştır.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eser 223 b sayfasında yer alan ketebe kaydına göre, Şevval 807/Nisan 1405 yılında Semerkant da yazılmıştır. Eserde yer alan rumili süsleme tezyinatı ve köşebentlerin içe doğru kıvrılarak düzenlenmesi 15. yüzyıl cilt örneklerinde sıklıkla görülmektedir. Bu kapsam da cildi eserin yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Ciltte, yer yer renk değişimleri gözlemlense de günümüzde sağlam durumdadır.

Örnek No: 2

Fotoğraf No: 3- 6

Envanter No: 361

Eserin Adı: EL CAMİÜ'S-SAHİH (SAHİHU'L-BUHARİ)

Müellifi: El-Buhari-Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail

Hattat: Mahmud b. Muhammed b. Esad El Hafız El Horasani

Ketebe Tarihi: 23 Şevval 812/28 Şubat 1410

Cildin Tarihi: 23 Şevval 812/28 Şubat 1410

Ölçüler: 305x210 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹³³ Kahverengi deriyle kaplanan dış kapaklar, aynı düzende yapılmıştır. Alttan ayırma tekliğinde süslenen cildin altınları büyük oranda dökülmüş olmakla birlikte kapak yüzeyinde kısmen görülmektedir. Dıştan içe doğru sıralı bir şekilde çevrelenen kapaklar, en dışta cetveller arasına sarmal zencerekler devamın da kartuşlu bordür ve cetvelli zencereklerle çerçeveselmiştir. Dilimli dikdörtgen kartuş içleri kıvrım dallar, hatayiler ve yapraklarla bezenmiştir.

Kapakların yüzeyinde geometrik ve bitkisel motifler birlikte kullanılmıştır. Bu kompozisyon içerisinde şemseler, dilimli yuvarlak biçimde $\frac{1}{4}$ simetrisinde süslenmiştir. Merkezine sekiz yapraklı bir çiçek yerleştirilip uçlarına palmetler eklenmiştir. Bu kompozisyonun etrafı rumilerle çevrelenmiştir. Kapakların yüzeyi geometrik şekilde paftalara ayrılarak içleri kıvrım dallar, hatayiler, rumiler ve yapraklarla bezenmiştir.

Sertap, beş kartuştan meydana gelmektedir. Kartuşlar dilimli dikdörtgen ve dilimli yuvarlak şekildedir. Dilimli dikdörtgen kartuş yüzeyine sülüs hattıyla "El Müsnet Maas-Sahih El-İmam Muhammed bin İsmail el Buhari Rahmetullah" yazmaktadır. Diğer kartuş içerisindeki yazı kuşağı anlaşılmamaktadır. Dilimli yuvarlak kartuşlar gömme tekniğinde yapıp hatayilerle süslenmiştir.

¹³³ Eserin iç kapak sertap ve miklep görselleri kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

Miklep, kapaklarla uyumludur. Miklep şemsesi, dış kapak şemselerinin ½'si şeklinde yapılmıştır. Yarım şemse mikleb köşesine gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

İç kapaklar kestane renkli deriyle kaplanmıştır. İki sıra altın cetvel arasına yer alan sarmal zencereklerle çevrenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortalarına, üçgen geçmeler yerleştirilip uçlarına tığlar çekilmiştir.

Kapakların ortasında bulunan şemseler, dilimli oval biçimdedir. Mavi ve bordo renkli zemin üzerine kat'ı tekniğiyle ¼ simetrisinde süslenmiştir. Şemse merkezine baklava dilimi şeklinde bir form yerleştirilmiştir. Bu formun uçlarına birer palmet, çapraz eksenine rumiler konmuştur. Rumilerin kesişen uçları birer lotusa bağlanmıştır. Bu motifler bordo renkli zemin üzerine uygulanıp dilimli oval biçimde çerçevelenmiştir. Etrafı bir bordür gibi kıvrım dallar, hatayiler ve yapraklarla mavi renkli zemin üzerine tezyin edilmiştir. Şemse iki sıra altınla tahrirlenip, dilim aralarına ve ortalarına tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler şemseye düğüm şeklinde ortabağ ile bağlanmıştır. İçleri hatayi ve rumilerle süslenmiştir.

Köşebentler şemsenin ¼'ü şeklinde düzenlenip, uçlarına yarım salbekler yerleştirilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin 558 a sayfasında yer alan ketebe kaydına göre 23 Şevval 812/28 Şubat 1410 yılında Mahmud b. Muhammed b. Esad El Hafız El Horasani tarafından (Kemal ismiyle lakaplandırılır) yazılmıştır. Cildin iç kapak şemsesinin dilimleri arasına çekilen tığlar 15. yüzyıla ait örneklerde sıklıkla görülmektedir. Ayrıca iç kapak şemse bezemesi, Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya koleksiyonu 3912 envanter numaralı 15. yüzyıla tarihli¹³⁴ cilde benzerlik göstermektedir. Bu sebeple cildi yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Dış kapak yüzeyinde bulunan altınlar büyük oranda dökülmüştür. Kapak kenarlarının bir kısmı tahrip olmuştur. Ön dış kapak yüzeyi kahverengi deri, sırt bölümü, kapak köşeleri ve sartap kısmı bordo renkli deriyle tamir edilmiştir. Kapak içlerindeki kat'ı bezemeler kısmen dökülmüştür.

¹³⁴ Fazilet Dülger, **Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Yazmaları Cilt Örnekleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve San'atları Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008, s. 148.

Örnek No: 3

Fotoğraf No: 7- 9

Envanter No: 359

Eserin Adı: EL-CAMİU'S-SAHİH (SAHİHU'L-BUHARİ)

Müellifi: El-Buhari-Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail

Hattat: Muhammed b. Ca'fer b. Mensur b. Muhammed el Kari

Ketebe Tarihi: 16 Ramazan 860/11 Mayıs 1456

Cildin Tarihi: 16 Ramazan 860/11 Mayıs 1456

Ölçüler: 263x165 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹³⁵ Dış kapaklar kahverengi renkli deriyle kaplanmıştır. Ön ve arka dış kapaklar aynı şekilde yapılmış, üzerlerine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Kapaklar, dört sıra altınli cetveller arasında bulunan sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortaları, altın noktalarla süslenmiştir.

Şemseler dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. Gömme şemseler, mülevven ve alttan ayırma tekniğinde $\frac{1}{4}$ oranında süslenmiştir. Mülevven kısımlar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Yüzeyine, düğümlü biçimdeki bulutlar yerleştirilmiştir. Bu düğümlerin orta kısmına bir hatayı konmuştur. Zemini hatayiden çıkarak helezonlar oluşturan dallar, hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir. Şemselerin etrafı altınla tahrirlenip, dilim aralarına altın tığlılar çekilmiştir.

Beş dilimli palmetvari salbekler çiçekli bir ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. İçleri birer hatayiyile süslenmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimli şekildedir. Yüzeyi, bulutlar, kıvrım dallar, hatayiler ve yapraklarla bezenmiştir.

Sertap, iki sıra altınli cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir.

¹³⁵ Eserin iç kapak sertap ve miklep görselleri kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

Miklep, kapakların tekrarı niteliğindedir. Dilimli palmetvari biçimde şemse yerleştirilmiştir. Şemsenin yüzeyi, düğümlemiş bulut motifleriyle süslenmiştir.

Kapakların iç kısımları bordo renkli deriyle kaplanmış, iki sıra altın cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir.

Kapak merkezine yuvarlak şemseler yerleştirilmiştir. Şemseler lacivert renkli zemin üzerine kahverengi deriyle kat'ı tekniğinde $\frac{1}{4}$ simetrisinde süslenmiştir. Yüzeyine dilimli pafta yerleştirilip zemini altınlanmıştır. İçleri rumiler, palmetler ve lotuslarla bezenmiştir. Şemsenin etrafı tek sıra altınla tahrirlenip, altın noktalar yerleştirilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbeklerin yüzeyi $\frac{1}{2}$ simetrisinde de rumiler ve lotuslarla süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin 618 b sayfasında yer alan ketebe kaydına göre 16 Ramazan 860/11 Mayıs 1456 yılında Muhammed b. Ca'fer b. Mensur b. Muhammed el Kari tarafından yazılmıştır. Eserin dış kapaklarında bulunan şemse ve köşebentlerinin içerisindeki süsleme kompozisyonu Vakıflar Genel Müdürlüğü 46 envanter numaralı 1470¹³⁶ tarihli eserle birebir benzerdir. Bu kapsamda süslemesi ve benzer örnek dikkate alınarak eseri yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Kapaklar sağlam vaziyettedir. Kapak kenarlarında aşınmalar mevcuttur.

¹³⁶Hüseyin Elitok, **Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde Bulunan Hanım Sultanlara ve Padişahlara Ait Grup Vakfiyenin Hat, Tezhip ve Cilt Bakımından İncelenmesi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2014, s.108.

Örnek No: 4

Fotoğraf No: 10-11

Envanter No: 775

Eserin Adı: EL-MESNEVİ EL-MANEVİ

Müellifi: Mevlana Celaleddin-Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin

Hattat: -

Ketebe Tarihi: 875/1470-1471

Cildin Tarihi: 875/1470-1471

Ölçüler: 215x160 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹³⁷ Eserin ön ve arka dış kapakları siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Aynı düzende yapılan kapakların üzerine şemse, salbek, köşebent ve bordür yerleştirilmiştir. Kapaklar dıştan iki sıra altın cetvel, kartuşlu bordür ve tekrar altın cetvelle çerçevelenmiştir. Dilimli dikdörtgen kartuş yüzeyleri $\frac{1}{2}$ simetrisinde dağılan kıvrım dallar, hatayiler ve rumilerle süslenmiştir.

Şemseler dilimli oval biçimdedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Mülemma tekniğinde süslenmiştir. Şemse ortalarına hareket eder biçimde birer ceylan figürü yerleştirilmiştir. Etrafları yapraklar, çiçekler ve bulutlarla süslenmiştir. Şemse tek sıra altınla tahrirlenip, dilim ortalarına altın tığlar çekilmiştir.

Salbekler üç dilimli palmetvari şekildedir. Kıvrım dallar, rumiler ve palmetlerle bezenmiştir.

Köşebentler şemsenin $\frac{1}{4}$ 'ü şeklinde düzenlenerek, uçlarına yarım salbekler eklenmiştir. Köşebentlerin içi, kıvrım yapan dallar, yapraklar, açan çiçekler ile bezenmiştir. Yarım salbeklerin yüzeyi rumilerle süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Kütüphane kayıtlarına göre eser 875/1470-1471 tarihinde yazılmıştır. Şemselerin ortasını koşar vaziyette bir ceylanla motifi süslenmiştir. Bu süsleme Mevlana Müzesi Müzeli Eserler Bölümü 139 envanter numaralı 15. Yüzyıla tarihli¹³⁸ cildin şemseleriyle birebir benzerdir. 15. yüzyıla ait bazı örneklerde figürlü bezemelere rastlanmaktadır. Öyle ki Mevlana Müzesi

¹³⁷ Kütüphane kayıtlarında eserin iç kapak görselleri bulunmamaktadır.

¹³⁸ Hacer Kara, **agt.**, s.542-543.

Müzelik Eserler 119 envanter numaralı 1461 tarihli eserin ön dış kapağında hareket halinde iki adet ceylan figürü¹³⁹, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih koleksiyonu 3856 envanter numaralı 1462 tarihli¹⁴⁰ eserin ön dış kapağında hareket halinde başını geriye çevirmiş şekilde bir ceylan figürü yerleştirilmiştir. Benzer örnekler ve süsleme kompozisyonu dikkate alındığında cildi yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Cilt genel itibariyle sağlam durumdadır. Arka dış kapak yüzeylerinde yer yer yüzülmeler mevcuttur. Sertap ve miklep kısmı izlerden anlaşılacağına göre eserden kopmuş vaziyettedir.

---

¹³⁹ Hacer Kara, **Konya Mevlana Müzesi'nde Bulunan Figürlü...** s.167-200'den; Hacer Kara, **agt**, s.533-536.

¹⁴⁰ Fatma Zehra Oral, **Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Yazmaları'ndaki Bazı Kat'lı Ciltler**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008, s.92.

Örnek No: 5

Fotoğraf No: 12-15

Envanter No: 840

Eserin Adı: ŞERHU'L MEVAKIF Lİ'İCİ

Müellifi: El Cürcani- Ebu'l Hasan Seyyid Şerif Ali b.Muhammed

Hattat: Yakub b. Muhammed el-Kastamamon

Ketebe Tarihi: 19 Şaban 885/24 Ekim 1480

Cildin Tarihi: 19 Şaban 885/24 Ekim 1480

Ölçüler: 259x169 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar siyah renkli deriyle kaplanıp, kapak yüzeyine şemse salbek köşebent yerleştirilmiştir. Kapakların çevresi, iki sıra altın cetvel arasına yerleştirilen ince sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir.

Kapakların ortasında yer alan şemseler dilimli oval şekildedir. Motiflerin kenarları altınla boyanarak süslenmiştir. Şemselerin merkezine irice bir hatayı yerleştirilip içi bu hatayiden çıkan kıvrım dallar yapraklar ve hatayilerle bezenmiştir. Şemsenin etrafı iki sıra altınla tahrirlenmiş, dilim ortalarına ve aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Palmetvari salbekler, üç dilimlidir. İçleri altın ile doldurulan salbekler rumilerle bezenmiştir.

Köşebentler, içe doğru kıvrımlı ve dilimli şekildedir. Uçlarına yarım salbekler eklenmiştir.

Kapakların iç kısımları bordo renkli deriyle kaplanarak etrafı tek sıra altın cetvelle çevrelenmiştir. Kapak köşeleri altına boyalı geçmelerle süslenmiştir.

Kapakların merkezine yerleştirilen dilimli oval şemseler içerisindeki bezeme altınlı zemin üzerine bordo deriyle kat'ı tekniğinde uygulanmıştır. Şemsenin içine irice bir hatayı yerleştirilip bu hatayiden çıkan ince dallar, hatayiler ve yapraklarla bezenmiştir. Hatayilerin ortasına mavi zeminli noktalar yerleştirilmiştir. Etrafı tek sıra altın çizgiyle tahrirlenip, dilim aralarına ve dilim ortalarına altın tığlar çekilmiştir.

Salbekler üç dilimli palmetvari şekildedir. İçleri birer hatayi ve yapraklarla bezenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin 223 b sayfasında yer alan ketebe kaydına göre, 19 Şaban 885/24 Ekim 1480 yılında Yakub b. Muhammed el-Kastamamon tarafından yazılmıştır. Şemse yüzeyinde bulunan irice motifler ve içe doğru kıvrımlı köşebentleriyle cilt, Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya koleksiyonu 2755 Envanter Numaralı 15. yüzyıla tarihli¹⁴¹ eserle benzerlik göstermektedir. Benzer örnek ve süsleme kompozisyonu dikkate alındığında cildi yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Cildin sırt bölümü ve kapak köşeleri bordo deriyle tamir edilmiştir. Kapak içlerinde lekeler mevcuttur. Muhat kısmı kahverengi deriyle tamir edilmiştir. Sertap ve miklep kısmı izlerden anlaşılacağına göre eserden kopmuş durumdadır.

---

¹⁴¹ Fazilet Dülger, **agt.**, s.127-128.

Örnek No: 6

Fotoğraf No: 16

Envanter No: 799

Eserin Adı: TEHAFÜTÜT- TEHAFÜT

Müellifi: Alaeddin Et- Tusi –Ali b. Muhammed

Hattat: -

Ketebe Tarihi: Muharrem 889/Ocak-Şubat 1484

Cildin Tarihi: Muharrem 889/Ocak-Şubat 1484

Ölçüler: 230x143 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Eserin ön ve arka dış kapakları kahverengi deriyle kaplanmıştır. Kapak yüzeylerine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilip aynı düzende yapılmıştır. Kapakların çevresi, iki sıra soğuk cetvel arasında yer alan sarmal zencereklerle çevrelenmiştir.

Şemseler dilimli oval şekilde yapılmıştır. Gömme şemseler $\frac{1}{4}$ simetrisinde süslenmiştir. Merkezine baklava dilimi şeklinde bir form yerleştirilmiştir. Bu formun uçlarına hatayiler eklenmiştir. Çapraz eksendeki dalların üzerine yerleştirilen rumilerin kesişim noktalarına palmetler konmuştur. Şemse içi oval biçimde çevrelenip yuvarlak paftalara bölünmüştür. Paftaların içi hatayiyile süslenmiştir. Etrafi soğuk çizgiyle tahrirlenip, dilim aralarına tığlar çekilmiştir.

Salbekler ok ucu şeklinde yapılmıştır.

Köşebentler içe doğru kıvrımlı ve dilimli şekildedir. İçleri kıvrım dallar, hatayiler, rumiler ve yapraklarla süslenmiştir.

Sertap bölümü, bordo renkli tamir derisi altında kalmıştır.

Miklep, kapaklara uyum sağlamaktadır. Miklep şemsesi, dilimli damla biçimdedir. İç, tomurcuk şeklinde bir kökten çıkan ince kıvrım dallar, hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin 118 b sayfasında yer alan ketebe kaydına göre Muharrem 889/Ocak-Şubat 1484 senesinde yazılmıştır. Eser Sultan Ebul Feth Muhammed hanın emriyle beraber yazılmıştır. Abdiveysi kitaplarından olup Abdullah b. Neviye intikal ettiği ibaresine yer verilmiştir. Dilimli oval

biçimdeki şemse bezemesinde kullanılan rumi tezyinat ve hatayilerle, yazıldığı dönemin özelliğini yansıtmaktadır. Ayrıca köşebentlerin içe doğru kıvrımlı biçimde olması, şemse ve köşebent dilim aralarında kullanılan tığlarla cildi yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Ciltte yer yer renk değişikliği bulunmakla birlikte, sertap bölümü kırmızı deriyle tamir edilmiştir.

Örnek No: 7

Fotoğraf No: 17-18

Envanter No: 942

Eserin Adı: TEFSİRÜ’T TAHRİR ŞERHU TAHRİRİ’L-MİCİCTİ

Müellifi: En-Nisaburi-Nizameddin Hasan b. Muhammed b. Hüseyin

Hattat: Ferah Baht b. Gıyasettin Mansur

Ketebe Tarihi: 17 Cemaziyilahir 890/1 Temmuz 1485

Cildin Tarihi: 17 Cemaziyilahir 890/1 Temmuz 1485

Ölçüler: 230x125 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Yüzeylerine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilerek aynı düzende yapılmıştır. Kapakların çevresi, iki sıra altınlı cetvel arasında yer alan sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortalarına tığlar çekilmiştir.

Şemseler dilimli ve oval biçimdedir. Mülemma şemseler, gömme tekniğinde yapılmıştır. Şemsenin içi kıvrım dallar, hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir. Etrafı kalın ve ince iki sıra altınla tahrirlenip, dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbeklerin içi birer hatayi ile bezenmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimli şekildedir. Tomurcuk şeklinde bir kökten kıvrılan dallar, hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir.

Sertab, tek sıra altın cetvelle çerçevelenerek dikdörtgen biçimde üç kartuşa bölünmüştür. Ortadaki kartuşta altınlı zemin üzerine sülüs hatla بصيحه السعادة و السلامة yazmaktadır. Diğer kartuşlar sade bırakılmıştır.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi dilimli damla şekildedir. Şemse içi kıvrım dallar ve rumilerle bezenmiştir.

Kapakların iç kısımları kahverengi deriyle kaplanmıştır. Çevresi, iki sıra altınlı cetvele çerçevelenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortaları ve köşelerine birer altın tığ çekilmiştir.

Kapakların merkezine yerleştirilen dilimli oval şemseler siyah deriyle kat‘ı tekniğinde mavi zemin üzerine yapılmıştır. Şemse ortasına ¼ oranında baklava dilimi

şeklinde bir form yerleştirilmiştir. Bu formun uçlarına rumiler eklenmiştir. Çapraz ekseninde çıkan lotuslar yatay ekseninde lotuslara, dikey ekseninde palmetlere bağlanmıştır. Zemini helezonlar oluşturacak şekilde kıvrılan dallar, dilimli rumilerle tezyin edilmiştir. Etrafı kalın ve ince iki altın çizgiyle tahrirlenip dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Salbekler, üç altın nokta şeklinde düzenlenmiştir. Noktalar arasına altın tığlar çekilmiştir.

Sertap kısmı iki altın cetvelle çerçevenmiştir.

Miklep, kapaklarla uyumludur. Miklep şemsesi iç kapak şemselerinin ½'si biçiminde düzenlenmemiştir. Yarım şemseler mikleb ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin 549 b sayfasında bulunan ketebe kaydına göre 17 Cemaziyilahir 890/1 Temmuz 1485 yılında Ferah Baht b. Gıyasettin Mansur tarafından yazılmıştır. Dış kapak şemse yüzeyindeki motiflerden ve iç kapakta yer alan kat'ı şemselerin çevresine çekilen tığlarla döneminin özelliğini yansıtmaktadır. Bu kapsamda cildi eserin yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Dış kapaklarda renk değişikliği gözlenirken, zencerek ve cetvellerdeki altınlar büyük oranda tahrip olmuştur. Kapak içlerinde lekeler görülse de kapaklar sağlam durumdadır.

Örnek No: 8

Fotoğraf No: 19-21

Envanter No: 149

Eserin Adı: GARAİBÜ'L-FURKAN VE REGAİBÜ'L-KUR'AN

Müellifi: En-Nişaburi-Nizameddin Hasan b. Muhammed b. Hüseyin

Hattat: Kudbuddin b. Muhammed

Ketebe Tarihi: 894/1488-1489

Cildin Tarihi: 894/1488-1489

Ölçüler: 310x180 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁴² Arka dış kapağı kahverengi deriyle kaplanmıştır. Yüzeyine, şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Kapak çevresi, üç sıra altınlı, iki sıra soğuk cetvel arasında yer alan sarmal zencereklerle çerçevelemiştir.

Kapağın merkezine yerleştirilen şemseler dilimli oval şekildedir. Gömme tekniğinde yapılan şemseler mülevven ve alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Mülevven kısımlar kahverengi deriyle yapılmıştır. Şemse merkezine ¼ oranında baklava dilimi şeklinde bir form yerleştirilip uçlarına hatayiler eklenmiştir. Çapraz ekseninde çıkan dallar rumilere bağlanmıştır. Bu kompozisyon kıvrım dallarla baklava dilimi şeklinde ikinci kez çevrelenip zemini altınlanmıştır. Etrafı kıvrım dallar, rumiler, palmetler, hayatilerle süslenmiştir. En dışta dilimler tek sıra altın çizgiyle tahrirlenip dilim aralarına ve ortalarına tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler rumilerden oluşan bir ortabağ ile şemseye bağlanır. Yüzeyi rumiler ve palmetlerle süslenmiştir.

Köşebentler içe doğru kıvrımlı ve dilimli şekildedir. Yüzeyi, kıvrım dallar, hatayiler, rumiler ve palmetlerle tezyin edilmiştir.

Sertap, zencerekli cetvellerle üç dikdörtgen kartuşa bölünmüştür. Kartuş içleri geometrik bir şekilde süslenmiştir.

¹⁴² Eserin ön dış kapak görselleri kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

Miklep şemsesi kapakta bulunan şemselerin $\frac{1}{2}$ 'si düzenindedir. Yarım şemse mikleb ucuna gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Diğer kısımlar $\frac{1}{2}$ simetrisinde kıvrım dallar hatayiler, yapraklar ve pençerle süslenmiştir.

Kapakların iç kısımları bordo deri ile kaplanmıştır. Kapaklar üç sıra altın cetvel arasında yer alan soğuk zencereklerle çerçevelenmiştir.

İç kapakların merkezine dilimli oval şemseler yerleştirilmiştir. Şemse içi mavi renkli zemin üzerine kahverengi deriyle kat'ı tekniğinde $\frac{1}{4}$ oranında süslenmiştir. Orta kısmına baklava dilimi şeklinde bir form yerleştirilir. Şemselerin yüzeyi dilimli paftalara ayrılmıştır. İçi helezonlar oluşturarak kıvrılan dallar ve rumilerle süslenmiştir. Şemsenin etrafı iki sıra altınla tahrirlenip, dilim aralarına ve ortalarına tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler altınla boyanarak yapılmıştır.

Köşebentler şemsenin $\frac{1}{4}$ 'ü kullanılmak suretiyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır. Uçlarına yarım salbekler yerleştirilmiştir.

Sertap, üç sıra altın cetvelle çerçevelenip, üç kartuşa bölünmüştür. Ortadaki kare kartuşun yüzeyine yuvarlak bir motif yerleştirilerek etrafına tığlar çekilmiştir. Dikdörtgen diğer kartuşların yüzeyi dilimli oval biçimde şekillenerek içleri mavi zemin üzerine kahverengi deriyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır. Yüzeyi, kıvrım dallar, rumiler ve lotuslarla süslenmiştir.

Miklep, kapakları tekrarlamaktadır. Miklep şemsesi, iç kapaklarda bulunan şemselerin $\frac{1}{2}$ 'si şeklindedir. Yarım şemseler mikleb köşesine gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Kütüphane kayıtlarına göre eser 894/1488-1489 tarihinde yazılmıştır. Cildin iç kapak süsleme kompozisyonu Süleymaniye Kütüphanesi Fatih koleksiyonu 3858 envanter numaralı 15. yüzyıla tarihli¹⁴³ eser ile benzerlik göstermektedir. Benzer örnek ve süsleme kompozisyonu dikkate alındığında cildi yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Kapakların kenarlarında yıpranmalar mevcuttur. Sırt bölümünde kurt yenikleri bulunmaktadır. Dudak kısmı derilerinde kopma ve soyulma gözlemlenmektedir. Cildin, sırt ve setap kısımları bordo deriyle tamir edilip, arka dış

¹⁴³ Fatma Zehra Oral, **agt.**, s.86-87.

kapağın zencerek ve cetvellerinin bir bölümü onarım derisi altında kalmıştır. Sertap kısmının büyük bir kısmı kopmuştur. Muhat kısmı bordo deriyle tamir edilmiştir.

Örnek No: 9

Fotoğraf No: 22-24

Envanter No: 976

Eserin Adı: EL-KANUN FİT-TİR

Müellifi: İbn Sina-Ebu Ali Hüseyin B. Abdullah

Hattat: Eminüddin Abdüsselam b. Muhammed b. Mahmud

Ketebe Tarihi: 27 Zilkade 898/9Eylül 1493

Cildin Tarihi: 27 Zilkade 898/9Eylül 1493

Ölçüler: 257x147 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Kapaklar aynı şekilde yapılmış olup yüzeylerine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Dört sıra cetvel arasında yer alan sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortalarına üçer altın nokta yerleştirilip uçlarına altın tığlar çekilmiştir.

Kapakların merkezine dilimli oval şemseler yerleştirilmiştir. Gömme şemseler alttan ayırma tekniğinde $\frac{1}{4}$ simetrisinde süslenmiştir. Şemse merkezine baklava dilimi şeklinde bir form yerleştirilip uçlarına hatayiler eklenmiştir. Bu kompozisyondan çapraz ekseninden çıkan dalların üzerine dilimli rumiler konmuştur. Zemini kıvrım dallar, hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir. Etrafı iki sıra altın tahrirlenip, dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler, şemseye yuvarlak şekilde ortabağ ile bağlanmıştır. İçleri altına boyalı kıvrım dallarla bezenmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimli şekildedir. Kıvrılan dallar, hatayiler, yapraklar ve rumilerle süslenmiştir. Uçlarına yarım salbekler eklenmiştir.

Sertap, tek sıra altın cetvelle çerçevelenerek dikdörtgen dört kartuşa ayrılmıştır. Kartuşların köşelerine altın noktalarla orta kısmı baklava dilimi şeklinde bir motifle süslenmiştir.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi kapaklarda yer alan şemselerin $\frac{1}{2}$ 'si şeklindedir. Yarım şemse miklep ucuna gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Kapakların iç kısımları kahverengi deriyle kaplanmıştır. Üç sıra altın cetvel ile çevrenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortalarına üçer altın nokta yerleştirilip uçlarına altın tığlar çekilmiştir.

Her iki iç kapağın ortasına dilimli oval şemseler yerleştirilmiştir. Mavi zemin üzerine kahverengi deriyle $\frac{1}{4}$ simetrisinde kat'ı tekniğinde süslenmiştir. Şemse ortasına baklava dilimi şeklinde bir form yerleştirilerek uçlarına dilimli paftalar eklenmiştir. Paftalar dikey eksenle rumilerle, yatay eksenle palmetlerle süslenip altına boyanmıştır. Kenarlarda kalan kısımların yüzeyi rumilerle tezyin edilmiştir. Şemsenin etrafı iki sıra altınla tahrirlenip, dilim aralarına ve dilim ortalarına tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler altına boyanıp yapılmıştır.

Köşebentler şemsenin $\frac{1}{4}$ 'ü kullanılmak suretiyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır.

Sertap, tek altın cetvelle çevrenip, üç dikdörtgen kartuşa bölünmüştür. Kartuşların yüzeyleri baklava dilimi şeklinde bir formla süslenmiştir.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi, iç kapalar da bulunan şemselerin $\frac{1}{2}$ 'si şeklindedir. Yarım şemseler miklebe ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eser son sayfasında yer alan ketebe kaydına göre 27 Zilkade 898/9Eylül 1493 senesinde Eminüddin Abdüsselam b. Muhammed b. Mahmud tarafından yazılmıştır. Dış kapakları çevreleyen sarmal zencerek uygulaması, köşebent formu, rumili tezyinat, sertabıyla cilt Tire Necip Paşa Kütüphanesi 396 envanter numaralı 15. yüzyıla tarihli¹⁴⁴ ciltle benzerlik göstermektedir. Ayrıca cildin dış kapak salbekleri ve iç kapak süsleme kompozisyonu aynı koleksiyon içinde bulunan 149 envanter numaralı (Örnek: 8) 15. yüzyıla tarihli eserin iç kapaklarıyla benzerlik göstermektedir. Benzer örnekler ve süsleme kompozisyonu dikkate alındığında cildi eserin yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Arka dış kapağın üst yüzeyi ve sol köşebentin bir bölümünün derisi yırtılmıştır. Cildin sırt bölümünde aşınmalar görülmektedir. Sertap bölümü ciltten

¹⁴⁴ Arife Edis, **agt.**, s.159-164.

kısmen ayrılmıştır. Dudak kısmındaki derilerde kopukluklar bulunmaktadır. İç kapaklar sağlam vaziyettedir.

Örnek No: 10

Fotoğraf No: 25

Envanter No: 357

Eserin Adı: EL-CAMİU'S SAHİH (SAHİHUT BUHARİ)

Müellifi: El Buhari Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail

Hattat: Muhammed b. Yahya b. El Cüheyne

Ketebe Tarihi: 5 Şaban 904/18 Mart 1499

Cildin Tarihi: 5 Şaban 904/18 Mart 1499

Ölçüler: 265x160 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Yüzeyine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilerek aynı düzende yapılmıştır. Kapakların çevresi, iki sıra altın cetvel arasında yer alan sarmal zencereklere çerçevelenmiştir.

Kapakların ortasına dilimli oval şemseler yerleştirilmiştir. Gömme şemseler mülemma tekniğinde $\frac{1}{4}$ simetrisinde süslenmiştir. Şemsenin merkezinde baklava dilimi oluşturacak şekilde bir form yerleştirilmiştir. Bu formun dikey eksende rumi yatay eksene hatayiler konmuştur. Zemini kıvrım dallar, hatayiler, yapraklar, rumiler ve palmetlerle süslenmiştir. Şemsenin etrafı altınla tahrirlenip, dilim aralarına ve ortalarına altın tığlar çekilmiştir.

Salbekler, üç altın nokta şeklinde düzenlenmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimli şekildedir. İçleri kıvrılan dallar, hatayiler ve rumilerle bezenmiştir.

Sertap tek sıra altın cetvelle çerçevelenmiştir. İçinde sülüs hattıyla

صحيح البخاري على الصحاح كيدر الدجا او كضؤ الصباح
"Sahih-İ Buhari ales-sihah ke-
bedrildüca ey ke-dav-i s-sabah" yazmaktadır.

Miklep, kapakların devamı niteliğindedir. Miklep şemsesi kapaklarda bulunan şemselerin $\frac{1}{2}$ 'si şeklindedir. Yarım şemseler mikleb ucuna gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin 512 b sayfasında yer alan ketebe kaydına göre 5 Şaban 904/18 Mart 1499 yılında Muhammed b. Yahya b. El Cüheyne tarafından yazılmıştır. Kapak tasarımı, dilimli oval şemsesindeki rumi tezyinat ve

mülemma şemseleri çevreleyen tığlarla cildi eserin yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Kapaklarda renk değişikliği bulunmakla birlikte, sağlam vaziyettedir.

Örnek No: 11

Fotoğraf No: 26

Envanter No: 977

Eserin Adı: EL KANUN Fİ'T-TIB

Müellifi: İbn Sina-Ebu Ali Hüseyin b. Abdullah

Hattat:-

Ketebe Tarihi:-

Cildin Tarihi: 15. Yüzyıl

Ölçüler: 357x253 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar kahverengi deriyle kaplanmıştır. Kapaklar aynı şekilde yapılmış, üzerlerine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. En dışta iki sıra altın cetvel arasına kartuşlu bordür yer alır. Yuvarlak ve uçları oval biçimde yerleştirilen kartuş yüzeyleri kıvrım dallar hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir.

Kapakların ortasında yer alan şemseler dilimli oval biçimdedir. Yüzeyleri $\frac{1}{4}$ simetrisinde altınlı ve mavi zemin üzerine siyah renkli deriyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır. Şemse dilimli paftalara bölünmüştür. Paftaların zemini mavi renkte yapılmış olup içleri rumiler ve lotuslarla süslenmiştir. Geriye kalan altınlı zemin simetrik bir şekilde helezonlar oluşturarak kıvrılan dallar, rumiler ve palmetlerle tezyin edilmiştir. Etrafı altınla tahrirlenip, dilim arasına noktalar yerleştirilmiştir.

Yedi dilimli palmetvari salbekler kat'ı tekniğinde yapılmıştır. İçi $\frac{1}{2}$ simetrisinde rumiler ve lotuslarla bezenmiştir.

Köşebentler şemsenin $\frac{1}{4}$ 'ü kullanılarak yapılmıştır. Uçlarına yarım salbekler yerleştirilmiştir.

Sertap ve mikleb kısmı bulunmamaktadır.

Kapak içlerinde bezeme bulunmayıp ebrulu kâğıtla kaplanmıştır.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Ketebe kaydı bulunamayan eserin yazıldığı dönem bilinmemektedir. Cildin dış kapaklarında bulunan dilimli oval şemselerin içerlerine yerleştirilen dilimli paftalar, kahverengi deriyle oluşturulan kat'ı rumili bezemeler, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih koleksiyonu 2814 envanter numaralı

1456 tarihli¹⁴⁵ eserin iç kapak bezemesine benzemektedir. Cildin süsleme kompozisyonu ve benzer örnek dikkate alındığında 15. yüzyılın tarihlenmek mümkündür.

Kapak yüzeylerinde, çizimler görülmektedir. Sırt ve kapak kenarlarında yıpranmalar mevcuttur. Şemse, salbek, köşebent ve yarım salbeklerdeki kat'ı bezemeler kısmen dökülmüştür.

---

¹⁴⁵ Fatma Zehra Oral, **agt.**, s.,90.

Örnek No: 12

Fotoğraf No: 27- 28

Envanter No: 366

Eserin Adı: EL-CAMİU'S SAHİH (SAHİH'İ MÜSLİM)

Müellifi: Müslim-Ebu'l-Hüseyn Müslim B. Haccac El Kuseyri

Hattat:-

Ketebe Tarihi: 629/1231-1232

Cildin Tarihi: 15. Yüzyıl

Ölçüler: 330x240 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁴⁶ Dış kapaklar kahverengi deriyle kaplanıp yüzeyine şemse, salbek ve köşebentleriyle yerleştirilip aynı düzende yapılmıştır. Dıştan içe doğru üç sıra şeklinde çerçevelenmiştir. En dışta soğuk iki sıra cetvel arasında sarmal zencerekler yer alır. Devamında kartuşlar ve cetveli zencerekler ile son bulur. Kartuşlar dikdörtgen biçimdedir yüzeyleri geçmeli düğümler yerleştirilip etrafı altın çizgi ile tahrirlenmiştir.

Kapakların ortasına dilimli oval şemseler yerleştirilmiştir. Motifleri altınla tahrirlenip vurgulanan şemseler ¼ oranında süslenmiştir. Şemse merkezine baklava dilimi şekilde bir form yerleştirilip uçlarına hatayiler eklenmiştir. Bu formun çapraz ekseninden lotuslar çıkmaktadır. Dikey ekseninde lotusların kesişim noktalarına palmetler yerleştirilip etrafı rumiler ve kıvrım dallarla süslenmiştir. Yatay ekseninde lotusların kesişim noktalarına hatayiler bulunmaktadır. Bu kompozisyon baklava dilimi şeklinde iki sıra altın çizgiyle çerçevelenip uçlarına palmetler yerleştirilmiştir. Zemini kıvrım dallar ve rumilerle süslenmiştir. Etrafı iki sıra altınla tahrirlenip, dilim aralarına ve ortalarına tığlar çekilmiştir.

Salbekler üç dilimli palmetvari şekildedir. Yüzeyi kıvrım dallar ve rumilerle bezenmiştir.

Köşebentler içe doğru kıvrımlı ve dilimli şekildedir. Uçlarına yarım salbekler yerleştirilmiştir.

¹⁴⁶ Eserin sertap ve miklep bölümleri kütüphaneye ait görsellerde bulunmamaktadır.

Kapakların iç kısımları kahverengi renkli deriyle kaplanmıştır. Kapaklar üç sıra altın cetvel arasında yer alan sarmal zencereklerle çevrelenmiştir.

Kapakların merkezine baklava dilimi şekilde dilimli şemseler yerleştirilmiştir. Şemse içleri mavi zemin üzerine kahverengi deriyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır. Şemse bezemesi $\frac{1}{4}$ simetridir. Bir çiçeğin etrafını çevreleyen rumilerin ucuna simetrik dört yönde dilimli paftalar yer alır. Paftaların yüzeyi altına boyamıştır. İçi ve şemsenin tamamı kıvrım dallar ve rumilerle bezenmiştir. Etrafı tek sıra altınla tahrirlenip dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Salbekler üç dilimli palmetvari şekildedir. Yüzeyi kıvrım dallar ve rumilerle bezenmiştir.

Köşebentler üçgen biçimindedir. Üç kademeli bir şekilde s'lerden oluşmuştur. Şemseye bakan kısımları (+) şeklinde altın tığlar çekilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Kütüphane kayıtlarına göre eser 629/1231-1232 senesinde yazılmıştır. Ketebe kaydından ve nesih hattındaki karakterinden anlaşıldığı kadarıyla eser Selçuklu dönemine aittir. Ancak dikdörtgen kartuşlar içerisine yerleştirilen düğümler, içe doğru kıvrım yapan köşebentler ile cilt 15. yüzyıl özelliği göstermektedir. Bu kapsamda cildin 15. yüzyılda yenilenmiş olduğu düşünülmektedir.

Kapaklar sağlam vaziyette olup yüzeylerinde yer yer renk değişimi mevcuttur.

Örnek No: 13

Fotoğraf No: 29-30

Envanter No: 960

Eserin Adı: TAKVİMÜ'L-EBRAR

Müellifi: İbn-Cezle-Ebu Ali Yahya b. İsa

Hattat:-

Ketebe Tarihi:-

Cildin Tarihi: 15. Yüzyıl

Ölçüler: 330x225 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Kapaklar aynı şekilde yapıp üzerlerine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Yüzeyi sarmal zencerekliler arasında bulunan kartuşlu bordürlerle çerçevelenmiştir. Dikdörtgen biçimli kartuşların içi geometrik geçmeli düğümlerle doldurulmuştur.

Kapakların merkezine yerleştirilen soğuk şemseler dilimli oval biçimdedir. Şemselerin içi dikey ekseninde kıvrım dallar, irili ufaklı hatayiler, beş yapraklı çiçekler ve yapraklarla süslenmiştir. Etrafı içe doğru geçmeli düğüm yapan çizgisiyle çevrelenip dilim aralarına ve ortalarına tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler, rumili ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. Yüzeyi $\frac{1}{2}$ simetrisinde kıvrım dallar ve rumilerle süslenmiştir.

Köşebentler içe doğru kıvrımlı ve dilimli biçimdedir. İçi kıvrım dallar, irili ufaklı hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir. Uçlarına yarım salbekler eklenmiştir.

Kapakların iç kısımları bordo renkli deri ile kaplanmıştır. Kapak kenarları soğuk dört sıra cetvel arasına sarmal zencereklilerle çevrelenmiştir.

Kapakların ortasında yer alan şemseler dilimli oval biçimdedir. Şemse altın ve mavi zemin üzerine bordo renkli deriyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır. Süslemesi $\frac{1}{4}$ simetrisinde düzenlenmiştir. Şemse dilimli paftalara bölünmüştür. Paftaların zemini mavi renkli olup yatay ekseninde lotuslarla dikey ekseninde rumilerle süslenmiştir. Geriye kalan altın zemin üzerine simetrik bir şekilde helezonlar oluşturularak kıvrılan dallar yer yer düğümler ve rumilerle süslenmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbeklerin içi lotuslar ve rumilerle süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Ketebe kaydı bulunmayan eserin hangi dönemde yazılmış olduğu bilinmemektedir. Cildin dış kapaklarında bulunan düğümlü kartuş bordürler ve içe doğru girintili bir şekilde kıvrım yapan köşebent formu ve tığları 15. yüzyıl cilt özelliklerini vermektedir. Ayrıca şemse ve köşebent etrafında bulunan içe doğru geçmeli düğüm yapan tahrir çizgisi Topkapı Saray Müzesi 706 envanter numaralı 1464 tarihli¹⁴⁷ eserle benzerlik göstermektedir. İncelenen örnek ve süsleme kompozisyonu doğrultusunda cildi 15. Yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Cildin, bir onarım sırasında kapakları ters olarak yerleştirilmiştir. Dış kapak yüzeylerinde renk değişimleri ve çizikler görülmektedir. Kapak kenarları ve sırt bölümü kahverengi deriyle tamir edilmiştir. Kapak içleri sağlam durumdadır. İzlerden izlerden anlaşıldığına göre eserin sertap ve miklep kısmı kopmuştur.

---

¹⁴⁷ Kemal Çığ, *age.*, s.27.

Örnek No: 14

Fotoğraf No: 31-34

Envanter No: 83

Eserin Adı: NAZMU'D-DÜRER Fİ TENÂSÜBİ'L-AYİ VE'S-SÜVER

Müellifi: -

Hattat: -

Ketebe Tarihi: -

Cildin Tarihi: 15. Yüzyıl

Ölçüler: -

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁴⁸ Arka dış kapak lacivert deri ile kaplanmıştır. Kapak yüzeyine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Arka dış kapağı iki sıra altın cetvel ortasında yer alan zencereklerle çerçevelenmiştir. Kısa kenar ve uzun kenar cetvel ortalarına tığlar çekilmiştir.

Kapağın ortasında bulunan şemseler dilimli oval şekildedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Mülemma ve üstten ayırma tekniğinde süslenmiştir. Şemse süslemesi $\frac{1}{4}$ simetrisindedir. Yüzeyine baklava dilimi şeklinde bir form yerleştirilmiştir. Uçlarına hatayiler konup çapraz ekseninde çıkan dallar rumilere bağlanmıştır. Bu kompozisyonun zemini deri renginde bırakılarak baklava dilimi şeklinde çerçevelenip, üstten ayırma tekniğinde süslenmiştir. Etrafı simetrik bir şekilde dağılan kıvrım dallar rumiler, palmetler, yapraklar ve hayatilerle tezyin edilmiştir. En dışta altınla tahrirlenip, dilim aralarına ve ortalarına tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler, nokta şeklinde bir ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. Yüzeyleri birer hatayi ile süslenmiştir.

Köşebentler içe doğru kıvrımlı ve dilimli şekildedir. İçleri yatay ve dikey ekseninde şemse merkezinin yarısı gelecek şekilde düzenlenmiştir.

Sertap, üç sıra altın cetvelle çevrelenmiştir. İçine altınlı zemin üzerine sülüs hattı ile الجزء الثاني من تفسير القرآن العظيم للامام العلامة برهان الدين ابراهيم الشافى تغمده الله برحمته

¹⁴⁸ Ön dış kapak görselleri kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

“El-uizü’s-sani min tefsiril-Kur’an’l azim İmam el allame bumamiddün İbrahim ..... eş-şefi tegammehü birahmetihi” yazılmıştır.

Miklep, kapaklarla uyum sağlamaktadır. Miklep şemsesi kapakta bulunan şemselerin $\frac{1}{2}$ 'si şeklindedir. Yarım şemseler, mikleb ucuna gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Arka iç kapak bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Kapak çevresi, iki sıra altın cetvel arasına yerleştirilen zencerekle çerçevenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortalarına, altın üçer yaprak yerleştirilerek yanlarına tığlar çekilmiştir.

Kapak şemsesi dilimli oval biçimdedir. Şemse içerisindeki süsleme mor ve yeşil renkli zemin üzerine bordo deriyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır. $\frac{1}{4}$ simetrik şemsenin üzerine adeta ikinci bir salbekli şemse yeşil zemin üzerine yerleştirilmiştir. İçi rumilerle süslenmiştir. Etrafı mor zemin üzerine kat'ı tekniğinde kıvrım dallar, rumiler ve palmetlerle tezyin edilmiştir. En dışta altınla tahrirlenip dilim aralarına ve ortalarına tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler yuvarlak biçimde ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. Mavi renkli zemin üzerine siyah deriyle kat'ı tekniğinde süslenmiştir. Yüzeyi $\frac{1}{2}$ simetrisinde kıvrım dallar, rumiler ve palmetler ile süslenmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimlidir. Yüzeyi mavi renkli zeminli olup, siyah deriyle kat'ı tekniğinde yapıp uçlarına yarım salbekler yerleştirilmiştir.

Sertap kısa kenarlarına cetveli zencerekle görüldüğüne göre etrafı altına boyanmış sarmal zencerekle çevrelenmiştir. Yüzeyi dilimli oval biçimde üç kartuşa bölünerek uç kısımlara yarım kartuşlar yerleştirilmiştir. Mavi renkli zemin üzerine bordo deriyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır. İçi $\frac{1}{4}$ simetrisinde süslenmiştir. Merkezde altınlı zemin üzerine, baklava dilimi oluşturacak şekilde form yerleştirilmiştir. Bu forma dikey eksene lotuslar, yatay eksene rumiler yerleştirilmiştir. Diğer kısımları kıvrım dallar, rumiler ve palmetler süslenmiştir. Kartuş aralarındaki boşluklara üçer yaprak yerleştirilmiştir. Yarım kartuşların yüzeyi mavi renkli zemin üzerine siyah renkli deriyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir biçimde yapılmıştır. Miklep şemsesi iç kapaklarda bulunan şemselerin $\frac{1}{2}$ 'si şeklindedir. Yarım şemseler mikleb ucuna gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Ketebe kaydı bulunmayan eserin, yazım tarihi bilinmemektedir. Cildin dış kapaklarında bulunan içe doğru kıvrım yapan köşebent uygulaması Fatih Sultan Mehmet ve II. Beyazıt döneminde sıklıkla görülmektedir. Ayrıca eserin şemse, salbek köşebent etrafına çekilen tığlar aynı koleksiyon içerisinde yer alan 840 envanter numaralı (Örnek:5) 1480 tarihli eser ile benzerlik göstermektedir. Bu kapsamda cildi 15. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Kapak kenarları tahrip olmuştur. Sırt, dudak, sertabın bir bölümü ve miklep kısmı bordo deriyle tamir edilmiştir. Sertap, kısmen kopmuştur. Kapak içleri sağlam durumdadır. Kapak köşeleri bordo deriyle, dudak ve miklep bölümleri kahverengi deriyle tamir edilmiştir.

Örnek No: 15

Fotoğraf No: 35

Envanter No: 120

Eserin Adı: MEFATİHU'L- GAYB

Müellifi: Fahreddin er-Razi, Ebu Abdillah Fahreddin Muhammed b. Ömer b.

Hüseyin er-Razi, et-Teymi el-Bekri Fahreddin er-Razi

Hattat: Hamza b. Muhammed

Ketebe Tarihi: -

Cildin Tarihi: 15. Yüzyıl

Ölçüler: 390x2804 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Kapaklar aynı şekilde yapılıp şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Kapakların çevresi, altınlı ikişer sıra cetvel arasına sarmal zencerek ile çerçevelenmiştir. Kapakların kısa kenarlarında yer alan dikdörtgen kısımlara sarmal zencerekler yerleştirilmiştir.

Şemseler dilimli oval şekilde yapılmıştır. Mülevven tekniğindeki şemselerde mülevven kısımlar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Şemse yüzeyi $\frac{1}{4}$ simetrisinde süslenmiştir. Merkezine baklava dilimi şeklinde bir form yerleştirilerek uçlarına hatayiler eklenmiştir. Zemini rumi, lotus ve palmetlerle bezenmiştir. Şemse içerisi dilimli oval biçimde çerçevelenerek, üç dilimli ve sekiz dilimli paftalara bölünüp içlerine birer hatayı yerleştirilmiştir. Etrafı altınla tahrirlenip, dilim aralarına ve ortalarına altın tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler ince kıvrım dallar, yapraklar ve rumilerle bezenmiştir.

Köşebentler şemsenin $\frac{1}{4}$ 'ü büyüklüğündedir. Hatayı ve rumilerle bezenmiştir. Uçlarına yarım salbekler eklenmiştir.

Sertab, cetvelli zencereklerle çerçevelenmiştir. Kapaklarda olduğu gibi kısa kenarlarına sarmal zencerekler yerleştirilmiştir. Orta kısmına uçları dilimli dikdörtgen kartuş yerleştirilerek içine sülüs hattıyla بصيح السعادة و السلامة "Bi sahihi-seadet ve selamet" yazmaktadır.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi kapaklardaki şemselerin ½ düzeninde yapılmıştır. Yarım şemseler mikleb kenarına gelecek şekilde yerleştirilmiştir

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin ketebe kaydı bulunmayıp son sayfasında hattat, Hamza b. Mehmet ismi geçmektedir. Eserin nesih hattındaki yazısı ve Osmanlı dönemi tezhip özelliklerini yansıtmasından dolayı 15. yüzyılda yazılmış olabileceği düşünülmektedir. Cildi çevreleyen sarmal zencerekler, dilimli oval şemselerinde bulunan rumili tezyinat ve hatayilerle 15. yüzyıl cilt özelliklerini yansıtmaktadır. Bu doğrultuda cildi 15. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Kapak köşeleri yıpranmıştır. Cetvel ve zencereklerdeki altınlar kısmen dökülmüştür. Sertap, cildin dudak kısmından büyük oranda ayrılmış olup, bordo deriyle edilmiştir.

Örnek No: 16

Fotoğraf No: 36-37

Envanter No: 449

Eserin Adı: MESABİHU'S-SUNNE

Müellifi: El Begavi-Ebu Muhammed Hüseyin b. Mes'ud el-Ferra

Hattat: Ali b. Fahri b. Ali b. Ebubekir

Ketebe Tarihi: 23 Zilkade 906/10 Haziran 1501

Cildin Tarihi: 23 Zilkade 906/10 Haziran 1501

Ölçüler: 355x210 mm

Yazıldığı Yer: Tebriz

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Kahverengi deriyle kaplanan dış kapaklar aynı düzende yapılmıştır. Kapak yüzeyine şemse, salbek ve köşebentlerden yerleştirilmiştir. Kapakların dış kısımları beş sıra soğuk cetveller arasında bulunan sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir. En içteki cetvelin içe bakan cetvel ortaları üç ince altın noktayla süslenmiştir.

Kapakların ortasına dilimli oval şemseler yerleştirilmiştir. Gömme şemseler mülevven ve alttan ayırma tekniğinde bezenmiştir. Mülevven kısımlar bordo renkli deriyle yapılmıştır. Yüzeyleri $\frac{1}{4}$ simetrisinde süslenmiştir. Merkezine baklava dilimi şeklinde bir form yerleştirilerek uçlarına hatayiler eklenmiştir. Hatayilerin etrafına düğüm yapan bulutlarla konmuştur. Şemse zemini kıvrım dallar ve hatayilerle bezenmiştir. Etrafı altınla tahrirlenip, dilim aralarına altın noktalar yerleştirilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler şemseye ortabağ ile bağlanmıştır. Salbekler kahverengi deriyle mülevven ve alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Yüzeylerine birer hatayı yerleştirilmiştir.

Köşebentler şemsenin $\frac{1}{4}$ 'ü kullanılmak yapılmıştır. Uçlarına yarım salbekler yerleştirilmiştir. Yarım salbeklerin içi, üç altın noktayla süslenmiştir.

Sertap, zencerekli cetvellerle dikdörtgen biçimli üç kartuşa bölünmüştür. Orta kartuşun içine şemselerin uçlarına yerleştirilen palmetvari salbekler dikey ekseninde düzenlenmiştir. Bu kompozisyonun yatay eksenine ise dört soğuk nokta yerleştirilmiştir. Diğer kartuşlar tamir derisi altında kalmıştır.

Miklep, kapaklarla aynı düzende yapılmıştır. Dilimli damla biçimindeki şemse düğümlü bulut ve hatayilerle bezenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin son sayfasında bulunan ketebe kaydına göre 23 Zilkade 906/10 Haziran 1501 Ali b. Fahri b. Ali b. Ebubekir tarafından Tebriz de yazılmıştır. Kapak düzeni ve motiflerin inceliği dikkate alındığında cildi yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Dış kapak yüzeylerinde çizilmeler ve lekeler gözlemlenmektedir. Arka dış kapak derilerinin yüzeyinde soyulmalar bulunmaktadır. Şemse etrafında bulunan altın noktalar ve zencerekli cetvelleri kısmen tahrip olmuştur. Sertap bölümü bordo deriyle tamir edilmiştir.

Örnek No: 17

Fotoğraf No: 38- 39

Envanter No: 364

Eserin Adı: EL CAMİU'S SAHİH (SAHİH-I MÜSLİM)

Müellifi: Müdlim-Ebü'lhüseyn Müslim b. Haccac- el Kuseyri

Hattat: İbn Türbedar Bali b. Ali

Ketebe Tarihi: 8 Ramazan 935/16 Mayıs 1526

Cildin Tarihi: 8 Ramazan 935/16 Mayıs 1526

Ölçüler: -

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar siyah deriyle kaplanmıştır. Kapakların yüzeyine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilerek, aynı düzende yapılmıştır. Kapakların dış kısımları dışta dört sıra altın cetveller arasında bulunan sarmal zencerekle çerçevelenmiştir. İçe bakan cetvel ortaları, altın üç noktayla bezenmiştir.

Kapakların ortasında yer alan üstten ayırma şemseler dilimli oval şekildedir. Gömme tekniğiyle yapılan şemselerin yüzeyi yapraklı köklerden kıvrılarak dağılan dallar, saz üslubunda yapraklar, hatayi ve pençerle tezyin edilmiştir. Şemselerin etrafı altınla tahrirlenip dilimler arasına tığlar çekilmiştir.

Yedi dilimli palmetvari salbekler şemseye cetvelli ortabağ ile bağlanmıştır. Salbek yüzeyleri irice birer hatayile süslenmiştir.

Kıvrımlı ve dilimli köşebentler, yapraklı köklerden çıkan kıvrım dallar, saz yaprakları, hatayiler ve pençerle bezenmiştir.

Sertap, iki sıra altın cetvel arasına yerleştirilen zencerekle çevrelenerek dilimli dikdörtgen biçimde altı kartuştan oluşmaktadır. Kartuş yüzeylerine geçmeli düğümler yerleştirilmiştir.

Miklep, kapaklarla aynı şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. İçi yapraklı kökten çıkan ince kıvrım dallar, saz yaprakları ve hatayilerle süslenmiştir.

Kapakların iç kısımları bordo renk deri ile kaplanmıştır. Kapakların çevresi, üç sıra altın cetvel arasına sarmal zencerekle çerçevelenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortalarına altın noktalar yerleştirilmiştir.

Kapak ortasında bulunan şemseler dilimli oval biçimdedir. Alttan ayırma şemseler, dış kapaklarda kullanılan şemse bezemelerinin tekrarı niteliğindedir

Köşebentler üçgen biçimdedir. Şemseye bakan köşeleri altın noktalarla süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin son sayfasında bulunan ketebe kaydına göre İbn Türbedar Bali b. Ali tarafından 8 Ramazan 935/16 Mayıs 1526 senesinde yazılmıştır. Dilimli oval şemseler ve saz üslubun da düzenlenen süsleme kompozisyonu ile eser Mevlana Müzesi Müzelik Eserler Bölümü 60 envanter numaralı 16. Yüzyıla tarihli¹⁴⁹ cilt ile benzerlik göstermektedir. Cildin süsleme kompozisyonu ve benzer örnek dikkate alındığında yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Dudak kısmının derisi büyük çoğunluğu soyulmuştur. Kapak kenarları bordo deri, iç kapak kenarları siyah deriyle iki kez tamir edilmiş olsa da kapaklar sağlam vaziyettedir.

---

¹⁴⁹ Hacer Kara, **agt.**, s.623-624.

Örnek No: 18

Fotoğraf No: 40-42

Envanter No: 620

Eserin Adı: MIRACU'D- DİRAYE Fİ ŞERHİT'L HİAYE

Müellifi: El- Kaki- Ebu Abdullah Kıvamuddin Muhammed B. Muhammed El Habb

Hattat: -

Ketebe Tarihi: 27 Muharrem 948/23 Mayıs 1541

Cildin Tarihi: 27 Muharrem 948/23 Mayıs 1541

Ölçüler: 308x210 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Ön ve arka dış kapaklara şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilerek aynı düzende yapılmıştır. Kapaklar kahverengi deriyle kaplanmıştır. Kapakların çevresi, dört sıra cetvel arasında ince sarmal zencerekler yerleştirilip çerçevelenmiştir.

Şemseler dilimli oval biçimdedir. Gömme şemseler mülevven ve alttan ayırma tekniğinde bezenmiştir. Mülevven kısımlar siyah renkli deriyle yapılmıştır. Şemseler yapraklı kökten dağılan dallar, saz üslubunda yapraklar hatayiler ve pençerle süslenmiştir. Dilimleri altınla tahrirlenmiştir.

Dokuz dilimli palmetvari salbekler şemseye iki nokta şeklinde ortabağ ile bağlanmıştır. Salbek yüzeylerine yapraklı kökten çıkan dallar, tomurcuklar ve hançeri yapraklar ile bezenmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimlidir. Yapraklı kökten çıkan kıvrım dallar hatayiler ve hançeri yapraklarla süslenmiştir.

Sertap, tek sıra altın cetvelle çerçevelenip, dikdörtgen şekilde beş kartuşa bölünmüştür. Kartuş içleri kısmen görülen altın noktalarla süslenmiştir.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Şemsesi, dilimli damla şeklindedir. Yapraklı kökten çıkan kıvrım dallar, saz yaprakları ve hatayilerle bezenmiştir.

Kapakların iç kısmı kahverengi deriyle kaplanmıştır. Kapak çevresi, iki sıra altın cetvelle çerçevelenmiştir. En içteki cetvellerin içe bakan ortalarına, birer altın

nokta yerleştirilmiştir. Kapak köşelerine ise altın noktalardan oluşan çiçek motifi konmuştur.

Cildin ortasında dilimli ve oval biçimli birer şemse yerleştirilmiştir. Yüzeyi mavi renkli zemin üzerine, kahverengi deriyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır. İçleri $\frac{1}{4}$ simetrisinde süslenmiştir. Şemselerin yüzeyi üç dilimli paftalara ayrılmıştır. Paftaların orta kısmına baklava dilimi şekilde bir form yerleştirilmiştir. Dikey ekseninde rumilerin kesişim noktaları paftaların içine denk gelerek rumilerle, yatay ekseninde ise kesişim noktaları palmetlerle süslenmiştir. Kenarlarda kalan yüzeyler, helezonlar oluşturacak biçimde kıvrılan dallar ve rumilerle tezyin edilmiştir. Paftalar altına boyanarak yapılmıştır. Şemsenin etrafı iki sıra altınla tahrirlenip, dilim aralarına tığlar çekilmiştir.

Sertap, tek sıra altın cetvelle çerçevenmiş ve üç dikdörtgen kartuşa bölünmüştür. Ortadaki kartuşun kenarları ve ortasına altınlı noktalardan yapılmış çiçekler yerleştirilip, kenar ortalarına noktalar konmuştur. Diğer kartuşların ortasına altın noktalardan yapılan çiçekler ve köşelere noktalar yerleştirilmiştir.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi iç kapaklarda bulunan şemselerin $\frac{1}{2}$ 'si şeklindedir. Yarım şemseler mikleb ucuna gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin son sayfasında yer alan ketebesinin son satırındaki kaydına göre 27 Muharrem 948/23 Mayıs 1541 tarihinde yazılmıştır. Cildin iç kapaklarında kullanılan katı bezemeler arasına altına boyanarak oluşturulan paftalar ve tığlar ile cilt döneminin özelliğini yansıtmaktadır. Bu doğrultuda cildin yazıldığı dönemin asıl cildi olduğu söylenebilir.

Dış kapakların yüzeyinde çizilmeler görülmektedir. Arka dış kapak dersinin bir bölümü yırtılmış olup, şemsenin bir bölümü salbek ve sağ üst köşebent tamir derisi ile kaplanmıştır. Cildin sırt bölümünde aşınmalar görülmektedir. Muhat kısmındaki derinin çoğunluğunun soyulmuştur.

Örnek No: 19

Fotoğraf No: 43

Envanter No: 437

Eserin Adı: MİŞKATÜ'L-MESABİH MUHTASARU MESABİHİ'S-SUNNE Lİ'L-BEĞAVİ

Müellifi: El-Hatib Et-Tebrizi-Ebu Bekir Muhammed b. Abdulhatib

Hattat: Hasan b. Ali el İmadi

Ketebe Tarihi: 24 Ramazan 959/13 Eylül 1552

Cildin Tarihi: 24 Ramazan 959/13 Eylül 1552

Ölçüler: 255x155 mm

Yazıldığı Yer: Mekke

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Kahverengi deriyle kaplanan ön ve arka dış kapaklar aynı düzende yapılmıştır. Kapakların yüzeyine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Kapakların çevresi, iki sıra altınli cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çevrelenmiştir.

Şemseler dilimli oval şekildedir. Gömme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Şemse yüzeyi hatayilerden çıkıp dağılan kıvrım dallar, saz yaprakları, penç ve hatayilerle süslemiştir. Şemse etrafı altınli iki sıra çizgiyle tahrirlenmiştir.

Salbekler beş dilimli palmetvari şekildedir. Soğuk iki nokta şeklinde ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. Salbek yüzeylerine irice birer hatayı yerleştirilmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimli şekildedir. Yapraklı kökten çıkan kıvrım dallar, hatayiler ve hançeri yapraklarla süslenmiştir.

Sertab, ikişer altınli çizgiyle dikdörtgen üç kartuşa bölünmüştür. İç kısımları sekiz yapraklı altın çiçeklerle süslenmiştir.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Dilimli yuvarlağa yakın oval şemsesi, kıvrım dallar, saz yaprakları ve hatayilerle bezenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin 513 b sayfasında yer alan ketebe kaydına göre Şaban 737/Mart-Nisan 1337 senesinde yazılmıştır. Hasan b. Ali b. İmadi tarafından yenilenen eserin hattatı hakkında "Mekke-i Mükerrime haremindedir safa kapısında kâtiplik yapmaktadır" ibaresi geçmektedir. Buradan hareketle eserin Mekke de yazılmış olabileceği söylenebilir. Ayrıca ketebe kaydının kenarına 24

Ramazan 959/13 Eylül 1552 senesinde Ahmet b. Ali El İmadi'nin vakıf kaydı bulunmakta olup, eseri nereye ve kime vakfettiği bilgisi yer almamaktadır. Cildin saz üslubundaki süsleme kompozisyonu vakfedildiği döneme uygun düşmektedir. Bu bağlamda eseri vakfedildiği dönemde yenilenmiş olabileceğini söylemek mümkündür.

Cilt Yüzeyinde yer yer renk değişimleri görülse de sağlamlığını korumaktadır. Sertap kısmı bordo deriyle tamir edilmiştir.

Örnek No: 20

Fotoğraf No: 44-46

Envanter No: 69

Eserin Adı: İRŞADU'L-AKLİ'S-SELİM MEZAYET KİTABİT-KERİM

Müellifi: Ebu's-Suud Muhammed b. Muhammed b. Mustafa el İmadi

Hattat: -

Ketebe Tarihi: 973/1565-1566

Cildin Tarihi: 973/1565-1566

Ölçüler: 235x133 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Eserin dış kapakları siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Yüzeylerine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilerek aynı düzende yapılmıştır. Kapakların çevresi iki sıra altın cetvel arasında yer alan zencereklerle çerçevelemiştir.

Şemseler, irili ufaklı dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Şemseler mülevven ve alttan ayırma tekniğinde olup motifler deri renginde kaplanmıştır. Şemse yüzeyinde $\frac{1}{4}$ simetrisindeki bulutlar birbirlerine düğüm yapmaktadır. Diğer yüzeyler simetrik biçimde helezonlar oluşturarak kıvrılan dallar irili ufaklı hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir. Şemse altın çizgiyle tahrirlenerek dilimler arasına altın tığlar çekilmiştir.

Salbekler, dokuz dilimli palmetvari biçimdedir. İçleri $\frac{1}{2}$ simetrisinde hatayiler ve bulutlarla süslenmiştir.

Kıvrımlı ve dilimli köşebentlerin içi, yatay ve dikey ekseninde kıvrım yapan bulutlar, helezonlar yaparak kıvrılan dallar, hatayiler ve yapraklarla süslemiştir.

Sertap, sade bırakılmıştır.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi irili ufaklı dilimli yuvarlağa yakın oval biçimdedir. Şemse içi bulut motifiyle süslenmiştir.

İç kapaklar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. İki sıra altın cetvelin arasında yer alan sarmal zencereklerle çerçevelemiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortaları altın noktalarla süslenmiştir.

Şemseler dilimli oval şekildedir. Mülevven ve üstten ayırma tekniğinde süslenmiştir. Mülevven kısımlar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Şemseye irice bir

hatayı yerleştirilip, etrafı $\frac{1}{2}$ simetrisinde şemseyi çevreleyen dallar, yapraklar ve hatayilerle süslenmiştir. Şemse etrafı iki sıra altınlı çizgiyle tahrirlenip, dilim aralarına tığlar çekilmiştir.

Salbekler altına boyanarak hatayı şeklinde yapılmıştır.

Köşebentler üçgen şeklindedir. İçlerine ve dış köşelerine altın noktalar yerleştirilmiştir.

Miklep, kapakların tekrarı niteliğindedir. Miklep şemsesi dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. Ortasına irice bir hatayı yerleştirilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin 390 b sayfasında bulunan ketebe kaydına göre Ebu's-Suud Muhammed b. Muhammed b. Mustafa el İmadi tarafından 973/1565-1566 senesinde yazılmıştır. Cildin iç kapak şemselerine yerleştirilen irice hatayı ve saz üslubundaki kompozisyonuyla aynı koleksiyon içerisinde yer alan 215 envanter numaralı (Örnek: 30) 16. yüzyıla tarihli ciltle benzerlik göstermektedir. Eserin ketebe kaydı ve benzer örnek dikkate alındığında yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Kapak kenarlarında yıpranmalar mevcut olup, sertap siyah deriyle onarılmıştır. Dudak kısmında yıpranmalar gözlemlenmektedir.

Örnek No: 21

Fotoğraf No: 47

Envanter No: 624

Eserin Adı: FETHU'L KADİR ŞERHU'L HİDYE

Müellifi: İbnü'l-Hümmam Kemalettin Muhammed b. Abdülvahid

Hattat: İbn Abdullah El Basri Et Talha

Ketebe Tarihi: Safer ayı 977/Temmuz-Ağustos 1569

Cildin Tarihi: Safer ayı 977/Temmuz-Ağustos 1569

Ölçüler: 320x200 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Kahverengi deriyle kaplanan dış kapaklar aynı düzende yapılmış olup, kapakların üzerine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Kapaklar, iki sıra altınlı cetvel arasında yer alan sarmal zencerekle çevrelenmiştir.

Cildin ortasında bulunan mülemma şemseler irili ufaklı dilimli oval biçimlidir. Gömme tekniğinde yapılan şemseler ince kıvrım dallar aralarına yerleştirilen yapraklar ve hatayilerle süslenmiştir. Etrafı altınla çerçevelemiştir.

Salbekler, beş dilimli palmetvari şekildedir. İçlerine irice birer hatayı yerleştirilmiştir.

Kıvrımlı ve dilimli köşebentler, kıvrım dallar, hatayı, penç ve yapraklarla süslenmiştir.

Sertap, zencerekle cetvellerle üç dikdörtgen kartuşa bölünmüştür. Kartuş içleri yedi altın noktayla çiçek şeklinde süslenmiştir.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi dilimli damla biçimindedir. İç kıvrım dallar ve hatayilerle süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin son sayfasında yer alan ketebesine göre İbn Abdullah El Basri Et Talha Safer ayı 977/Temmuz-Ağustos 1569 senesinde yazılmıştır. Cildin kapak tasarımı ve süsleme kompozisyonu 16. yüzyıl özelliğini yansıtmaktadır. Eserin ketebe kaydı ve süsleme kompozisyonu dikkate alındığında cildini yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Kapakların kenarları yıpranmıştır. Dudak kısmında bulunan derilerde soyulmalar görülür. Sertap bölümü kısmen kopmuştur.

Örnek No: 22

Fotoğraf No: 48- 49

Envanter No: 533

Eserin Adı: KİTABU'L ESRAR

Müellifi: Ed-Debbusi-Ebu Zeyd Ubeydullah b. Ömer b. Ali El Kadi

Hattat: -

Ketebe Tarihi: 14 Rebiulahir 985/1 Temmuz 1577

Cildin Tarihi: 14 Rebiulahir 985/1 Temmuz 1577

Ölçüler: 285x185 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Kapakların yüzeyine şemse ve salbekler yerleştirilip aynı düzende yapılmıştır. Kapaklar, iki sıra altın cetvel arasında yer alan sarmal zencereklerle çevrenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortaları üçgen şeklinde altın geçmelerle süslenmiştir.

Şemseler dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. Gömme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Mülevven ve alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Mülevven kısımlar kahverengi deriyle kaplanmıştır. Şemse merkezi, bir kökten dikey ekseninde kıvrılan dallar, hançeri yapraklar ve hatayilerle bezenmiştir. Bu motifler deri renginde bırakılıp dilimli oval biçimde çerçevelenerek uç kısımlarına birer palmet yerleştirilmiştir. Palmetlerden ve hatayilerden $\frac{1}{4}$ simetrisinde helezon oluşturarak kıvrılan dallar, hançeri yapraklar, hatayiler ve beş yapraklı çiçeklerle bir bordür gibi çevrenmiştir. Motiflerin tamamı kahverengi zeminli mülevven üzerine yerleştirilmiştir. Şemse altınla tahrirlenip dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Salbekler beş dilimli palmetvari şekildedir. Düğüm şeklinde ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. İçleri tek hatayı ile bezenmiştir.

Sertap, iki sıra altın cetvelle çevrenenerek dilimli dikdörtgen şeklinde üç kartuşa bölünmüştür. Kartuş yüzeylerine düğüm motifi yerleştirilip, araları üçgen şeklinde geçmelerle süslenmiştir.

Miklep, kapakların tekrarı şeklinde yapılmıştır. Miklep şemsesi dilimli yuvarlağa yakın oval biçimdedir. Şemse merkezi rumiler ve palmetlerle

süslenmiştir. Etrafı bir bordür gibi tek hatayiden çıkan dallarla çevrelenerek, beş yapraklı çiçekler, hatayiler ve saz yapraklarıyla tezyin edilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin son sayfasında yer alan ketebe kaydında 14 Rebiulahir 985/1 Temmuz 1577 tarihi geçmektedir. Mülevven ve alttan ayırma tekniğindeki şemselerde görülen, saz üslubundaki tezyinatla cildi eserin yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Kapak yüzeylerinde aşınmalar görülse de genel itibari ile sağlam durumdadır.

Örnek No: 23

Fotoğraf No: 50- 51

Envanter No: 148

Eserin Adı: GARAİBU'L-FURKAN VE REGAİBU'L GURAN

Müellifi: En-Nişaburi-Nizameddin Hasan b. Muhammed b. Hüseyin

Hattat: Muhammed b. Salih Şüşteri

Ketebe Tarihi: 10 Cemaziyilahir 989/12 Temmuz 1581

Cildin Tarihi: 10 Cemaziyilahir 989/12 Temmuz 1581

Ölçüler: 350x215 mm

Yazıldığı Yer: Bağdat

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁵⁰ Bordo renkli deriyle kaplanan dış kapaklar aynı düzende yapılmıştır. Kapak yüzeylerine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilip aynı düzende yapılmıştır. Kapaklar en dışta iki sıra altınlı cetvel arasında yer alan sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir.

Şemseler dilimli oval şekildedir. Gömme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Mülevven ve alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Mülevven kısımlar kahverengi deriyle kaplanmıştır. Yüzeyi yapraklı kökten dikey ekseninde çıkarak şemseye dağılan dallar, saz üslubun da yapraklar, irili ufaklı hatayilerle süslenmiştir. Şemse etrafı altınla tahrirlenip, dilimler arasına tığlar çekilmiştir.

Salbekler beş dilimli palmetvari şekildedir. İçlerine, birer hatayi yerleştirilmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimlidir. Yapraklı kökten çıkan kıvrım dallar, irili ufaklı hatayiler ve saz yapraklarıyla süslenmiştir.

Kapak içleri kahverengi deriyle kaplanmıştır

Şemseler zencerek düğümü şeklinde düzenlenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin 508 b sayfasında yer alan ketebe kaydına göre 10 Cemaziyilahir 989/12 Temmuz 1581 tarihinde Mehmet bin Salih Şüşteri tarafından Bağdat'ta yazımı tamamlanmıştır. Dış kapak tasarımı ve kompozisyonu değerlendirildiğinde eserin yazıldığı dönemde yapıldığı

¹⁵⁰ Eserin sertap ve miklep görseli kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

anlaşılmaktadır. Eser Ankara Etnografya Müzesi 10112 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli¹⁵¹ ve Yusuf Ağa kütüphanesi 5554 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli eserlerle benzerlik göstermektedir. Benzer örnekler ve kapak tasarımı dikkate alınırca cildi eserin yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Kapakların kenarları tahrip olmuştur. Dış kapak yüzeylerinde renk değişimleri gözlemlense de genel itibari ile sağlam durumdadır.

---

¹⁵¹ Kadriye Doğan, **Ankara Etnografya Müzesi'nde Bulunan Bazı Cild Örnekleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008, s.104-106.

Örnek No: 24

Fotoğraf No: 52-54

Envanter No: 659

Eserin Adı: EL-HİDAYE Fİ FURU'Ŧ -HANEFİYYE

Müellifi: El-Merginani-Ebu'l-Hasan Burhanettin

Hattat: Muhammed b. Hidayetullah

Ketebe Tarihi: Rabiulahir 997/Haziran-Temmuz 1589

Cildin Tarihi: Rabiulahir 997/Haziran-Temmuz 1589

Ölçüler: 230x130 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁵² Siyah renkli deriyle kaplanan dış kapakların yüzeyine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilerek aynı düzende yapılmıştır. Kapakların dış kısımları dört sıra altınlı cetveller arasında bulunan sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir.

Şemseler dilimli ve oval şekildedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Mülevven ve alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Mülevven kısımlar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Şemse ¼ simetrisinde birbirine bağlanan bulutlarla tezyin edilmiştir. Zeminine helezonlar oluşturarak dağılan dallar, hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir. Etrafı altınlı çizgiyle tahrirlenip, dilim arasına altın tığlar çekilmiştir.

Beş dilimli palmetvari salbeklerin içi tek hatayı ile süslenmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimli şekildedir. Helezonlar oluşturacak şekilde kıvrılan dallar hatayiler ve bulutlarla tezyin edilmiştir.

Kapak içleri bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Kapakların çevresi, üç sıra altın cetvel arasına yerleştirilen zencereklerle çerçevelenmiştir.

Şemseler dilimli oval şeklindedir. Mülevven ve alttan ayırma tekniği uygulanan şemselerde, mülevven kısımlar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Yapraklı kökten dikey ekseninde kıvrılan dallar, hatayiler ve beş yapraklı çiçeklerle süslenmiştir. Şemse etrafı altınla tahrirlenip dilim aralarına tığlar çekilmiştir.

¹⁵² Eserin sertap ve miklep görseli kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

Salbekler, beş dilimli palmetvari şekilde olup, iç kısımları tek hatayı ile süslenmiştir.

Köşebentler, üçgen şekildedir. Yüzeyleri sade bırakılmıştır.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin son sayfasında yer alan ketebesine göre Rabiulahir 997/Haziran-Temmuz 1589 senesinde Muhammed b. Hidayetullah tarafından yazılmıştır. Dilimli ve oval biçimde düzenlenen şemselere salbeklerin oranlı biçimde yerleştirilmesi ve motifleri ile dış kapaklar, Amasya II. Bayezid İl Halk Kütüphanesi'nde yer alan 264 envanter numaralı ve 16. yüzyıla tarihli¹⁵³ ve Yusuf Ağa Kütüphanesi 5469 envanter numaralı 1000/1592 yılına tarihli ciltlerle benzerlik göstermektedir. Benzer örnekler ve süsleme kompozisyonu dikkate alındığında döneminin asıl cildi olduğu anlaşılmaktadır.

Kapak yüzeylerinde renk değişimleri ve çizilme görülmeyle birlikte, kapak köşeleri yıpranmış durumdadır. Sırt bölümü bordo ve kahverengi deri ile onarım görmüştür.

---

¹⁵³ Savaş Maraşlı, **agt.**, s. 291-292.

Örnek No: 25

Fotoğraf No: 55

Envanter No: 97

Eserin Adı: ED-DURU'L-MENSUR Fİ'T-TEFSİRİ'L-MESUR

Müellifi: Es-Suyuti-Ebu'l-Fadl Celaledin Abdurrahman b. Ebu Bekir

Hattat: İbrahim b. Muhammed

Ketebe Tarihi: 25 Cemazeyilevvel 999/21 Mart 1591

Cildin Tarihi: 25 Cemazeyilevvel 999/21 Mart 1591

Ölçüler: 300x205 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Eserin dış kapakları bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Aynı düzende yapılan kapakların yüzeyine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Kapaklar iki sıra altınlı cetvel arasına yerleştirilen zencereklerle çerçevelenmiştir.

Şemseler dilimli oval şeklidir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Mülevven ve alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Mülevven kısımlar kahverengi deriyle kaplanmıştır. Şemse yüzeyi kıvrılan dallar, hançeri yapraklar ve hatayilerle bezenmiştir. Etrafı altınla tahrirlenip, dilimler arasına tığlar çekilmiştir.

Yedi dilimli palmetvari salbekler altın tek nokta şeklinde ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. Yüzeylerine irice birer hatayı yerleştirilerek etrafı hançeri yapraklarla çevrenmiştir.

Köşebentler kıvrımlı ve dilimli şekildedir. İçleri yapraklı kökten dikey eksende dağılan kıvrım dallar, hatayiler ve hançeri yapraklarla süslenmiştir.

Sertab yüzeyi, iki sıra altın cetvel arasında yer alan zencereklerle çerçevelenerek, uçları dilimli dikdörtgen üç kartuşa bölünmüştür. Ortadaki kartuş içerisine altınlı zemin üzerine sülüs hattıyla "العزل الاول... من الدور المنصور" "El-uizü'l-el evvel... Minedduril Mensur" yazılmıştır. Diğer kartuşlara düğüm motifi yerleştirilmiştir.

Miklep, cetvel ve zencerek uygulamasıyla kapağa uyum sağlarken köşebent uçlarına yarım altına boyalı salbekler eklenmiştir. Dilimli yuvarlağa yakın oval şemseler yapraklı kökten kıvrılan dallar, hançeri yapraklar ve hatayilerle süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin 624 b sayfasında yer alan ketebe kaydının ilk satırında 25 Cemazeyilevvel 999/21 Mart 1591 tarihinde tamamlandığı ibaresi yer alır. Kapaklarda kullanılan saz üslubundaki kompozisyon ile eserin yazıldığı dönemin cildi olduğu anlaşılmaktadır.

Kapak yüzeylerinde renk değişikliği gözlemlenmiştir. Kapak kenarları sırt ve sertapta yıpranmalar mevcuttur.

Örnek No: 26

Fotoğraf No: 56-59

Envanter No: 608

Eserin Adı: MUHTASARU GUNYETİ MUTEMELLİ

Müellifi: El Halebi İbrahim b. Muhammed b. İbrahim

Hattat: Ali el Kari

Ketebe Tarihi: 1000/1592

Cildin Tarihi: 1000/1592

Ölçüler: 155x160 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Ön ve arka dış kapaklar aynı biçimde yapılmıştır. Kapaklar kahverengi renkli deriyle kaplanıp üzerine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. İki sıra altın cetvel arasına sarmal zencereklerle çevrelenmiştir.

Kapakların ortasında bulunan alttan ayırma şemseler, dilimli oval şekildedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Şemse yüzeyine $\frac{1}{4}$ simetrisinde birbirine düğümlenen bulutlar yerleştirilmiştir. Diğer yüzeyler, helezonlar oluşturarak kıvrılan ince dallar, hatayiler ve beş yapraklı çiçeklerle tezyin edilmiştir. Şemse zemininde bulutlar ve hatayilerin bir kısmı altınla boyanmış diğer motifler ise derinin kendi renginde bırakılarak alttan ayırma tekniğinde yapılmıştır. Şemse iki sıra altınla tahrireni dilimler arasına altın tığlar çekilmiştir.

Palmetvari salbekler üç dilimlidir. Şemseye iki altın nokta şeklinde ortabağ ile bağlanmıştır. İçleri birer hatayı ile süslenmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimli şekildedir. İçleri bulutlar, kıvrım dallar, hatayı ve beş yapraklı çiçeklerle tezyin edilmiştir.

Sertap, tek sıra altın cetvelle çevrelenip uçları dilimli dikdörtgen şeklinde dört kartuşa bölünmüştür. Kartuş yüzeyleri düğüm motifleriyle süslenmiştir.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi dilimli oval şekildedir. Şemse içine irice bir hatayı yerleştirilmiştir.

İç kapaklar bordo renk deri ile kaplanmıştır. Kapaklar iki sıra altın cetvel ile çerçevelenerek arasına zencerekler yerleştirilmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortalarına, altın noktalar yerleşilmiştir.

Şemseler dilimli ve oval şekildedir. Mülevven, alttan ayırma ve üstten ayırma tekniğinde süslenmiştir. Mülevven kısımlar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Şemse yapraklı kökten dikey ekseninde çıkıp kıvrılan dallar, hatayiler ve saz yapraklarıyla bezenmiştir. Bu motifler deri renginde bırakılmıştır. Etrafı bordür şeklinde çevrelenip ¼ simetrisinde ince kıvrım dallar ve rumilerle bezenmiştir. Şemse altınla tahrirlenip dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir. Şemse uçlarına üç altın nokta yerleştirilmiştir.

Miklep, iç kapaklara benzer düzendedir. Miklep şemsesi dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. Mülevven ve üstten ayırma tekniğindeki şemse de mülevven kısımlar siyah renkli deriyle yapılmıştır. İçi ½ simetrisinde irice bir hatayiden çıkan kıvrım dallar, rumiler ve saz yapraklarıyla süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Kütüphane kayıtlarına göre eser 1000/1592 tarihin de yazılmıştır. Eserin ilk sayfasında bulunan yazıya göre Ali el Kari tarafından yazılmıştır. Hattat Ali el-Kari'nin 1014/1605¹⁵⁴ tarihinde vefat ettiği bilindiğinden cildin eserin yazım tarihinde yapıldığını söylemek mümkündür. Dilimli oval şemselerin yüzeyinde bulunan motiflerle eser Fatih Koleksiyonu 3680 envanter numaralı 1548 tarihli¹⁵⁵ cilt ile benzerlik göstermektedir. Bu kapsamda eserin yazıldığı dönemin asıl cildi olduğu söylenilebilir.

Dış kapak sırt ve sertap bölümü iki kez koyu ve kahverengi deri ile onarım görmüştür. İç kapaklarda çizilmeler gözlemlenirken, sertap bölümü kahverengi deri ile onarılmıştır.

¹⁵⁴ Çağfer Karataş, “Ali El-Kari'nin Hayatı, Selef Akidesine Dönüş Çabası ve Eserleri”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi**, Sayı:5, Cilt:5, s.289.

¹⁵⁵ Fatma Zehra Oral, **agt.** s.136.

Örnek No: 27

Fotoğraf No: 60

Envanter No: 4

Eserin Adı: KUR'AN-I KERİM

Müellifi: ?

Hattat: -

Ketebe Tarihi: 1000/1591-1592

Cildin Tarihi: 1000/1591-1592

Ölçüler: 410x265 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁵⁶ Dış kapaklar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Aynı şekilde düzenlenen kapaklar mülemma ve kat'ı tekniğinde yapılmıştır. Kapaklarda cetveller bordo renk tamir derisi aldın da kaldığından dolayı sarmal zencerekler kısmen görülmektedir. Dıştan içe doğru iki sıra kartuşlu bordürle çevrelenmiştir. Dış kısmında bulunan dikdörtgen ve yuvarlak kartuşların yüzeyi, yeşil, lacivert ve kahverengi zemin üzerine kat'ı tekniğinde yapılmıştır. ½ simetrisinde rumiler ile süslenmiştir. İç kısımda yer alan dikdörtgen kartuşların içleri mülemma tekniğinde yapılmış olup sülüs hattıyla "Ayete'l Kürsi" yazılmıştır. Kısa kenarlarında bulunan dikdörtgen alanlar, altına boyanarak yaprak ve pençerle bezenmiştir.

Şemseler, ortası bombeli oval biçimdedir. Mavi yeşil, turuncu ve siyah renkli zemin üzerine kat'ı tekniğinde süslenmiştir. Şemse ¼ simetrisinde geometrik paftalara ayrılmıştır. Yüzeyi kıvrım dallar ve rumilerle süslenip, motifler altına boyanmıştır. Şemsenin etrafı altınla kalınca tahrirlenmiştir.

Salbekler oval biçimde olup, mavi zemin üzerine kat'ı tekniğinde süslenmiştir. İçleri kıvrım dallar ve rumilerle bezenmiştir.

Köşebentler şemsenin ¼'ü ve salbeklerin yarısını kullanmak suretiyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır.

Şemse, salbek ve köşebent arasında kalan mülemma kısımlar ¼ simetrisinde düğüm yapan, kıvrılan bulutlar, irili ufaklı hatayiler ve pençerle süslenmiştir.

¹⁵⁶ Eserin iç kapak görselleri kütüphane kayıtlarında mevcut değildir.

Sertap dikdörtgen ve dilimli dikdörtgen şekilde üç kartuşa bölünmüştür. Ortadaki dikdörtgen kartuş içine altınlı zemin üzerine sülüs hattıyla “ ٧٩ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ٨٠ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ” 79. La yemessuhu illa-lmutahherün(e) 80. Tenzilun min rabbi-l'alemin(e) yazmaktadır. Geriye kalan kartuşlar dilimli dikdörtgen biçimdedir. Lacivert renk zemin üzerine kat'ı tekniğinde yapılmıştır. İçleri kıvrım dallar ve rumilerle bezenmiştir.

Miklep kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi, kapak şemselinin ½'si şeklinde yapılmıştır. Yarım şemse mikleb köşesine gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Kütüphane kayıtlarına göre 1000/1591-1592 yılında yazılmıştır. Eserin şemse ve köşebentlerinde kullanılan renkli geometrik paftalarda katı süslemeler şemse ve köşebent arasında kalan mülemma tekniğindeki bulut ve hatayı bezemeler ile döneminin özelliğini yansıtmaktadır. Ayrıca cildi Beyazıt Devlet Kütüphanesi 16 envanter numaralı¹⁵⁷ eserin iç kapaklarında bulunan şemse, salbek, köşebent, benzerlik göstermektedir. Aynı cildin dış kapağı incelemiş olduğumuz 8 envanter numaralı (Örnek: 36) 16. yüzyıla tarihli eser ile birebir benzemektedir. Bu kapsamda ketebe kaydı ve benzer örnekler dikkate alındığında cildi yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Eserin iç kapakları bir onarım sırasında dış kapakların yerine yerleştirilmiştir. Sırt, sertap, kapak köşeleri bordo renkli deriyle onarılmıştır. Sertap kısmı ciltten kısmen kopuk vaziyettedir. Kapak yüzeyindeki kat'ı bezemeler büyük oranda yok olmuştur.

¹⁵⁷ Ayşe Karakoç, **Beyazıt Kütüphanesi'nde Bulunan Şemseli Yazma Kur'an Ciltleri**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anabilim Dalı, Enstitü Bölüm Dalı Tezhip, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2010, s.100-104.

Örnek No: 28

Fotoğraf No: 61-62

Envanter No: 239

Eserin Adı: EL İSTİABLİ-MARİFETİ'L -ASHAB

Müellifi: İbn Abdulber- Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed

Hattat: Muhammed b. İshak

Ketebe Tarihi: 1004/1595-1596

Cildin Tarihi: 1004/1595-1596

Ölçüler: 320x200 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁵⁸ Dış kapaklar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Aynı düzende yapılan kapaklara şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Kapakların çevresi, iki sıra altın cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çevrelenmiştir.

Şemseler dilimli oval şekildedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Mülevven ve alttan ayırma şemselerde mülevven kısımlar kahverengi deriyle yapılmıştır. Şemseye kıvrım yapan serbest bir bulut yerleştirilip bu kompozisyonun etrafına küçük kıvrımlı bulutlar konmuştur. Zemini yapraklı kökten kıvrım yaparak şemsenin tamamını kaplayan ince dallar hatayi ve pençerle süslenmiştir. Şemse altınla tahrirlenip dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Yedi dilimli palmetvari salbekler bir ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. İçlerine birer hatayi yerleştirilip etrafı yapraklarla çevrelenmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimlidir. İçleri bulutlar, kıvrım dallar yapraklar ve hatayilerle bezenmiştir.

Kapakların iç kısımları bordo renkli deriyle kaplanmıştır. İki sıra altın cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çevrelenmiştir.

Şemseler dilimli oval biçimdedir. Mavi, siyah, turuncu ve yeşil renkli zemin üzerine kat'ı tekniğinde süslenmiştir. Motifleri altına boyanarak yapılan şemsenin süslemesi ¼ simetrisinde olup kıvrım dallar rumi ve palmetlerle bezenmiştir. Şemsenin etrafı iki sıra altınla tahrirlenmiştir.

¹⁵⁸ Sertap ve miklep görselleri kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

Üç dilimli palmetvari salbekler şemseye ortabağ ile bağlanmıştır. Yüzeyi ½ simetrisinde rumilerle süslenmiştir.

Köşebentler şemsenin ¼'ü kullanılmak suretiyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin son sayfasında bulunan ketebe kaydına göre 1004/1595-1596 senesinde Muhammed b. İshak tarafından yazılmıştır. Cildin dış kapaklarında bulunan şemse formu ve kıvrımlı bulut motifleri ile eser, Beyazıt Devlet Kütüphanesi 12 Envanter numaralı 1572¹⁵⁹ tarihli eser ile benzerlik göstermekte olup, iç kapak şemse formu ve şemse yüzeyini oluşturan paftalar, Topkapı saray Müzesi kütüphanesi 798 Envanter numaralı Kur'an-ı Kerim¹⁶⁰ ile benzerlik göstermektedir. Cildin süsleme kompozisyonu, ketebe kaydı ve benzer örnekler dikkate alındığında yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Arka dış kapak derisinin bir bölümü çizilerek yırtılmıştır. Sırt bölümü, kahverengi deriyle onarılmıştır. Kapak içlerindeki kat'ı bezemelerin bir bölümü yok olmuştur.

¹⁵⁹ Ayşe Karakoç, **agt.**, s. 49.

¹⁶⁰ Ayla Güleç, **Topkapı Saray Kütüphanesindeki Seçilmiş Klasik Şemse Cilt Kapakları**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Bilim Dalı Cilt Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.115-118.

Örnek No: 29

Fotoğraf No: 63-65

Envanter No: 576

Eserin Adı: EL-BAHRÜ'R-RAİK ŞERHU KENZİ'D-DEKAİK

Müellifi: Zeynettün b. Müceyn El Hanefi

Hattat: Bedrettün El Verdani

Ketebe Tarihi: 25 Rebiulahir 1005/7 Ocak 1596

Cildin Tarihi: 25 Rebiulahir 1005/7 Ocak 1596

Ölçüler: 270x180 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Aynı şekilde yapılan kapaklara şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Kapaklar altınli cetveller ve sarmal zencerekler arasında bulunan bir bordürle çevrelenmiştir. Bordür yüzeyi kıvrım dallar ve yapraklarla süslenmiştir. Bu bordürden sonra dilimli dikdörtgen şeklinde kartuşlu bordür yer alır. Kartuşların yüzeyi ½ simetrisinde kıvrılan ince dallar, hatayiler, penç ve saz üslubun da yapraklar ile bezenmiştir. Kartuş dilimlerinin arasında kalan boşluklar altınla boyanıp, ince palmetler yerleştirilerek etrafı yapraklar ile bezenmiştir.

Kapakların ortasında yer alan şemseler irili ufaklı dilimli yuvarlağa yakın oval biçimdedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Mülevven ve alttan ayırma şemselerde mülevven kısımlar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Yüzeyine ¼ simetrisinde birbirine bağlanan bulutlar yerleştirilmiştir. Bulut içlerine ve düğüm araları ince kıvrım dallar hatayiler ve pençlerle tezyin edilmiştir. Etrafı altınla tahrirlenip dilim arasına altın tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler şemseye bir orta bağ ile bağlanmıştır. İçleri birer irice hatayı ile süslenmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimlidir. Kıvrım yapan bulutlar arasına yerleştirilen ince kıvrım dallar, hatayiler ve yapraklarla bezenmiştir.

Sırt bölümünün büyük çoğunluğu tahrir olmuştur. Uçları dilimlenmiş dikdörtgen biçimli üç kartuşa bölünüp kartuş yüzeylerine düğümler yerleştirilmiştir.

Sertap, uçları dilimli oval biçimde üç kartuşa bölünmüştür. Kartuşların içi dilimli oval şekilde çerçevelenip, ince kıvrım dallar saz üslubun da yapraklar ve hatayilerle tezyin edilmiştir. Kartuşlar düğümlerle birbirine bağlanıp, araları yarım geçmelerle süslenmiştir.

Miklep, kapakların tekrarı şeklindedir. Miklep şemsesi irili ufaklı dilimli yuvarlağa yakın oval biçimdedir. İçleri bulut, kıvrım dallar ve hatayilerle bezenmiştir.

İç kapaklar kestane rengi deriyle kaplanmıştır. Kapak çevresi altın cetveller arasına yerleştirilen kartuşlu bordür ile çevrelenmiştir. Dilimli dikdörtgen kartuşların içleri geçmeli düğümlerle süslenmiştir.

Kapak ortasında bulunan şemseler dilimli oval biçimdedir. Mülevven şemseler kahverengi deri ile kaplanmıştır. Şemseler yapraklı kökten dikey ekseninde kıvrılan ince dallar, saz üslubun da yapraklar, hatayı ve pençlerle bezenmiştir. Şemse etrafı altınla iki sıra tahrirlenip içte dilim aralarına altın noktalar yerleştirilmiş, dışta ise tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler şemseye bir ortabağ ile bağlanmıştır. Salbek içleri altına boyanarak rumilerle bezenmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimlidir. İçleri kıvrım dallar saz üslubun da yapraklar, hatayı ve pençlerle süslenmiştir.

Sertap, iki sıra altın cetvel arasına yerleştirilen zencereklerle çevrelenerek dilimli dikdörtgen şeklinde üç kartuşa bölünmüştür. Kartuş yüzeylerine düğümlerle tezyin edilmiştir.

Miklep, iç kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi dilimli oval biçimdedir. İçi ince kıvrım dallar, hatayiler ve saz üslubunda yapraklarla bezenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin 552 b sayfasında yer alan ketebe kaydına göre 25 Rebiulahir 1005/7 Ocak 1596 da yazılmıştır. Kapak tasarımı ve süsleme kompozisyonu açısından Konya Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi'ndeki 2465 envanter numaralı 16. yüzyıl¹⁶¹ tarihli cildin şemse süslemesine benzemektedir.

---

¹⁶¹ Ayşe Budak, **agt.**, s.98.

Eserin ketebe kaydı ve benzer örnek dikkate alındığında yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Cildin, dış kapak yüzeylerinde renk değişikliği ve çizilmeler gözlemlenmektedir. Dudak kısmının derisi tahrip olmuştur. Sertap bölümü kısmen ciltten kopmuş vaziyette olup, bordo deriyle onarılmıştır. Kapak içlerinde muhat kısmı siyah deriyle, sertap bölümü kahverengi deriyle onarılmıştır.

Örnek No: 30

Fotoğraf No: 66

Envanter No: 215

Eserin Adı: EN-NASİHU VE'L MENSUİ Fİ'T-KUR'ANI'L-AZİM

Müellifi: İbn Selame-Ebu'l-Kasım Hibetullah El-Bağdadi

Hattat: Ahmed b. Ahmed

Ketebe Tarihi: 537/1142-1143

Cildin Tarihi: 16. Yüzyıl

Ölçüler: 250x175 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar koyu yeşil renkli deriyle kaplanmıştır. Aynı düzende yapılan kapakların üzerine şemse ve salbekler yerleştirilmiştir. Kapakların çevresi, üç sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir.

Kapakların merkezine yerleştirilen şemseler dilimli oval şekildedir. Gömme tekniği kullanılarak yapılan şemsenin zemini bordo deri ile kaplanıp mülevven tekniğinde süslenmiştir. Şemse ortasında irice bir hatayi konmuştur. Hatayinin çevresi $\frac{1}{2}$ simetrisinde ince kıvrım dallar, saz yaprakları ve hatayilerle çerçevelenmiştir.

Beş dilimli palmetvari salbekler soğuk bir tığ ile şemseye bağlanmıştır. İçleri tek hatayi ile süslenmiştir.

Sertap, iki sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir.

Miklep, kapaklara uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi, dilimli damla şekildedir. İçine irice bir hatayi yerleştirilip etrafı $\frac{1}{2}$ düzeninde kıvrım dallar saz yaprakları ve hatayilerle süslenmiştir.

Kapak içlerinde bezeme bulunmayıp ebrulu kâğıtla kaplanmıştır.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Kütüphane kayıtlarına göre eser 537/1142-1143 tarihinde yazılmıştır. Kütüphane kayıtlarından ve nesih hattındaki yazı karakterinden anlaşıldığına göre eser Selçuklu dönemine aittir. Ancak dilimli salbekli oval şemsesinde irice hatayi ve saz üslubundaki yapraklarının kullanımı ile eser Amasya II. Bayezid İl Halk Kütüphanesi'nde yer alan 88/13 envanter numaralı ve

1573¹⁶² tarihli, Raşit Efendi Kütüphanesindeki 442 envanter numaralı 1597 tarihli¹⁶³ ve Yusuf Ağa Kütüphanesi 676 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli eserlerle benzerlik göstermektedir. Cildin süsleme özellikleri ve benzer örnekler dikkate alındığında 16. yüzyılı içerisinde yenilenmiş olduğu söylenebilir.

Kapak köşeleri tahrip olmuş vaziyettedir. Dudak kısmında deriler kısmen yok olmuştur. Sırt ve sertap bölümü bordo deri ile onarım görmüştür. Ön dış kapak, sırt ve sertap bölümlerinde kurt yenikleri bulunmaktadır.

---

¹⁶² Savaş Maraşlı, **agt.**, s.294-295.

¹⁶³ Yıldray Özbek, **age.**, s.139.

Örnek No: 31

Fotoğraf No: 67-68

Envanter No: 821

Eserin Adı: ES-ŞERHU'L-CEDİD ALA METNİ'T-TECRİD Lİ'T-TUSİ

Müellifi: Ali Kuşçu-Alaeddin Ali b. Muhammed

Hattat: Celal b. Nizam

Ketebe Tarihi: -

Cildin Tarihi: 16. Yüzyıl

Ölçüler: 200x130 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar kahverengi deri ile kaplanmıştır. Aynı düzende yapılan kapaklara şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Dört sıra altın cetvel arasına sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortaları, altın noktalarla süslenmiştir.

Kapakların merkezine yerleştirilen şemseler dilimli oval şekildedir. Gömme şemseler, alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Şemse içi, yatay ekseninde yerleştirilen bir kökten çıkarak şemse yüzeyine dağılan dallar, irili ufaklı hatayiler ve saz üslubunda yapraklarla doldurulmuştur. Şemse etrafı altınla tahrirlenip, dilim aralarına tığlar çekilmiştir.

Beş dilimli palmetvari salbekler, rumili ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. İçi birer hatayile süslenmiştir.

Köşebentler kıvrımlı ve dilimli şekildedir. Yüzeyi yapraklı kökten çıkan kıvrım dallar hatayiler ve saz yapraklarıyla süslenmiştir.

Sertap, tek sıra altın cetvelle çerçevelenip uçları dilimli dikdörtgen dört kartuşa bölünmüştür. İç kısımları düğümlerle bezenmiştir.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. Yüzeyi yapraklı kökten çıkıp dağılan kıvrım dallar hatayiler ve saz yapraklarıyla süslenmiştir.

Kapak içleri kahverengi deriyle kaplanmıştır. En içte tek sıra altın cetvel ve sarmal zencerekle çerçevelenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortalarına, altın noktalar yerleştirilmiştir.

Kapak şemseleri, zencerek düğümü şeklinde düzenlenmiştir.

Köşebentler üçgen şekildedir. İçine bir, dış köşelerine iki altın nokta yerleştirilmiştir.

Setap, tek sıra altın çizgile çerçevelenip, dilimli dikdörtgen üç kartuşa bölünüp içleri düğümlerle bezenmiştir.

Miklep, kapaklara benzer şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi zencerek düğümü biçimindedir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Ketebe kaydı bulunmayan eser Celal b. Nizam tarafından yazılmıştır. Eserin Osmanlı dönemine ait tezhip özelliği ve nesih hattındaki yazısından yola çıkılarak 16. yüzyılda yazılmış olabileceği düşünülmektedir. Dilimli oval biçimde attan ayırma şemselere yatay eksende yerleştirilen kıvrım dallar ve hatayiler ile cilt Amasya II. Bayezid İl Halk Kütüphanesi'nde yer alan 322/3 envanter numaralı ve 16. yüzyıla tarihli¹⁶⁴ cilt ile benzerlik göstermektedir. Cildin süsleme kompozisyonu ve benzer örnek dikkate alınarak 16. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Dış kapakların yüzeylerinde çizilmeler bulunmaktadır. Dudak kısmının derisinde dökülme mevcuttur. Miklep kısmının bir bölümünde yırtılmalar görülmektedir.

---

¹⁶⁴ Savaş Maraşlı, *agt.*, s.294-295.

Örnek No: 32

Fotoğraf No: 69-71

Envanter No: 710

Eserin Adı: BEHCETÜ'L-ESRAR VE MADİNÜL- ENVAR Fİ MENAKİBİ
ABDÜL KADİR

Müellifi: Es- Setannufi-Ali b. Yusuf b. Cerir El- Lahmi

Hattat: -

Ketebe Tarihi: -

Cildin Tarihi: 16. Yüzyıl

Ölçüler: 303x195 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Aynı şekilde tezyin edilen kapak yüzeylerine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Kapakların çevresi, iki sıra altın cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çevrenmiştir.

Kapakların ortasındaki mülemma şemseler dilimli oval biçimdedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Yüzeyi yapraklı kökten dikey ekseninde şemse yüzeyine dağılan ince kıvrım dallar, hatayiler ve saz üslubun da yapraklarla tezyin edilmiştir. Şemsenin etrafı altınla tahrirlenip dilim aralarına tığlar çekilmiştir.

Salbekler beş dilimli palmetvari şekildir. İçleri tek hatayı ile bezenmiştir.

Kıvrımlı ve dilimli köşebentler, kıvrılan dallar, hatayiler ve saz üslubun da yapraklarla bezenmiştir.

Sertap, iki sıra altın cetvelle çerçevelenmiştir.

Miklep, kapakların tekrarı niteliğindedir. Miklep şemsesi, dilimli oval biçimdedir. Merkezine irice bir hatayı yerleştirilmiştir. Etrafı bir kökten çıkıp kıvrım yapan dallar, saz üslubun da yapraklar ve hatayilerle süslenmiştir.

İç kapaklar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Kapakların çevresi, iki sıra altın cetvel arasına yerleştirilen zencereklerle çevrenmiştir.

Kapak ortasına baklava dilimi şeklinde şemse ve salbekler yerleştirilmiştir.

Sertap, iki sıra altın cetvelle çerçevelenmiştir.

Miklep, kapakların tekrarı niteliğindedir. Baklava dilimi şeklinde bir şemse yerleştirilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Ketebe kaydı bulunmayan eserin, yazılış tarihi ile alakalı bilgi bulunmamaktadır. Dış kapaklarda yer alan dilimli oval biçimdeki şemselere oranlı biçimde yerleştirilen salbekler ve köşebentlerle, saz üslubundaki süsleme kompozisyonu 16. yüzyıl cilt özelliğini yansıtmaktadır. Bu doğrultuda eseri 16. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Kapakların yüzeyinde hafif çizilmeler görülmekte olup, kapaklar sağlam vaziyettedir.

Örnek No: 33

Fotoğraf No: 72-73

Envanter No: 619

Eserin Adı: MİRACÜ'D DİYARE Fİ ŞERHİ'L - HİDAYE

Müellifi: El Kaki- Ebu Abdullah Kıvamüddin Muhammed b. Muhammed El Habb

Hattat: -

Ketebe Tarihi: -

Cildin Tarihi: 16. Yüzyıl

Ölçüler: 310x200 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁶⁵ Dış kapaklar kahverengi deriyle kaplanmıştır. Kapaklar şemse, salbek ve köşebentleriyle aynı düzende yapılmıştır. İki sıra altın cetvel ve ince sarmal zencerekle çevrelenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortaları altın noktalar konularak süslenmiştir.

Şemseler dilimli oval şekildedir. Mülevven ve alttan ayırma tekniğindeki şemselere mülevven kısımlar siyah renkli deriyle uygulanmıştır. Gömme tekniğiyle yapılan şemselerin yüzeyi dikey ekseninde dağılan dallar, hatayi ve saz üslubun da yapraklarla süslenmiştir. Şemse dilimleri altınlı iki sıra tahrirlenip dilimler arasına altın noktalar yerleştirilmiştir.

Salbekler, yedi dilimli palmetvari şekildedir. İki altın nokta şeklinde ortabağ ile şemseye bağlanır. İçleri irice birer hatayi ve palmetlerle süslenmiştir.

Kıvrımlı ve dilimli köşebentler, yapraklı kökten çıkan kıvrım dallar, hatayiler ve saz üslubun da yapraklarla süslenmiştir. Uçlarına altın tahrir çizgilerinin uzatılmasıyla yarım palmetler yerleştirilmiştir.

Sertap, tek sıra altın cetvelle çerçevelenmiştir. İç kısımlarına dört altın nokta yerleştirilmiştir.

Miklep, kapaklarla uyum içindedir. Miklep şemsesi dilimli damla biçimindedir. İçi bir kökten çıkarak kıvrılan dallar, saz üslubun da yapraklar,

¹⁶⁵ İç kapak sertap ve miklep görselleri kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

hatayiler ve pençerle süslenmiştir. Şemse ucuna yedi dilimli palmetvari bir salbek yerleştirilerek içi tek hatayiyile bezenmiştir.

İç kapaklar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Tek sıra altın cetvelle çevrelenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortaları, altın palmetlerle süslenmiştir.

Kapakların ortasında bulunan şemseler dilimli yuvarlağa yakın oval biçimdedir. Şemse içerisindeki süsleme $\frac{1}{4}$ oranında mavi renkli zemin üzerine bordo renkli deriyle kat'ı tekniğinde uygulanmıştır. Yüzeyine, baklava dilimi şeklinde bir form yerleştirilip uçlarına dikey ekseninde lotuslar, yatay eksenine rumiler konmuştur. Ortasına bir penç yerleştirilerek çapraz ekseninde dilimli rumilere bağlanmıştır. Kenarlarda kalan diğer kısımlar dilimli rumilerle süslenmiştir. Şemsenin etrafı iki sıra altınla tahrirlenip, dilim aralarına altın palmetler ve dilim ortalarına mavi noktalar yerleştirilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Ketebe kaydı bulunmayan eserin yazım tarihi bilinmemektedir. Ancak Osmanlı dönem özelliği göstermesi ve nesih hattındaki yazı karakterinden hareketle, eserin 16. yüzyılda yazılmış olabileceği düşünülmektedir. Cildin dış kapaklarına oranlı bir düzende yapılan şemse, salbek ve köşebentlerinde bulunan saz üslubunda kompozisyon, iç kapak şemselerinin etrafına çekilen tığlarla cilt, 16. yüzyıl özelliğini yansıtmaktadır. Bezeme kompozisyonu ve kapak düzeni dikkate alındığında 16. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Dış kapak yüzeyinde çizilmeler gözlemlenmektedir. Kapak derilerinin yüzeyinde yırtılma ve soyulmalar bulunmaktadır. Dudak kısmının derisi büyük oranda soyulmuştur. Sertap bölümü siyah renkli deriyle onarılmış vaziyette olup yer yer kurt yenikleri bulunmaktadır. İç kapaklar sağlam durumdadır.

Örnek No: 33

Fotoğraf No: 72-73

Envanter No: 619

Eserin Adı: MİRACÜ'D DİYARE Fİ ŞERHİ'L - HİDAYE

Müellifi: El Kaki- Ebu Abdullah Kıvamüddin Muhammed b. Muhammed El Habb

Hattat: -

Ketebe Tarihi: -

Cildin Tarihi: 16. Yüzyıl

Ölçüler: 310x200 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁶⁶ Dış kapaklar kestane rengi deriyle kaplanmıştır. Kapaklar aynı şekilde tezyîn edilip, mülemma tekniğinde yapılmıştır. Dıştan içe doğru sırasıyla zencereklî bordür, kartuşlu bordür ve cetvelli zencereklerle çevrelenmiştir. Dilimli dikdörtgen kartuşların içi kıvrım dallar, hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir.

Kapakların ortasında bulunan şemseler dilimli yuvarlağa yakın oval biçimdedir. Şemse yüzeyine $\frac{1}{4}$ oranında, dikey eksende irice, yatay ekseninde daha küçük biçimde düğümlenen bulutlar yerleştirilmiştir. Bu kompozisyonun zemini bulutlar, kıvrım dallar ve hatayilerle yoğun oranda süslenmiştir. Etrafı kalınca altınla çizgi ile tahrirlenmiştir.

Palmetvari salbekler üç dilimlidir. Şemseye beş altın noktadan oluşan ortabağ ile bağlanmıştır. Salbeklerin yüzeyi birer hatayile süslenmiştir.

Köşebentler kıvrımlı ve dilimli şekildedir. İçleri rumî, hatayi ve bulutlarla bezenmiştir.

Şemse, salbek ve köşebent arasında kalan mülemma kısımlar $\frac{1}{4}$ simetrisinde kıvrım dallar, hatayiler, serbest ve düğümlü bulutlarla bezenmiştir.

İç kapaklar siyah deriyle kaplanmıştır. Kapak yüzeyi mavi zemin üzerine siyah deri kullanılarak kat'ı ve mülemma tekniğinde yapılmıştır. Dıştan içe doğru zencereklî cetveller ve bordürlerle çevrelenmiştir. En dış kısmına yerleştirilen kartuşlu bordür, yuvarlak dikdörtgen biçimde kartuşlardan oluşmaktadır. Yüzeyleri

¹⁶⁶ Kütüphane kayıtlarında sertap ve miklep görselleri bulunmamaktadır.

dilimli rumilerle süslenmiştir. Kısa kenarlarda yer alan dikdörtgen içlerinde zencerekler yer alır. En iç kısımda mülemma bir bordür yerleştirilerek yüzeyi kıvrılan dallar penç ve yapraklarla süslenmiştir.

Şemseler dilimli ortası bombeli oval biçimdedir. Şemse içerisi $\frac{1}{4}$ oranında mavi renkli zemin üzerine siyah deriyle kat'ı tekniğinde süslenmiştir. Şemsenin merkezine altına boyalı bir daire formu yerleştirilip, rumilerle çevrenmiştir. Yüzeyine altına boyanmış dilimli paftalar konmuştur. Zemini rumiler ve lotuslarla süslenmiştir. Şemse etrafı daire şeklinde çerçevelenerek üst ve alt kısımlarına üçgenler yerleştirilmiştir. Etrafı altınla tahrirlenmiştir.

Salbekler, dilimli ve oval biçimli olup, kat'ı tekniğinde yapılmıştır. $\frac{1}{2}$ simetrisinde palmetler ve rumilerle bezenmiştir.

Köşebentler şemsenin $\frac{1}{4}$ 'ü ve salbeklerin yarısını kullanmak suretiyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır. Uçlarına yarım salbekler eklenmiştir.

Şemse, salbek ve köşebent arasında kalan mülemma kısımlar $\frac{1}{4}$ simetrisinde irili ufaklı hatayiler, yapraklar, düğüm yapan ve irice kıvrılan bulutlarla süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Ketebe kaydı bulunmayan eserin hangi tarihte yazılmış olduğu bilinmemektedir. Ancak, talik hattındaki yazısı ve tezhip özelliğine göre eserin 16. yüzyıla da yazılmış olabileceği düşünülmektedir. Cildin dış kapaklarında bulunan mülemma bezemeler ve iç kapaklarındaki katı süslemeler Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya koleksiyonu 3289 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli¹⁶⁷ eserle benzerlik göstermektedir. Ayrıca iç kapak şemsesi ve $\frac{1}{4}$ simetrisindeki köşebentleri Mevlana Müzesi Müzelik Eserler Bölümü 25 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli¹⁶⁸ eserle, cildin dış kapak kartuş içlerine yerleştirilen kıvrım dallar ve hatayilerle Beyazıt Devlet Kütüphanesi 16 envanter numaralı¹⁶⁹ eserle benzerdir. Benzer örnekler ve süsleme kompozisyonu dikkate alındığında cildi 16. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Dış kapak köşeleri ve sırt kısmı bordo deriyle, iç kapaklar ve muhat kısmı kahverengi deriyle onarılmıştır. Arka iç kapak sağ alt köşebent ve kartuş içlerinde bulunan kat'ı bezemeler kopmuş vaziyettedir.

¹⁶⁷ Fazilet Dülger, **agt.**, s. 142.

¹⁶⁸ Hacer Kara, **agt.**, s. 614.

¹⁶⁹ Ayşe Karakoç, **agt.**, s.100-104.

Örnek No: 35

Fotoğraf No: 76- 77

Envanter No: 5

Eserin Adı: KUR'AN-I KERİM

Müellifi: ?

Hattat: -

Ketebe Tarihi: -

Cildin Tarihi: 16. Yüzyıl

Ölçüler: 370x246 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁷⁰ Dış kapaklar kestane rengi deriyle kaplanmıştır. Yoğun bir şekilde mülemma tekniğinde süslenmiştir. Kapak yüzeyinde üç sıra zencerekli cetveller arasına iki sıra kartuşlu bordur yer alır. En dıştaki kartuşlar dilimli dikdörtgen ve dilimli yuvarlak şekilde olup, içi kıvrım dallar, hatayiler ve bulutlarla bezenmiştir. İç kısımda yer alan dilimli dikdörtgen kartuşların içiyse ince kıvrım dallar, hatayiler ve yapraklarla tezyin edilmiştir.

Dilimli yuvarlağa yakın oval biçimde şemseler, $\frac{1}{4}$ simetrisinde düğüm yapan bulut motifleri ile oluşturulmuştur. Bu motiflerin etrafına kıvrım yapan serbest bulutlar konup, bulutların arası kıvrım dallar ve hatayilerle tezyin edilmiştir. Etrafi tek sıra altın çizgi ile tahrirlenmiştir.

Salbekler, üç dilimli palmetvari şekildedir. Beş yapraklı bir çiçekle şemseye bağlanır. Hatayi ve ince kıvrım dallarla bezenmiştir.

En içteki altınlı sarmal zencerek bordürü, şemse ve salbekler arasında kalan mülemma kısım, $\frac{1}{4}$ simetrisinde irili ufaklı penç, hatayi, düğümlü ve serbest bulutlarla süslenmiştir.

İç kapaklar kestane rengi deriyle kaplanarak kat'ı ve mülemma tekniğinde süslenmiştir. Yüzeyi, üç sıra zencerekli cetveller arasına iki sıra kartuşlu bordürle çerçevelenmiştir. En dışta yer alan kartuşlar dilimli dikdörtgen biçimdedir. Her bir kartuşun yüzeyi mavi zemin üzerine kestane renkli deriyle kat'ı tekniğinde yapılarak

¹⁷⁰ Kütüphane kayıtlarında sertap ve mikleb görselleri bulunmamaktadır.

rumilerle bezenmiştir. En içte bulunan dilimli dikdörtgen kartuşlar mülemma tekniğinde yapılmıştır. Yüzeyleri ince kıvrım dallar, yapraklar ve beş yapraklı çiçeklerle süslenmiştir.

Her iki iç kapağın merkezinde ortası bombeli oval birer şemse yerleştirilmiştir. Şemse içerisindeki bezeme mavi renkli zemin üzerine kestane renkli deriyle kat'ı tekniğinde uygulanmıştır. Şemse süslemesi $\frac{1}{4}$ simetrisinde düzenlenmiştir. Şemse yüzeyi geometrik paftalara ayrılmış, paftaların üzeri altına boyanmıştır. Ortaya dairesel bir form yerleştirilip bu formdan dağılan dalların uçlarına lotus ve palmetler yerleştirilmiştir. Şemse zemini ve diğer paftaların yüzeyi bulutlar, hatayiler, rumiler ve palmetlerle süslenmiştir. Etrafı bir çizgi ile tahrirlemiştir.

Salbekler oval biçimdedir. Yüzeyi $\frac{1}{2}$ simetrisinde rumilerle bezenmiştir.

Köşebentler şemsenin $\frac{1}{4}$ 'ü kullanılarak yapılmıştır. Uçlarına yarım salbekler eklenerek, rumilerle süslenmiştir.

Şemse, salbek ve köşebentlerin arasında kalan mülemma kısımlar $\frac{1}{4}$ simetrisinde, kıvrım dallar, hatayiler, düğüm yapan ve kıvrılan bulutlarla yoğun bir şekilde süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Ketebe kaydı bulunmayan eserin yazıldığı dönem bilinmemektedir. Ancak, tezhip özellikleri ve nesih hattındaki yazısından yola çıkarak 16. yüzyılda yazılmış olabileceği düşünülmektedir. Cildin iç kapaklarında yer alan süsleme kompozisyonu Mevlana Müzesi Müzelik Eserler Bölümü 1 ve 1191 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli¹⁷¹ eserle ve çalışmamızda yer alan 8 envanter numaralı (Örnek: 36) 16. yüzyıla tarihli eserlerle birebir benzerlik göstermektedir. Benzer örnekler ve iç kapak tasarımı dikkate alındığında cildi 16. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Kapak kenarları ve sırt bölümü bordo deri ile tamir edilmiştir. Kapaklarda cetvel ve zencerekle kısmen bordo renkli tamir derisi altında kalmıştır. İç kapaklarda şemse, salbek, köşebent ve kartuşlarda kat'ı bezemeler büyük oranda dökülmüştür.

¹⁷¹ Hacer Kara, *agt.*, s.579-582.

Örnek No: 36

Fotoğraf No: 78-79

Envanter No: 8

Eserin Adı: KUR'AN-I KERİM

Müellifi: ?

Hattat: -

Ketebe Tarihi: -

Cildin Tarihi: 16. Yüzyıl

Ölçüler: 425x285 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁷² Dış kapaklar kestane rengi deriyle kaplanmıştır. Kapaklarda şemsenin bir bölümü ve köşebentler kat'ı tekniğinde geriye kalan yüzeyler mülemma tekniğinde yapılmıştır. En dışta ikişer sıra altın cetvel ve sarmal zencerekler arasına kartuşlu bordürler yerleştirilmiştir. Kartuşlar dilimli dikdörtgen biçimde olup yüzeyine ikişer kez düğüm yapan bulut motifleri ince kıvrım dallar ve hatayilerle süslenmiştir.

Kapakların merkezine ortası bombeli dilimli oval şemseler yerleştirilmiştir. Şemse $\frac{1}{4}$ simetrisinde süslenmiştir. Şemsenin merkezi dilimli kare biçiminde çerçevelenerek uçlarına palmetvari salbekler yerleştirilmiştir. Çerçeve içerisi lacivert zemin üzerine kat'ı tekniğinde yapılıp rumilerle bezenmiştir. Diğer kısımlar mülemma tekniğinde rumiler, kıvrım dallar, irili ufaklı hatayiler, yapraklar ve palmetlerle süslenmiştir. Etrafı altınla tahrirlenmiştir.

Beş dilimli palmetvari salbeklerin iç kısmı oval biçimde düzenlenmiştir. Rumiler, ince kıvrım dallar ve hatayilerle bezenmiştir.

Köşebentler şemsenin dilimli dikdörtgen bölümünün $\frac{1}{4}$ düzeninde olup iki kez yerleştirilmiştir. İnce kıvrım dallar ve rumilerle bezenmiştir.

Şemse, salbek ve köşebent arasında kalan orta kısım mülemma tekniğindedir. Bu yüzey $\frac{1}{4}$ simetrisinde helezonlar oluşturacak şekilde kıvrılan dallar, rumiler,

¹⁷² Kütüphane kayıtlarında eserin sertap ve mikleb görselleri bulunmamaktadır.

hatayiler, beş yapraklı çiçekler, yapraklar ve serbest kıvrım yapan birçok bulutla süslenmiştir.

İç kapaklar siyah deriyle kaplanıp, kat'ı ve mülemma tekniğinde süslenmiştir. Kapaklar altın cetveller arasına yerleştirilen sarmal zencerekler ve iki sıra kartuşlu bordürlerle çerçevelenmiştir. En dışta bulunan kartuşlar dikdörtgen ve yuvarlak şekildedir. Mavi, yeşil ve altın zemin üzerine kat'ı tekniğinde yapılan kartuş yüzeyleri, dilimli rumiler ve palmetlerle süslenmiştir. En içteki mülemma kartuşlar dikdörtgen biçimde olup içlerinde sülüs hattıyla “Ayete'l Kürsi” yazılmıştır. Kısa kenar ortalarında yer alan dikdörtgen kısımların içi zencereklerle süslenmiştir.

Her iki iç kapağın merkezinde ortası bombeli oval birer şemseler yerleştirilmiştir. Şemselerin içi mavi renkli zemin üzerine kahverengi deriyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır. Şemse süslemesi $\frac{1}{4}$ simetrisindedir. Yüzeyi geometrik paftalara ayrılıp, kıvrım dallar ve rumilerle süslenmiştir. Etrafı tek çizgi ile tahrirlenmiştir.

Salbekler oval biçimde olup, siyah deriyle kat'ı tekniğinde yapılmıştır. Yüzeyi $\frac{1}{2}$ simetrisinde rumiler ve palmetlerle süslenmiştir.

Köşebentler şemsenin $\frac{1}{4}$ 'ü şeklinde yapılarak uçlarına yarım salbekler yerleştirilmiştir. Yarım salbekler rumilerle bezenmiştir.

Şemse, salbek ve köşebent arasında kalan mülemma yüzeyler $\frac{1}{4}$ simetrisinde, düğüm yapan bulutlar, beş yapraklı çiçekler ve hatayilerle süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Ketebe kaydı bulunmayan eserin yazıldığı dönem bilinmemektedir. Ancak, tezhip özellikleri ve nesih hattındaki yazısından yola çıkarak 16. yüzyılda yazılmış olabileceği söylenilebilir. Cildin iç kapağında bulunan geometrik paftalı katı şemse ve $\frac{1}{4}$ simetrisindeki köşebentlerle cilt, Mevlana Müzesi Müzelik Eserler Bölümü 1 ve 1191 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli¹⁷³ eserlerle benzerlik göstermektedir. Dış kapak kompozisyonuyla da eserin birebir benzer örneği ise Beyazıt Devlet Kütüphanesinde bulunan 16 envanter numaralı¹⁷⁴ eserdir. Benzer örnek ve süsleme kompozisyonları dikkate alındığında cildi 16. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

¹⁷³ Hacer Kara, **agt.**, s.579-582.

¹⁷⁴ Ayşe Karakoç, **agt.**, s.91-98.

Kapaklar genel olarak sağlam olmakla birlikte kapak kenarları biraz yıpranmıştır. Kapak yüzeyindeki kat'ı bezemeler kısmen dökülmüştür. Muhat kısmı kahverengi deriyle onarılmıştır.

Örnek No: 37

Fotoğraf No: 80

Envanter No: 276

Eserin Adı: CAMİÜ'L-USUL fi EHADİSİ'r-RESUL

Müellifi: İbnü'l-Esir'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed

Hattat: Ebu İshak b. Nizam b. Mansur

Ketebe Tarihi: -

Cildin Tarihi: 16. Yüzyıl

Ölçüler: 267x170 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Yüzeyine şemse ve salbekler yerleştirilip, aynı düzende yapılmıştır. Kapaklar, iki sıra ince cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çevrelenmiştir.

Şemseler dilimli oval biçimdedir. Gömme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Mülevven ve alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Mülevven kısımlar bordo renkli deriyle yapılmıştır. Şemse yüzeyi yapraklı bir kökten çıkan dikey ekseninde dağılan dallar, saz üslubunda yapraklar ve hatayilerle süslemiştir. Şemse altınlı tek çizgiyle tahrirlenip dilimler arasına tığlar çekilmiştir.

Beş dilimli palmetvari salbekler, kıvrımlı bir ortabağ ile şemseye bağlanır. Yüzeylerine irice birer hatayı yerleştirilmiştir.

Köşebentler kıvrımlı ve dilimli şekildedir. İçleri yapraklı kökten çıkan kıvrım dallar, hatayiler ve saz üslubun da yapraklarla bezenmiştir.

Sertap, iki sıra altın cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çerçevelenip dilimli dikdörtgen üç kartuşa bölünmüştür. Kartuşların içine gömme tekniğinde dikdörtgen bölümler yerleştirilmiştir. Yüzeyi hatayiler, rumiler ve yapraklarla süslenmiştir.

Miklep, kapaklara benzer biçimde yapılmıştır. Miklep şemsesi dilimli yuvarlağa yakın oval biçimdedir. Yapraklı kökten çıkan kıvrım dallar, saz yaprakları ve hatayilerle tezyin edilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eser 715 b sayfasındaki ketebe kaydına göre 845/1441-1442 Ebu İshak b. Nizam b. Mansur tarafından yazılmıştır. Ancak kapak

yüzeylelerinde kullanılan saz üslubundaki kompozisyon cildin, 16. yüzyılda yenilendiğini göstermektedir. Cildin şemse tasarımı, Konya Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi'ndeki 9 envanter numaralı 16. yüzyıla¹⁷⁵ tarihli eserle ve Yusuf Ağa Kütüphanesi 5554 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli eserle benzerlik göstermektedir. Ayrıca incelediğimiz koleksiyon içerisinde yer alan 148 envanter numaralı (Örnek:23) cilt ile benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda cildin daha sonraki dönemlerde yenilenmiş olduğu söylenebilir.

Kapaklar sağlam durumdadır. Kapakları çevreleyen zencerek ve cetvellerin altınları kısmen yok olmuştur. Dudak bölümü vişne rengi deriyle tamir edilmiştir.

---

¹⁷⁵Ayşe Budak, **agt.**, s.129.

Örnek No: 38

Fotoğraf No: 81

Envanter No: 147

Eserin Adı: GARAİBÜ'L FURKAN VE REGAİBÜ'L-KUR'AN

Müellifi: En-Nişaburi-Nizameddin Hasan b. Muhammed b. Hüseyin

Hattat: Muhammed b. Salih

Ketebe Tarihi: -

Cildin Tarihi: 16. Yüzyıl

Ölçüler: 340x220 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar koyu yeşil renkli deriyle kaplanmıştır. Aynı şekilde yapılan kapaklara şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Kapakların çevresi, üç sıra altınli cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çerçevelemiştir.

Şemseler dilimli yuvarlağa yakın oval biçimdedir. Gömme tekniğinde yapılıp, alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Şemselerin süsleme kompozisyonu $\frac{1}{2}$ simetrisindedir. Şemselerin merkezine yerleştirilen bir kökten çıkan kıvrım dallar, saz üslubunda yapraklar ve hatayilerle şemse yüzeyi doldurulmuştur. Etrafı altınla tahrirlenmiştir.

Beş dilimli palmetvari salbeklerin yüzeyi hatayi ve saz üslubun da yapraklarla süslenmiştir.

Köşebentler kıvrımlı ve dilimli şekildedir. İçleri yapraklı kökten çıkan kıvrım dallar hatayiler ve saz üslubun da yapraklarla bezenmiştir.

Sertap, altınli çizgilerle dikdörtgen iki kartuşa bölünmüştür. Yüzeyi sade bırakılmıştır.

Miklep, kapakların tekrarı niteliğindedir. Şemsesi, dilimli yuvarlağa yakın oval biçimdedir. Yüzeyi yapraklı kökten çıkıp dağılan kıvrım dallar, saz yaprakları ve hatayilerle bezenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Ketebe kaydı bulunmayan eserin hangi tarihte yazıldığı bilinmemektedir. Ancak eserin tezhip özelliğinden ve yazı karakterinden Osmanlı döneminde yazıldığı düşünülebilir. Kapaklar ve miklep tasarımında kullanılan süsleme kompozisyonu ile cildi 16. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Cilt genel olarak sağlam vaziyettedir. Kapak yzeylerinde renk değişimleri gözlenmektedir. Şemse salbek ve köşebentlerin tahrir çizgilerindeki altınlar büyük oranda dökülmüştür.

Örnek No: 39

Fotoğraf No: 82

Envanter No: 657

Eserin Adı: EL-MİZANÜ'L-MÜDHİLE İR-CEM'İ AKVALİ'L-EİMME EL-MÜCDEHİDİN

Müellifi: Es-Sa'rani-Ebü'l-Mevahib Abdülvehhab b. Ahmed

Hattat:-

Ketebe Tarihi: 5 Safer 1015/8 Haziran 1606

Cildin Tarihi: 5 Safer 1015/8 Haziran 1606

Ölçüler: 210x200 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁷⁶ Dış kapaklar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Aynı şekilde yapılan kapaklara şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Dört sıra altın cetvel arasına kalın sarmal zencereklerle çevrelenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortaları, üçer altın noktayla süslenmiştir.

Kapakların ortasına yerleştirilen şemseler, dilimli oval biçimdedir. Gömme şemseler alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Merkezlerine dikey eksenli kıvrım yapan serbest bulutlar yerleştirilmiştir. Bu kompozisyonun tek çapraz eksenine kıvrım yapan küçük bulutlar konmuştur. Zemini kırım dallar yapraklar ve hatayilerle süslenmiştir. Şemse çevresi, altınla tahrirlenip dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Beş dilimli palmetvari salbekler, altın noktalarla şemseye bağlanır. İçleri birer hatayiyile bezenmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimli şekildedir. Yapraklı kökten çıkarak şemseye dağılan dallar, hatayiler ve bulutlarla süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eser 488 b sayfasında yer alan ketebe kaydına göre 5 Safer 1015/8 Haziran 1606 senesinde yazılmıştır. Kapakladaki süsleme kompozisyonu eserin yazıldığı döneme uyum sağlamaktadır. Bu kapsamda cildi 17. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

¹⁷⁶ Eserin kütüphane kayıtlarında sertap ve miklep görselleri bulunmamaktadır.

Kapaklar sağlam vaziyette olup yer yer renk değişimleri, leke ve çizilme görölmektedir. Kapak kenarları yıpranmıştır.

Örnek No: 40

Fotoğraf No: 83-84

Envanter No: 926

Eserin Adı: ED-DURRÜ'L-MUNAZZAM FI'S-SIRRIT-AZAM

Müellifi: Ebu Salim Kemaleddin Muhammed b. Talha

Hattat: -

Ketebe Tarihi: 1044/1634-1635

Cildin Tarihi: 1044/1634-1635

Ölçüler: 260x170 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Aynı şekilde yapılan kapaklara şemse ve salbekler yerleştirilmiştir. Kapakların çevresi, üç sıra altın cetvel arasında yer alan sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir.

Şemseler dilimli oval şekildedir. Gömme şemseler mülemma tekniğinde süslenmiştir. Yapraklı kökten çıkarak şemsenin içine dağılan kıvrım dallar, hatayiler ve saz üslubun da yapraklarla süslenmiştir. Şemse tek sıra altın çizgiyle tahrirlenmiştir.

Salbekler, beş dilimli palmetvari şekilde olup, içleri tek hatayiyile süslenmiştir.

Üçgen şeklinde yapılan köşebentlerin içleri sade bırakılmıştır.

Sertap yüzeyinde süsleme bulunmamaktadır.

Miklep, kapaklarla aynı şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. Şemse içi yapraklı kökten kıvrılan dallar, hayatiler ve saz üslubun da yapraklarla süslenmiştir.

Kapak içleri bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Kapakların çevresi, üç sıra altın cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir.

Şemseler dilimli oval şekildedir. Üstten ayırma tekniğinde yapılmıştır. Yüzeyi yatay ekseninde yerleştirilen yapraklı kökten çıkarak kıvrım yapan dallar, saz üslubun da yapraklar ve hatayilerle doldurulmuştur. Şemse etrafı iki sıra altınla tahrirlenip, dilim arasına tığlar çekilmiştir.

Köşebentler, üçgen biçimindedir. İçlerinde süsleme bulunmamaktadır.

Sertap, sade süslemesizdir.

Miklep, kapakların tekrarı niteliğindedir. Miklep şemsesi dilimli damla şeklindedir. Şemse içi yapraklı kökten çıkıp dağılan kıvrılan dallar, hayatiler ve saz üslubun da yapraklarla süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin 91 b sayfasında geçen ketebe kaydına göre 1044/1634-1635 senesinde yazılmıştır. Kapakların merkezine yerleştirilen oval biçimli şemselerden biraz uzak yapılan salbeklerle cildi yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Dış kapaklarda deri yüzeylerinde renk değişikliği ve çizilme gözlemlenmektedir. Sırt ve sertap bölümü bordo deriyle onarım görmüştür. Sertap kısmının büyük bir bölümü kopmuş durumdadır.

Örnek No: 41

Fotoğraf No: 85-87

Envanter No: 661

Eserin Adı: EL- HİDAYE Fİ FURU'İ'L-HANEFİYYE

Müellifi: El-Merginani-Ebu'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebubekir

Hattat: Seyyid Nasrullah ibn Seyyit Salih

Ketebe Tarihi: 2 Zilkade 1050/17 Haziran 1641

Cildin Tarihi: 2 Zilkade 1050/17 Haziran 1641

Ölçüler: 235x140 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁷⁷ Dış kapaklar kahverengi deriyle kaplanmıştır. Aynı şekilde yapılan kapaklara şemse, salbek, köşebent ve bordür yerleştirilmiştir. Kapak yüzeyi cetvelli zencerekler arasında yer alan bir bordür ile çevrelenmiştir. Bordürün iç kısmı dikdörtgen bölümlere ayrılmış olup bulutlar, kıvrım dallar, hatayiler ve irice rumilerle süslenmiştir.

Şemseler, irili ufaklı dilimli oval biçimdedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Alttan ayırma şemselerin süslemesi $\frac{1}{4}$ simetrisindedir. Şemse yüzeyine birbirine düğümlenen bulut motifleri yerleştirilmiştir. Bu kompozisyonun zemini helezonlar oluşturacak şekilde kıvrılan dallar ve hatayilerle süslenmiştir. Şemselerin etrafı tek sıra altınla tahrirlenmiştir.

Salbekler üç dilimli palmetvari şekildedir. Altına boyanarak yapılan salbeklerin yüzeyleri, rumiler ve palmetlerle bezenmiştir.

Kıvrımlı ve dilimli köşebentler, helezonlar oluşturarak dağılan kıvrım dallar, hatayiler, rumiler ve bu kompozisyonun aralarına dolanan bulutlarla süslenmiştir.

Kapak içleri bordo deri ile kaplanmıştır. İki sıra altın cetvel arasına sarmal zencerekler ve bordürle çerçevelenmiştir. Bordürün iç kısmı uzun kenarda rumilerden, kısa kenarda hatayilerden $\frac{1}{2}$ simetrisinde dağılan dallar, rumiler, hatayiler, yapraklar ve altın noktalarla süslenmiştir. Bordür altına boyanarak yapılmış olup rumiler yekşah tekniği kullanılarak uygulanmıştır.

¹⁷⁷ Kütüphane kayıtlarında eserin sertap ve mikleb görselleri bulunmamaktadır.

Şemseler dilimli oval biçimdedir. Mülevven ve üstten ayırma tekniğinde yapılmıştır. Mülevven kısımlar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Şemselerin süslemesi ½ simetrisindedir. Yüzeyi bulutlar, kıvrım dallar ve hayatilerle süslenmiştir. Etrafı iki sıra altın çizgi ile tahrirlenip dilim aralarına tığlar çekilmiştir.

Salbekler üç dilimli palmetvari şekildedir. Altına boyanarak yapılan salbekler yapraklar yerleştirilerek uçlarına tığlar çekilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eser 488 b sayfasında yer alan ketebe kaydına göre 2 Zilkade 1050/17 Haziran 1641 senesinde Seyyid Nasrullah ibn Seyyit Salih tarafından yazılmıştır. Cildin dış kapaklarındaki bordürlerinde ve köşebentlerinde bulunan kıvrım dallı, rumi ve bulut kompozisyonları ve dış kapaklarda bulunan salbekler 77 envanter numaralı (Örnek: 44) 17. yüzyıla tarihli cilt ile benzerlik göstermektedir. Cildin süsleme kompozisyonu ve benzer örnek dikkate alındığında da cildi yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Kapaklar sağlam durumdadır. Kapak kenarlarında aşınmalar görülmekle birlikte siyah deriyle tamir edilmiştir. Ön dış kapak yüzeyinde şemse, salbek, köşebent bordür, zencerek ve cetvellerin altınlarının yoğun bir kısmı dökülmüştür. Muhat kısmı kahverengi deriyle tamir edilmiştir.

Örnek No: 42

Fotoğraf No: 88

Envanter No: 75

Eserin Adı: ENVARU'T-TENZİL VE ESRARÜ'T-TEVİL

Müellifi: El-Beydavi-Ebu Said Nasirüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed

Hattat: Osman b. Ebu Bekir

Ketebe Tarihi: 5 Muharrem 1057/10 Şubat 1647

Cildin Tarihi: 5 Muharrem 1057/10 Şubat 1647

Ölçüler: 210x130 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Aynı düzende yapılan kapaklara şemse ve salbekler yerleştirilmiştir. İki sıra altınli cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencerekle çevrelenmiştir.

Şemseler ortası bombeli dilimli dikdörtgen şekildedir. Gömme şemseler mülevven ve alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Mülevven kısımlar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Şemse bezemesi $\frac{1}{4}$ simetrisinde düzenlenmiştir. Baklava dilimi şeklinde bir formun uçları palmetler eklenip, çapraz eksenine rumiler yerleştirilmiştir. Palmetlerin uçları bulutlara bağlanırken zemini kıvrımlı dallar hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir. Şemse altınla tahrirlenip dilim arasına tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler, rumili ortabağ ile şemseye bağlanır. İçleri birer hatayile süslenmiştir.

Sertap kısmı iki sıra altın cetvelle çerçevelemiştir. Yüzeyine üç adet düğüm motifi yerleştirilip araları altın noktalarla bezenmiştir.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Şemsesi, dilimli yuvarlağa yakın oval biçimindedir. Yüzeyi $\frac{1}{2}$ simetrisinde iki adet bulut motifinin düğümlemesiyle süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin son sayfasında yer alan ketebe kaydına göre 5 Muharrem 1057/10 Şubat 1647 senesinde yazılmıştır. Cilt kapaklarında köşebent ve bordür tezyinatının bulunmaması yan ve tepeleri çıkıntılı dikdörtgen

şemselerin tek basına kullanılması 17. yüzyıl cilt özelliklerindedir¹⁷⁸. Bu kapsamda yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Cilt sağlam durumdadır. Kapak kenarları kısmen bozulmuştur. Kapakların yüzeyinde yer yer renk değişimleri görülür. Sırt bölümünde kurt yenikleri bulunmaktadır. Sertap bordo renki deriyle onarılmıştır.

---

¹⁷⁸ Kemal Çiğ, **Türk Kitap Kapları...**, s.10.

Örnek No: 43

Fotoğraf No: 89-91

Envanter No: 71

Eserin Adı: İRŞADU'L-AKLI'S-SELAM İLA MEZAYET-KITABI'L KERİM

Müellifi: Ebü's-Suud Muhammed b. Muhammed b. Mustafa el-Imadi

Hattat:-

Ketebe Tarihi:-

Cildin Tarihi: 17. Yüzyılın Ortaları

Ölçüler: 280x160 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁷⁹ Dış kapaklar bordo deriyle kaplanmıştır. Aynı düzende yapılan kapak yüzeylerine şemse, salbek, köşebent ve kartuşlu bordür yerleştirilmiştir. Kapaklar iki sıra altınli cetvel ve zencerekler arasına kartuşlu bordürle çevrelenmiştir. Kartuşlar dilimli yuvarlağa yakın oval şekilde olup, birer hatayile bezenmiştir. Kartuş aralarına bulutlar, rumiler, kıvrım dallar, hatayiler yerleştirilerek köşeler, düğüm yapan bulut motifleri ile süslenmiştir.

Şemseler irili ufaklı dilimli ve oval şekildedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Mülevven ve alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Mülevven kısımlar siyah deri ile yapılmıştır. Şemse, $\frac{1}{4}$ simetrisinde kıvrım yapan bulutların bağlanmasıyla süslenmiştir. Zemini helezonlar oluşturacak şekilde kıvrılan dallar, hatayi, penç ve yapraklarla tezyin edilmiştir. Etrafı iki sıra altınli çizgi ile tahrirlenip, dilim arasına altın tığlar çekilmiştir.

Salbekler dokuz dilimli palmetvari şekildedir. Yüzeyi hatayi ve bulut motifleri ile bezenmiştir.

Kıvrımlı ve dilimli köşebentler, serbest bulutlar, kıvrım dallar, hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir.

İç kapaklar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Kapaklar altınli zencerekli cetveller ve bordürle kuşatılmıştır. Altına boyanarak yapılan bordür, kıvrım dallar,

¹⁷⁹ Eserin sertap ve miklep görselleri kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

rumiler ve altın noktalar ile bezenmiştir. Kapakların kenar ortalarına altın noktalar yerleştirilmiş olup, kapak köşeleri geçmeli düğümlerle vurgulanmıştır.

Şemseler dilimli oval şekildedir. Mülevven ve alttan ayırma tekniğinde yapılmıştır. Mülevven kısımlar bordo renkli deriyle yapılmıştır. Şemsenin merkezinde dikey ekseninde kıvrım yaparak dolanan bir bulut yer alır. Bulut motifinin aralarına kıvrım dallar, yaprak ve hatayiler yerleştirilmiştir. Etrafı altınla tahrirlenip, dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Salbekler üç dilimli palmetvari şekildedir. Altına boyanarak yapılan salbeklerin yüzeyi rumiler ve palmetlerle süslenmiştir. Dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Ketebe kaydı bulunmayan eserin yazım tarihi bilinmemektedir. Cildin dış kapak kompozisyonu 17. yüzyıl cilt özelliklerini yansıtmaktadır. Eserin şemse tasarımı Yusuf Ağa Kütüphanesi 4785 envanter numaralı 1694 tarihli eserle ayrıca iç kapak salbeğinde bulunan rumili tezyinat aynı koleksiyon içerisinde incelediğimiz 77 envanter numaralı (Örnek:44) 17. yüzyılın ortalarına tarihli cilt ile benzerlik göstermektedir. Örnekler ve süsleme kompozisyonları dikkate alındığında cildi 17. yüzyılın ortalarına tarihlemek mümkündür.

Kapaklar sağlam durumdadır. Sırt bölümünde kurt yenikleri görülmektedir. İç kapaklar sağlam vaziyettedir.

Örnek No: 44

Fotoğraf No: 93-94

Envanter No: 77

Eserin Adı: ENVARUT-TENZİL VE ESRARUL-TEVİL

Müellifi: El-Beydavi-Ebu Said Nasiruddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed

Hattat: -

Ketebe Tarihi:-

Cildin Tarihi: 17. Yüzyılın Ortaları

Ölçüler: 340x140 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁸⁰ Dış kapaklar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Kapaklar şemse, salbek, köşebentleri ve kartuşlu bordürleri ile aynı şekilde yapılmıştır. En dışta iki sıra altın cetvel arasına sarmal zencerekle kartuşlu bordür ve cetveli zencerekle çerçevelenmiştir. Kartuşlar dilimli yuvarlağa yakın oval şekilde olup, birer hatayi ile bezenmiştir. Kartuş aralarına bulutlar, rumiler, kıvrım dallar, hatayiler yerleştirilerek köşeler, düğüm yapan bulut motifleri ile süslenmiştir.

Şemseler dilimli oval biçimdedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Şemse süslemesi ¼ simetrisindedir. Merkezinde baklava dilimi şeklinde bir forum yer alır. Bu formun uçlarına hatayiler eklenmiştir. Çapraz ekseninde irice yerleştirilen rumiler bulunmaktadır. Bu kompozisyonun çevresi yatayda düğüm yapan bulutların uçlarının dikeyde de bağlanması ile son bulur. Etrafı tek sıra altınla tahrirlenip dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Salbekler üç dilimli palmetvari şekidedir. Altına boyanarak yapılmıştır. Yüzeyleri rumiler, palmetler ve altın noktalarla bezenmiştir.

Kıvrımlı ve dilimli köşebentler, kıvrım dallar arasına dolanan bulutlar irice rumiler, hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir.

Sertap ve miklebi bulunmamaktadır.

İç kapaklar bordo renkli deriyle kaplanmıştır. İki sıra altın cetvel arasına sarmal zencerekle çerçevelenmiştir.

¹⁸⁰ Kütüphane kayıtlarında eserin sertap ve mikleb görselleri bulunmamaktadır.

Kapakların ortasına dikdörtgen şemseler yerleştirilmiştir. Şemsenin orta kısmı dışa doğru bombelidir. Mülevven ve üstten ayırma tekniğinde yapılmıştır. Mülevvenlik siyah deri ile uygulanmıştır. Şemseye dikey ekseninde tek bir kıvrım dal yerleştirilip, saz üslubunda yapraklar, hatayiler ve beş yapraklı çiçeklerle süslenmiştir. Etrafı bir sıra kalın bir sıra ince altın çizgi ile tahrirlenip dilim aralarına tığlar çekilmiştir.

Salbekler beş dilimli palmetvari şekildedir. Altına boyanarak yapılan salbekler, rumi, palmet ve altın noktalarla süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin ketebe kaydı bulunmamaktadır. Ancak 17. yüzyıl özelliği gösteren tezhibiyle ve nesih hattındaki yazısıyla eserin bu dönemde yazılmış olabileceği düşünülmektedir. Cildin dış kapak şemsesi, salbek, köşebent ve iç kapaklarda bulunan dikdörtgen şemseleri, Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya koleksiyonu 1092 Envanter Numaralı 17. yüzyıla tarihli¹⁸¹ cilt ile birebir benzer tasarımlardır. Ayrıca aynı koleksiyon içerisinde yer alan envanter no: 661 (Örnek:41) 1641 tarihli eserin kartuşlar ve köşebent süslemeleriyle benzerlik göstermektedir. Bu kapsamda cildi 17. yüzyılın ortalarına tarihlemek mümkündür.

Kapaklar sağlam vaziyettedir. Kapak kenarlarında aşınmalar ve soyulmalar görülmektedir. Sırt bölümü siyah renkli deriyle onarılmakla birlikte yer yer kurt yenikleri bulunmaktadır. İç kapaklar bordo renkli deriyle onarılmıştır.

---

¹⁸¹ Fazilet Dülger, **agt.**, s.115-117.

Örnek No: 45

Fotoğraf No: 95

Envanter No: 170

Eserin Adı: İNAYETÜ'L-KADİ VE KİFAYETÜ'R-RADİ HAŞİYE ALA
ENVARİ'T-TENZİL

Müellifi: El-Hafaci-Ebü'l-Abbas Şihabüddin Ahmed b. Muhammed b. Ömer

Hattat: Muhammed b. Muhammed

Ketebe Tarihi: 1069/1658-1659

Cildin Tarihi: 1069/1658-1659

Ölçüler: 280x190 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar kahverengi deri ile kaplanmıştır. Ön ve arka dış kapaklar aynı şekilde yapılmış olup, şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Kapakların çevresi, dört sıra altınli cetvel arasına sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir.

Şemse dilimli ve oval şekildedir. Gömme tekniği ile yapılan şemseler alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Şemse süslemesi ½ simetrisindedir. Yatay olarak yerleştirilmiş yapraklı kökten kıvrım yapan dallar, hançeri yapraklar ve hatayilerle süslenmiştir. Şemse etrafı altınla tahrirlenip dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Beş dilimli palmetvari salbekler rumili ortabağ ile şemseye bağlanır. İçlerine birer hatayı yerleştirilmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimlidir. Yapraklı kökten kıvrılan dallar hatayiler ve hançeri yapraklarla süslenmiştir.

Sertap, iki sıra cetvel arasına yerleştirilen zecereklerle çevrenmiştir.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi dilimli yuvarlağa yakın oval biçimdedir. Yapraklı kökten kıvrılan dallar, hatayiler ve hançeri yapraklarla bezenmiştir.

Kapak içleri kahverengi deriyle kaplanıp, iki sıra altı cetvelle çerçevelenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin son sayfasında bulunan ketebe kaydının sondan altıncı satırında bulunan ibareye göre 1069/1658-1659 senesinde (Esheri

Behlül diye şöhretlenen) Muhammed b. Muhammed tarafından yazılmıştır. Dilimli oval şemse formu, yatay esende kıvrılan dallar ve hançeri yapraklarla Raşit Efendi Kütüphanesi 53 envanter numaralı 1633¹⁸² tarihli eser ile benzerlik göstermektedir. Cildi süsleme kompozisyonu ve benzer örnek dikkate alındığında yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

Cildin şemselerinin etrafında yer yer renk değişimleri mevcut olup arka dış kapak şemsi etrafında soyulmalar gözlemlenmiştir. Sırt kısmındaki deri yüzeyinde yırtılmalar mevcuttur. Sertap kısmında kurt yenikleri gözlenmekle birlikte kısmen ciltten kopmuş durumdadır.

---

¹⁸² Yıldray Özbek, **age.**, s.124

Örnek No: 46

Fotoğraf No: 96

Envanter No: 167

Eserin Adı: İNAYETÜ'L-KADİ VE KİFAYETÜ'R-RADİ HAŞİYE ALA
ENVARİ'T TENZİL

Müellifi: El-Hafaci-Ebu'l-Abbas Sihabüddin Ahmed b. Muhammed b. Ömer

Hattat: Mahmut b. Muhammed

Ketebe Tarihi: 20 Şaban 1070/1 Mayıs 1660

Cildin Tarihi: 20 Şaban 1070/1 Mayıs 1660

Ölçüler: 285x200 mm

Yazıldığı Yer: Rodos

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Kahverengi deriyle kaplanan dış kapaklar aynı düzende yapılmıştır. Kapakların üzerine şemse, salbek, köşebent ve kartuşlu bordür yerleştirilmiştir. Kapaklar sırasıyla dışta iki sıra altın cetvel arasına kalın sarmal zencerekler, kartuşlu bordür ve sarmal zencerekli cetvellerle çerçevelenmiştir. Kartuşlar dilimli yuvarlağa yakın oval biçimde olup, içleri sade bırakılmıştır. Kartuş araları hatayiler ve saz üslubun da yapraklarla süslenmiştir.

Şemseler, dilimli oval şekildedir. Gömme şemseler, alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Yüzeyi, yapraklı kökten dikey ekseninde dağılan kıvrım dallar, hançeri yapraklar ve hatayilerle doldurulmuştur. Etrafı tek sıra altınla tahrirlenip, dilimler arasına altın tığlar çekilmiştir.

Beş dilimli palmetvari salbekler, rumili ortabağ ile şemseye bağlanır. İçleri tek hatayı ile süslenmiştir.

Kıvrımlı ve dilimli köşebentler yapraklı kökten kıvrılarak dağılan dallar, hatayiler ve bulutlarla süslenmiştir.

Sertap iki sıra altınlı cetvel ve sarmal zencereklerle çevrenip dilimli dikdörtgen dört kartuşa bölünmüştür. İçleri zencerek düğümleriyle süslenmiştir.

Miklep, kapaklarla benzer şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. Yapraklı kökten çıkan kıvrım dallar, saz üslubun da yapraklarla ve hatayilerle süslenmiştir.

Kapak içleri kahverengi deri ile kaplanmıştır.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin son sayfasında bulunan ketebe kaydına göre 20 Şaban 1070/1 Mayıs 1660 tarihinde El-Hafaci-Ebu'l-Abbas Sihabüddin Ahmed b. Muhammed b. Ömer el Mısri tarafından Rodos şehrinde ramazan ayının evvelinde 1. Cüz tamam olduktan sonra 2. cüzün takip edeceği yazmaktadır. Kapak tasarımı ve süsleme kompozisyonu dikkate alındığında cildi eserin yazılığ1 döneme tarihlemek mümkündür.

Kapaklar sağlam durumdadır. Sırt ve sertap kısmı siyah deriyle tamir edilmiştir. Sırt kısmında kurt yenikleri görölmektedir.

Örnek No: 47

Fotoğraf No: 97

Envanter No: 683

Eserin Adı: EN NEVAZİL Fİ'T-FETAVA

Müellifi: Eş-Semerkadi-Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. İbrahim

Hattat: -

Ketebe Tarihi: 10 Zilhicce 1083/29 Mart 1683

Cildin Tarihi: 10 Zilhicce 1083/29 Mart 1683

Ölçüler: 175x150 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁸³ Ön ve arka dış kapaklar aynı şekilde yapılmış olup, şemse, salbek ve köşebentlerden oluşmaktadır. Kahverengi deri ile kaplanmıştır. Kapakların çevresi, iki sıra altınlı cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir.

Şemseler, dilimli oval biçimdedir. Gömme tekniğinde yapılan şemseler, mülevven ve alttan ayırma tekniğinde yapılmıştır. Mülevven kısımlar bordo deriyle kaplanmıştır. Şemsenin tamamı yapraklı kökten dikey eksenli kıvrım yapan dallar, saz üslubunda yapraklar ve hatayilerle süslenmiştir. Etrafı altınla tahrirlenip, dilim aralarına tıplar çekilmiştir.

Salbekler, beş dilimli palmetvari şekilde olup, altın noktalı bir ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. İçleri irice tek hatayiler ile süslenmiştir.

Köşebentle, üçgen şeklindedir. İçlerine birer, şemseye bakan yönlerine ikişer altın nokta yerleştirilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eser son sayfasında yer alan ketebesinin üçüncü satırına göre 10 Zilhicce 1083/29 Mart 1683 yılında yazılmıştır. Şemse yüzeyine yerleştirilen saz üslubunda kompozisyon ile cilt Raşit Efendi Kütüphanesi 563 envanter numaralı 1688 tarihli¹⁸⁴ eser ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca kapaklarda kullanılan kalın zencerek uygulaması ve şemse dilimleri arasına yerleştirilen altın noktalardan hareketle yazıldığı döneme tarihlemek mümkündür.

¹⁸³ Kütüphane kayıtlarında eserin sertap, miklebi ve iç kapak görselleri bulunmamaktadır.

¹⁸⁴ Yıldray Özbek, *age.*, s.146.

Kapaklar sağlam vaziyette olmakla birlikte yer yer renk değişimleri ve çizilme gözlemlenmektedir.

Örnek No: 48

Fotoğraf No: 98

Envanter No: 841

Eserin Adı: SERHU'L-MEVAKIF Lİ'L-İCİ

Müellifi: El Cürcan-Ebu'l Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed

Hattat: -

Ketebe Tarihi: -

Cildin Tarihi: 17. Yüzyıl

Ölçüler: 263x170 mm

Yazıldığı Yer: Semerkant

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁸⁵ Dış kapaklar kahverengi deriyle kaplanmıştır. Aynı şekilde yapılan kapaklara, şemseler yerleştirilmiştir. Kapak çevresi, iki sıra altın cetvel arasına yerleştirilen zencereklerle çevrelenmiştir.

Kapakların ortasına yerleştirilen şemseler, dilimli oval biçimdedir. Gömme şemseler mülevven ve alttan ayırma tekniğinde bezenmiştir. Mülevven kısımlar kahverengi deri ile yapılmıştır. Şemse, yapraklı bir kökten dikey eksenli kıvrım yapan dallar, hançeri yapraklar ve hatayilerle tezyin edilmiştir. Etrafi ince altınlı çizgi ile tek sıra olarak çerçevenip, dilimler aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Kapak içlerinde bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Kapaklar, iki sıra altın cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çerçevenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Kütüphane kayıtlarına göre eser Semerkant da yazılmıştır. Cilt hatayiler ve hançeri yaprakları ile aynı koleksiyonda incelediğimiz 683 envanter numaralı (Örnek:47) 1683 tarihli eser ile benzerlik göstermektedir. Bu kapsamda benzer örnek ve süsleme kompozisyonu dikkate alınırca cildi 17. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Dış kapaklarda, renk değişimleri ve lekelenme gözlemlenmektedir. Kapakları çevreleyen altın cetvel, zencerek ve şemse etrafındaki tığların altınları büyük oranda dökülmüş durumdadır.

¹⁸⁵ Eserin sertap ve miklep bölümüne ait görseller kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

Örnek No: 49

Fotoğraf No: 99- 100

Envanter No: 126

Eserin Adı: EL-KEŞŞAF AN HAKAİKİ'T-TENZİL

Müellifi: Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed el-Harezmi ez-Zemahşeri

Hattat: -

Ketebe Tarihi: 13 rebiulahir 528/10 Şubat 1134

Cildin Tarihi: 18. Yüzyıl

Ölçüler: 275x165 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Aynı şekilde yapılan kapakların yüzeyine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Kapakların çevresi, iki sıra altın cetvel arasına kalın sarmal zencereklerle çerçevenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortaları, altın üç noktalarla süslenmiştir.

Kapakların merkezine yerleştirilen şemseler dilimli ve oval şekildedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Mülevven ve alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Mülevven kısımlar kahverengi deriyle kaplanmıştır. Yüzeyi ¼ simetrisinde süslenmiştir. Şemsenin ortasına birbirine düğümlenen bulutlar yerleştirilip zemini kıvrım dallar hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir. Etrafı altın tahrir çizgisiyle tahrirlenip, dilim aralarına tığlar çekilmiştir.

Beş dilimli palmetvari salbekler, iki altın noktayla şemseye bağlanmıştır. İçleri birer hatayi ile süslenmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimli şekildedir. Yüzeyi kıvrımlı dallar, hatayiler ve yapraklar arasına dağılan serbest bulutlarla süslenmiştir.

Sertap, tek sıra altın cetvel ve sarmal zencereklerle çevrenip dilimli dikdörtgen üç kartuşa bölünmüştür. Ortadaki kartuş sade bırakılıp diğer kartuşların içi altın noktalarla yapılmış çiçeklerle süslenmiştir.

Miklebi, kapaklarla benzer şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi, dilimli oval şekildedir. İki bulut motifinin düğümlenmesiyle birlikte hatayilerle tezyin edilmiştir.

Kapak içleri bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Kapakların çevresi, kısmen görülen iki sıra altın cetvelle çevrelenmiştir.

Kapak ortasında dilimli oval birer şemse yerleştirilerek içleri zerefşan ile süslenmiştir.

Sertap iki sıra cetvelle çerçevenmiştir.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Şemsesi dilimli oval biçimdedir. Yüzeyi zerefşanla süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin son sayfasında yer alan ketebe kaydına göre 13 Rebiulahir 528/10 Şubat 1134 senesinde yazılmıştır. Eserin müellifi Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed el-Harezmi ez-Zemahşeri'nin 538/1144¹⁸⁶ senesinde vefat ettiği düşünülürse vefatından 10 yıl öncesinde yazımının tamamlandığını anlaşılmaktadır. Ancak eserin cilt özelliklerine bakılırsa dış kapaklardaki dilimli oval şemse içinde birbirine bağlanan bulut motifleri ve aralarına hatayiler yerleştirilmesiyle Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki Halil Hamid Paşa Koleksiyonu 4667 envanter numaralı 18. yüzyıl tarihli¹⁸⁷ cilt ile benzer üsluptadır. Cildin iç kapaklarının zerefşan tekniğinde süslenmesi incelediğimiz koleksiyon dahilinde 85 envanter numaralı (Örnek:49) 18. yüzyıla tarihli eserle benzerlik göstermektedir. Bu kapsamda cilt 18. yüzyılda yenilenmiştir.

Ön ve arka dış kapaklarda çizilme ve kullanıma bağlı renk değişimleri görülmektedir. Sırt kısmında kurt yenikleri gözlemlenmektedir. Dudak kısmındaki deriler tahrip olmuş durumdadır. Sertap, siyah renkli deriyle onarılmıştır.

¹⁸⁶ Mustafa Çağrı, "Zemahşeri" **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 44, İstanbul, 2013, s.235.

¹⁸⁷ Betül Şahin, **Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki Halil Hamid Paşa Koleksiyonu'na Ait Osmanlı Cildleri'nden Bazı Örnekler**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Türk İslâm San'atları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2013, s.58.

Örnek No: 50

Fotoğraf No: 101

Envanter No: 636

Eserin Adı: IDDETU ASHABİ'L-BİDAVE VE'N NİHAVE Fİ TECRİDİ
MESAİLİT-HİDAY

Müellifi: Taşköprüzade-Kemaleddin Muhammed b. Ahmed b. Mustafa b. Hali

Hattat: -

Ketebe Tarihi: 11 Cemazeyilevvel/8 Haziran 1615

Cildin Tarihi: 18. Yüzyıl

Ölçüler: 285x165 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar kestane rengi deriyle kaplanmıştır. Aynı şekilde yapılan kapaklara, şemse, salbek, köşebentler yerleştirilmiştir. Kapakların çevresi, iki sıra cetvel arasında kalın sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir.

Şemseler dilimli oval şekildedir. Gömme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Mülevven ve alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Mülevven kısımlar bordo deri ile uygulanmıştır. Şemse, yapraklı kökten çıkan dikey eksenli kıvrım dallar, hançeri yapraklar hatayilerle süslemiştir. Etrafı altınla çizgiyle tahrirlenip dilim arasına tığlar çekilmiştir.

Beş dilimli palmetvari salbekler, dört altın noktayla şemseye bağlanmıştır. Salbek yüzeylerine irice birer hatayı yerleştirilerek etrafı hançeri yapraklarla çevrelenmiştir.

Kıvrımlı ve dilimli köşebentler, yapraklı kökten çıkan kıvrım dallar, hatayiler ve hançeri yapraklarla süslenmiştir.

Sertab iki sıra altınla cetvelle çerçevelenmiştir. İçerisine üç adet düğüm motifi yerleştirilip, altın noktalarla süslenmiştir.

Miklep, kapaklara benzer şekilde yapılmıştır. Şemsesi, dilimli yuvarlağa yakın oval biçimdedir. Yüzeyi ½ simetrisinde dağılan ince kıvrım dallar, hançeri yapraklar, penç ve hatayilerle süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eser 618 b sayfasında yer alan ketebe kaydına göre Sultan Ahmet Han ibn Mehmet Han ibn Murat han ibn Selim Han ibn Sultan

Süleyman han döneminde 11 Cemazeyilevvel/8 Haziran 1615 senesinde yazılmıştır. Kalın zencerek ve noktalı şekildeki tığları, şemseye oranla biraz daha iri salbekleri ile cilt, 18. yüzyıl özelliklerini yansıtmaktadır. Bu kapsamda cildin 18.yüzyılda yenilenmiş olduğu söylenebilir.

Dış kapaklar da şemse etrafındaki deri yüzeylerinde renk değişikliği, çizilme ve soyulma gözlemlenmektedir. Kapaklar genel olarak sağlam durumdadır.

Örnek No: 51

Fotoğraf No: 102

Envanter No: 157

Eserin Adı: EI-FEVAİDÜ'L-BEHİYYE HAŞİYE ALAENVARİ'T-TENZİL Lİ'L-BEYDAVİ

Müellifi: Sa'di Celebi-Sa'dullah b. İsa El-Kastamoni

Hattat: Ebu Bekir b. Muharrem

Ketebe Tarihi: 1078/1667-1668

Cildin Tarihi: 18. Yüzyıl

Ölçüler: 255x130 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Yüzeylerine şemseler yerleştirilip aynı şekilde yapılmıştır. Kapakların çevresi, iki sıra altın cetvel arasına sarmal kalın zencereklerle çevrenmiştir.

Şemse dikdörtgen biçimde olup, orta kısmı dışa doğru çıkıntılı ve dilimlidir. ¼ simetrisinde yekşah tekniğinde süslenmiştir. Şemse ortasına altı yapraklı bir çiçek yerleştirilmiştir. Etrafı baklava dilimine yakın vaziyette dallarla çevrenerek simetrik ekseninde palmetler, rumiler ve altın noktalarla bezenmiştir. En dışta altın çizgiyle tahrirlenip, dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Sertap, üç dikdörtgen kartuşa bölünmüştür. Kartuş içlerine düğümlerle süslenmiştir.

Miklep kapaklarla uygun bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi dilimli damla şeklindedir. Yüzeyine altın bir nokta yerleştirilip etrafı rumiler ve altın noktalarla çevrenip süslenmiştir. Dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin son sayfasında bulunan ketebe kaydına göre 1078/1667-1668 tarihinde yazılmıştır. Kapaklarda kullanılan kalın sarmal zencerek düzeni, altın noklarla bezeli şemsesi ile eser 18. yüzyıl özelliğini yansıtmaktadır. Bu kapsamda 18. yüzyılda eserin yenilenmiş olduğu söylenebilir.

Kapaklar sağlam durumdadır. Kapak yüzeyinde renk değişimleri ve çizilmeler mevcuttur. Dudak kısmında deriler büyük oranda soyulmuştur. Sırt kısmında kurt yenikleri görülmektedir.

Örnek No: 52

Fotoğraf No: 103-104

Envanter No: 85

Eserin Adı: CAMİÜ'L-BEYAN AN TE'VİLİ'L-KUR'AN

Müellifi: Et-Taberi-Ebu Ca'fer Ibn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid

Hattat: Ahmet b. Muhammed

Ketebe Tarihi: 19 Rabiulevvel 108/15 Temmuz 1672

Cildin Tarihi: 18. Yüzyıl

Ölçüler: 415x270 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Kahverengi deriyle kaplanan dış kapaklar, aynı düzende yapılmıştır. Kapakların üzerine şemse ve salbekler yerleştirilmiştir. Üç sıra altın cetvel arasında yer alan sarmal zencerekle çevrelenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortaları, altın noktalarla süslenmiştir.

Şemseler, dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Mülevven ve alttan ayırma tekniğinde süslenmiştir. Mülevven kısımlar bordo renkli deriyle yapılmıştır. Şemse, yapraklı kökten dikey ekseninde dağılan kıvrım dallar, saz yaprakları ve hatayilerle tezyin edilmiştir. Şemse etrafı altınla tahrilenip dilim aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Beş dilimli palmetvari salbekler, rumili ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. İçleri birer irice hatayi ve saz yapraklarıyla süslenmiştir.

Köşebentler, üçgen şeklidir. İçlerine üç altın nokta yerleştirilmiştir

Sertap bölümü bordo renkli tamir derisi altında kalmıştır.

Miklep, kapakların tekrarı niteliğindedir. Miklep şemsesi dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. İçi yapraklı kökten çıkıp kıvrım yapan dallar irili ufaklı hatayiler arasına dolanan bir bulutla süslenmiştir.

Kapak içleri bordo renkli deriyle kaplanmıştır. İki sıra altın cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencerekle çerçevelenmiştir.

Dilimli yuvarlağa yakın oval şemseler ve beş dilimli palmetvari salbeklerin içleri zereşanla doldurulmuştur.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi, dilimli yuvarlağa yakın oval biçimde olup içleri zerefşanla süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin son sayfasında yer alan ketebe kaydına göre 19 Rabiulevvel 108/15 Temmuz 1672 Ahmet b. Muhammed tarafından yazılmıştır. Cildin ortasına yerleştirilen şemsede bulunan saz üslubundaki bezeme ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 54 envanter numaralı 1739-1743 tarihli¹⁸⁸ eserler ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca cildin iç kapaklarının zerefşan tekniğinde olması aynı koleksiyon içerisinde yer alan 126 envanter numaralı (Örnek: 52) 18. yüzyıla tarihli cilt ile benzetilmektedir. Bu kapsamda cildin 18.yüzyılda yenilenmiş olduğu söylenebilir.

Ön ve arka dış kapaklarda lekelenme ve çizilme görülmektedir. Kapak kenarları tahrip olmuştur. Kapakları çevreleyen zencereklerin ve cetvellerin altınları büyük oranda dökülmüştür. Muhat ve sertap kısmı bordo renkli deriyle onarılmıştır.

---

¹⁸⁸ Hüseyin Elitok, **agt.**, s.138.

Örnek No: 53

Fotoğraf No: 105

Envanter No: 179

Eserin Adı: HAŞİYE ALA ENVARİ'T TE'VİL

Müellifi: El-Amasi-Sinaneddin Yusuf b. Hüsameddin

Hattat: Şa'ban El-Eyyüb

Ketebe Tarihi: 1085/1674-1675

Cildin Tarihi: 18. Yüzyıl

Ölçüler: 250x150

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁸⁹ Siyah deriyle kaplanan dış kapaklar aynı düzende yapılmış olup üzerlerine şemse ve salbekler yerleştirilmiştir. Kapakların çevresi, iki sıra altınlı cetvel arasına sarmal zencereklerle çerçevelemiştir.

Şemse dilimli oval biçimdedir. Boyama tekniğinde yapılmıştır. $\frac{1}{4}$ simetrisinde süslenmiştir. Ortada baklava dilimi şeklinde bir form yer alır. Bu form yatay ekseninde lotuslara yerleştirilip rumilerle çevrelenerek kesişim noktalarına palmetler eklenmiştir. Dikey ekseninde rumilere bağlanır. Şemse zeminine kıvrım dallar, rumiler ve noktalar yerleştirilmiştir. Şemse etrafı altınla iki sıra tahrirlenerek dilim aralarına altın noktalar konmuştur.

Salbekler üç dilimli palmetvari şekildedir. İçi $\frac{1}{2}$ simetrisinde rumiler ve altın noktalarla süslenmiştir.

Kapak içleri ebru kâğıt ile kaplanmıştır.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eserin 487 b sayfasında bulunan ketebe kaydına göre eser 1085/1674-1675 yılları arasında yazılmıştır. Eserde kalın zencerekli cetvellerin kullanılması, şemse içinde ve dilim aralarında kullanılan altın nokta şeklindeki tığları 18. yüzyıl özelliğini yansıtmaktadır. Bu kapsamda cildin 18. yüzyıl içerisinde yenilenmiş olduğu söylenilebilir.

Kapaklar sağlam durumdadır. Yüzeylerinde çizilmeler ve renk değişikliği görülmektedir. Kapak şemselerinin altınları kısmen silinmiştir.

¹⁸⁹ Kütüphane kayıtlarında eserin sertap ve miklep görselleri bulunmamaktadır.

Örnek No: 54

Fotoğraf No: 106

Envanter No: 481

Eserin Adı: ET-TAVDİH Fİ HALLİ GAVAMİDİ'T-TENKİH

Müellifi: Sadrüşşeria-Ubeydullah b. Mes'ud b. Tacüşşeria El-Mahbub

Hattat: -

Ketebe Tarihi: -

Cildin Tarihi: 18. Yüzyıl

Ölçüler: 210x120 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı: Dış kapaklar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Yüzeyine şemse ve salbekler yerleştirilip, aynı biçimde yapılmıştır. Kapakların çevresi, iki sıra altınlı cetvel arasına yerleştirilen kalın sarmal zencereklerle çerçevelenmiştir. Kapak köşeleri altın noktalar konarak süslenmiştir.

Şemseler dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Mülemma tekniğinde süslenmiştir. Şemse süslemesi ½ simetrisindedir. Dikey eksenle simetrik şekilde yerleştirilmiş ve iki kez bağlanan bulut motifleri şemseyi dolanmaktadır. Zemini kıvrım dallar, hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir. Şemse iki sıra altınla tahrirlenip dilim arasına altın tığlar çekilmiştir.

Üç dilimli palmetvari salbekler, dört altın noktayla şemseye bağlanır. İçleri irice birer hatayı ve yapraklarla süslenmiştir.

Sertap bölümü sade bırakılmıştır.

Miklebi, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi dilimli, yuvarlağa yakın oval şekildedir. Yüzeyi ½ simetrisinde kıvrım dallar, hatayiler ve saz üslubun da yapraklarla süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Ketebe kaydı bulunmayan eserin, yazım tarihi bilinmemektedir. Cilt yüzeyinde bulunan kalın zencerek uygulaması köşelere yerleştirilen altın noktalar ve şemseye oranla biraz büyük görünen salbekleri ile cildi 18. yüzyıla ait bir örnek olduğu düşünülmektedir.

Cilt, sağlam durumdadır. Arka dış kapaklarda şemse etrafında şekilde renk değişimleri gözlemlenmiştir. Kapakları çevreleyen altın zencerek ve cetveller kısmen silinmiştir.

Örnek No: 55

Fotoğraf No: 107-108

Envanter No: 55

Eserin Adı: EL-LUBAB AN ULUMİ'L-KATAB

Müellifi: İbn Adil-Ebu Hafs Ömer b. Ali ed-Dımaski El-Hanbeli

Hattat: Molla Ali b. Fathullah

Ketebe Tarihi:-

Cildin Tarihi: 18. Yüzyıl

Ölçüler: 360x227 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: -

Cildin Tanımı:¹⁹⁰ Dış kapaklar bordo deriyle kaplanmıştır. Aynı düzende yapılan kapak yüzeylerine şemse, salbek, köşebent ve kartuşlu bordür yerleştirilmiştir. Sırasıyla iki sıra altın cetvel arasına sarmal zencerek, kartuşlu bordür ve tekrarlanan ince sarmal zencereklerle çevrelenmiştir. Kartuşlar dikdörtgen şekildedir. İçleri ince kıvrım dallar, hatayiler ve pençerle süslenmiştir. Kapakların içe bakan cetvel ortaları, üçer altın noktayla süslenmiştir.

Kapakların merkezine yerleştirilen şemseler, dilimli oval biçimdedir. Gömme tekniğinde yapılmıştır. Mülevven ve alttan ayırma süslenmiştir. Mülevven kısımlar kahverengi deriyle kaplanmıştır. Şemsenin merkezini dikey eksenli kıvrım yapan serbest bulutlar oluşturmaktadır. Bu kompozisyonun etrafına küçük bulutlar konmuştur. Zemini dikey ekseninde kıvrım dallar, yapraklar ve hatayilerle süslenmiştir. Şemse kısmen görülen tek sıra altın çizgi ile tahrirlenerek dilimler aralarına altın tığlar çekilmiştir.

Salbekler beş dilimli palmetvari şekildedir. Altın nokta şeklinde ortabağ ile şemseye bağlanmıştır. İçlerine birer hatayi yerleştirilmiştir.

Köşebentler, kıvrımlı ve dilimlidir. İrili ufaklı bulutlar arasına kıvrılan dallar ve hatayiler süslenmiştir.

Kapak içleri kahverengi deriyle kaplanmıştır. İki sıra altın cetvelin arasına sarmal zencereklerle çevrelenmiştir.

¹⁹⁰ Eserin sertap ve miklep görselleri kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

Kapakların ortasına dikdörtgen şemseler yerleştirilmiştir. Uç ve ortası dilimlenmiş, ortası dışa doğru çıkıntılıdır. Bordo deri ile mülevven tekniğinde yapılarak içlerine zencerek düğümleri yerleştirilmiştir. Etrafı birer sıra kalın ve ince çizgiler ile tahrirlenerek dilim aralarına tığlar çekilmiştir.

Salbekler tahrir çizgisinin uzatılması ile boyama tekniğinde yapılmıştır. İçleri birer hatayı ile süslenmiştir.

Köşebentler, üçgen şeklinde olup içler üç altın nokta ile süslenmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Ketebe kaydı bulunmayan eserin yazım tarihi bilinmemektedir. Ancak, eserin yazı karakteri ve Osmanlı dönemini kapsayan tezhibiyle eserin 18. yüzyılda yazılmış olabileceği düşünülmektedir. Dış kapaklarındaki bulut kompozisyonu süsleme ile cilt, Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki 576 envanter numaralı 18. yüzyıla tarihli¹⁹¹ eserle benzerlik göstermektedir. Ayrıca cildin iç kapaklarında bulunan dikdörtgen şemse ve ortasındaki düğümlenen motiflerle Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Halil Hamid Paşa Koleksiyonun'da bulunan 4016 envanter numaralı 1758-1759 tarihli¹⁹² eser ile benzerlik göstermektedir. Bu kapsamda cildi 18. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

Kapak köşeleri tahrip olmuştur. Ön ve arka dış kapaklarda leke ve çizilme mevcuttur. Kapak köşeleri siyah renkli deriyle tamir edilmiştir. Kapak içleri sağlam vaziyette olmakla birlikte muhat kısmı kahverengi deriyle onarılmıştır.

---

¹⁹¹ Mesudiye Sarıgöz, **Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki XVI. Yüzyıl Kur'an-ı Kerim Ciltlerindeki Motiflerin Farklı Yüzeylerdeki Kullanımı**, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatı Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2017, s.80.

¹⁹² Betül Şahin, **agt.**, , s.117.

Örnek No: 56

Fotoğraf No: 109-110

Envanter No: 119

Eserin Adı: MEFATİHU'L-GAYB Fİ TEFSİRİÂ'L-KURÂ'ANİÂ'L-AZİM

Müellifi: Fahrettin Er-Razi-Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer

Hattat: Es-Seyid Mehmet Nazif

Ketebe Tarihi: 1273/Mayıs- Haziran 1857

Cildin Tarihi: 1273/Mayıs- Haziran 1857

Ölçüler: 358x238 mm

Yazıldığı Yer: -

Mücellit: Es-Seyid Mehmet Nazif

Cildin Tanımı: Dış kapaklar siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Kapaklar aynı düzende yapılıp, üzerlerine şemse, salbek ve köşebentler yerleştirilmiştir. Kapakların çevresi, dört sıra altın cetvel arasına sarmal zencereklerle çevrelenmiştir.

Kapakların merkezine yerleştirilen şemseler dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. Şemse yüzeyi, dikey ekseninde yapraklı kökten çıkan ince kıvrım dallar, hatayiler ve hançeri yapraklarla tezyin edilmiştir. Şemsenin etrafı kalın ve ince iki sıra altın çizgiyle tahrirlenip, dilim aralarına tığlar çekilmiştir.

Salbekler, beş dilimli palmetvari şeklidir. Rumili ortabağ ile şemseye bağlanırlar. İçleri tek hatayı ve hançeri yapraklarla bezenmiştir.

Köşebentler kıvrımlı ve dilimli şekildedir. İçleri tek bir yapraklı kökten kıvrılan dallar, hatayiler ve saz üslubun da yapraklarla süslenmiştir.

Sertap, siyah renkli tamir derisi altında kalmıştır.

Miklep, kapaklarla uyumlu bir şekilde yapılmıştır. Miklep şemsesi, dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. İç yapraklı kökten, kıvrılan dallar, hatayiler ve saz üslubun yapraklarla süslenmiştir.

İç kapaklar bordo renkli deriyle kaplanmıştır.

Kapakların ortasına dilimli yuvarlağa yakın oval şemseler yerleştirilerek içleri zerefşanla süslenmiştir.

Miklep şemsesi, iç kapak şemsesinin ½ şeklinde düzenlenip içleri zerefşanla doldurulmuştur. Yarım şemseler mikleb kenarına gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Tarihleme ve Geçirdiği Onarımlar: Eser son sayfasında bulunan ketebe kaydına göre Ramazan ayı 1175/ Mart-Nisan 1762 senesinde yazılmıştır. Es-Seyid Mehmet Nazif tarafından Şevval ayı 1273/Mayıs- Haziran 1857 tarihinde “Hayırla yazmak için aynen yazdım ve güzel bir cilt yaptım” ibaresi geçmektedir. Bu ibareden hareketle eseri yazan hattatın aynı zamanda bu eserin cildini yaptığını anlıyoruz. Ketebe kaydından yola çıkarak eserin yazıldığı dönemde ciltlendiğini söyleyebiliriz.

Ön ve arka dış kapak kenarları tahrip olmuştur. Dudak kısmındaki deriler çoğunluklu olarak yok olmuştur. Sertap kısmı siyah deri ile kaplanmıştır. Kapak içleri sağlamdır. Muhat ve sertap kısmı vişne rengi deri ile onarılmıştır.

4. DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Köprülü Kütüphanesi'nde bulunan Fazıl Ahmet Paşa koleksiyonuna ait farklı dönemlerde yazılmış 56 adet eserin cildi incelenmiştir. Bu ciltlerden 15. yüzyıla 15 adedi (Örn.1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15) 23 adedi 16. yüzyıla (Örn.16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38) 10 adedi 17. yüzyıla (Örn. 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48) yedi adedi 18. yüzyıla (Örn.49, 50, 51, 52, 53, 54, 55) bir adedi 19. yüzyıla Örn.56) aittir.

Araştırmamızda değerlendirme bölümü “Malzeme ve Renk”, “Teknik”, “Cildin Bölümleri”, “Kapağın Bölümleri”, “Süsleme Programı” ve “Mücellit”, başlıkları altında ele alınmıştır.

4.1. Malzeme ve Renk

Konumuz kapsamında incelenen ciltlerin yapım malzemesi olarak dış kapakların tamamı deri ile kaplanmıştır. Ciltlerde siyah, lacivert, bordo, koyu yeşil, kestane rengi ve kahverenginin farklı tonları olmak üzere toplam altı farklı renk görülmektedir. İncelediğimiz 56 adet yazmanın 18'i siyah, 19'ü kahverengi, 11'i bordo, dördü kestane rengi, ikisi koyu yeşil ve biri lacivert renktedir. Kapak içlerinde ise 19'u bordo deri, 9'u kahverengi, üçü siyah deri ve üçü kestane rengi deri ile kaplanmıştır. Yazmaların üçünde ebrulu kâğıt görülmektedir.

15. yüzyıla ait toplam 15 örneğin dış kapaklarında siyah, lacivert, bordo, kahverengi, şeklinde toplam dört farklı renk gözlemlenmektedir. İncelenen örneklerin yedisinde (Örn. 1, 2, 3, 6, 8, 11, 12) kahverengi deri görülür. Siyah deri üçünde (Örn. 4, 5, 13) bordo deri dördünde (Örn. 7, 9, 10, 15) lacivert deri birinde (Örn.14) bulunmaktadır. Yazmaların dokuzunun iç kapakları deriyle kaplanırken yalnız biri (Örn. 11) ebrulu kâğıtla kaplanmıştır. Kapak içlerinde deri rengi olarak kestane rengi, bordo, kahverengi olmak üzere toplam üç farklı renk gözlemlenmiştir. Bunlar içinde bordo renk yoğun olarak uygulanmıştır. İncelenen örneklerin beşinde (Örn. 3, 5, 13, 14, 8) bordo, üçünde kahverengi (Örn. 7, 9, 12), birinde (Örn. 2) kestane rengi deriyle kaplanmıştır.

16. yüzyıla ait 23 örneğin dış kapaklarında siyah, kestane, kahverengi, bordo ve koyu yeşil olmak üzere beş farklı renk görülmektedir. İncelenen örneklerin yedisinde (Örn. 17, 20, 24, 27, 29, 32, 37) siyah deri ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Üçünde (Örn. 34, 35, 36) kestane rengi, yedisinde (Örn. 16, 18, 19, 21, 26, 31, 33) kahverengi, birinde (Örn. 22) bordo, ikisinde (Örn. 30, 38) koyu yeşil deri görülmektedir. Yazmaların iç kapaklarında yalnız biri (Örn.30) ebrulu kâğıt ile kaplanırken 14'ü deri ile kaplanmıştır. Bordo, kahverengi, kestane rengi ve siyah olmak üzere toplan dört farklı renk gözlemlenmektedir. İncelenen eserlerin yedisinde (Örn. 17, 20, 24, 26, 28, 32, 33) bordo, üçünde (Örn. 18, 23, 31) kahverengi, ikisi(Örn. 29, 35) kestane rengi, ikisi (Örn. 34, 36) siyah deri ile kaplanmıştır.

17. yüzyıla ait 10 örneğin dış kapaklarında siyah, kahverengi ve bordo deri olmak üzere toplam üç farklı renk kullanılmıştır. İncelenen örneklerin üçü (Örn. 40, 42, 44) siyah renkli deriyle kaplanmıştır. Kahverengi deri beşinde (Örn. 41, 45, 46, 47, 48) ve ikisinde (Örn. 39, 43) bordo deri görülmektedir. Yazmaların iç kapakları dördü (Örn. 40, 41, 44, 48) bordo, ikisi kahverengi ve (Örn. 45, 46) biri (Örn. 47) siyah renkli deriyle kaplanmıştır.

18. yüzyıla ait yedi örneğin dış kapaklarında siyah, kahverengi, bordo, kestane rengi olmak üzere dört renk kullanılmıştır. Siyah deri dördünde (Örn. 49, 54, 51, 53), kahverengi deri birinde (Örn.52) bordo deri birinde (Örn. 55) kestane deri birinde (Örn. 50) görülmektedir. Yazmaların iç kapaklarından yalnız biri (Örn. 51) ebrulu kağıtla kaplanırken ikisi bordo (Örn.49, 52) biri (Örn. 55) kahverengi deri ile kaplanmıştır.

19. yüzyıla ait incelenen tek örneğin (Örn.56) dış kapağı siyah deri ile kaplanırken iç kapağında bordo deri görülmektedir.

4.2. Teknik

Çalışmamız kapsamında incelenen ciltlerin tamamında deriyle kaplanmasından dolayı bu ciltlerde teknik olarak gömme, soğuk kalıp baskı, kat'ı, alttan ayırma, üstten ayırma, mülevven, mülemma, yekşah ve azda olsa boyama tekniği görülmektedir.

15. yüzyıla ait örneklerde gömme, soğuk kalıp baskı, üstten ayırma, alttan ayırma, mülevven, mülemma ve kat'ı tekniği olmak üzere toplam yedi farklı teknik 16. yüzyıla ait örneklerde gömme, üstten ayırma, alttan ayırma, mülevven, mülemma, kat'ı ve boyama tekniği olmak üzere yedi farklı teknik, 17. yüzyıla ait örneklerde gömme, alttan ayırma, üstten ayırma, mülemma, mülevven, yekşah, olmak üzere altı teknik, 18. yüzyıla ait örneklerde gömme, mülevven, mülemma, ve boyama teknikleri olmak üzere dört farklı teknik, 19. yüzyıl ait örnekte gömme ve mülemma olmakla üzere iki farklı teknik kullanılmıştır.

4.2.1. Gömme Tekniği

Cilt için hazırlanan mukavva oyularak daha ince ikinci bir mukavva yerleştirilir. Bu şekilde hazırlanan mukavvanın üzerine tıraş edilmiş deri kaplanır. Oyulmuş olan kısma motif kalıbı basılarak istenilen süsleme elde edilir¹⁹³. Bu teknik şemse, salbek köşebent, bordürlerde, sertap ve miklelerde görülmektedir. Tezimizde birçok örnekte karşımıza çıkan tekniğin en erken örneği 799 envanter numaralı 1484 tarihli Tehafütüt- Tehafüt adlı eserin cildinde görülmektedir.

Araştırmamızda gömme tekniği ile yapılan toplam 40 cilt tespit edilmiştir. 15. yüzyıla ait toplam sekiz (Örn. 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 14), 16. yüzyıla ait 18 (Örn. 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 37, 38), 17. yüzyıla ait dokuz (Örn. 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47), 18. yüzyılda beş (Örn. 52, 50, 55, 49, 54) 19. yüzyılda bir (Örn. 56) tanesi bu şekilde yapılmıştır.

4.2.2. Soğuk Kalıp Baskı Tekniği

Bu teknikte yapılan ciltlerde kalıp esastır. Kalıp doğrudan cildi kaplayan deri üzerine basılmasıyla yapılır. Cildin tamamına uygulandığı gibi şemse, salbek, köşebent, bordür, sertap ve miklelerde görülmektedir¹⁹⁴. Motiflerde bozulma oranı fazla olmasından dolayı gömme tekniğine nazaran daha az tercih edilmiştir. İncelememiz kapsamında 15. yüzyıla ait toplam iki örnekte soğuk kalıp baskı tekniği uygulanmıştır. 363 envanter numaralı (Örn.1) ve 960 envanter numaralı (Örn.13) 15.

¹⁹³ Kemal Çığ, *age.*, s.11.

¹⁹⁴ Kemal Çığ, *age.*, s.11.

yüzyıla atfettiğimiz eserlerin şemse, salbek, köşebent ve zencerek bordürlerinde görülür.

4.2.3. Kat'ı Tekniği

Bu teknikteki ciltlerde derinin kesilip oyulduktan sonra farklı renkli bir zemin üzerine yapıştırılmasıyla yapılır. Genellikle iç kapaklarda kullanılan bir tekniktir¹⁹⁵. İncelememiz kapsamında 18 ciltte kat'ı tekniği kullanılmıştır. Bir onarım sırasında ikisinin (Örn.11, 27) iç kapakları dışa çevrilmiştir. 15. yüzyıla ait 10 (Örn. 2, 3, 5, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 11), 16. yüzyıla ait yedi (27, 36, 18, 28, 33, 34, 35) tanesinde görülmektedir. 15. yüzyıla ait örneklerde bu tekniğin iç kapaklarda yoğun olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. Üç tanesinde (Örn.8, 9, 12) mavi zemin üzerine kat'ı yapılmıştır. İki örnekte kapak deri renginden farklı renkte deri kullanılarak kat'ı tekniği uygulanmıştır. Bunlardan birinde (Örn.7) kat'ı tekniği siyah renk deriyle mavi zemin üzerine uygulanmıştır. Bir diğer örnekte (Örn.3) lacivert ve altın zemin üzerine kahverengi deri ile kat'ı yapılmıştır. İncelenen örneklerde tek süsleme kompozisyonunda iki farklı kat'ı zemini uygulanan örnekler bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi (Örn.2) mavi ve bordo deri üzerine motiflerin altına boyanmasıyla yapılmıştır. İki tanesinde altın ve bordo zemin (Örn.11,5) uygulanırken, birinde mavi ve altın (Örn.13) zemin, bir diğerinde mavi ve yeşil zemin (Örn.14) kullanılmıştır. Bu teknik kullanılarak yapılan ciltlerde ağırlıklı olarak rumi ve hatayi motifleri tercih edilmiştir.

16. yüzyıla ait örneklerden yalnız birinin (Örn.36) dış kapaklarında şemsenin bir bölümü ve köşebentlerde mavi zemin üzerine kat'ı tekniği uygulanmıştır. Kat'ı motiflerin üzeri altına boyanarak düzenlenmiş olup, geriye kalan kapak yüzeyi mülemma tekniğinde süslenmiştir. Aynı örneğin iç kapaklarında mavi zemin üzerine kapak deri renginden farklı olarak kahverengi deri ile kat'ı uygulanmıştır. İki tanesinin (Örn.34, 35) iç kapaklarında kat'ı tekniği mülemma tekniği ile birlikte kullanımı görülmektedir. Örnek 34 de yer alan mavi renkli zemin üzerine yapılan kat'ı bezeme örneğin bir benzeri Mevlana Müzesi Müzelik Eserler Bölümü 25 envanter

¹⁹⁵ Celal Esat Arseven, *Cilt...*, s. 346.

numaralı 16. yüzyıla tarihli¹⁹⁶ eserde de görülmektedir. Örnek 35 ve 36 da bulunan mavi renkli zemin üzerine yerleştirilen iç bükey ve dış bükey süslemelerden oluşan bir başka bezeme örneği Müzelik Eserler Bölümü 1 ve 1191 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli¹⁹⁷ eserde görülür. İki örnek (Örn.27, 28) mavi, turuncu, siyah ve yeşil zemin üzerine kat'ı tekniğinde yapılmıştır. İkisinde (Örn.18, 33) ise mavi zemin üzerine kat'ı tekniği uygulanmıştır. İncelenen örneklerde rumili tezyinat ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

4.2.4. Boyama Tekniği

Motiflerin fırçayla altın sürülüp uygulandığı süsleme şeklidir. Bu teknikte yapılan ciltlerde altın farklı renk tonlarında uygulandığı gibi boyama şekline göre yekşah, yazma vb isimler almaktadır. Çalışmamızda 15. yüzyıla ait 840 envanter numaralı (Örn.5) eserin dış kapaklarında şemse, salbek ve köşebentler de bulunan motiflerin kenarları altına boyanarak yapılmıştır. 18. yüzyıla tarihli bir örneğin (Örn.53) şemse ve salbeklerinde yer alan motifler altına boyanarak yapılmıştır.

4.2.5. Altan Ayırma Tekniği

İncelememiz dahilinde dokuz örnekte bu tekniğe rastlanmaktadır (Örn. 2, 9, 26, 31, 38, 39, 41, 45, 46). En erken tarihli olarak 361 envanter numaralı 1409-1410 tarihli El Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari) (Örn.2) adlı eserlerin cildi bu teknikte süslenmiştir. Aynı yüzyıla tarihli 976 envanter numaralı (Örn.9) eserin dış kapak şemse ve köşebentlerinde de görülmektedir.

16. yüzyılda dört (Örn.26, 31, 38, 39), 17. yüzyılda üç tanesinde (Örn.41, 45, 46) alttan ayırma tekniği dış kapaklarda kullanılmıştır. Bununla birlikte mülevven ve alttan ayırma tekniğinin bir arada kullanıldığı toplam 22 (Örn.3, 8, 16, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 33, 37, 42, 43, 47, 48, 49, 52, 50, 55) tane cilt tespit edilmiştir¹⁹⁸

¹⁹⁶ Hacer Kara, **agt.**, s. 614.

¹⁹⁷ Hacer Kara, **agt.**, s.579-582.

¹⁹⁸ Mülevven başlığı altında ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

4.2.6. Üstten Ayırma Tekniği

İncelememiz kapsamında toplam dört eserde (Örn.1, 17, 12 40) üstten ayırma tekniği kullanılmıştır. En erken olarak 15. yüzyıla ait 363 envanter numaralı (Örn.1) eserin kartuşlu bordürlerinde şemse ve köşebent iç bezemesinde bu teknik görülmektedir. Ayrıca 366 envanter numaralı 15. yüzyıla atfettiğimiz (Örn.12) eserin şemse, salbek köşebent ve kartuşlu bordürleri altınla tahrirlenerek boyanmıştır. 16. yüzyıla ait 364 envanter numaralı (Örn.17) dış kapak şemse, salbek ve köşebentleri üstten ayırma tekniğinde yapılmış olup, cildin iç kapak şemsesi ise alttan ayırma tekniğinde yapılmıştır. 17. yüzyıla tarihli 926 envanter numaralı (Örn.40) isimli eserin iç kapak şemsesinde üstten ayırma tekniği kullanılmıştır. Mülevven ve üstten ayırma tekniğinin bir arada kullanıldığı beş (Örn.14, 20, 26, 41, 44) cilt tespit edilmiştir¹⁹⁹.

4.2.7. Mülemma Tekniği

Araştırmamızda mülemma tekniği ile yapılan 11 cilt tespit edilmiştir (Örn. 4, 7, 10, 14, 27, 34, 35, 36, 40, 54, 56). 15. yüzyıla ait dört tanesinin (Örn. 4, 7, 10, 14) dış kapakları mülemma tekniğinde yapılmıştır. En erken 875/1470-1471 tarihli olarak 775 envanter (Örn.4) numaralı cildin şemse, salbek, köşebent ve kartuşlu bordüründe görülmektedir. 83 envanter numaralı 15. yüzyıla atfettiğimiz cildin (Örn.14) dış kapağında bulunan dilimli oval salbekli şemsenin haçvari merkezinde bezemeler üstten ayırma tekniğinde yapılırken şemsenin etrafı mülemma tekniğinde çevrelenmektedir. İki (Örn. 7, 10) eserin şemse, salbek ve köşebentleri mülemma tekniğinde yapılmıştır.

16. yüzyıla ait dört örnekte mülemma tekniği kullanılmıştır (Örn.27, 34, 35, 36). 8 envanter numaralı eserin (Örn.36) dış kapaklarında mülemma tekniğinin yanı sıra kat'ı tekniği de kullanılmıştır. Aynı cildin iç kapaklarında kat'ı tekniği kullanılmış ayrıca şemse, salbek, köşebent arasında kalan kısım ve kartuşlu bordürler mülemma tekniğinde süslenmiştir. 5 envanter numaralı (Örn.35) ve 7 envanter numaralı (Örn.34) eserlerin dış kapaklarının tamamı mülemma tekniğinde

¹⁹⁹ Mülevven başlığı altında ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

süslenirken iç kapaklarında kat'ı tekniği kullanılmış ayrıca şemse, salbek, köşebent arasında kalan kısım ve kartuşlu bordürler mülemma tekniğinde süslenmiştir. 4 envanter numaralı (Örn.27) eserin cildinde kat'ı tekniğinin yanı sıra kalınca yerleştirilen kartuşlu bordür, şemse, salbek ve köşebent arasında kalan kısımlarda mülemma tekniği kullanılmıştır.

17. yüzyıla ait ciltlerin birinin dış kapağında (Örn.40) mülemma tekniği yalnız şemse ve salbeklerde görülmektedir.

18. yüzyıla ait bir ciltte (Örn.54) yuvarlak şemse ve şemseye göre daha iri salbeklerde mülemma tekniği kullanılmıştır.

19. yüzyıla ait örnekte (Örn.56) şemse, salbek ve köşebentlerde mülemma tekniği yer almaktadır.

4.2.8. Mülevven Tekniği

İncelenen ciltlerde mülevven tekniğinin farklı uygulamaları ile karşılaşılacaktır. Örneklerde mülevven tekniğinin tamamı kalıp basılarak yapılmıştır. Ciltlerin dördünde (Örn.15, 30, 29, 51) mülevven kısımlar eserin kendi kapak deri renginden farklı renkte sade mülevven şeklinde uygulanmıştır. İnceleme kapsamında mülevven ve alttan ayırma tekniğinin birlikte kullanıldığı 22 (Örn.3, 8, 16, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 33, 37, 42, 43, 47, 48, 49, 50, 52, 55) cilt görülmektedir. Mülevvenin bir diğer süsleme örneği olan üstten ayırma tekniğinde ise beş (Örn. 14, 20, 26, 41, 44) cilt tespit edilmiştir. Tezimiz kapsamında bu tekniğin en yoğun olarak kullanıldığı örnek 608 envanter numaralı 1592 tarihli Muhtasarı Gunyeti Mutemelli (Örn.26) isimli eserin iç kapağında yer alan dilimli salbeksiz oval şemsesinde yapılmıştır. Şemse siyah deriyle mülevven tekniğinde kaplanıp, merkezi alttan ayırma tekniğinde, çevresi üstten ayırma tekniğinde yapılarak üç farklı teknik bir arada kullanılmıştır. 15. yüzyıla ait en erken tarihli örnekte 120 envanter numaralı 15. yüzyıla atfettiğimiz Mefatihü'l-Gayb (Örn. 15) isimli eserin dış kapaklarda sade mülevven tekniği uygulanıp mülevven kısımlar bordo deri ile kaplanmıştır.

16. yüzyıla ait bir tanesinde (Örn.30) sadece mülevven tekniği bordo deri ile sağlanmıştır. Aynı yüzyıl içerisinde incelenen örneklerin birinin (Örn.29) iç kapağında mülevven tekniği kahverengi deriyle yapılmıştır.

15. yüzyıla ait iki ciltte mülevven ve alttan ayırma tekniği bir arada kullanılmıştır. Bu örneklerin dış kapaklarının birinde (Örn.3) mülevven kısımlar bordo deri ile diğerinde (Örn.8) kahverengi deri ile yapılmıştır.

16. yüzyılda mülevven ve alttan ayırma tekniğinin birlikte kullanıldığı 13 örnek tespit edilmiştir. (Örn.18, 33, 20, 24, 29, 37, 16, 22, 23, 25 18, 33 24) Bu örneklerde dış ve iç kapaklarda bordo, kahverengi ve siyah derinin kullanıldığı görülmektedir. Dış kapakların beş tanesi (20, 24, 29, 37, 16) bordo renkli deriyle kaplanmıştır. Örneklerin birinde (Örn.16) şemsede bordo, salbelerde kahverengi deriyle teknik uygulanmıştır. Bu döneme ait üç örnekle (Örn.22, 23, 25) kahverengi deri, iki örnekte (Örn.18, 33) ise siyah deri görülmektedir. Ayrıca örneklerin birinin (Örn.24) iç kapağında da siyah deri kullanılmıştır.

17. yüzyılda mülevven ve alttan ayırma tekniğinin bir arada kullanıldığı dört örnek bulunmaktadır (Örn. 42, 43, 47, 48). Dış ve iç kapaklarda mülevven kısımlar bordo, siyah ve kahverengi deri ile yapılmıştır. Birinde (Örn.48) kahverengi, ikisinde bordo (Örn.42, 47) renkli deriyle mülevvenlik sağlanmıştır. Birinin (Örn.43) dış kapaklarında siyah deri, kullanılırken iç kapaklarda bordo (Örn.43) deriyle mülevven kısımlar kaplanmıştır.

18. yüzyıla ait örnekler de mülevven ve alttan ayırma tekniği dördünde görülmektedir (Örn. 49, 50, 52, 55). Dış kapakların ikisinde (Örn. 50, 52) bordo deri, ikisinde (Örn. 49, 55) kahverengi deri kullanımı gözlemlenmiştir.

16. yüzyıla ait ikisinde (Örn.20, 26) mülevven ve üstten ayırma tekniğinin yalnız iç kapaklarda kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu kapakların içi siyah deriyle kaplanmıştır.

17. yüzyıla ait örneklerde mülevven ve üstten ayırma tekniğinde iki (Örn.41, 44) cildin iç kapağında uygulandığı gözlemlenmektedir. Bu örneklerde mülevven

kısımlar siyah deriyle uygulanmıştır. Örnek 44'ün iç kapaklarında yer alan siyah deriyle kaplanan dikdörtgen şemselerdeki üstten ayırma tekniğinde yapılan süsleme kompozisyonunun birebir benzer örneği Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya koleksiyonu 1092 Envanter Numaralı 17. yüzyıla tarihli²⁰⁰ eserde bulunmaktadır.

4.2.9. Yazma ve Yekşah Tekniği

Çalışmamız kapsamında 17. yüzyıl içerisinde 661 envanter numaralı eserin iç kapaklarını çevreleyen bordürün rumi tezyinatında yekşah tekniği uygulanırken aralara kıvrılan dallar boyama tekniğinde yapılmıştır.

18. yüzyıla ait örneklerin birinde (Örn.51) yekşah tekniği dış kapaklarda görülür. Bu döneme ait iç kapakların ikisi (Örn.49, 52) ve 19. yüzyıla ait bir örnekte (Örn.56) yazma tekniği görülmektedir.

4.3. Cildin Bölümleri

4.3.1. Kapaklar

İncelememiz kapsamındaki örneklerin dış ve iç kapaklarında bulunan kompozisyon düzeni şemse, salbek, köşebent, bordür uygulamaları ile aynı düzende yapılmışlardır. Ancak 363 envanter numaralı 1405 tarihli (Örn.1) eserin dış kapakları, süsleme tekniği, cildin zencerek düzeni, bordür ve köşebentleri kompozisyon olarak aynı biçimde olup, eserin şemselerinin şekli ve bordür iç bezemesi her iki kapakta da farklı biçimde düzenlenmiştir. 354 envanter numaralı 1526 tarihli (Örn.17) eserin cildinin dış kapaklarında üstten ayırma tekniğinde süslenen şemseler iç kapaklarda aynı motifler kullanılarak alttan ayırma şeklinde süslenmiştir.

16. yüzyıla tarihlenen eserlerin üç tanesinin (Örn.34, 35, 36) dış kapaklarının tamamı mülemma tekniğinde süslenmiştir. Örnek 34 de yer alan mülemma tekniğinde yapılan kapak tasarımı ile Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya koleksiyonu 3289 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli²⁰¹ eserle benzer şekilde

²⁰⁰ Fazilet Dülger, *agt.*, s.115-117.

²⁰¹ Fazilet Dülger, *agt.*, s. 142.

yapılmıştır. Her iki örnekte yoğun bir şekilde uygulanan mülemma bezemelerde hatayı ve bulutlardan oluşan simetri esasına uygun bir süsleme yer alır. Aynı eserin iç kapak tasarımı ve süsleme kompozisyonunun bir benzeri Mevlana Müzesi Müzelik Eserler Bölümü 25 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli²⁰² eserde de görülmektedir. Bir tanesinin (Örn.35) dış kapakları mülemma şeklinde süslenirken aynı eserin iç kapaklarda mülemma ve katı tekniği uygulamaları yer alarak kapakların iç kısmı yoğun bir biçimde süslenmiştir. Bu uygulamanın benzer örnekleri Mevlana Müzesi Müzelik Eserler Bölümü 1 ve 1191 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli²⁰³ eserlerdir. Birbirine son derece uyumlu bir düzende yapılan bu örneklerde ağırlıklı olarak rumi, hatayı ve bulutlardan oluşan süsleme kompozisyonuna yer verilmiştir. Bir tanesinin (Örn. 36) dış kapağının tamamı mülemma tekniğinde yapılırken eserin şemse, salbek ve köşebentlerinde katı bezemeler yerleştirilmiştir. Bu uygulama ile dış kapaklar Beyazıt Devlet Kütüphanesinde bulunan 16 envanter numaralı²⁰⁴ esele birebir benzerlik içinde yapılmıştır. Aynı örneğin iç kapakları Mevlana Müzesi Müzelik Eserler Bölümü 1 ve 1191 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli²⁰⁵ eserlerle ve aynı koleksiyon içinde bulunan 35. örnekle benzerlik göstermektedir. Bir tanesinin (Örn. 27) dış kapak tasarımı şemse salbek köşebent ve aralarda kalan mülemma kısımlar Beyazıt Devlet Kütüphanesi 16 envanter numaralı²⁰⁶ eserle benzer bir şekilde yapılmıştır.

4.3.2. Sırt

Türk cilt sanatında genel itibariyle sırt kısımlarında herhangi bir bezeme bulunmamaktadır. Ancak istisnai bir örnek olarak tezimizde 576 envanter numaralı 1596 tarihli (Örn.29) eserin iç kapak sertabın da bulunan üç dilimli kartuşlu süsleme kompozisyonu, cildin sırt kısmında da tekrarlandığı görülmektedir.

²⁰² Hacer Kara, **agt.**, s. 614.

²⁰³ Hacer Kara, **agt.**, s.579-582.

²⁰⁴ Ayşe Karakoç, **agt.**, s.91-98.

²⁰⁵ Hacer Kara, **agt.**, s.579-582.

²⁰⁶ Ayşe Karakoç, **agt.**, s.100-104.

4.3.3. Sertap

Tezimiz kapsamında incelenen ciltlerin dört tanesinin (Örn.4, 5, 11, 13) sertabı bulunmamaktadır²⁰⁷. Üç tanesi (Örn.6, 55, 56) onarımlar sırasında deri altında kalmıştır. İncelenen ciltlerin yedi tanesinin dış kapaklarında (Örn.30, 32, 33, 40, 45, 50, 54) bezeme bulunmamaktadır. Beş tanesinin (Örn.2, 7, 10, 15, 25) sertabın da yazı bulunmaktadır²⁰⁸. 22 tanesinin yüzeyine kartuşlar yerleştirilmiştir. (Örn.2, 7, 8, 9, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 25, 26, 27, 29, 31, 37, 38, 46, 49, 53, 50) Bunların iki tanesinde iki, (Örn.2, 38) 14 tanesinde üç, (Örn.7, 8, 15, 16, 19, 21, 22, 25, 27, 29, 37, 53, 50, 49) dört tanesinde dört (Örn.9, 26, 31, 46) bir tanesinde beş (Örn.18) bir tanesi altı (Örn.17) kartuştan oluşmaktadır. İncelenen örneklerin biri (Örn.8) geometrik biçimde süslenirken, yedi tanesinin (Örn.9, 17, 22, 26, 31, 42, 50) yüzeyine düğümler yerleştirilmiştir. Yedi tanesi (Örn.18, 19, 21, 33, 42, 49, 50) altın noktalarla süslenmiştir.

İncelenen örneklerin iç kapaklarının dört tanesinde (Örn.7, 32, 40, 49) bezeme bulunmamaktadır. Altı tanesi (Örn.8, 9, 14, 18, 29, 31) kartuşlu biçimdedir. İki tanesi (Örn.8, 14) geometrik ve bitkisel kompozisyonda süslenmiştir.

4.3.4. Miklep

Tezimiz dâhilin de incelenen örneklerin mikleplerinin tamamının uç kısımları genel hatlarıyla üçgen biçimde olup, kapak kompozisyon özelliklerini tekrarlar nitelikte yapılmıştır. Ancak üç tanesinin (Örn.8, 26, 33) süsleme tekniği ve kompozisyonunda farklılık gözlemlenmektedir. 149 envanter numaralı 1488 tarihli (Örn.8) eserin miklebine yerleştirilen yarım miklep şemsesi ve köşebentleri eserin dış kapağıyla uyumlu bir şekilde düzenlenmiş olup, kapaklardan farklı olarak köşebent ve şemse arasında kalan kısımlar boyama tekniğinde bitkisel kompozisyonda doldurulmuştur. 619 envanter numaralı 16. yüzyıla atfettiğimiz (Örn.33) eserin cildinin dış kapak miklep şemsesi dilimli damla formu şeklinde yapılp şemsenin

²⁰⁷ Tezimiz de yer alan ciltlerden 15 tanesinin (Örn.1, 12, 23, 24, 28, 34, 35, 36, 39, 41, 43, 44, 47, 48, 55, 53) dış kapak, iki tanesinin iç kapak (Örn.2, 3) sertap görselleri kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

²⁰⁸ Değerlendirmemizde yazı başlığı altında ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

arka dış kapağa bakan ucuna yedi dilimli palmetvari bir salbek eklenerek içine tek hatayı yerleştirilmiştir. 608 envanter numaralı 1592 tarihli (Örn.26) eserin iç kapak şemsesi mülevven, alttan ayırma ve üstten ayırma tekniğinde süslenirken eserin dilimli yuvarlağa yakın oval biçimdeki miklep şemsesi üstten ayırma tekniğinde yapılmıştır.

İncelenen örneklerin dört tanesinin (Örn.4, 5, 11, 13) miklebi bulunmamaktadır²⁰⁹. Miklebi bulunan eserlerin tamamı şemseler ile süslenmiştir. Şemseler miklebin üçgen kısmına ortalanacak vaziyette yerleştirilmiştir. İncelenen örneklerin yedi tanesinin (Örn.8, 9, 10, 14, 15, 27, 18) miklep şemsesi kapak şemsesinin yarısı düzeninde yapılmıştır. Bu şemseler miklebin ucuna (Örn.8, 9, 10, 14, 15, 18, 27) yerleştirildiği gibi miklep ortasına (Örn.7, 9) gelecek şekilde de yerleştirilmiştir. Şemseler sekiz tipten oluşmaktadır. Kapak “şemsesinin yarısı”, “dilimli palmet”, “dilimli damla”, “dilimli yuvarlağa yakın oval”, “yuvarlağa yakın oval”, “dilimli oval”, “baklava dilimi” ve “düğüm” şeklinde biçimlenmiştir.

15. yüzyıla tarihlenen örneklerde üç farklı şemse tipi görülmektedir. Beş tanesinin dış kapağı (Örn.8, 9, 10, 14, 15) kapak şemsesinin yarısı şeklinde düzenlenen şemseler, miklebin ucuna gelecek şekilde yerleştirilmiştir. İki tanesi (Örn.6, 7) dilimli damla, biri (Örn.3) dilimli palmetvari şekildedir. Kapak içlerinde ise yarım şemseler miklep ortasına (Örn.7, 9) ve miklep ucuna gelecek şekilde (Örn.8, 14) yerleştirilmiştir.

16. yüzyıla ait ciltlerde beş tip şemse biçimi yer almaktadır. Bunlardan biri yarım şemse miklep ucuna gelerek yerleştirilen (Örn.27), beşi dilimli damla (Örn.16, 18, 21, 30, 33), dokuz tanesi dilimli yuvarlağa yakın oval (Örn.17, 19, 20, 22, 25,29 31, 37, 38), ikisi dilimli oval (Örn.26, 32) şekilde yapılmıştır. İç kapaklarda birinin yarım şemsesi (Örn.18), miklep ucuna gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Biri (Örn.26) dilimli yuvarlağa yakın oval, biri (Örn.29), dilimli oval, ikisi (Örn.31, 32) geometrik geçmeli ve baklava dilimi şeklinde düzenlenmiştir.

²⁰⁹ Tezimiz dahilinde de 15 tanesinin (Örn.1, 12, 23, 24, 28, 34, 35, 36, 39, 41, 43, 44, 47, 48, 55, 53) dış kapak, iki tanesinin iç kapak (Örn. 2, 3) miklep görselleri kütüphane kayıtlarında bulunmamaktadır.

17. yüzyıla ait örneklerde iki şekilde düzenlenmiş şemse örnekleri bulunmaktadır. Dış kapak miklep şemselerinin üçü dilimli yuvarlağa yakın oval (Örn.40, 42, 45, 46) biçimde yapılmıştır. İç kapaklardaysa yalnız birinin miklep şemsesi (Örn.40) dilimli damla şeklinde düzenlenmiştir.

18. yüzyılda dört çeşit şemse tipi görülmektedir. Dış kapaklarda üçü yuvarlağa yakın oval (Örn.52, 50, 54), biri dilimli oval (Örn.49), biri dilimli damla (Örn.51), şekildedir. Kapak içlerinde ise biri dilimli yuvarlağa yakın oval(Örn.52), biri dilimli oval (Örn.49), şekilde yapılmıştır.

19. yüzyıla ait örnekte (Örn.56), iki tip şemse şekli gözlemlenmektedir. Kapak miklep şemsesi dilimli yuvarlağa yakın oval şekildedir. İç kapakta ise yarım şemse miklep ucuna gelecek vaziyette yerleştirilerek içi zerefşanla doldurulmuştur.

4.4.Kapağın Bölümleri

4.4.1. Şemseler

Kataloğa dahil edilen ciltlerin tamamı şemselidir. Bu ciltlerin dış kapaklarının şemseleri salbekli bir şekilde yapılmakla birlikte üç tanesi (Örn. 2, 54, 48) salbeksizdir. Beş tanesinin (Örn.18, 26, 33, 40, 52) dış kapaklarının şemseleri salbekli bir vaziyette yerleştirilirken iç kapaklarının şemseleri salbeksizdir. İncelenen örneklerin büyük bir kısmını oval şemseler oluşturmaktadır. Bu şemseler kendi içlerinde “dilimli oval”, “dilimli yuvarlağa yakın oval”, “ortası bombeli oval” biçimde olup, bunların dışında kalan örneklerde ise “yuvarlak”, “dilimli yuvarlak”, “baklava dilimi”, “dikdörtgen” şekilde düzenlenen şemseler görülmektedir.

15. yüzyıla ait cilt örneklerindeki şemselerin biri (Örn.2) hariç tamamı salbeklidir. Bu döneme ait şemselerde farklı formlarda yapılmıştır. Birinin (Örn.3) dış kapaklarında bulunan şemseler dilimli yuvarlağa yakın oval şekilde yapılmışken eserin iç kapak şemsesi yuvarlak şekildedir. 12 tanesinin (Örn.4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15) dış kapak şemseleri dilimli oval biçimde olup, bu örneklerin altı tanesinin (Örn.5, 7, 8, 9, 13, 14) iç kapakları dilimli oval, bir tanesi (Örn.12) baklava dilimi şekilde yapılmıştır. Bir tanesinin (Örn.1) dış kapak şemseleri birbirinden farklı

düzende yapılmış olup, cildin ön dış kapağına dilimli yuvarlak şemse yerleştirilirken arka dış kapağına dikdörtgen biçiminde bir şemse yerleştirilmiştir. Bir tanesinin (Örn.2) geometrik bir biçimde düzenlenen kapak kompozisyonun orta kısmına dilimli yuvarlak şemse yerleştirilmiş aynı eserin iç kapağında ise dilimli oval şemse bulunmaktadır. Bu döneme ait şemseler ağırlıklı olarak kat'ı tekniğinde yapılmıştır.

16. yüzyıla tarihli ciltlerin dış kapak şemselerinin tamamı salbektir. Bu döneme ait şemseler dilimli oval, ortası bombeli oval, dilimli yuvarlağa yakın oval biçimlerden meydana gelmektedir. 16 tanesinin dış kapaklarındaki şemseler (Örn.16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 28, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 21) dilimli oval şekildeyken, altı tanesinin iç kapak şemseleri (Örn.17, 18, 24, 26, 28, 33) aynı şekilde dilimli oval birininse (Örn.36) ortası bombeli oval şekildedir. Altı tanesinin dış kapaklarının şemseleri (Örn.22, 34, 35, 38, 20, 29) dilimli yuvarlağa yakın oval biçimde olup, ikisinin iç kapak şemsesi (Örn.34, 35) ortası bombeli dilimli oval şekilde yapılmıştır. Bir tanesinin (Örn.27) dış kapak şemsesi ortası bombeli oval bir şekilde yapılmıştır. Bir tanesinin iç kapak şemsesi baklava dilimi şeklindeyken (Örn.32) iki tanesi (Örn.23, 31) zencerek düğümü şeklinde altına boyanarak yapılmıştır. Bu döneme ait örneklerde ağırlıklı olarak gömme tekniği ve kat'ı tekniği kullanılmıştır.

17. yüzyıla tarihli eserlerin şemselerinin biri hariç (Örn.42) tamamının dış kapak şemseleri salbektir. Bu döneme ait eserlerin şemseleri, dilimli oval, dilimli yuvarlağa yakın oval ve dikdörtgen şekilde düzenlenmiştir. Altı tanesinin dış kapak şemseleri (Örn.39, 40, 44, 45, 46, 47) dilimli oval şekilde olup, bunların üç tanesinin (Örn.40, 41, 43) iç kapak şemselerinde aynı şekilde dilimli oval biçimde yapılmıştır. Bir tanesinin (Örn.43) dış kapak şemsesi dilimli yuvarlağa yakın oval, birinin (Örn.42) dikdörtgen biçimde yapılmıştır. Bir tanesinin (Örn.44) dış kapak şemsesi dilimli oval biçimde düzenlenmişken, iç kapak şemsesi ise dikdörtgen biçimde yapılmıştır. İç kapak şemsesinin bir benzeri Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya koleksiyonu 1092 Envanter Numaralı 17. yüzyıla tarihli²¹⁰ eserde bulunmaktadır. Bu dönemde şemselerde ağırlıklı olarak gömme tekniği kullanılmıştır.

²¹⁰ Fazilet Dülger, *agt.*, s.115-117.

18. yüzyıla tarihli ciltlerin dış kapak şemselerinin biri hariç (Örn.51) tamamı salbektir. Bu döneme tarihli eserlerin şemseleri dilimli oval, dilimli yuvarlağa yakın oval ve dikdörtgen biçimdedir. Dış kapak şemselerinin iki tanesi (Örn.52, 54) dilimli yuvarlağa yakın oval biçimde olup, dört tanesi (Örn.50, 55, 49, 53) dilimli oval şekildedir. İki tanesinin (Örn.49, 52) dış kapaklarda olduğu gibi iç kapak şemseleri de dilimli oval şekildedir. Bir (Örn.51) tanesinin dış kapak şemsesi dikdörtgen şeklinde olmakla birlikte bir tanesinin iç kapak şemsesi 55 dikdörtgen şekildedir. Örnek 55 de yer alan dikdörtgen şemsenin bir benzeri Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Halil Hamid Paşa Koleksiyonun'da bulunan 4016 envanter numaralı 1758-1759 tarihli²¹¹ eserdir. Her iki benzer örneğin şemse içleri geçmeli düğümlerle bezenmiştir.

19. yüzyıla tarihli 119 envanter numaralı (Örn.56) eserin dış kapak şemsesi dilimli yuvarlağa yakın oval biçimde olup iç kapak şemsesi de aynı şekilde dilimli yuvarlağa yakın oval biçimde yapılmıştır. Eserin dış kapak şemsesi salbekli bir şekilde olup, iç kapak şemsesinin de salbek bulunmaktadır.

4.4.2. Salbekler

Tezimiz kapsamında incelenen ciltlerin tamamı şemseli olmakla birlikte şemsenin bir uzantısı olan salbekler şemse uçlarına yerleştirilmiştir. İncelediğimiz salbekler üç, beş, yedi, sekiz ve dokuz dilimli palmetvari şekildedir. Ayrıca ok ucu biçiminde düzenlenen salbekler de yer almaktadır. Salbeklerin bir kısmı şemselerden farklı tekniklerde süslenmiştir.

15. yüzyıla ait ciltlerden 10 tanesinin salbekleri (Örn.1, 4, 5, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15) üç dilimli palmetvari şekilde yapılmıştır. Bu salbeklerden biri (Örn.7) şemseye çizgi, ikisi (Örn.8,13) rumi, biri (Örn.9) yuvarlak, biri oval (Örn.12), biri (Örn.14) altın nokta şeklinde ortabağ ile şemseye bağlanmaktadır. Salbeklerin biri (Örn.11) yedi dilimli biri beş dilimli (Örn.3) palmetvari şekilde yapılmıştır. İncelenen örneklerin üçünde şemsenin yapım tekniğinden farklı olarak salbeklerin yapım tekniğinde farklılık gözlemlenmektedir. Birinin (Örn.5) boyama tekniğinde

²¹¹ Betül, Şahin, *agt.*, s.117.

yapılan şemsesinin salbekleri beş dilimli palmetvari şekilde yapılarak altınla doldurulmuştur. Birinin (Örn.6) gömme şemselinin salbekleri ok ucu şeklinde düzenlenip soğuk kalıp baskı tekniğinde yapılmıştır. Birinin (Örn.9) alttan ayırma şemsesinin salbekleri üç dilimli palmetvari şekilde olmakla birlikte altına boyanarak yapılmıştır.

16. yüzyıla ait salbeklerden beş tanesi (Örn.16, 26, 29, 34, 35) üç dilimli, 10 tanesi (Örn.19, 21, 22, 23, 24, 30, 31, 36, 37, 38) beş dilimli, dört tanesi (Örn.17, 25, 28, 33) yedi dilimli, iki tanesi (Örn.18, 20) dokuz dilimli palmetvari şekilde yapılmıştır. Salbeklerin altısı (Örn.25, 18, 19, 26, 33, 34) soğuk ve altınlı noktalarla, biri (Örn.35) hatayı ile biri (Örn.22) düğüm şeklinde, biri (Örn. 30) soğuk bir tuğ ile biri kıvrımlı çizgi (Örn.37), biri (Örn.31) rumilerle, biri (Örn.17) çizgi şeklinde yapılmış ortabağ ile şemseye bağlanır.

17. yüzyıla tarihli dört tanesi (Örn.41, 42, 44, 47) üç dilimli, üç tanesi (Örn.45, 46, 39) beş dilimli, biri (Örn.40) sekiz dilimli, biri (Örn.43) dokuz dilimli palmetvari şekildedir. Bunların üçü (Örn.42, 45, 46) rumili ortabağ ile şemseye bağlanır. İki tanesinin şemseleri ve salbekleri farklı teknikte yapılmıştır. İkisinin (Örn.41, 44) salbekleri boyama tekniğinde yapıp rumilerle süslenmiştir.

18. yüzyıla ait dört tanesi (Örn.52, 50, 55, 49) beş dilimli, iki tanesi üç dilimli (Örn.54, 53) palmetvari şekilde yapılmıştır. Bunların ikisi (Örn.50, 54) dört altın nokta, biri (Örn.53) iki altın nokta, biri (Örn.55) altın nokta şeklinde, biri (Örn.52) rumili ortabağla şemseye bağlanmıştır.

19. yüzyıla ait 119 envanter numaralı (Örn.56) eserin salbekleri beş dilimli palmetvari şekilde olup, rumili ortabağ ile şemseye bağlanmaktadır.

4.4.3. Köşebentler

Kataloga dahil edilen örnekler arasında altı tanesinde (Örn.22, 35, 30, 53, 54, 55) köşebent uygulaması bulunmamaktadır. İncelenen örneklerin köşebentleri “içe doğru kıvrımlı ve dilimli”, “kıvrımlı ve dilimli”, “üçgen”, “şemsenin ¼’ü” şeklinde yapılanlar olarak ayrılmaktadır.

15. yüzyıla tarihli yedi tanesinin (Örn.1, 5, 6, 8, 12, 13, 14) köşebendi içe doğru kıvrımlı ve dilimli bir şekilde yapılmıştır. Dört tanesi kıvrımlı ve dilimli (Örn.3, 7, 9, 10) biçimlenişe sahiptir. Üç tanesi (Örn.4, 11, 15) ise kapak şemselerinin $\frac{1}{4}$ ü kullanılarak yapılmıştır. Kapak içlerinde ise bir tanesi (Örn.12) üçgen, bir tanesi (Örn.14) kıvrımlı ve dilimli, üç tanesi (Örn.2, 8, 9) de şemsenin $\frac{1}{4}$ düzeni kullanılarak yapılmıştır.

16. yüzyıla ait örneklerin üç tanesinde (Örn.22, 35, 30) köşebent uygulaması bulunmamaktadır. 17 tanesinde (Örn.17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 37, 38) kıvrımlı ve dilimli köşebent uygulaması bulunmaktadır. Üç tanesiye (Örn.16, 27, 36) şemsenin $\frac{1}{4}$ düzeni kullanılarak yapılmıştır. İç kapaklarda bir tanesi (Örn.29) kıvrımlı ve dilimli biçimlenişe sahiptir. Dört tanesi (Örn.28, 34, 35, 36) şemsenin $\frac{1}{4}$ ü şeklindedir. Üç tanesi iç kapaklarında yer alan köşebentlerin (Örn.17, 20, 23) en içteki cetvellerinin içe doğru paralel bir vaziyette kırılmasıyla üçgenlerden meydana gelmektedir.

17. yüzyıla tarihli eserlerin iki tanesinde köşebent bulunmamaktadır. İncelenen örneklerin yedi tanesi (Örn.39,41, 43, 44, 45,46, 49) kıvrımlı ve dilimli bir şekildedir. İki tanesinin (Örn.40, 47) kapak içleriyle birlikte en içteki cetvelin paralel bir vaziyette kırılması neticesinde üçgenlerden oluşan köşebentler yer alır.

18. yüzyıla tarihli ciltlerin üç tanesinin (Örn.54, 51, 53) köşebent uygulaması bulunmamaktadır. Üç tanesinin (Örn.50, 54, 49) köşebenti kıvrımlı ve dilimli biçimlenişe sahiptir. Bir tanesinin (Örn.52) dış ve iç kapak köşebentleri en içteki cetvelin içe doğru kırılması ile üçgenlerden oluşmaktadır.

19. yüzyıla tarihli 119 envanter numaralı eserin (Örn.56) dış kapakta yer alan köşebentleri kıvrımlı ve dilimli vaziyetteyken eserin iç kapaklarında köşebent uygulamasına yer verilmiştir.

4.4.4. Cetveller, Zencerekler ve Bordürler

İncelenen örneklerin iç ve dış kapakları miklelerin kenarları, cetvel ve zencereklerle çevrenmiştir. Soğuk veya altın çizgilerden oluşan cetveller birkaç sıra şeklinde kapağı çerçevelemektedir. Bazı örneklerde yalnız soğuk, altın, soğuk ve altınlı cetvelleri bir arada görmek mümkündür. Cetveller sade kullanılabildiği gibi kapak yüzeyinde zencereklerle de kullanılmaktadır. İncelediğimiz eserlerde genel olarak “sarmal S” şeklinde düzenlenen zencerekler kullanılmıştır. Bu zencerekler cetvellerde olduğu gibi altına boyanarak veya soğuk şekillerde de uygulanmaktadır.

15. yüzyıla tarihli eserler içerisinde yalnız birinin (Örn.2) cetvel ve zencerekleri onarım derisi altında kaldığından dolayı hakkında bilgi edinememekteyiz. Bu döneme ait örneklerden biri (Örn.4) sadece iki sıra altın cetveller çevrenmiştir. Biri (Örn.6) iki sıra soğuk cetvel ve sarmal zencereklerle çevrenmiş, biri (Örn.8) ise iki sıra soğuk ve üç sıra altınlı cetvellerin arası sarmal zencereklerle süslenmiştir. Üçü (Örn.3, 9, 15) dört sıra altınlı, altısı (Örn.1, 5, 7, 10, 12, 14) iki sıra altınlı cetvel arasında yer alan sarmal zencereklerle çevrilidir. Eserlerin beşinde (Örn.4, 11, 12, 13, 2) kartuşlu bordür uygulamasına yer verilmiştir. Bordürlerin üçü (Örn.2, 4, 11) bitkisel süslemeli olup, ikisinin içleriye düğümlerle (Örn.12, 13) doldurulmuştur.

16. yüzyıla tarihli ciltler içerisinde birinin (Örn.27) cetvel ve zencerekleri tamir derisi altında kaldığından dolayı hakkında bilgi edinememekteyiz. Bu döneme ait örneklerden biri (Örn.30) üç sıra soğuk cetvelle çevrenirken biri (Örn.16) dört sıra soğuk cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çevrenmiştir. 15'i (Örn.19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 28, 29, 31, 32, 33, 35, 36, 37) iki sıra altınlı cetvel, dördü (Örn.17, 18, 24, 31) dört sıra altınlı cetvel, biri (Örn.38) üç sıra altınlı cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çevrenmiştir. Ciltlerin beşi (Örn.27, 29, 34, 35, 36) kartuşlu bordür uygulaması yapılmış olmakla birlikte tamamının içi bitkisel kompozisyonda süslenmiştir.

17. yüzyıla tarihli eserlerin yedisi (Örn.41, 42, 43, 44, 46, 47, 48) iki sıra altınlı, biri (Örn.40) üç sıra altınlı, ikisi (Örn.39, 40) dört sıra altınlı cetvel arasına

sarmal zencereklerle çevrenmiştir. Eserlerin birinde (Örn. 41) bordür uygulaması görülürken üçünde (Örn.43, 44, 46) kartuşlu bordür yerleştirilmiştir. Bordür ve kartuşlu bordürlerin tamamı bitkisel kompozisyonda yapılmıştır.

18. yüzyıla tarihli ciltlerin altısı (Örn.50, 55, 49, 55, 51, 53) iki sıra altınlı cetvel, biri (Örn.52) üç sıra altınlı cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çevrenmiştir. İncelenen örneklerin birinde kartuşlu bordür uygulamasına yer verilmiş olup, bitkisel kompozisyonda süslenmiştir.

19. yüzyıla tarihli 119 envanter numaralı eserin kapak çevreleri dört sıra altınlı cetvel arasına yerleştirilen sarmal zencereklerle çevrenmiştir.

4.5. Süsleme Programı

4.5.1. Figürlü Cilt

Tezimiz kapsamında incelenen örneklerden yalnız birinde figürle karşılaşılmaktadır. 775 envanter numaralı, 1470-1471 tarihli Mesnevinin, dış kapaklarında dilimli ve oval biçimli mülemma şemselerde başını yana çevirerek koşar vaziyette birer ceylan resmedilmiştir. Kompozisyon çiçekler ve yapraklarla tamamlanmıştır. Bu süsleme kompozisyonu içerisinde özellikle şemseler Mevlana Müzesi Müzelik Eserler Bölümü 139 envanter numaralı 15. yüzyıla tarihli²¹² cildin şemseleriyle birebir benzerlik göstermektedir. 15. yüzyıla ait bazı örneklerde figürlü bezemelere rastlanmaktadır. Öyle ki Mevlana Müzesi Müzelik Eserler 119 envanter numaralı 1461 tarihli eserin ön dış kapağında hareket halinde iki adet ceylan figürü²¹³, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih koleksiyonu 3856 envanter numaralı 1462 tarihli²¹⁴ eserin ön dış kapağında hareket halinde başını geriye çevirmiş şekilde bir ceylan figürü yerleştirilmiştir. Bu kompozisyon düzeni akla Timurlu Türk Cilt etkilerini getirmektedir. Bu tarz yapılan ciltlerde ağırlıklı olarak geyik, ceylan, kurt, tilki, aslan, maymun, tavşan leylek ve çeşitli kuşlar yer alır²¹⁵. Genel hatlarıyla figür

²¹² Hacer Kara, **agt.**, s.542-543.

²¹³ Hacer Kara, **Konya Mevlana Müzesi'nde Bulunan Figürlü...** s.167-200'den; Hacer Kara, **agt.**, s.533-536.

²¹⁴ Fatma Zehra Oral, **agt.**, s.92.

²¹⁵ Mine Esiner Özen, **age.**, s.20-21.

ciltlerde şemsenin yanı sıra ön ve arka kapaklar köşebentler bazen de mıklepler görülmesi mümkündür.

4.5.2. Bitkisel Süsleme

Hatayi, Rumi, Palmet ve Lotus

Tezimiz kapsamında incelenen ciltler içerisinde hatayi, rumi, palmet ve lotus motifleri 15. yüzyıla ait 15 (Örn.1, 2, 13, 12, 15, 5, 6, 8, 9, 11, 3, 5, 10, 7, 14), 16. yüzyıla ait altı (Örn.33, 21, 36, 34, 35, 27) 18. yüzyıla ait iki (Örn.51, 53) eserin cildinde görülmektedir. İncelenen örneklerde 15. yüzyıldan itibaren bitkisel kompozisyon simetri esasına uygun bir düzende yapılmıştır.

15. yüzyıla ait örneklerden bir tanesinin (Örn.1) dış kapakları soğuk kalıp baskı tekniğinde hatayilerle süslenirken eserin şemse, salbek, köşebent ve bordürlerinde palmet ve rumi motifleri yer almaktadır. Bir tanesinin dış kapakları (Örn.2) geometrik düzende yapılarak kapak yüzeyleri palmet ve rumilerle süslenmiştir. Aynı eserin kapak içlerinde şemse, salbek, köşebentlerinde rumi, palmet, lotus ve hatayi motifleri kat'ı tekniğinde uygulanmıştır. Eserin iç kapak şemse süsleme kompozisyonunun bir benzer örneği Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya koleksiyonu 3912 envanter numaralı 15. yüzyıla tarihli²¹⁶ eserdir. Bir (Örn.5) tanesinin boyama tekniğinde düzenlenen şemse, salbek ve köşebentlerine irice yerleştirilmiş hatayi ve yapraklar eklenmiştir. Bu süsleme kompozisyonunun bir benzeri Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya koleksiyonu 2755 Envanter Numaralı 15. yüzyıla tarihli²¹⁷ eserin şemse, salbek ve köşebentlerinde bulunmaktadır. Bir tanesinin dış (Örn.13) kapağındaki şemse ve köşebentler hatayiler ve yapraklarla süslüken salbeklerine rumi ve hatayiler yerleştirilmiştir. Aynı eserin kapak içleri dilimli kartuşlara bölünüp motifleri kat'ı tekniğinde şemse, salbek, köşebentleri rumi, palmet ve lotuslarla süslenmiştir. İki (Örn.12, 15) tanesinin dış kapakları şemse, salbek ve köşebentlerinde hatayi, lotus, rumi ve palmet motifleriyle bezenirken, yalnız Örnek 12'nin kapak içerisinde bulunan haçvari dilimli şemsesi kat'ı tekniğinde rumi motifleriyle süslenmiştir.

²¹⁶ Fazilet Dülger, **agt.**, s.148.

²¹⁷ Fazilet Dülger, **agt.**, s.127-128.

Beş tanesinin (Örn.6, 8, 9, 10, 11) şemse ve köşebentlerinde hatayi rumi ve palmet motifleri yer alırken Örnek 8'in miklep kısmında köşebent ve yarım şemse araları hatayiler ve yapraklarla süslenmiştir. Örnek 8 ve 9'un kapak içlerinde şemse, köşebent ve miklep şemseleri kat'ı tekniğinde rumi ve palmetlerle süslenmiş olup, şemse içlerine dilimli kartuşlar yerleştirilmiştir. Bu uygulama Süleymaniye Kütüphanesi Fatih koleksiyonu 3858 envanter numaralı 15. yüzyıla tarihli²¹⁸ eserde de görülür. Bir tanesinin (Örn.5) dış kapak şemse ve köşebentleri hatayilerle süslü olmakla birlikte salbekleri rumilerle süslenmiştir. Aynı eserin dilimli salbekli şemsesinin iç kısmı kat'ı tekniğinde hatayilerle bezenmiştir. Bir tanesinin (Örn.14) dış kapak şemselerinde hatayi ve rumi kompozisyonu görülürken köşebent ve salbekleri hatayiler ile süslenmiştir. Aynı eserin iç kapakları şemse salbek köşebent ve sertap kısmı rumi ve palmet motifleriyle bezenmiştir. Bir tanesinin (Örn.7) dış kapak şemse, salbek, köşebent ve miklep şemseleri hatayiler ve yapraklarla süslüyken aynı eserin iç kapak şemseleri rumiler ve palmetlerle süslenmiştir. Bir tanesinin (Örn.3) dış kapakları hatayi ve bulutlar ile süslüyken²¹⁹ aynı eserin iç kapakların şemseleri rumi, palmet, lotuslar ile süslenerek şemse içi kartuşlara bölünmüştür. Salbekleri rumi ve lotuslarla süslenmiştir. Bir tanesinin (Örn.11) şemse salbek ve köşebentleri rumiler ile kat'ı tekniğinde bezenmiştir. Şemse yüzeyine dağılan kıvrım dallardan oluşan rumili tezyinat ve uçları dilimli kartuş paftalar Süleymaniye Kütüphanesi Fatih koleksiyonu 2814 envanter numaralı 1456 tarihli²²⁰ eserle benzer şekilde yapılmıştır. Bir tanesinin (Örn.4) kartuşlu bordürleri ve salbeklerin de rumi motifi uygulanırken eserin şemsesine koşar vaziyette bir ceylan figürü yerleştirilmiştir²²¹.

16. yüzyıla ait bir tanesinin (Örn.33) dış kapakları dikey ekseninde saz üslubunda yaprakla süslenirken iç kapak şemseleri rumi ve lotuslarla süslenmiştir. Bir tanesinin (Örn.21) dış kapak şemse, salbek, köşebentleri geçmeli şekilde dağılan dallar ve hatayilerle süslenmiştir. Bir tanesinin (Örn.36) dış kapak şemse ve

²¹⁸ Fatma Zehra Oral, **agt.**, s.86-87.

²¹⁹ Örnek no:3, 359 envanter numaralı eserin cildi, "Bulut" başlığı altında ayrıntılı bir şekilde anlatılacaktır.

²²⁰ Fatma Zehra Oral, **agt.**, s.,90.

²²¹ Örnek no:4, 775 envanter numaralı eserin cildi, "Figürlü Cilt" başlıkları altında ayrıntılı bir şekilde anlatılacaktır.

köşebentlerinde kat'ı tekniğinde rumiler ile süslenirken iç kapaklarında bordür, köşebent ve şemseleri kat'ı tekniğinde süslenmiş olup salbekleri rumi ve lotuslarla süslenmiştir. Bir tanesinin (Örn.34) dış kapak köşebentleri rumi, hatayi ve bulutlarla bezenirken iç kapak kartuş içleri kat'ı tekniğinde rumi ve palmetlerle, şemse, köşebent salbekleri de hatayi ve rumilerle süslenmiştir. Bir tanesinin (Örn.35) iç kapağı kat'ı tekniğinde kartuş bordürü rumilerle şemse ve köşebentleri hatayi rumi ve bulutlarla süslenmiştir. Bir tanesinin (Örn.27) kartuşlu bordür, şemse salbek ve köşebentleri rumiler ile süslenmiştir.

18. yüzyıla ait bir tanesi (Örn.51) dış kapağı boyama tekniğinde rumi, palmet lotus ve altın noktalarla, bir tanesinin dış kapağı (Örn.53) yekşah tekniğinde rumiler palmet ve altın noktalarla süslenmiştir.

Saz Üslubu

16. yüzyıldan itibaren saz üslubu yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. İncelediğimiz örnekler içerisinde 21 tanesinde saz üslubun da yapılmış süsleme örnekleri tespit edilmiştir. (Örn.17, 19, 32, 33, 22, 29, 37, 18, 31, 38, 24, 23, 30, 40, 45, 46, 47, 48, 50, 52, 56) Saz üslubunda yapılan süslemelerde şemse süsleme kompozisyona göre farklılık oluşturmaktadır. “Yapraklı kökten dikey ekseninde dağılan dallarla oluşan”, “yatay ekseninde yerleştirilen yapraklı kökten şemse içinde dağılan”, “şemse ortasına yerleştirilen köklerden kıvrılan”, süsleme kompozisyonları görülmektedir. İncelememiz kapsamında köşebentler şemseye uygun olarak düzenlendiği için değerlendirmeye katılmamıştır. Ancak, 17. yüzyıla ait olan 167 envanter numaralı (Örn.46) eserin dış kapaklarında şemsesi, kartuş bordürü ve miklep şemsesi saz üslubun da yaprakla süslenirken eserin köşebentleri bulutlar, kıvrım dallar ve hatayilerle süslenmiştir.

16. yüzyıla tarihli eserlerin 13 tanesinde (Örn.17, 18, 19, 22, 23, 24, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 38) saz üslubun da süsleme kompozisyonuna yer verilmiştir. Beş tanesinin dış kapağında (Örn.23, 19, 32, 33, 37) şemsesi yapraklı kökten dikey ekseninde kıvrılan dallar ve saz üslubun da yapraklarla süslenmiştir. Bir tanesinin (Örn.23) yapraklı bir kökten dikey ekseninde dağılan kıvrım dallarla oluşturulan saz

uslubun da süsleme kompozisyonun benzer örnekleri Ankara Etnografya Müzesi 10112 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli²²² ve Yusuf Ağa kütüphanesi 5554 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli eser de uygulanmıştır. Bir tanesinin (Örn.22) şemsesi dikey ekseninde saz üslubun da yapraklarla süslüken şemse etrafı bir bordür gibi simetrik biçimde helezonlar oluşturarak kıvrılan dallar ve saz üslubu da yapraklarla süslenmiştir. Bir tanesinin (Örn.29) dış kapak sertabı ve iç kapak şemsesi dikey ekseninde saz üslubun da yapraklarla bezenmiştir. Birinin (Örn.17) bir kökten çıkan dalların dikey ekseninde şemse içinde dağılmasından oluşan saz üslubunda süsleme kompozisyon aynı cildin iç kapak şemselerinde de tekrarlamaktadır. Ayrıca bu cildin bir benzer örneği Mevlana Müzesi Müzelik Eserler Bölümü 60 envanter numaralı 16. Yüzyıla tarihli²²³ cilt ile benzerlik göstermektedir. Bir tanesinin (Örn.24) iç kapak şemsesi dikey ekseninde kıvrılan dalla saz üslubun da yapraklarla süslenmiştir. Bir tanesinin (Örn.18) şemsesinde yapraklı kökten geçmeli bir düzende dağılan dallar saz üslubun da yapraklarla süslenmiştir. Bir tanesinin (Örn.31) şemsesi yatay ekseninde yerleştirilen yapraklı kökten şemse içine dağılan dallar ve saz üslubun da yapraklarla yapılan süsleme kompozisyonunun bir benzeri Amasya II. Bayezid İl Halk Kütüphanesi'nde yer alan 322/3 envanter numaralı ve 16. yüzyıla tarihli eserde bulunmaktadır. Bir tanesinin (Örn.30) şemse merkezine yerleştirilen irice bir hatayı ve bu hatayının çevresini saz uslubun da yapraklar ve dallarla oluşturulan süsleme kompozisyonunun benzer örnekleri Amasya II. Bayezid İl Halk Kütüphanesi'nde yer alan 88/13 envanter numaralı ve 1573²²⁴ tarihli, Raşit Efendi Kütüphanesindeki 442 envanter numaralı 1597 tarihli²²⁵ ve Yusuf Ağa Kütüphanesi 676 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli örneklerde yer almaktadır. Bir tanesinin de (Örn.38) şemse ortasındaki yapraklı iki kökten kıvrılan dallar üzerinde saz üslubun da yapraklarla şemse adeta ikiye bölünmüştür.

17. yüzyıla tarihli örneklerin beş tanesinde (Örn.40, 45, 46, 47, 48) saz üslubun da süsleme kompozisyonuna yer verilmiştir. Bu örneklerin üç tanesinin şemsesi (Örn.46, 47, 48) dikey ekseninde yerleştirilen dallar ve saz üslubun da

²²² Kadriye Doğan, **agt.**, s.104- 106.

²²³ Hacer Kara, **agt.**, s.623-624.

²²⁴ Savaş Maraşlı, **agt.**, s.294-295.

²²⁵ Yıldırım Özbek, **age.**, s.139.

yapraklarla süslenmiştir. Bir tanesi (Örn.45) yatay eksende yapraklı kökten çıkan dalların simetrik bir düzende dağılmasıyla saz üslubun da süsleme kompozisyon oluşturulmuştur. Bu kompozisyonun bir benzer örneği Raşit Efendi Kütüphanesi 53 envanter numaralı 1633²²⁶ tarihli eserin dış kapaklarında yer alan şemse yüzeyinde bulunmaktadır. Bir tanesinin (Örn.40) kıvrım dalları şemse yüzeyine dağılarak saz üslubun da yapraklarla süslenirken kapak içleri yatay eksende yerleştirilen yapraklı kökten kıvrılan dallar ve saz üslubun da yapraklarla bezenmiştir.

18. yüzyıla tarihli eserlerin iki tanesinde (Örn.50, 52) saz üslubun da süsleme kompozisyonu görülmektedir. Her iki cildin dış kapak şemseleri yapraklı kökten dikey eksende şemse içerisine dağılan dallar ve saz üslubun da yapraklarla süslenmiştir. Örnek 52 de yer alan şemse süsleme kompozisyonunun benzer örneği Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 54 envanter numaralı 1739-1743 tarihli²²⁷ eserlerdir. Her iki benzer örnekte mülevven ve alttan ayırma tekniğinde yapılmıştır.

19. yüzyıla ait örneğin şemsesi (Örn.56) yapraklı kökten dikey eksende dağılan kıvrım dallar ve saz üslubun da yapraklarla bezenmiştir.

4.5.3. Bulut

Tezimiz kapsamında incelenen örneklerde bulut motifi farklı kompozisyon özelliklerinde toplam 18 örnekte (Örn. 3, 16, 20, 24, 26, 27, 28, 29, 34, 35, 36, 39, 41, 43, 44, 49, 54, 55) görülmektedir. Bulut motifi, şemse, salbek, köşebent, bordür ve miklep şemsesinde yer almaktadır. Şemse içerisinde daha çok ana kompozisyon olarak “dügümlü” ve “serbest kıvrımlı” şekilde yerleştirilmiştir. Bulutlar bitkisel kompozisyon çerçevesinde “bulut-rumi” ve “bulut-hatayi” birlikte kullanıldığı bezeme kompozisyonları bulunur. Bu kompozisyonlar simetri esasına uygun vaziyette süsleme yapılacak alanlara yerleştirilmiştir.

Tezimiz kapsamında en erken tarihli olarak 15. yüzyıla ait 359 envanter numaralı (Örn.3) eserin şemselerinde ve miklep şemsesinde birbirine düğümlenen bulutlar yerleştirilirken köşebentlerine kıvrım yapan bulutlar konup aralara hatayiler

²²⁶ Yıldray Özbek, **age.**, s.124

²²⁷ Hüseyin Elitok, **agt.**, s.138.

eklenmiştir. 1456 yılına tarihli eserin şemse ve köşebentlerinde yer alan bulut motifleri biçimsel olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü 46 envanter numaralı 1470²²⁸ tarihli eserle birebir benzerdir.

16. yüzyıla ait örneklerin 10 tanesinde (Örn.16, 20, 24, 26, 27, 28, 29, 34, 35, 36,) bulut motifi görülmektedir. Bir tanesinin (Örn.16) şemsesinde kendi içinde dört simetrik ekseninde düğümlenen bulutlar, köşebentlerde ¼ düzeninde görülmekte olup, miklepte tek bir düğümlü motif yerleştirilerek aralara hatayiler eklenmiştir. Dört tanesinin köşebentleri kıvrımlı bulutluyken şemseleri, (Örn. 20, 24, 26, 29) birbirine düğümlenen bulutlar yer alarak hatayilerle süslenmiştir. Örnek 24 de yerleştirilen şemse formu ve birbirine düğümlü bulut motiflerinden oluşan süsleme kompozisyonunun bir benzerleri Amasya II. Bayezid İl Halk Kütüphanesi'nde yer alan 264 envanter numaralı ve 16. yüzyıla tarihli²²⁹ ve Yusuf Ağa Kütüphanesi 5469 envanter numaralı 1000/1592 yılına tarihli ciltlerde uygulanmıştır. Örnek 26 da ise şemse içerisine yerleştirilen birbirine düğümlü bulutlardan oluşan süsleme kompozisyonu Fatih Koleksiyonu 3680 envanter numaralı 1548 tarihli²³⁰ eserde benzer bir uygulaması bulunmaktadır. İki tanesinin (Örn.20, 29) şemselerinde miklebine düğümlü bir şekilde bulutlar yerleştirilerek hatayilerle süslenmiştir. Birisinin (Örn. 28) şemsesi dikey ekseninde genişçe kıvrım yapan bir bulut konup paralel eksenine küçük bulutlar yerleştirilip hatayı ve yapraklarla süslenmiştir. Bu uygulamanın bir benzeri Beyazıt Devlet Kütüphanesi 12 Envanter numaralı 1572²³¹ tarihli eserde yer almaktadır. Her iki benzer eserde de mülevven ve alttan ayırma tekniği uygulanmıştır.

İki tanesinin (Örn. 35, 34) kapağının tamamı ve şemselerinde düğümlü ve serbest bulutlar bitkisel kompozisyonda içerisinde görülmektedir. İki tanesinin (Örn.36, 34) dış kapağında şemse, salbek ve köşebent aralarındaki kısımlarda düğümlü ve kıvrımlı bulutlar bulunmaktadır. Birinin kartuş içlerinde düğümlü (Örn.36) bulutlar yer alırken birindeyse (Örn.35) kıvrımlı bulutlar yerleştirilmesiyle birlikte hatayilerle süslenmiştir. İç kapaklarda ise dört tanesinde (Örn. 27, 34, 35,

²²⁸ Hüseyin Elitok, **agt.**, s.108.

²²⁹ Savaş Maraşlı, **agt.**, s. 291-292.

²³⁰ Fatma Zehra Oral, **agt.** s.136.

²³¹ Ayşe Karakoç, **agt.**, s. 49.

36.) şemse, salbek ve köşebentler arasında kalan mülemma kısımlar hem düğümlü hem kıvrımlı bulutlarla süslüdür.

17. yüzyıla ait ciltlerin üç (Örn.41, 43, 44) tanesinde bulut motifi görülmektedir. Ciltlerden birinin (Örn.43) şemsesinde ve salbeklerin de düğümlenen bulutlar görülürken, köşebentlerinde serbest vaziyette kartuşlu bordüründe ve köşelerinde düğüm yapan, diğer kısımlarda kıvrım yapan bulutlar yerleştirilmektedir. Bu kompozisyonların aralarına hatayiler yerleştirilmiştir. İki (Örn.41, 44) tanesinin kartuşlu bordüründe düğümlenen ve kıvrımlı bulutlar yerleştirilirken bu kompozisyon aralarına iri rumiler ve hatayiler eklenmiştir. Köşebentleri ise serbest vaziyette yüzeye dağılan bulutlar ve hatayiler arasına rumiler yerleştirilmiştir. Şemselerinde farklılık gözlemlenmektedir. Birinin şemsesi (Örn.41) birbirine simetrik olarak düğümlenen bulutlar ve hatayiler ile süslüken diğerinin (Örn.44) şemsesinde bulutlar yatay ekseninde kendi başına düğümlenmiş olup dikey ekseninde birbirine bağlanarak hatayiler ile süslenmiştir. Dış kapaklarının tamamı siyah deri ile kaplanan 44. örneğin dış kapaklarında ana süsleme kompozisyonu olarak bulut motifi yer almaktadır. Aynı eserin kapak içlerinin merkezine dikdörtgen şemseler yerleştirilerek içleri saz uslubun da bezenmiştir. Bu örneğin bir birebir benzeri Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya koleksiyonu 1092 Envanter Numaralı 17. yüzyıla tarihli eserdir. Her iki eserde birbirine iç ve dış kapak tasarımı ve bezeme kompozisyonu açısından uyumludur.

18. yüzyıla tarihli üç (Örn. 49, 54, 55) ciltte bulut motifi kullanılmıştır. Birinin (Örn.49) şemse içerisinde yer alan birbirinde düğümlenen bulut motifleri süsleme kompozisyonu açısından Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki Halil Hamid Paşa Koleksiyonunda yer alan 4667 envanter numaralı 18. yüzyıl tarihli²³² eserle benzer özellikte yapılmıştır. Birinin (Örn.54) şemsesine birbirine düğümlenen bulutlar yerleştirilirken cildin köşebentlerine kıvrım yapan bulutlar yerleştirilip aralara hatayiler eklenmiştir. Birinin (Örn.55) şemsesinde dikey ekseninde birbirine iki kez düğümlenen bulut kompozisyonu görülüp aralara hatayiler ve yapraklar eklenmiştir. Bu eserin salbeklerine iri hatayiler eklenerek miklep şemsesi

---

²³² Betül Şahin, **agt.**, s.58.

saz üslubunda yapraklar ve hayatilerle süslüdür. Bu süsleme kompozisyonunun bir benzeri Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki 576 envanter numaralı 18. yüzyıla tarihli²³³ eserin dış kapaklarında bulunmaktadır. Bir tanesinin (Örn.54) şemselerine dikey ekseninde irice bir bulut yerleştirilerek etrafına, birbirine paralel olarak yerleştirilen küçük bulutlar konmuştur. Köşebentlere kıvrım yapan bulutlar eklenerek bu kompozisyonlar hatayi ve yapraklarla birlikte tezyin edilmiştir.

4.5.4. Yazı

İncelediğimiz ciltlerin sekizinde (Örn.2, 7, 10, 14, 15, 25, 27, 36) bulunmaktadır. Bu yazılar eserin sertap kısmında yer aldığı gibi kapakların bordürlerine de yerleştirilmiştir. İncelenen örneklerin tamamı sülüs hattıyla yazılmıştır.

15. yüzyıla ait eserlerin beş tanesinin sertap kısmında yazıya yer verilmiştir. (Örn. 2, 7, 10, 14, 15). Bunların birinde (Örn.14) El-uizü's-sani min tefsiril-Kur'an'l azim İmam el allame bumamiddün İbrahim ..... eş-şefi tegammehü birahmetihi” yazmaktadır. Birini de (Örn.15) “Kitab-ü Tefsiril-Kebir” yazmaktadır. Birin de (Örn.10) sertap kısmında üstten ayırma tekniğinde “Sahih-i Buhari ales-sıhah ke-bedrildüca ey ke-dav-i s-sabah” yazmaktadır. Birin de (Örn.2) boyama tekniğinde sülüs hattıyla “El Müsnet Maas-Sahih El-İmam Muhammed bin İsmail el Buhari Rahmetullah” yazmaktadır. Birin de (Örn.7) “Bi Sahihi Es-Seadet-ü ve-Selamel-ü” yazmaktadır.

16. yüzyıla tarihli eserlerin üçünde (Örn.27, 25, 36) yazıya yer verilmiştir. Bu döneme ait olan iki örneğin birinin dış kapağında (Örn.27) birinin iç kapağında (Örn.36) yer alan kartuşlu bordür içerisinde “Ayetele Kürsi” yazmaktadır. 27. Örneğin sertabın da Kur'an-ı Kerim'in temizlikle alakalı olan Vakı-a Suresi'nin 79 ve 80. ayetleri yazmaktadır²³⁴. Her iki ayette sertabın üzerinde tek bir kartuş içerisinde yer

²³³ Mesudiye Sarıgöz, **agt.**, s.80.

²³⁴ **Vakı'a Suresi'nin 79. Ayeti**

لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ La yemessuhu illa'l-mutahherün(e) **Ona (dış ve iç pisliklerden) temizlenenlerden Vakı'a Suresi'nin 80. Ayeti**

تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ Tenzilun min rabbi-l'alemin(e) **(O), alemlerin Rabb'inden indirilmiştir.**

almaktadır. Birinin (Örn.25) sertabın da “El-uizü’l-evvel... Minedduril Mensur” yazmaktadır.

4.5. Mücellit

Tezimiz kapsamında yer alan ciltler içerisinde yalnız birinin (Örn.56) mücelliti belirlenmiştir. Mücellit ismi ketebe kaydından tespit edilmiş olup, cilt üzerinde mücellit ismi geçmemektedir. 119 envanter numaralı Mefatihü’l-Gayb Fi Tefsiriâ'l-Kurâ'aniâ'l-Azim adlı eserin son sayfasında bulunan ketebe kaydına göre eser Es-Seyid Mehmet Nazif tarafından 1857 tarihinde “Hayırla yazmak için aynen yazdım ve güzel bir cilt yaptım” ibaresi geçmektedir. Bu ibareden hareketle Osmanlı döneminin önemli hattatlarından olan Mehmet Nazif Efendi'nin (1837/1913)²³⁵ aynı zamanda mücellit olduğu çıkmaktadır²³⁶.

²³⁵ Uğur Derman, **Hattat Nazif Bey**, İstanbul, 1963, s. 474.

²³⁶ Mehmet Nazif Bey İstanbul da dünyaya gelmiştir. Henüz 16 yaşındayken Hafız Abdullah Vahdeti Efendiden sülüs ve nesih yazılarını meşk ederek icazet almıştır. 1866 senesinde Mehmet Şefik Bey'den bir meşk almıştır. Kendine ait imzalı olan ilk yazısı 1861 ve 1862 yıllarına tarihlenmektedir. 1880 yıllarının ilk yarısında Sami Efendiyle tanışarak kendisinden ta'lik, divani, celi divani yazmasını ve tuğra çekmeyi öğrenmiştir. 1907 senesinde Sami Efendi'den ta'lik icazetnamesi almıştır. Kalp rahatsızlığı sebebiyle 29 Rebiülevvel 1331/8 Mart 1913 senesinde vefat etmiştir. Bkz. M. Uğur Derman, "Mehmet Nazif Bey", **Türkiye Diyanet Vakfı İsam Araştırma Merkezi**, Cilt:28, Ankara, 2003, s.502.

5. SONUÇ

“İstanbul Köprülü Kütüphanesi Fazıl Ahmet Paşa Koleksiyonu’nda Bulunan Osmanlı Dönemi Ciltleri” isimli çalışmamızda Osmanlı cilt sanatı tarihsel çerçeve içerisinde incelenmiştir. Oldukça zengin bir koleksiyon olan Fazıl Ahmet Paşa koleksiyonuna ait 56 örnek tasniflenip eserler; malzeme, teknik, süsleme kompozisyonları bakımından ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir. Çalışmamız kapsamında 15. yüzyıla tarihli 15, 16. yüzyıla tarihli 23, 17. yüzyıla tarihli 10, 18. yüzyıla tarihli yedi, 19. yüzyıla tarihli bir eser incelenmiştir. İncelenen örnekler Osmanlı dönemi açısından 15 ve 19. yüzyıl arasındaki dönemi kapsamaktadır. Eserlerin tarihleri belirtilirken yazıldığı dönem dikkate alınmış, ayrıca incelenen örnekler benzer koleksiyonlar çerçevesinde kıyaslama yoluyla tarihlendirilmiştir. Bir kısmında ise hat ve tezhip özellikleri dikkate alınarak tarihlendirme yoluna gidilmiştir. İncelenen örnekler içerisinde yalnız 119 envanter numaralı eserin mücelliti belli olmasından dolayı cildin yapılışı hakkında kesin tarih verilmiştir. Bununla birlikte beş tanesinin ketebe kayıtlarından, bir tanesininse hattatından yola çıkılarak ciltlerin nerede yapıldığı tespit edilmiştir.

Ciltlerde deri en çok kullanılan malzeme olmuştur. Kapaklar her dönemde siyah, lacivert, bordo, koyu yeşil, kestane rengi ve kahverengi deriyle kaplanmıştır. İç kapaklar genel itibariyle deriyle kaplanırken ebrulu kâğıtla yapılan örneklerde bulunmaktadır. Çalışmamızda karşımıza çıkan tekniklerse gömme, soğuk kalıp baskı, kat’ı, mülevven, mülemma, alttan ayırma, üstten ayırma, boyama ve yekşah teknikleridir. Ciltler ön ve arka kapaklar, sırt, sertap ve miklepten oluşmaktadır. İncelenen örneklerin kapak tasarımları genel olarak aynı düzende yapılmıştır. Uç kısımları üçgen şekilde tasarlanan mikleplerse kapaklarla uyumlu bir şekilde süslenmiştir. Sırt bölümlerinde genel itibariyle süslemeye yer verilmezken örneklerin birinde süsleme bulunur. Kapaklar şemse, salbek, köşebent, bordür, cetvel ve zenzerekle bezenmiştir. Ancak bazı örneklerde şemseli tasarımın yanı sıra kapakların tamamını kaplayan süsleme örnekleri de görülür. İncelenen ciltlerin erken örneklerinden birinde figürlü süsleme görülürken hemen her dönemde yoğun olarak bitkisel süsleme kullanılmıştır.

15. yüzyıla tarihli örneklerde klasik cilt özellikleri oluşmaya başlamıştır. Kapaklara şemse, salbek, köşebent bordür ve zencerekli cetveller yerleştirilmiştir. Dilimli oval şemseler kullanılmıştır. Köşebentler içe doğru kıvrımlı bir şekilde düzenlenmiştir. Salbekler şemse ucuna gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Bu dönemde ağırlıklı olarak bitkisel süslemeye yer verilmiştir. Ancak 775 envanter numaralı bir örnekte figürlü süsleme yapılmıştır. Bu yüzyıl da yapılan örneklerin iç kapaklarında kat'ı tekniği sıklıkla uygulanmıştır.

16. yüzyıldan itibaren eserlerin kapak tasarımların da 19. yüzyıla kadar küçük farklılıklarla devam etmiştir. Bu yüzyıla ait ciltlerin kapakları ve miklepleri aynı tasarımda yapılmıştır. Sırt kısımlarında bezeme olmayıp istisnai olarak 576 envanter numaralı eserin sırt kısmında süslemeye yer verilmiştir. Kapaklarında şemse, salbek, köşebent ve zencerekli cetveller bulunur. Şemseler genellikle dilimli ve oval biçimli olarak yapılmıştır. Salbekler şemselerin uçlarına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Köşebentler kıvrımlı ve dilimli bir vaziyette olup klasik üslupta yapılmıştır. Bu dönemde bitkisel süsleme yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Kompozisyon olarak yüzyılın başlarında rumiler kullanılmış ortalarına ve sonlarına doğru saz üslubu ve bulut motifli tasarımlara yer verilmiştir. Dış kapaklarda gömme, iç kapaklarda kat'ı tekniğiyle sıkça karşılaşılmaktadır.

17. yüzyıla ait eserlerde biçimsel olarak bazı farklılıklar gözlemlenmektedir. Kapak tasarımlarında şemse, salbek, köşebentler ve zencerekli cetveller yer alır. Şemselerde dilimli oval biçimin yanı sıra dikdörtgen salbeksiz şemseler görülmektedir. Süsleme kompozisyonu olarak saz üslubu ve bulut motifi kullanılmıştır.

18. yüzyıla tarihli eserler de klasik üslupta yapılan ciltlerin tekrarı niteliğindedir. Kapaklarda şemse, salbek, köşebent, bordürler ve zencerekli cetvellere yer verildiği gibi yalnız şemseden oluşan örneklerde mevcuttur. Salbeklerin şemseye oranla daha çok irileştiği ve içlerindeki motiflerin daha kaba bir şekilde yapıldığı gözlemlenir. Şemse içlerinde ve etrafına çekilen tığlarda altın noktalara dönem içerisinde yer verilmiştir.

19. yüzyıla tarihli eser klasik üslupta yapılmıştır. Dış kapakların üzerine şemse, salbek, köşebent ve zencerekli cetveller yerleştirilmiştir. Eserin ketebe kaydındaki ibareden hareketle mücelliti bilinen tek örnektir.

Fazıl Ahmet Paşa koleksiyonunda bulunan Osmanlı dönemi ciltleri farklı dönemler dikkate alınarak katalog şeklinde incelenmiştir. Eserler zaman zaman onarımlar geçirmesine rağmen genelde günümüze özgün halleri ile gelmiştir. Yapılan bu çalışma ile cilt sanatı açısından önemli bir yer tutan Osmanlı dönemi ciltleri konusunda daha sonraki yapılacak olan çalışmalara katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

ANAMERİÇ, Hakan, “İstanbul Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi”, **Türk Kütüphaneciliği**, Sayı:20, Ankara, 2006.

ARITAN, Ahmet Saim, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatının Özellikleri”, **I-II. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Seminer Bildirisi**, Konya, 1993.

———, “Ciltçilik” **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 7, İstanbul, 1993.

ARITAN, Ahmet Saim, “Kur’ân’la Birlikte Yaşayan Güzel: Türk Cilt Sanatı” **Diyanet Aylık Derg S.232 (Değişmez Güzel Kur’ân ve İslâm Sanatları Eki)**, Ankara, 2010.

———, “Selçuklu Cildi’nin Osmanlı Cildi’ne Etkileri”, **Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler**, Ankara, 2001.

———, “Türk Deri İşlemeciliği Bağlamında Türk Cilt Sanatı”, **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 38. ICANAS (Uluslar Arası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), Bildirileri**, Cilt:1, Ankara, 2008.

———, “Anadolu Selçuklu ve Bu Üslubu Taşıyan Ciltlerde Zencerek Tipolojisi Denemesi”, **İsem**, Sayı:5, Konya, 2003.

———, **Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubunu Taşıyan Cilt Kapakları**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Sanat Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1992.

———, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı”, **Türkler**, Cilt:7, Ankara, 2002.

ARSEVEN Celal Esat, “Şemse”, **Sanat Ansiklopedisi**, Cilt: IV, İstanbul, 1951.

———, “Cild”, **Sanat Ansiklopedisi**, Cilt:1, İstanbul, 1983.

ARSLANAPA, Oktay, “Osmanlı Devri Cilt Sanatı”, **Türkiye’imiz**, Yıl:13, Sayı:38, İstanbul,1982.

BİNARK, İsmet, **Eski Kitapçılık Sanatlarımız**, Ankara,1975.

_____, **Türk Cilt Sanatı**, Ankara, 1968.

BUDAK, Ayşe, **Konya Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi’ndeki XV-XVI. Yüzyıl Kitap Kapakları**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2009.

CUMBUR, Müjgan, “Kanunî Devrinde Kitap Sanatı, Kütüphaneleri ve Süleymaniye Kütüphanesi”, **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, Cilt:17, Sayı:3, Ankara, 1968.

_____, “Türklerde Cilt Sanatı”, **Türk Dünyası El Kitabı**, Cilt:2, Ankara, 1992.

ÇAĞRI, Mustafa, “Zemahşeri” **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 44, İstanbul, 2013.

ÇİĞ, Kemal, “Türk Kitap Kapakları”, **Türkiyemiz**, Sayı:9, İstanbul, 1973.

_____, **Türk Kitap Kapakları**, Ankara, 1953.

DERMAN, Uğur, **Hattat Nazif Bey**, İstanbul, 1963.

_____, “Mehmet Nazif Bey” ,**Türkiye Diyanet Vakfı İsam Araştırma Merkezi** Cilt:28, Ankara, 2003

DÜLGER, Fazilet, **Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Yazmaları Cilt Örnekleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve San’atları Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008.

EBERHARD, Wolfram, **Çin Tarihi**, Ankara, 1947.

EDİS, Arife, **Tire Necip Paşa Kütüphanesindeki Cilt Örnekleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve San’atları Ana Bilim Dalı, Türk-İslam San’atları Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006.

ELİTOK, Hüseyin, **Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde Bulunan Hanım Sultanlara ve Padişahlara Ait Grup Vakfiyenin Hat, Tezhip ve Cilt Bakımından İncelenmesi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2014.

ERÜNSAL, İsmail E., “Köprülü Kütüphanesi” **TDV İslam Ansiklopedisi**, Ankara, 2002.

GÜLEÇ, Ayla, **Topkapı Saray Kütüphanesindeki Seçilmiş Klasik Şemse Cilt Kapakları**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Bilim Dalı Cilt Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

DOĞAN, Kadriye, **Ankara Etnografya Müzesi’nde Bulunan Bazı Cild Örnekleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008.

KARA, Hacer, **Konya Mevlâna Müzesi Müzelik Eserler Bölümünde Bulunan Osmanlı Dönemi Ciltleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2015.

_____, “Konya da Üretilen Osmanlı Ciltleri”, **Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 18, Konya, 2017.

_____, “Konya Mevlana Müzesi’nde Bulunan Figürlü Ciltler”, **Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 20, 2018.

KARAKOÇ, Ayşe, **Beyazıt Kütüphanesi’nde Bulunan Şemseli Yazma Kur’an Ciltleri**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anabilim Dalı, Enstitü Bölüm Dalı Tezhip, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2010.

KARATAŞ, Cağfer, “Ali El-Kari'nin Hayatı, Selef Akidesine Dönüş Çabası ve Eserleri”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi**, Sayı:5, Cilt:5.

KARTAL, Yasemin, **İstanbul Da Etkin Bir Bani Ailesi: Köprülüler**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.

KOÇ, Havva, “Köprülü Kütüphanesi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt:5, İstanbul, 1994.

MARAŞLI, Savaş, **Amasya II. Beyazıt İl Halk Kütüphanesi’ndeki XV. ve XVI. Yüzyıl Ciltleri**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2005.

ORAL, Fatma Zehra, **Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Yazmaları’ndaki Bazı Kat’lı Ciltler**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008.

ÖZBEK, Yıldray, **Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesindeki Kitap Kapakları**, Kayseri, 2005.

ÖZCAN, Yılmaz, **Türk Kitap Sanatlarında Şemse Motifi**, Ankara,1990.

ÖZDEMİR, Melda, “Türk Kitap Süsleme Sanatında Uygulanan Katı Tekniğinin Deri Ürünlerde Kullanımı”, **Akdeniz Sanat Dergisi**, Cilt:5, Sayı:10, 2012.

ÖZDENİZ, Engin , “Türk Cilt Sanatı, Sanat Dünyamız”, **Yapı ve Kredi Bankası**, Cilt: 21, İstanbul,1981.

ÖZEN, Mine Esiner, **Türk Cilt Sanatı**, Ankara, 1998.

SAĞIR, Yusuf, **Osmanlı Arşiv Belgeleri ve Vakfiyelerine Göre Köprülü Ailesi Vakıfları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi ve Sanatları Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2012.

SARIGÖZ, Mesudiye, **Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi’ndeki XVI. Yüzyıl Kur’an-I Kerim Ciltlerindeki Motiflerin Farklı Yüzeylerdeki Kullanımı**, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatı Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2017.

SÖZEN, Metin, TANYELİ, Uğur, **Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü**, İstanbul, 2011.

ŞAHİN, Betül, **Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki Halil Hamid Paşa Koleksiyonu'na Ait Osmanlı Cildleri'nden Bazı Örnekler**, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Türk İslâm San'atları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2013.

ŞEŞEN, Ramazan, İZGİ Cevat, AKPINAR, Cemil, **Köprülü Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu**, İstanbul, 1986.

TANINDI, Zeren, "Kitap ve Cilt", **Osmanlı Uygarlığı, (Haz:H. İnalçık-G.Renda)**, Cilt:2, Ankara, 2002.

_____, "Osmanlı Sanatında cilt" **Osmanlı Ansiklopedisi**, Cilt:11, Ankara, 1999.

_____, "Cilt Sanatında Kumaş" **Sanat Dünyamız**, Sayı:32, İstanbul, 1985.

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf No: 1 Örnek No: 1, Envanter No:363 El Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari),
Ön Dış Kapak

Fotoğraf No: 2 Örnek No: 1, Envanter No:363 El Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari),
Arka
Dış Kapak

Fotoğraf No: 3 Örnek No: 2, Envanter No:361 El Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari),
Arka Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 4 Örnek No: 2, Envanter No:361 El Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari),
Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 5 Örnek No: 2, Envanter No:361 El Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari),
İç Kapak

Fotoğraf No: 6 Örnek No: 2, Envanter No:361 El Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari),
İç Kapak Detay

Fotoğraf No: 7 Örnek No: 3, Envanter No:359 El-Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari), Arka Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 8 Örnek No: 3, Envanter No:359 El-Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari), Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 9 Örnek No: 3, Envanter No:359 El-Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari), İç Kapak

Fotoğraf No: 10 Örnek No: 4, Envanter No:775 El-Mesnevi El-Manevi, Arka Dış Kapak

Fotoğraf No: 11 Örnek No: 4, Envanter No:775 El-Mesnevi El-Manevi, Dış Kapak

Fotoğraf No: 12 Örnek No: 5, Envanter No:840 Şerhu'l Mevakıf Li'ici, Dış Kapakları

Fotoğraf No: 13 Örnek No: 5, Envanter No:840 Şerhu'l Mevakıf Li'ici, Dış Kapak Şemse Detayı

Fotoğraf No: 14 Örnek No: 5, Envanter No:840 Şerhu'l Mevakıf Li'ici, İç Kapak

Fotoğraf No: 15 Örnek No: 5, Envanter No:840 Şerhu'l Mevakıf Li'ici, İç Kapak Şemsesi Detayı

Fotoğraf No: 16 Örnek No: 6, Envanter No:799 Tehafütüt- Tehafüt, Dış Kapalar ve Miklep

Fotoğraf No: 17 Örnek No: 7, Envanter No:942 Tefsiru't Tahrir Şerhu Tahriri'l-Micići, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 18 Örnek No: 7, Envanter No:942 Tefsiru't Tahrir Şerhu Tahriri'l-Micići, İç Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 19 Örnek No: 8, Envanter No:149 Garaibü'l-Furkan ve Regaibü'l-Kur'an, Arka Dış Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 20 Örnek No: 8, Envanter No:149 Garaibü'l-Furkan ve Regaibü'l-Kur'an, İç Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 21 Örnek No: 8, Envanter No:149 Garaibü'l-Furkan ve Regaibü'l-Kur'an, İç Kapaklar Şemse Detayı

Fotoğraf No: 22 Örnek No: 9, Envanter No:976 El-Kanun Fit-Tır, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 23 Örnek No: 9, Envanter No:976 El-Kanun Fit-Tır, İç Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 24 Örnek No: 9, Envanter No:976 El-Kanun Fit-Tır, İç Kapak Şemse Detayı

Fotoğraf No: 25 Örnek No: 10, Envanter No:357 El-Camiu's Sahih (Sahihut Buhari), Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 26 Örnek No: 11, Envanter No:977 El Kanun Fi't-Tıb, Arka Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 27 Örnek No: 12, Envanter No:366 El-Camiu's Sahih (Sahih'i Müslim), Dış Kapak

Fotoğraf No: 28 Örnek No: 12, Envanter No:366 El-Camiu's Sahih (Sahih'i Müslim), İç Kapak

Fotoğraf No: 29 Örnek No: 13, Envanter No:360 Takvimu'l-Ebrar, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 30 Örnek No: 13, Envanter No:360 Takvimu'l-Ebrar, İç Kapak

Fotoğraf No: 31 Örnek No: 14, Envanter No:83 Nazmu'd-Dürer Fi Tenâsübi'l-Ayi Ve's-Süver, Arka Dış Kapak ve Miklebi

Fotoğraf No: 32 Örnek No: 14, Envanter No:83 Nazmu'd-Dürer Fi Tenâsübi'l-Ayi Ve's-Süver, Miklep Detay

Fotoğraf No: 33 Örnek No: 14, Envanter No:83 Nazmu'd-Dürer Fi Tenâsübi'l-Ayi Ve's-Süver, İç Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 34 Örnek No: 14, Envanter No:83 Nazmu'd-Dürer Fi Tenâsübi'l-Ayi Ve's-Süver, Miklep Detayı

Fotoğraf No: 35 Örnek No: 15, Envanter No:120 Mefatihu'l- Gayb, Arka Dış Kapak ve Mikle

Fotoğraf No: 36 Örnek No: 16, Envanter No:449 Mesabihu's-Sunne, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 37 Örnek No: 16, Envanter No:449 Mesabihu's-Sunne, Dış Kapaklar, Şemse Detayı

Fotoğraf No: 38 Örnek No: 17, Envanter No:364 El Camiu's Sahih (Sahih-I Müslim), Dış Kapalar ve Miklep

Fotoğraf No: 39 Örnek No: 17, Envanter No:364 El Camiu's Sahih (Sahih-I Müslim), İç Kapalar

Fotoğraf No: 40 Örnek No: 18, Envanter No:620 Mıracu'd- Diraye Fi Şerhit'l Hiaye, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 41 Örnek No: 18, Envanter No:620 Mıracu'd- Diraye Fi Şerhit'l Hiaye, İç Kapaklar

Fotoğraf No: 42 Örnek No: 18, Envanter No:620 Mıracu'd- Diraye Fi Şerhit'l Hiaye, İç Kapak Şemse Detayı

Fotoğraf No: 43 Örnek No: 19, Envanter No:437 Mişkatü'l-Mesabih Muhtasaru Mesabihi's-Sunne Li'l-Begavi, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 44 Örnek No: 20, Envanter No:69 İrşadu'l-Akli's-Selim Mezayet Kitabit-Kerim, Dış Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 45 Örnek No: 20, Envanter No:69 İrşadu'l-Akli's-Selim Mezayet Kitabit-Kerim, İç Kapak

Fotoğraf No: 46 Örnek No: 20, Envanter No:69 İrşadu'l-Akli's-Selim Mezayet Kitabit-Kerim, İç Kapak Şemse Detayı

Fotoğraf No: 47 Örnek No: 21, Envanter No:624 Fethu'l Kadir Şerhu'l Hidiye, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 48 Örnek No: 22, Envanter No:533 Kitabı'l Esrar, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 49 Örnek No: 22, Envanter No:533 Kıtıbu'l Esrar, Dış Kapaklar Şemse Detayı

Fotoğraf No: 50 Örnek No: 23, Envanter No:148 Garaibu'l-Furkan ve Regaibu'l Guran, Ön Dış Kapak

Fotoğraf No: 51 Örnek No: 23, Envanter No:148 Garaibu'l-Furkan Ve Regaibu'l Guran, İç Kapak

Fotoğraf No: 52 Örnek No: 24, Envanter No:559 El-Hidaye Fi Furu't –Hanefiyye, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 53 Örnek No: 24, Envanter No:559 El-Hidaye Fi Furu't –Hanefiyye, Arka İç Kapak

Fotoğraf No: 54 Örnek No: 24, Envanter No:559 El-Hidaye Fi Furu't –Hanefiyye, Arka İç Kapak Şemse Detayı

Fotoğraf No: 55 Örnek No: 25, Envanter No:97 Ed-Duru'l-Mensur Fi't-Tefsiri'l-Mesur, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 56 Örnek No: 26, Envanter No:608 Muhtasaru Gunyeti Mutemelli, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 57 Örnek No: 26, Envanter No:608 Muhtasaru Gunyeti Mutemelli, Dış Kapak Şemse Detayı

Fotoğraf No: 58 Örnek No: 26, Envanter No:608 Muhtasaru Gunyeti Mutemelli, Arka İç Kapak

Fotoğraf No: 59 Örnek No: 26, Envanter No:608 Muhtasaru Gunyeti Mutemelli, Arka İç Kapak Şemse Detayı

Fotoğraf No: 60 Örnek No: 27, Envanter No:4 Kur'an-I Kerim, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 61 Örnek No: 28, Envanter No:239 El İstiabli-Marifeti'l –Ashab, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 62 Örnek No: 28, Envanter No:239 El İstiabli-Marifeti'l –Ashab, İç Kapak

Fotoğraf No: 63 Örnek No: 29, Envanter No: 576 El-Bahrü'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 64 Örnek No: 29, Envanter No: 576 El-Bahrü'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik, İç Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 65 Örnek No: 29, Envanter No: 576 El-Bahrü'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik, Sırt Kısmı

Fotoğraf No: 66 Örnek No: 30, Envanter No:576 El-Bahrü'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 67 Örnek No: 31, Envanter No:821 Es-Şerhu'l-Cedid Ala Metni't-Tecrid Li't-Tusi, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 68 Örnek No: 31, Envanter No:821 Es-Şerhu'l-Cedid Ala Metni't-Tecrid Li't-Tusi, İç Kapaklar

Fotoğraf No: 69 Örnek No: 32, Envanter No:710 Behcetü'l-Esrar Ve Madinül-Envar Fi Menakibi, Ön Dış Kapak

Fotoğraf No: 70 Örnek No: 32, Envanter No:710 Behcetü'l-Esrar Ve Madinül-Envar Fi Menakibi, Dış Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 71 Örnek No: 32, Envanter No:710 Behcetü'l-Esrar Ve Madinül-Envar Fi Menakibi, Arka İç Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 72 Örnek No: 33, Envanter No:619 Miracü'd Diyare Fi Şerhi'l – Hidaye, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 73 Örnek No: 33, Envanter No:619 Miracü'd Diyare Fi Şerhi'l – Hidaye, Arka İç Kapak

Fotoğraf No: 74 Örnek No: 34, Envanter No:7 Kur'an-I Kerim (Tercüme-İ Lugatit Farisiyye), Arka Dış kapak

Fotoğraf No: 75 Örnek No: 34, Envanter No:7 Kur'an-I Kerim (Tercüme-İ Lugatit Farisiyye), Ön İç kapak

Fotoğraf No: 76 Örnek No: 35, Envanter No:5 Kur'an-I Kerim, Arka Dış Kapak

Fotoğraf No: 77 Örnek No: 35, Envanter No:5 Kur'an-I Kerim, Arka Ön İç Kapak

Fotoğraf No: 78 Örnek No: 36, Envanter No:8 Kur'an-I Kerim, Ön Dış Kapak

Fotoğraf No: 79 Örnek No: 36, Envanter No:8 Kur'an-I Kerim, Ön İç Kapak

Fotoğraf No: 80 Örnek No: 37, Envanter No:276 Camiu'l-Usul Fi Ehadisi'r-Resul, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 81 Örnek No: 38, Envanter No:147 Garaibü'l Furkan Ve Regaibü'l-Kur'an, Dış Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 82 Örnek No: 39, Envanter No:657 El-Mizanü'l-Müdhile İr-Cem'i Akvali'l-Eimme El-Mücdehidin, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 83 Örnek No: 40, Envanter No:926 Ed-Durrü'l-Munazzam Fı's-Sırrıt-Azam, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 84 Örnek No: 40, Envanter No:926 Ed-Durrü'l-Munazzam Fı's-Sırrıt-Azam, Arka İç Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 85 Örnek No: 41, Envanter No:661 El- Hidaye Fi Furui'l-Hanefiyye, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 86 Örnek No: 41, Envanter No:661 El- Hidaye Fi Furui'l-Hanefiyye, İç Kapak
Kapak Detay

Fotoğraf No: 87 Örnek No: 41, Envanter No:661 El- Hidaye Fi Furui'l-Hanefiyye, İç Kapak

Fotoğraf No: 88 Örnek No: 42, Envanter No:75 Envaru't-Tenzil Ve Esrarü't-Tevil, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 89 Örnek No: 43, Envanter No:71 İrşadu'l-Aklı's-Selam İla Mezayet-Kıtabı'l Kerim, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 90 Örnek No: 43, Envanter No:71 İrşadu'l-Aklı's-Selam İla Mezayet-Kıtabı'l Kerim, İç Kapak

Fotoğraf No: 91 Örnek No: 43, Envanter No:71 İrşadu'l-Aklı's-Selam İla Mezayet-Kıtabı'l Kerim, İç Kapak Detay

Fotoğraf No: 92 Örnek No: 44, Envanter No:77 Envarut-Tenzil Ve Esrarul-Tevil, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 93 Örnek No: 44, Envanter No:77 Envarut-Tenzil Ve Esrarul-Tevil, İç Kapak

Fotoğraf No: 94 Örnek No: 44, Envanter No:77 Envarut-Tenzil Ve Esrarul-Tevil, İç Kapak Şemse Detayı

Fotoğraf No: 95 Örnek No: 45, Envanter No:170 İna yetü'l-Kadi ve Kifayetü'r-Radi Haşiye Ala Envari't-Tenzi, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 96 Örnek No: 46, Envanter No:167 İna yetü'l-Kadi Ve Kifayetü'r-Radi Haşiye Ala Envari't Tenzil, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 97 Örnek No: 47, Envanter No:683 En Nevazil Fi't-Fetava, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 98 Örnek No: 48, Envanter No:841 Serhu'l-Mevakıf Li'l-İci, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 99 Örnek No: 49, Envanter No:126 El-Keşşaf An Hakaiki't-Tenzil, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 100 Örnek No: 49, Envanter No:126 El-Keşşaf An Hakaiki't-Tenzil, Arka İç Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 101 Örnek No: 50, Envanter No:636 Iddetu Ashabi'l-Bidave Ve'n Nihave Fi Tecridi Mesailit-Hiday, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 102 Örnek No: 51, Envanter No:157 El-Fevaidü'l-Behiyye Haşiye Alaenvari't-Tenzil Li'l-Beydavi, Arka Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 103 Örnek No: 52, Envanter No:85 Camiu'l-Beyan An Te'vili'l-Kur'an, Arka Dış Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 104 Örnek No: 52, Envanter No:85 Camiu'l-Beyan An Te'vili'l-Kur'an, İç Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 105 Örnek No: 53, Envanter No:179 Haşiye Ala Envari't Te'vil, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 106 Örnek No: 54, Envanter No:481 Et-Tavdih Fi Halli Gavamidi't-Tenkıh, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 107 Örnek No: 55, Envanter No:55 El-Lubab An Ulumi'l-Katab, Dış Kapak

Fotoğraf No: 108 Örnek No: 55, Envanter No:55 El-Lubab An Ulumi'l-Katab, Arka İç Kapak

Fotoğraf No: 109 Örnek No: 56, Envanter No:119 Mefatihü'l-Gayb Fi Tefsiriâ'l-Kurâ'aniâ'l, Arka Dış Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 110 Örnek No: 56, Envanter No:119 Mefatihü'l-Gayb Fi Tefsiriâ'l-Kurâ'aniâ'l-Azim, Arka İç Kapak ve Miklep

FOTOGRAFLAR

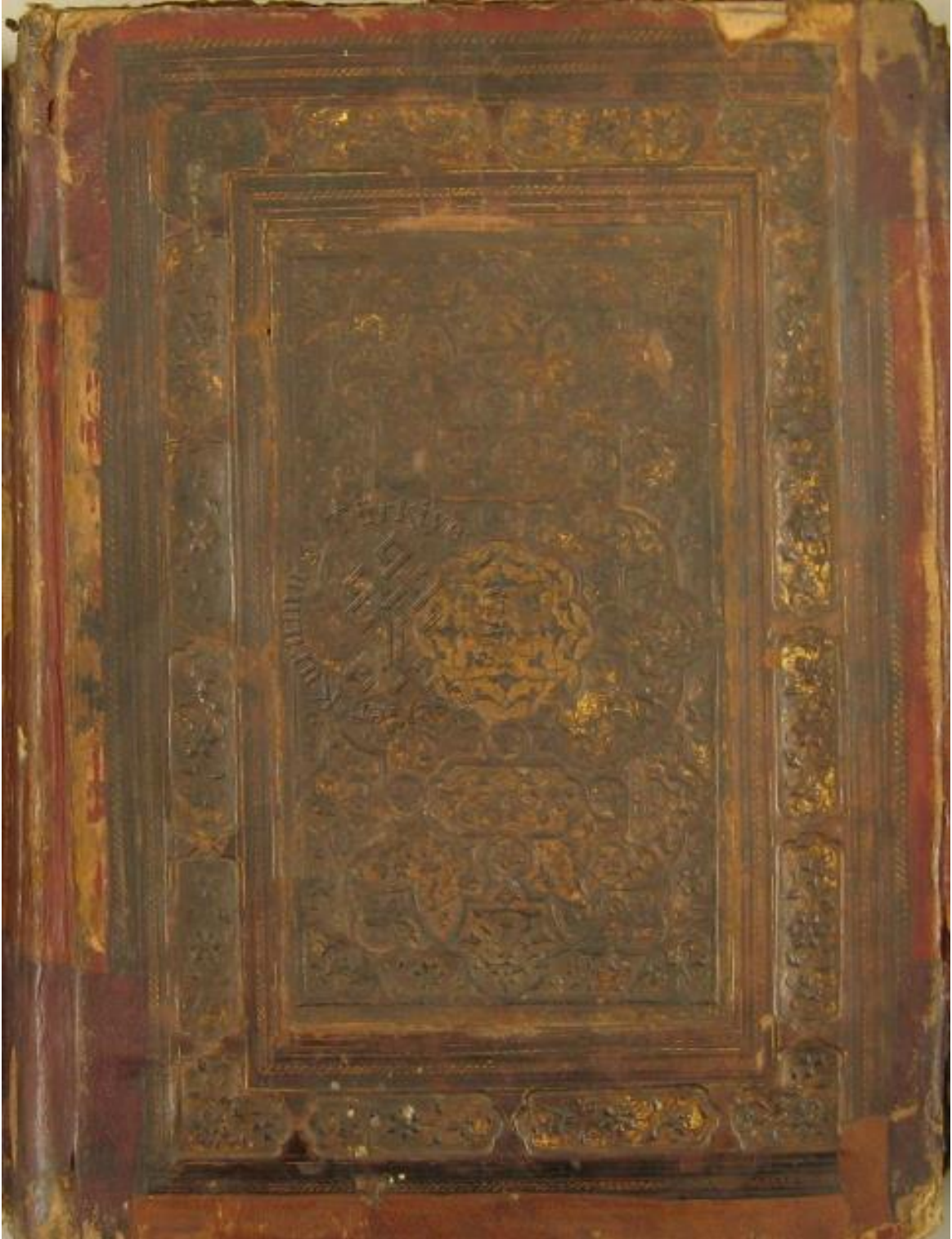

Fotoğraf No: 1 Örnek No: 1, Envanter No:363 El Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari), Ön Dış Kapak

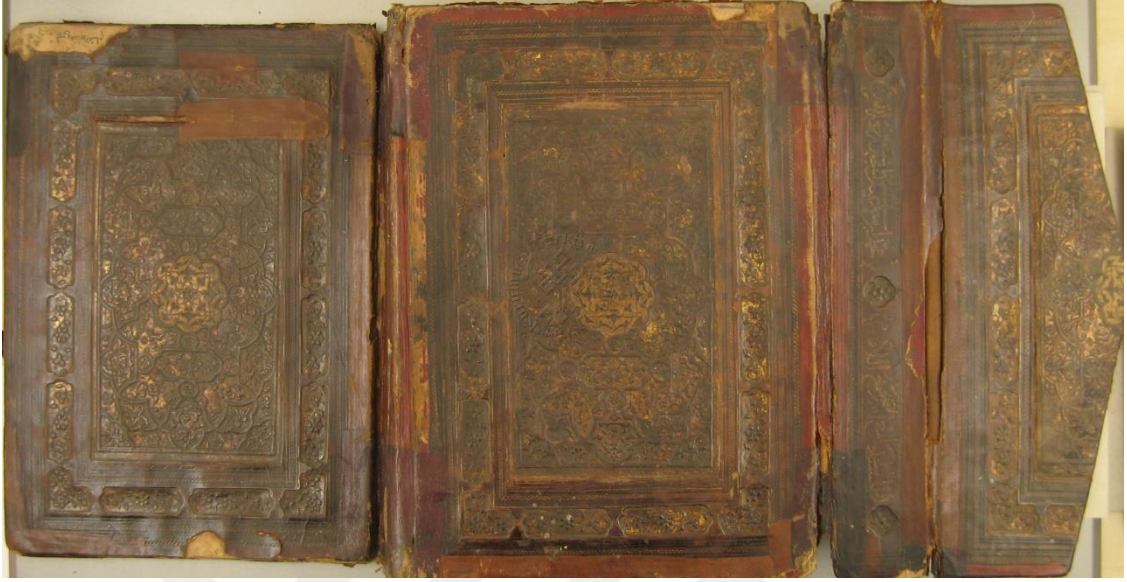

Fotoğraf No: 2 Örnek No: 1, Envanter No:363 El Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari), Arka

Dış Kapak

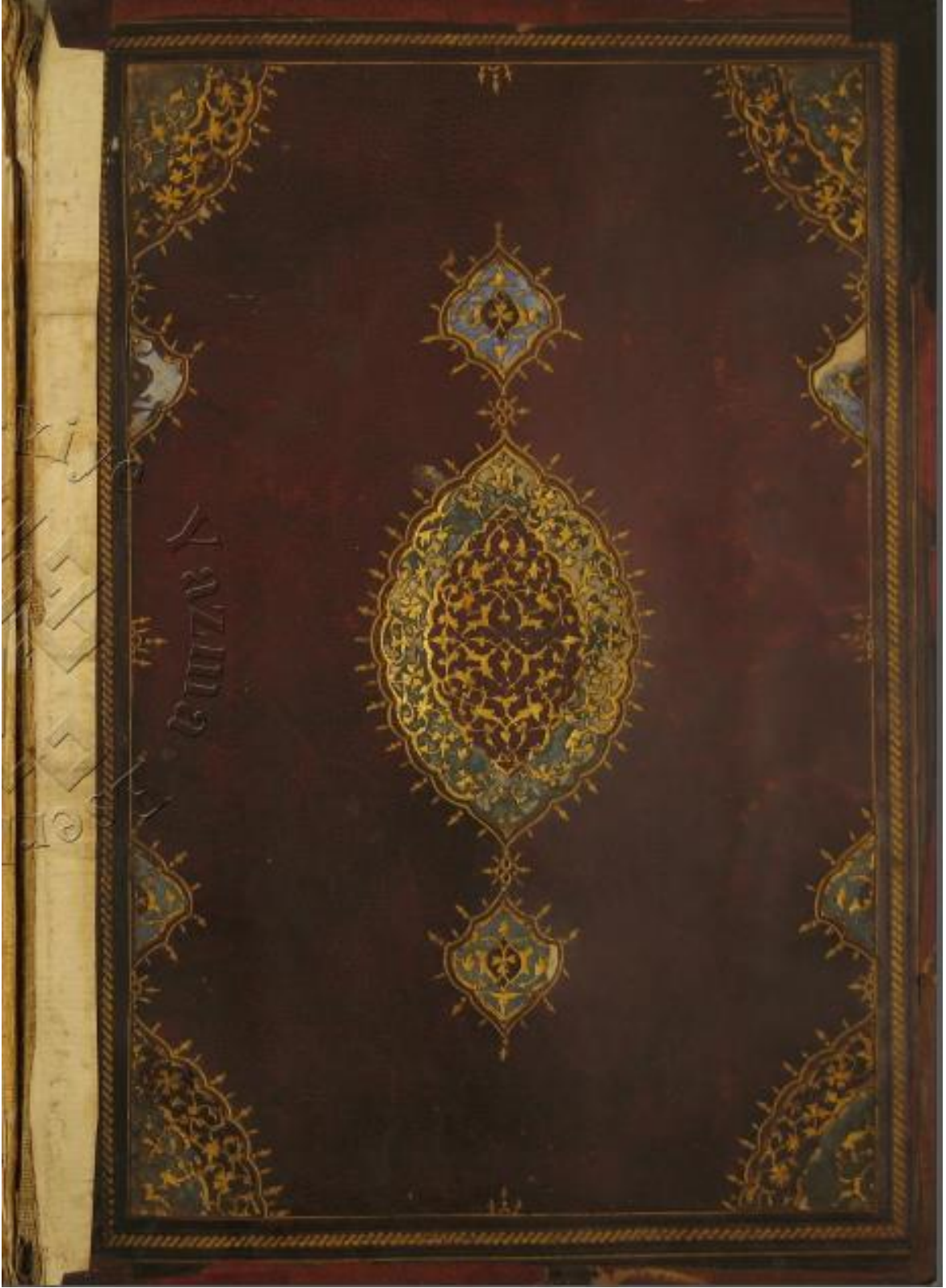
Fotoğraf No: 3 Örnek No: 2, Envanter No:361 El Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari), Arka Dış Kapaklar

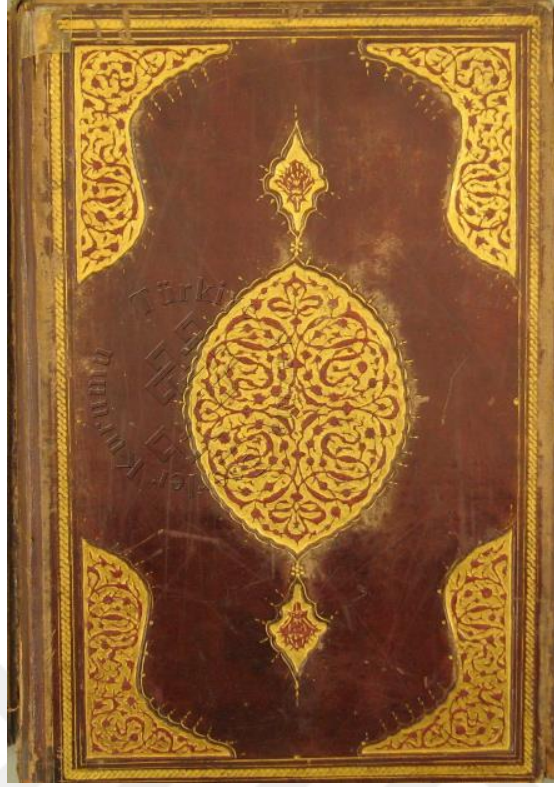
Fotoğraf No: 4 Örnek No: 2, Envanter No:361 El Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari), Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 5 Örnek No: 2, Envanter No:361 El Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari), İç Kapak

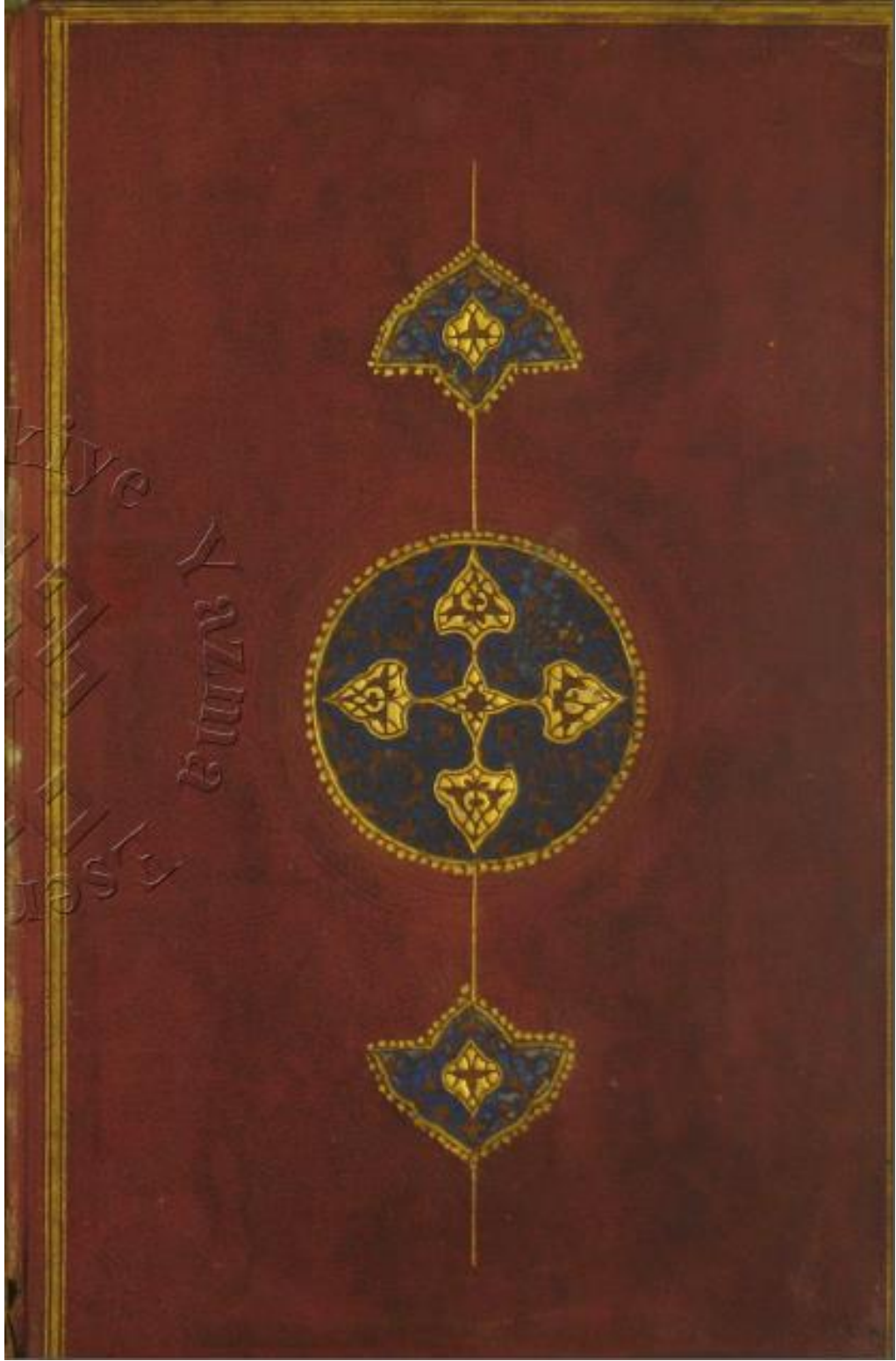
Fotoğraf No: 6 Örnek No: 2, Envanter No:361 El Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari), İç Kapak Detay

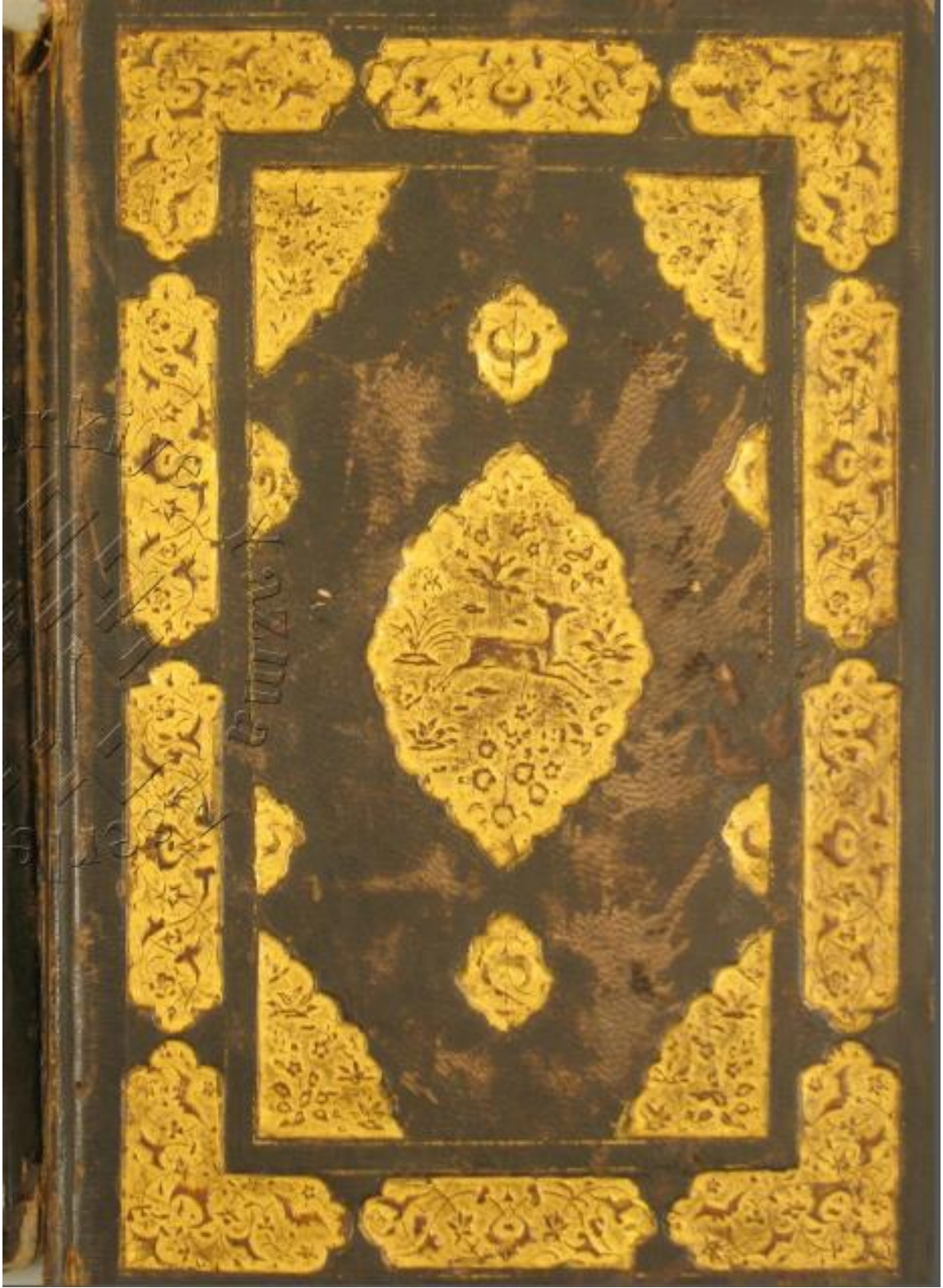
Fotoğraf No: 7 Örnek No: 3, Envanter No:359 El-Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari), Arka Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 8 Örnek No: 3, Envanter No:359 El-Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari), Dış Kapaklar ve Miklep

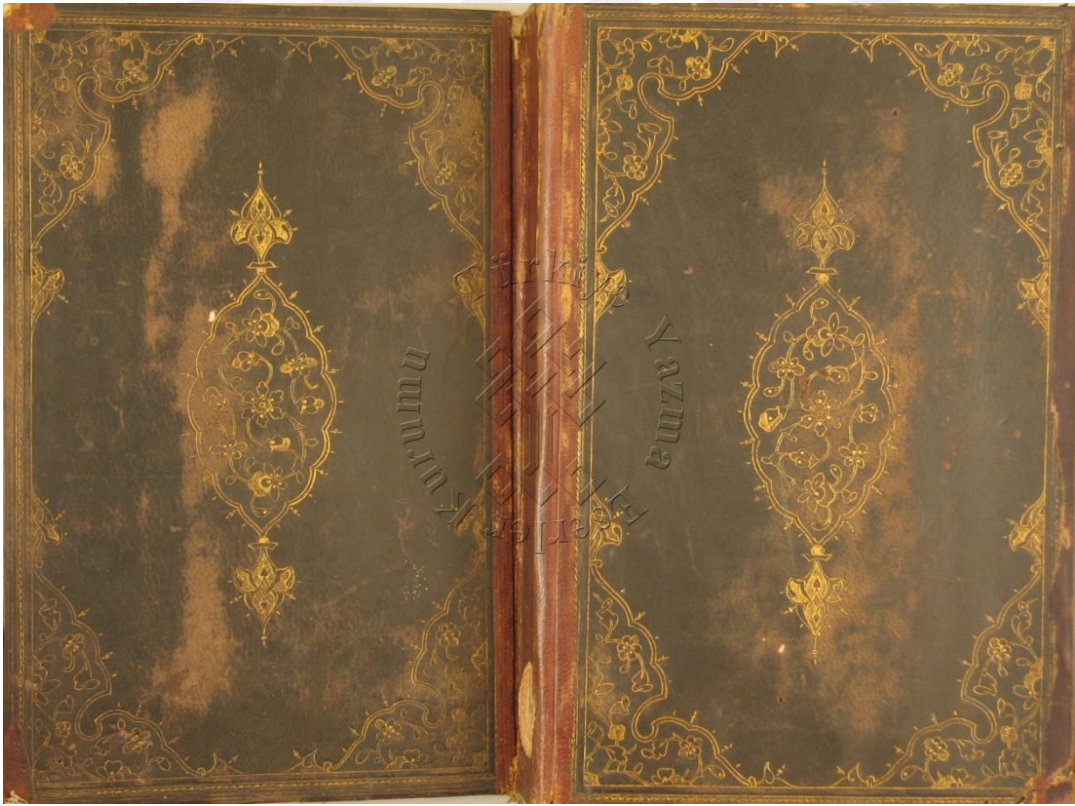
Fotoğraf No: 9 Örnek No: 3, Envanter No:359 El-Camiu's-Sahih (Sahihu'l-Buhari), İç Kapak

Fotoğraf No: 10 Örnek No: 4, Envanter No:775 El-Mesnevi El-Manevi, Arka Dış Kapak

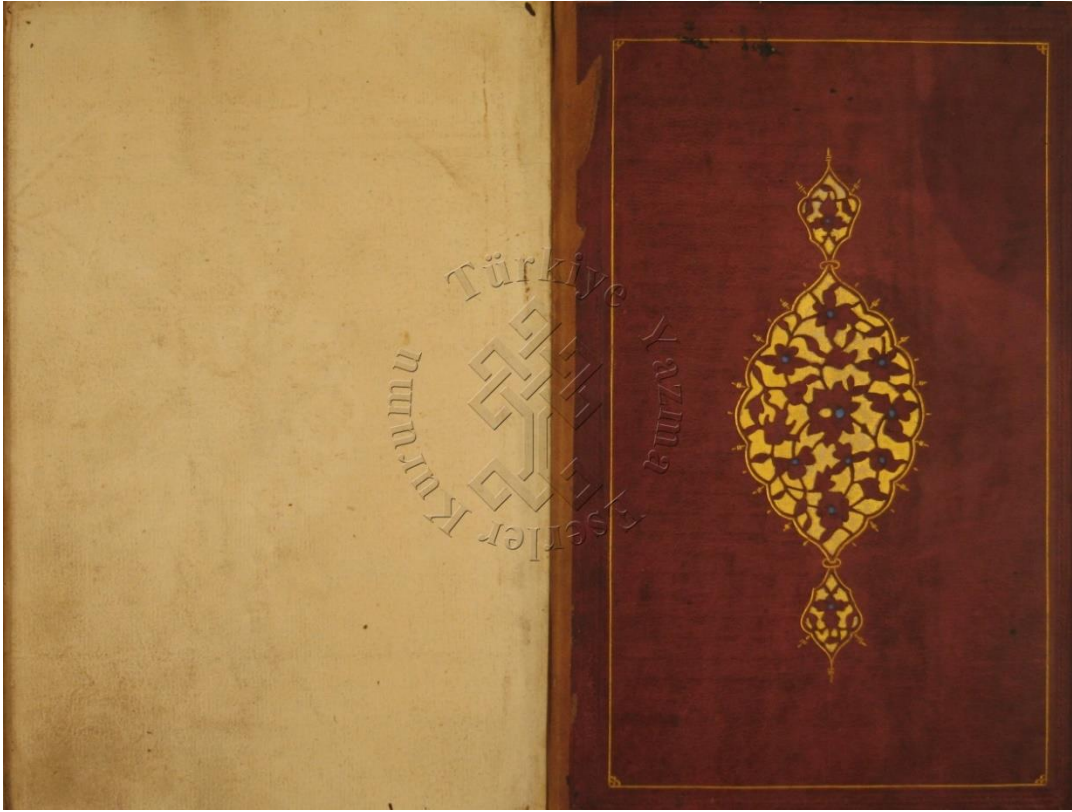
Fotoğraf No: 11 Örnek No: 4, Envanter No:775 El-Mesnevi El-Manevi, Dış Kapak

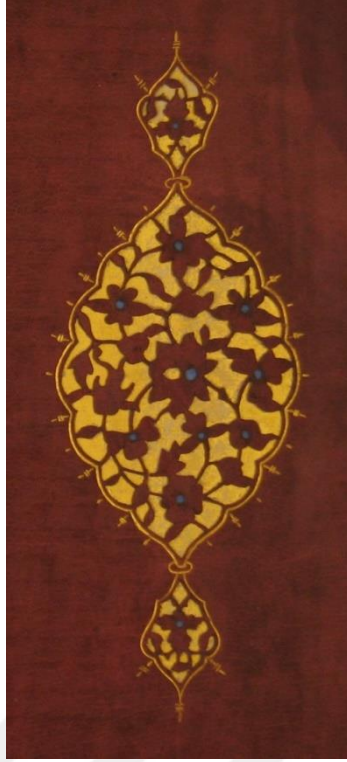
Fotoğraf No: 12 Örnek No: 5, Envanter No:840 Şerhu'l Mevakif Li'ici, Dış Kapakları

Fotoğraf No: 13 Örnek No: 5, Envanter No:840 Şerhu'l Mevakıf Li'ici, Dış Kapak Şemse Detayı

Fotoğraf No: 14 Örnek No: 5, Envanter No:840 Şerhu'l Mevakıf Li'ici, İç Kapak

Fotoğraf No: 15 Örnek No: 5, Envanter No:840 Şerhu'l Mevakıf Li'ici, İç Kapak Şemsesi Detayı

Fotoğraf No: 16 Örnek No: 6, Envanter No:799 Tehafütüt- Tehafüt, Dış Kapalar ve Miklep

Fotoğraf No: 17 Örnek No: 7, Envanter No:942 Tefsiru't Tahrir Şerhu Tahriri'l-Micicti, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 18 Örnek No: 7, Envanter No:942 Tefsiru't Tahrir Şerhu Tahriri'l-Micicti, İç Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 19 Örnek No: 8, Envanter No:149 Garaibü'l-Furkan ve Regaibü'l-Kur'an, Arka Dış Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 20 Örnek No: 8, Envanter No:149 Garaibü'l-Furkan ve Regaibü'l-Kur'an, İç Kapaklar ve Miklep

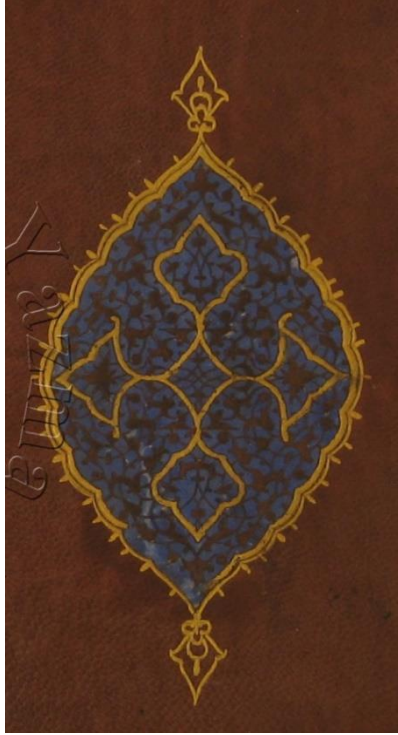
Fotoğraf No: 21 Örnek No: 8, Envanter No:149 Garaibü'l-Furkan ve Regaibü'l-Kur'an, İç Kapaklar Şemse Detayı

Fotoğraf No: 22 Örnek No: 9, Envanter No:976 El-Kanun Fit-Tır, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 23 Örnek No: 9, Envanter No:976 El-Kanun Fit-Tır, İç Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 24 Örnek No: 9, Envanter No:976 El-Kanun Fit-Tır, İç Kapak Şemse Detayı

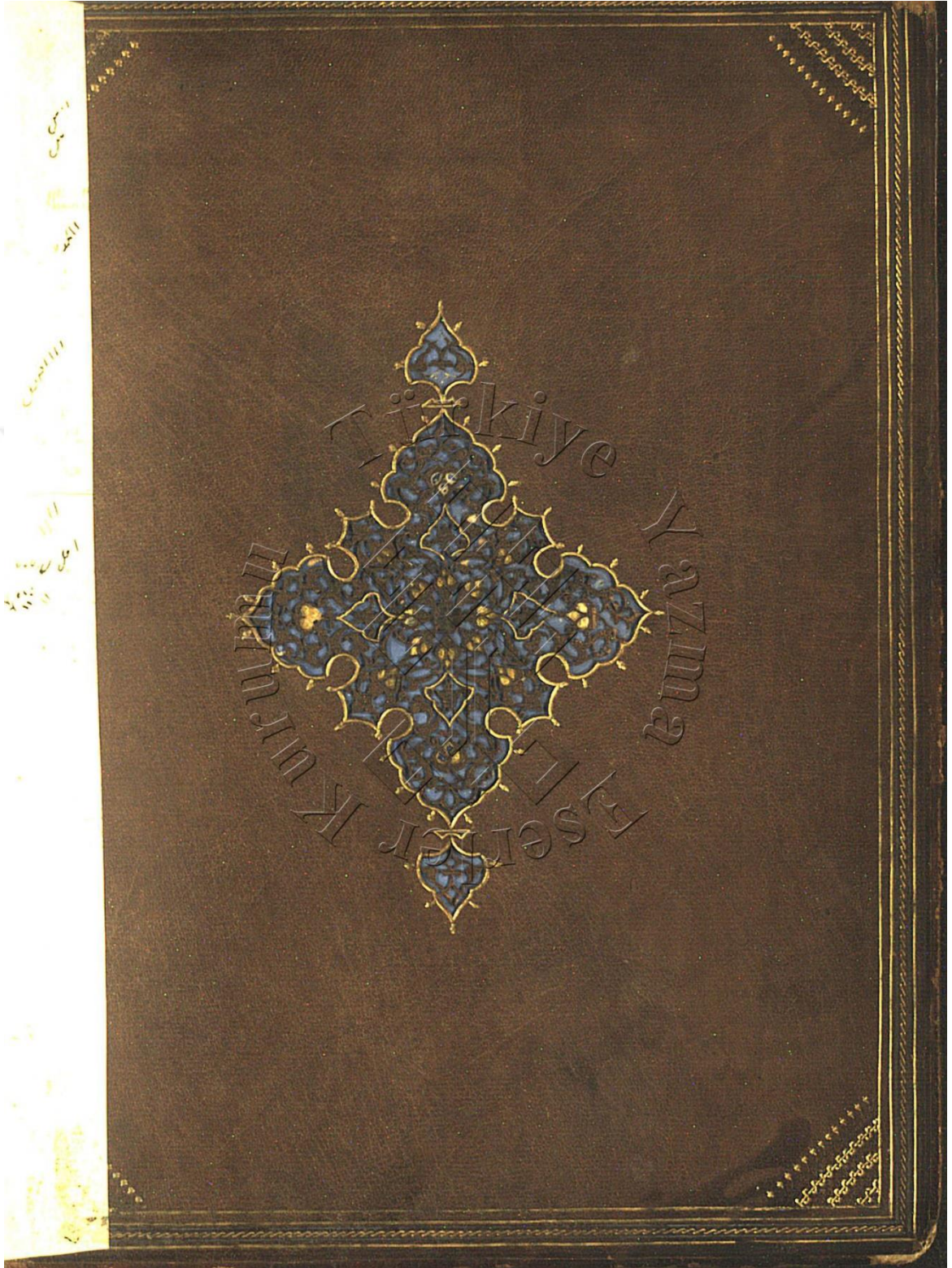
Fotoğraf No: 25 Örnek No: 10, Envanter No:357 El-Camiu's Sahih (Sahihut Buhari), Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 26 Örnek No: 11, Envanter No:977 El Kanun Fi't-Tıb, Arka Dış Kapaklar

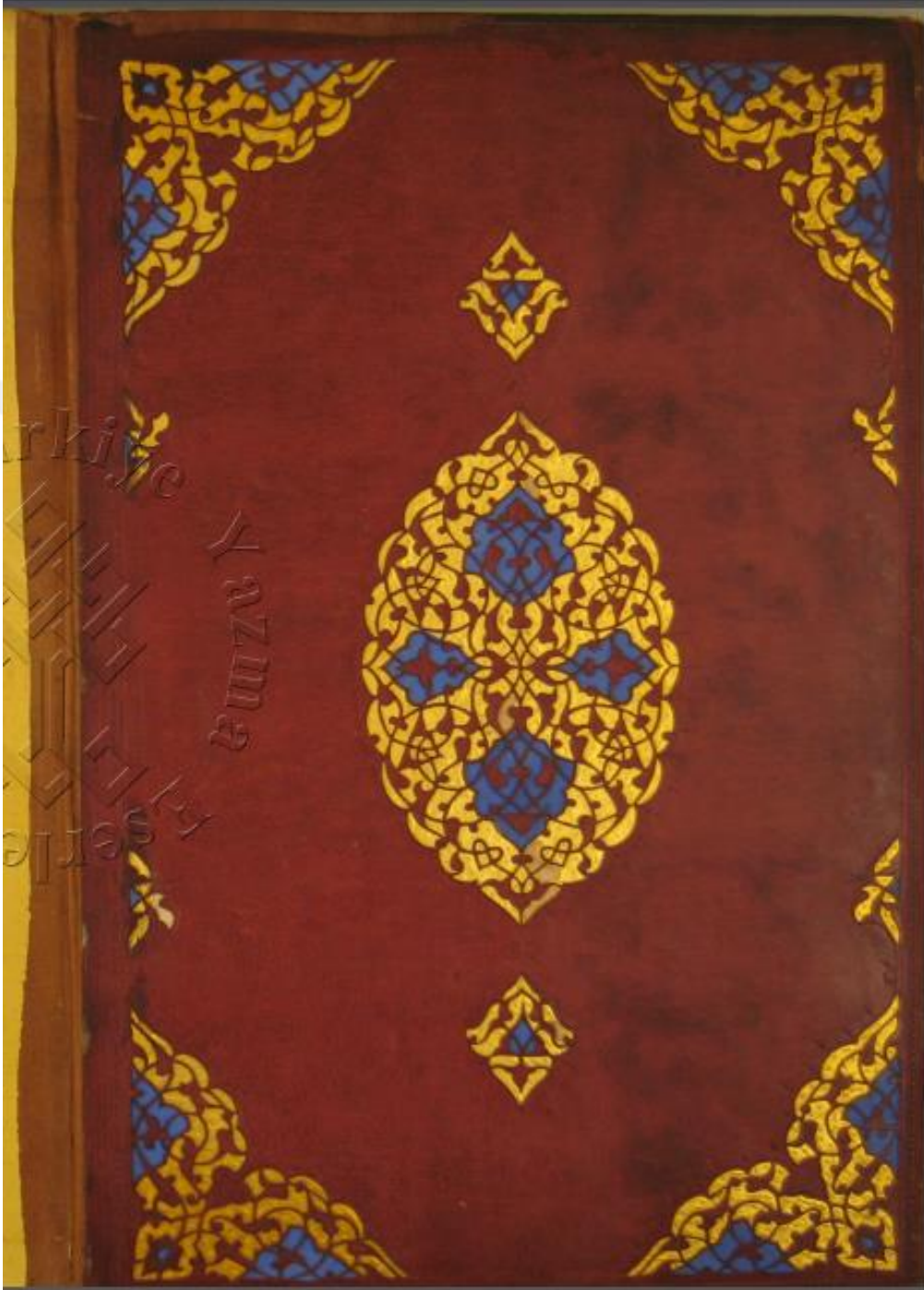
Fotoğraf No: 27 Örnek No: 12, Envanter No:366 El-Camiu's Sahih (Sahih'i Müslim), Dış Kapak

Fotoğraf No: 28 Örnek No: 12, Envanter No:366 El-Camiu's Sahih (Sahih'i Müslim), İç Kapak

Fotoğraf No: 29 Örnek No: 13, Envanter No:360 Takvimu'l-Ebrar, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 30 Örnek No: 13, Envanter No:360 Takvimi'l-Ebrar, İç Kapak

Fotoğraf No: 31 Örnek No: 14, Envanter No:83 Nazmu'd-Dürer Fi Tenâsübi'l-Ayi Ve's-Süver, Arka Dış Kapak ve Miklebi

Fotoğraf No: 32 Örnek No: 14, Envanter No:83 Nazmu'd-Dürer Fi Tenâsübi'l-Ayi Ve's-Süver, Miklep Detay

Fotoğraf No: 33 Örnek No: 14, Envanter No:83 Nazmu'd-Dürer Fi Tenâsübi'l-Ayi Ve's-Süver, İç Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 34 Örnek No: 14, Envanter No:83 Nazmu'd-Dürer Fi Tenâsübi'l-Ayi Ve's-Süver, Miklep Detayı

Fotoğraf No: 35 Örnek No: 15, Envanter No:120 Mefatihü'l- Gayb, Arka Dış Kapak ve Mikle

Fotoğraf No: 36 Örnek No: 16, Envanter No:449 Mesabihu's-Sunne, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 37 Örnek No: 16, Envanter No:449 Mesabihu's-Sunne, Dış Kapaklar, Şemse Detayı

Fotoğraf No: 38 Örnek No: 17, Envanter No:364 El Camiu's Sahih (Sahih-I Müslim), Dış Kapalar ve Miklep

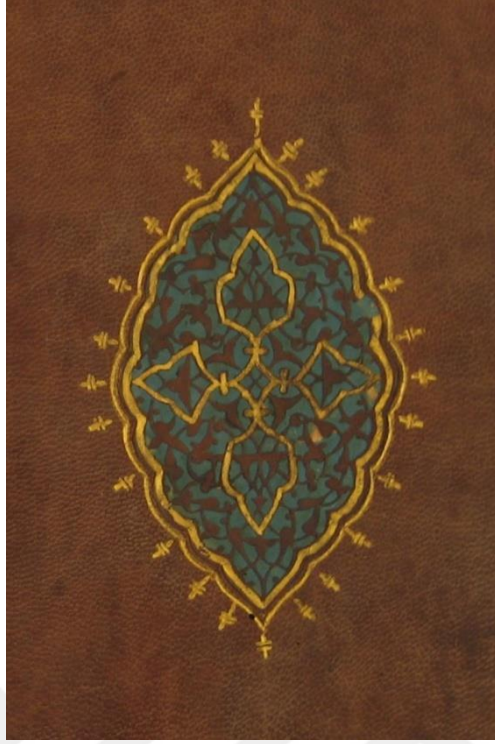
Fotoğraf No: 39 Örnek No: 17, Envanter No:364 El Camiu's Sahih (Sahih-I Müslim), İç Kapalar

Fotoğraf No: 40 Örnek No: 18, Envanter No:620 Miracu'd- Diraye Fi Şerhit'l Hiaye, Dış Kapaklar ve Miklep

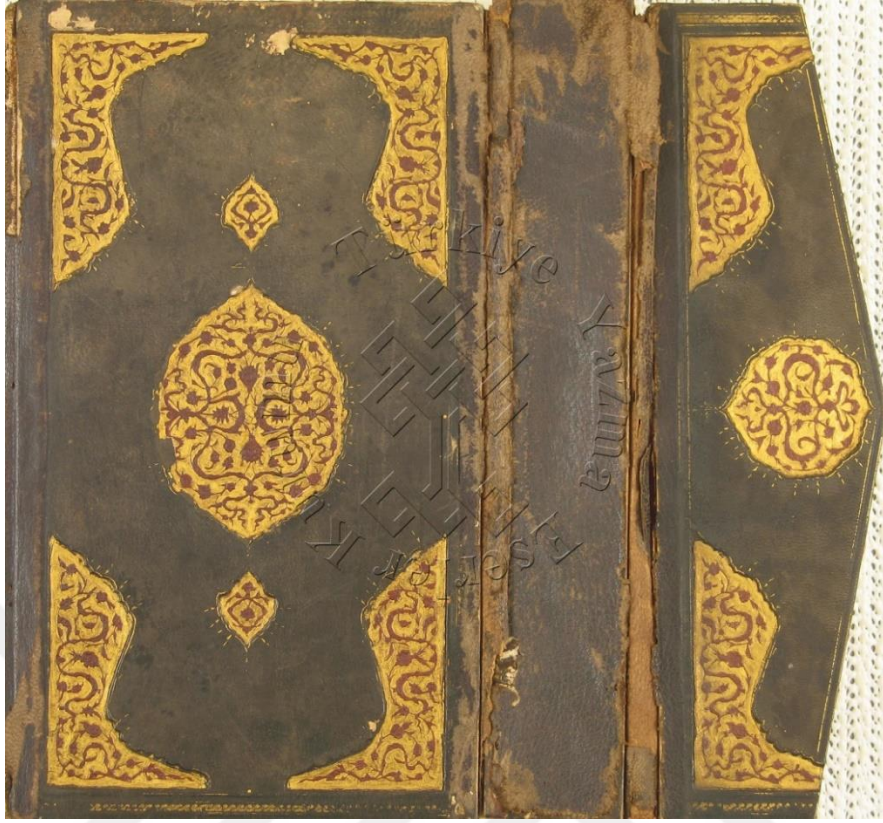
Fotoğraf No: 41 Örnek No: 18, Envanter No:620 Miracu'd- Diraye Fi Şerhit'l Hiaye, Arka İç Kapaklar

Fotoğraf No: 42 Örnek No: 18, Envanter No:620 Miracu'd- Diraye Fi Şerhit'l Hiaye, İç Kapak Şemse Detayı

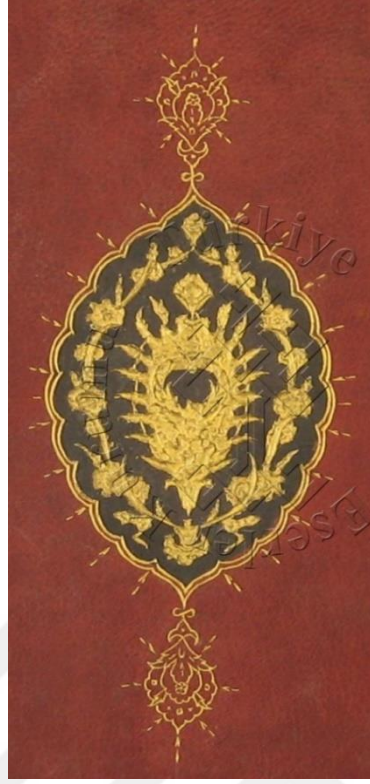
Fotoğraf No: 43 Örnek No: 19, Envanter No:437 Mişkätü'l-Mesabih Muhtasaru Mesabihi's-Sunne Li'l-Begavi, Dış Kapaklar ve Miklep

**Fotoğraf No: 44 Örnek No: 20, Envanter No:69 İrşadu'l-Akli's-Selim Mezayet Kitabı-
Kerim, Dış Kapak ve Miklep**

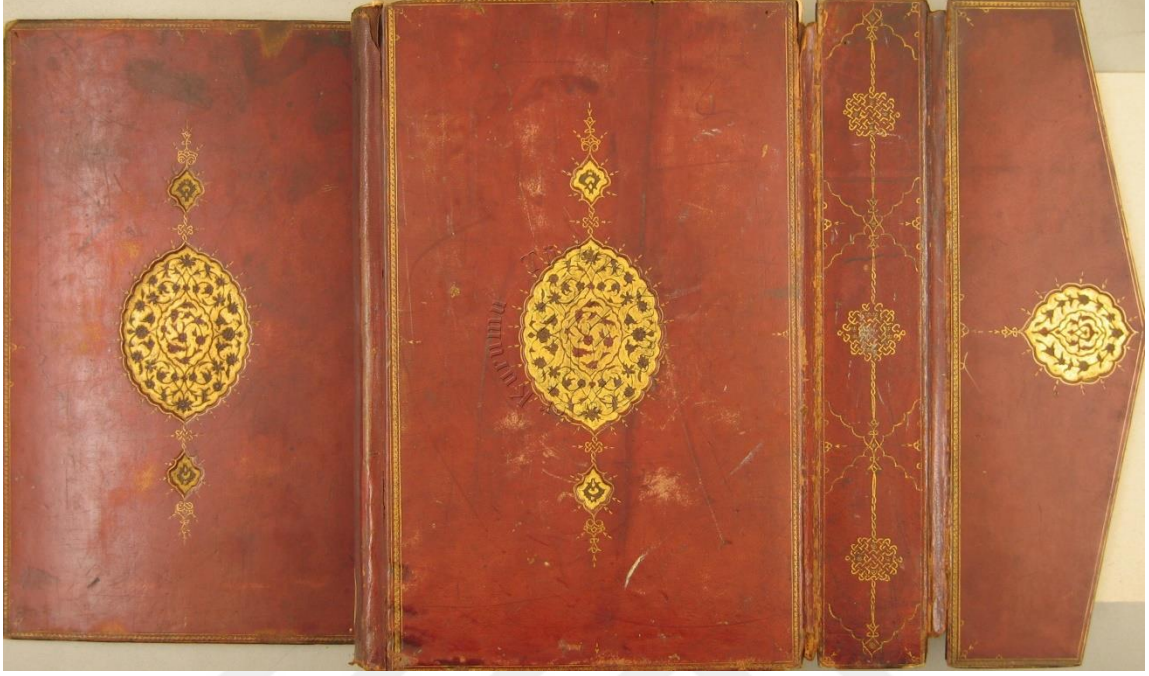
**Fotoğraf No: 45 Örnek No: 20, Envanter No:69 İrşadu'l-Akli's-Selim Mezayet Kitabı-
Kerim, İç Kapak**

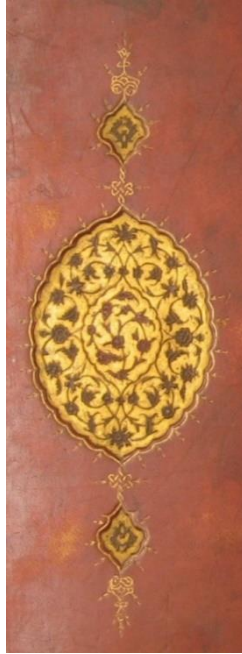
**Fotoğraf No: 46 Örnek No: 20, Envanter No:69 İrşadu'l-Akli's-Selim Mezayet Kitabı-
Kerim, İç Kapak Şemse Detayı**

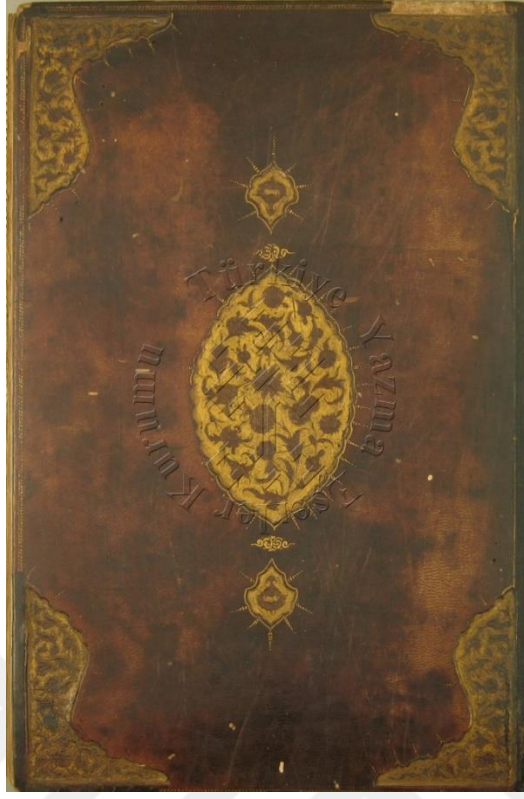
**Fotoğraf No: 47 Örnek No: 21, Envanter No:624 Fethu'l Kadir Şerhu'l Hidiye, Dış
Kapaklar ve Miklep**

Fotoğraf No: 48 Örnek No: 22, Envanter No:533 Kıtıbu'l Esrar, Dış Kapaklar ve Miklep

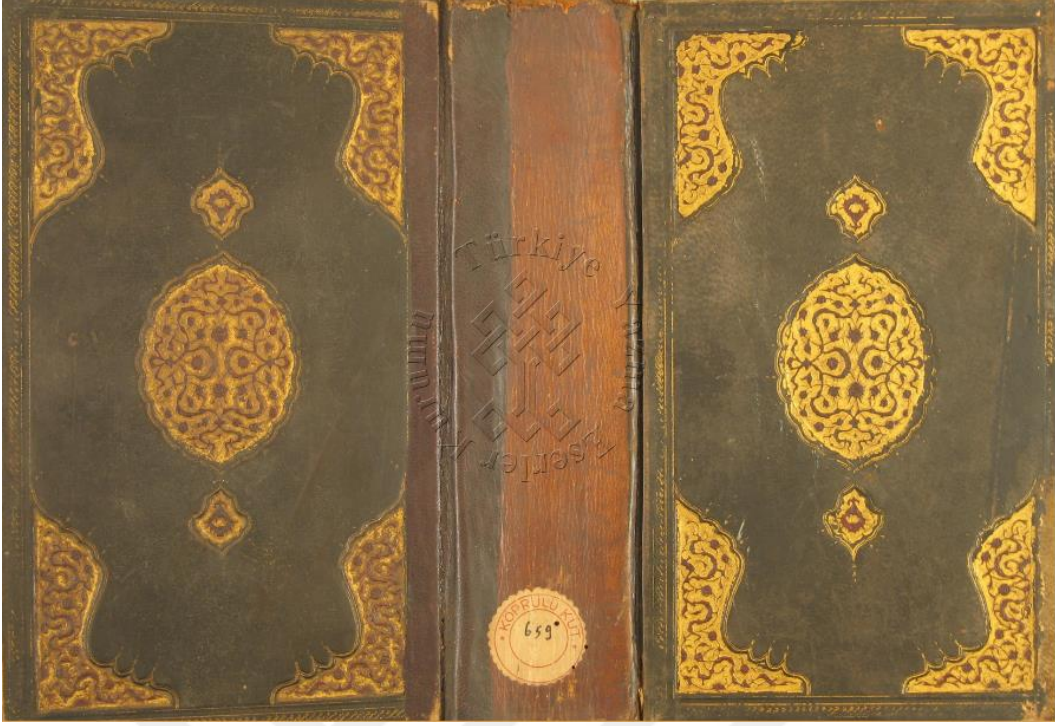
Fotoğraf No: 49 Örnek No: 22, Envanter No:533 Kıtıbu'l Esrar, Dış Kapaklar Şemse Detayı

Fotoğraf No: 50 Örnek No: 23, Envanter No:148 Garaibu'l-Furkan ve Regaibu'l Guran, Ön Dış Kapak

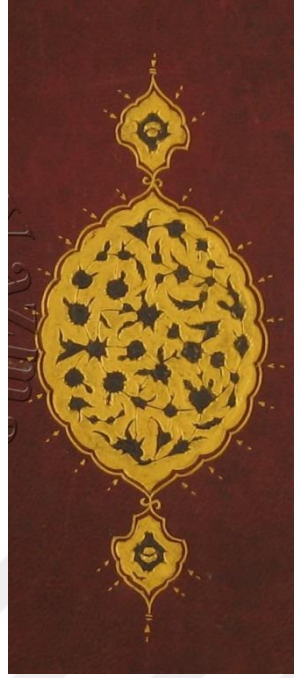
Fotoğraf No: 51 Örnek No: 23, Envanter No:148 Garaibu'l-Furkan Ve Regaibu'l Guran, İç Kapak

Fotoğraf No: 52 Örnek No: 24, Envanter No:559 El-Hidaye Fi Furu't –Hanefiyye, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 53 Örnek No: 24, Envanter No:559 El-Hidaye Fi Furu't –Hanefiyye, Arka İç Kapak

Fotoğraf No: 54 Örnek No: 24, Envanter No:559 El-Hidaye Fi Furu'ıt –Hanefiyye, Arka İç Kapak Şemse Detayı

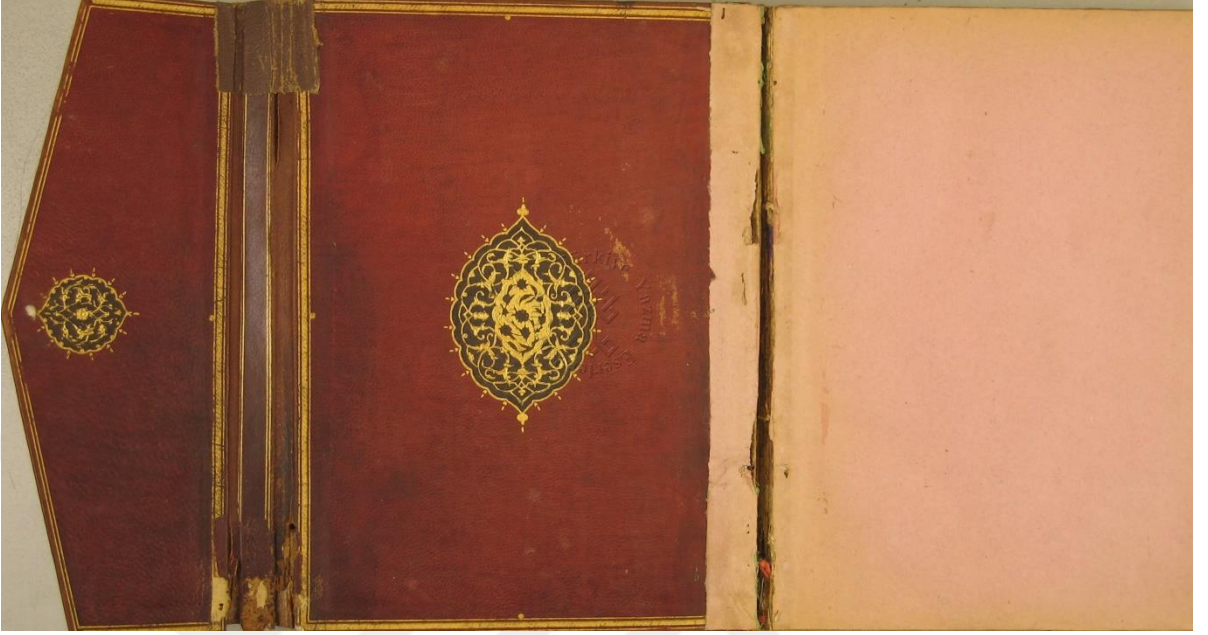
Fotoğraf No: 55 Örnek No: 25, Envanter No:97 Ed-Duru'l-Mensur Fi't-Tefsiri'l-Mesur, Dış Kapaklar ve Miklep

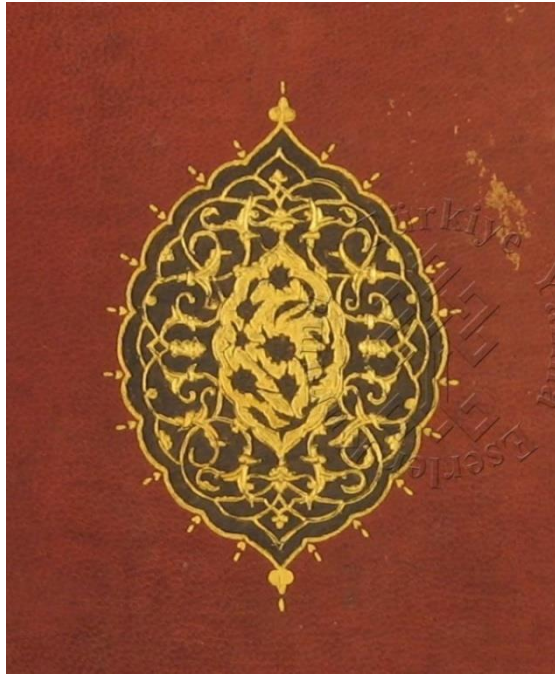
Fotoğraf No: 56 Örnek No: 26, Envanter No:608 Muhtasaru Gunyeti Mutemelli, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 57 Örnek No: 26, Envanter No:608 Muhtasaru Gunyeti Mutemelli, Dış Kapak Şemse Detayı

Fotoğraf No: 58 Örnek No: 26, Envanter No:608 Muhtasarı Gınyeti Mutemelli, Arka İç Kapak

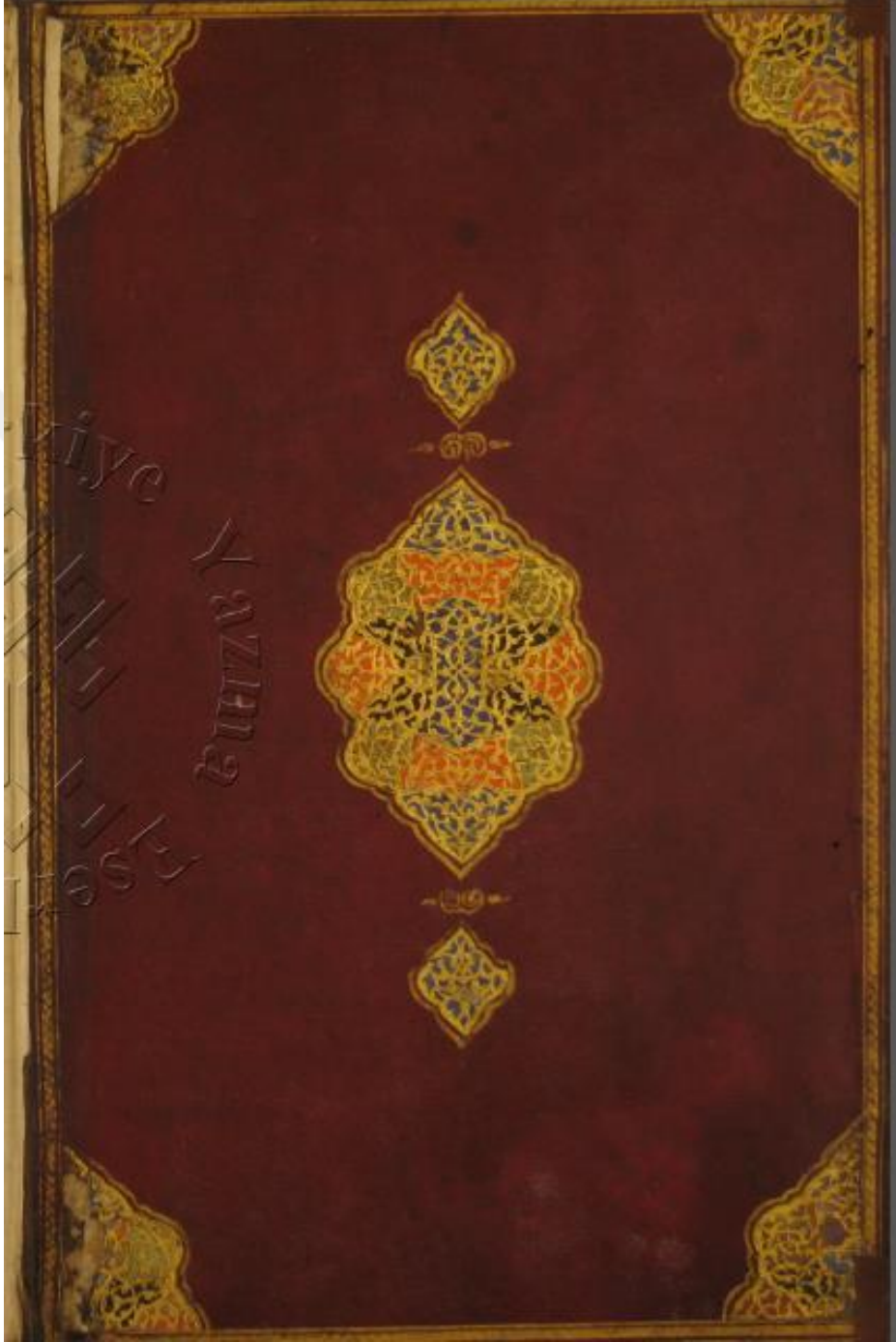
Fotoğraf No: 59 Örnek No: 26, Envanter No:608 Muhtasarı Gınyeti Mutemelli, Arka İç Kapak Şemse Detayı

Fotoğraf No: 60 Örnek No: 27, Envanter No:4 Kur'an-I Kerim, Dış Kapaklar ve Miklep

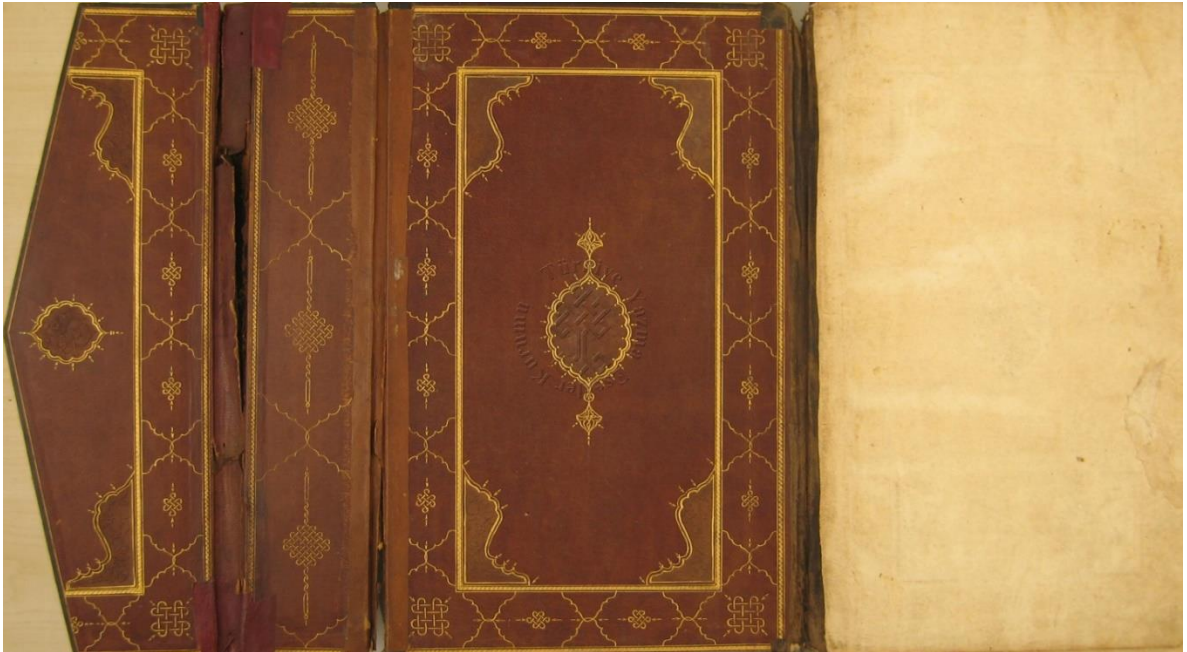
Fotoğraf No: 61 Örnek No: 28, Envanter No:239 El İstiabli-Marifeti'l -Ashab, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 62 Örnek No: 28, Envanter No:239 El İstiabli-Marifeti'l –Ashab, İç Kapak

**Fotoğraf No: 63 Örnek No: 29, Envanter No: 576 El-Bahrü'r-Raik Şerhu Kenzi'd-
Dekaik, Dış Kapaklar ve Miklep**

**Fotoğraf No: 64 Örnek No: 29, Envanter No: 576 El-Bahrü'r-Raik Şerhu Kenzi'd-
Dekaik, İç Kapaklar ve Miklep**

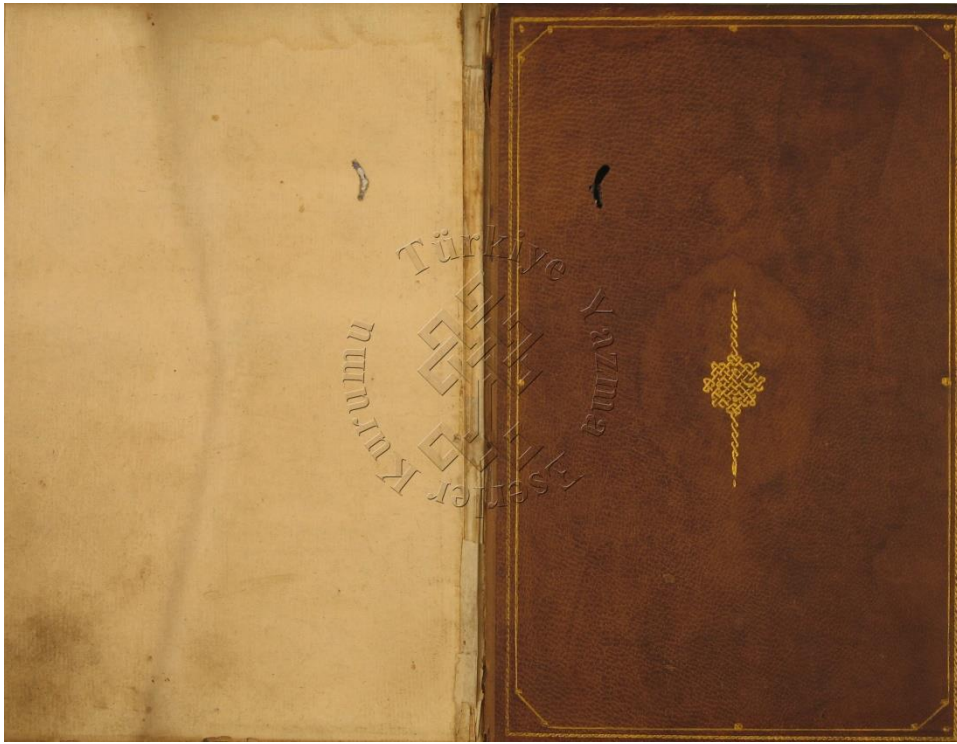
Fotoğraf No: 65 Örnek No: 29, Envanter No: 576 El-Bahrü'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik, Sirt Kısmı

Fotoğraf No: 66 Örnek No: 30, Envanter No:576 El-Bahrü'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik, Dış Kapaklar

**Fotoğraf No: 67 Örnek No: 31, Envanter No:821 Es-Şerhu'l-Cedid Ala Metni't-Tecrid
Li't-Tusi, Dış Kapaklar ve Miklep**

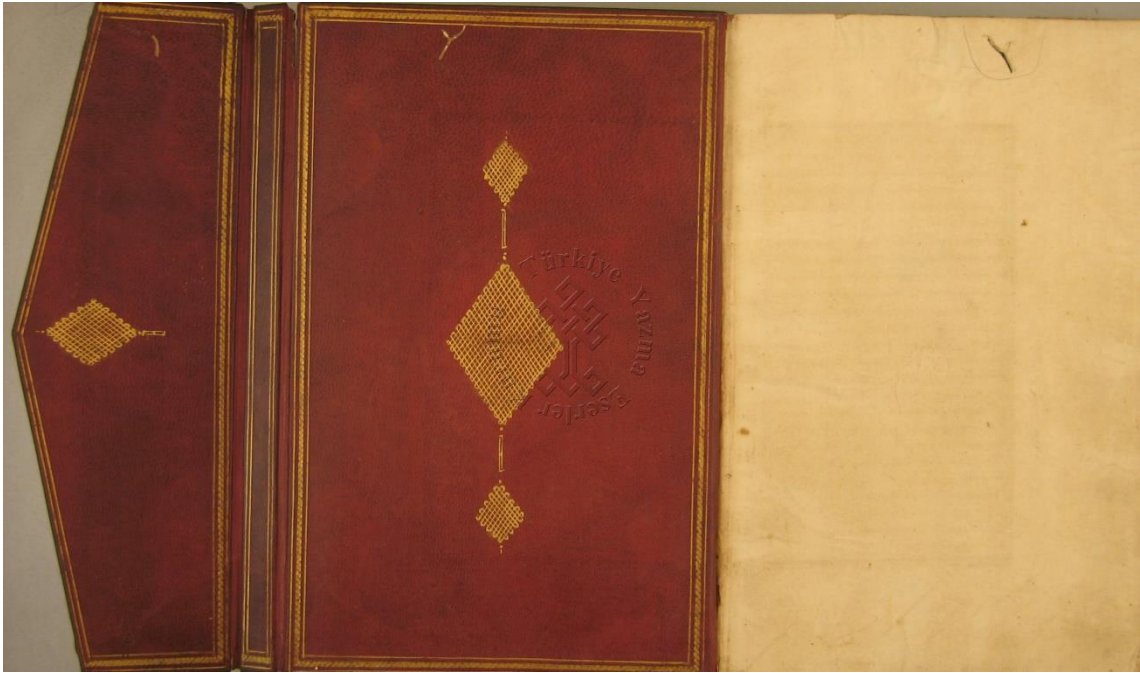
**Fotoğraf No: 68 Örnek No: 31, Envanter No:821 Es-Şerhu'l-Cedid Ala Metni't-Tecrid
Li't-Tusi, İç Kapaklar**

Fotoğraf No: 69 Örnek No: 32, Envanter No:710 Behcetü'l-Esrar Ve Madinül- Envar Fi Menakibi, Ön Dış Kapak

Fotoğraf No: 70 Örnek No: 32, Envanter No:710 Behcetü'l-Esrar Ve Madinül- Envar Fi Menakibi, Dış Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 71 Örnek No: 32, Envanter No:710 Behcetü'l-Esrar Ve Madinül- Envar Fi Menakibi, Arka İç Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 72 Örnek No: 33, Envanter No:619 Miracü'd Diyare Fi Şerhi'l – Hidaye, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 73 Örnek No: 33, Envanter No:619 Miracü'd Diyare Fi Şerhi'l – Hidaye, Arka İç Kapak

Fotoğraf No: 74 Örnek No: 34, Envanter No:7 Kur'an-I Kerim (Tercüme-i Lugatit Farisiyye), Arka Dış kapak

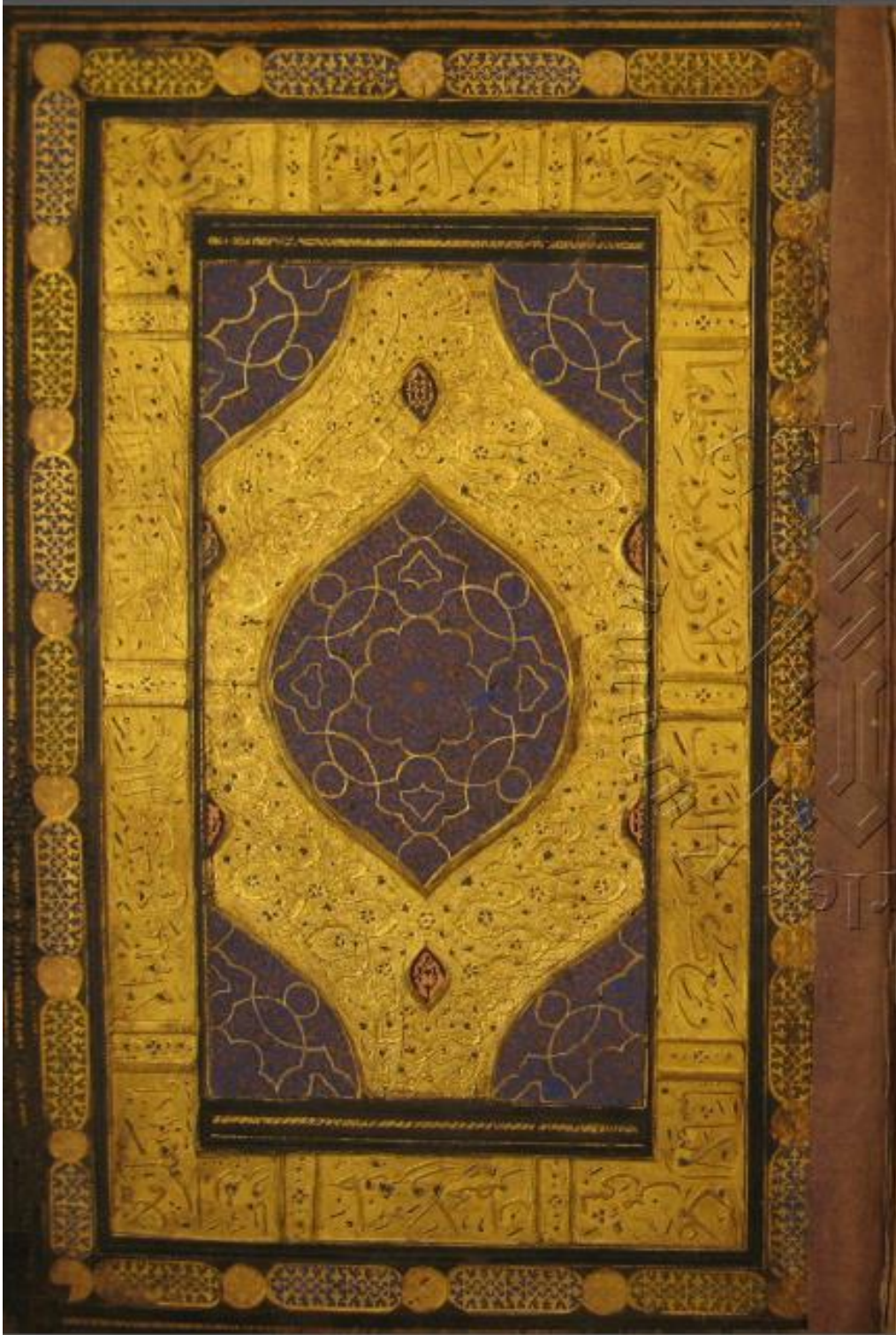
Fotoğraf No: 76 Örnek No: 35, Envanter No:5 Kur'an-I Kerim, Arka Dış Kapak

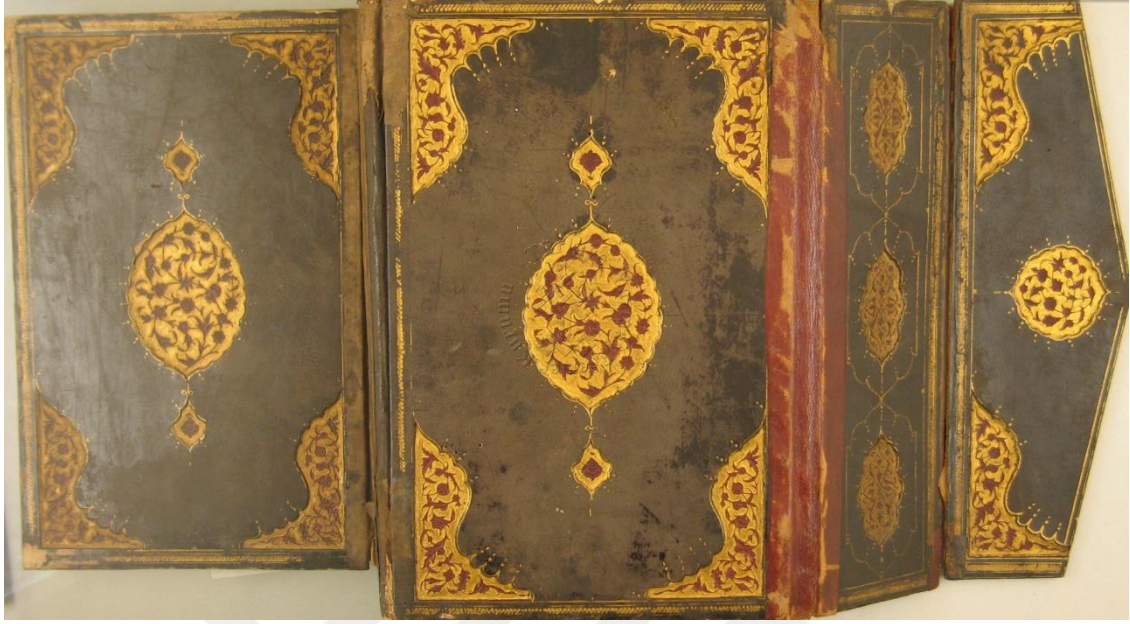
Fotoğraf No: 77 Örnek No: 35, Envanter No:5 Kur'an-I Kerim, Arka Ön İç Kapak

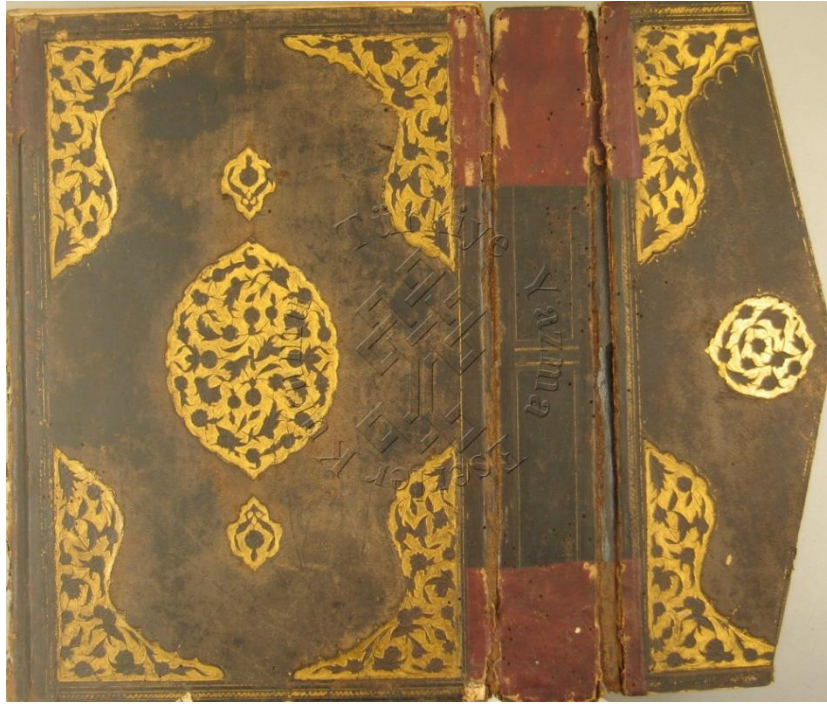
Fotoğraf No: 78 Örnek No: 36, Envanter No:8 Kur'an-I Kerim, Ön Dış Kapak

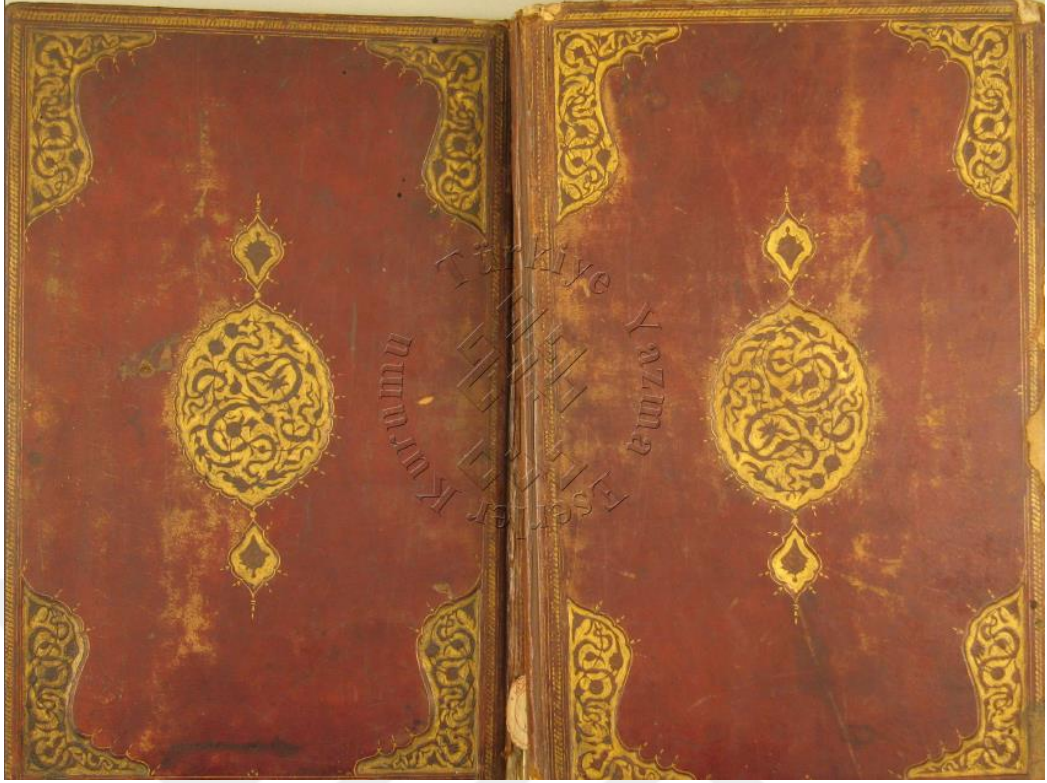
Fotoğraf No: 79 Örnek No: 36, Envanter No:8 Kur'an-I Kerim, Ön İç Kapak

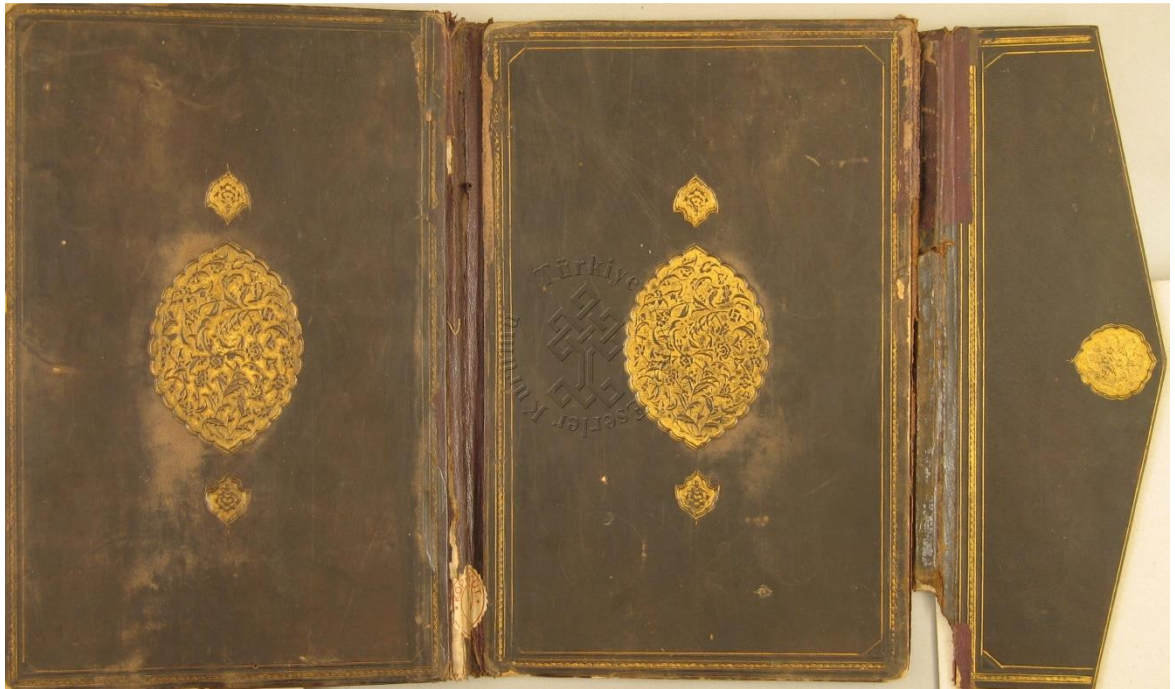
Fotoğraf No: 80 Örnek No: 37, Envanter No:276 Camiu'l-Usul Fi Ehadisi'r-Resul, Dış Kapaklar ve Miklep

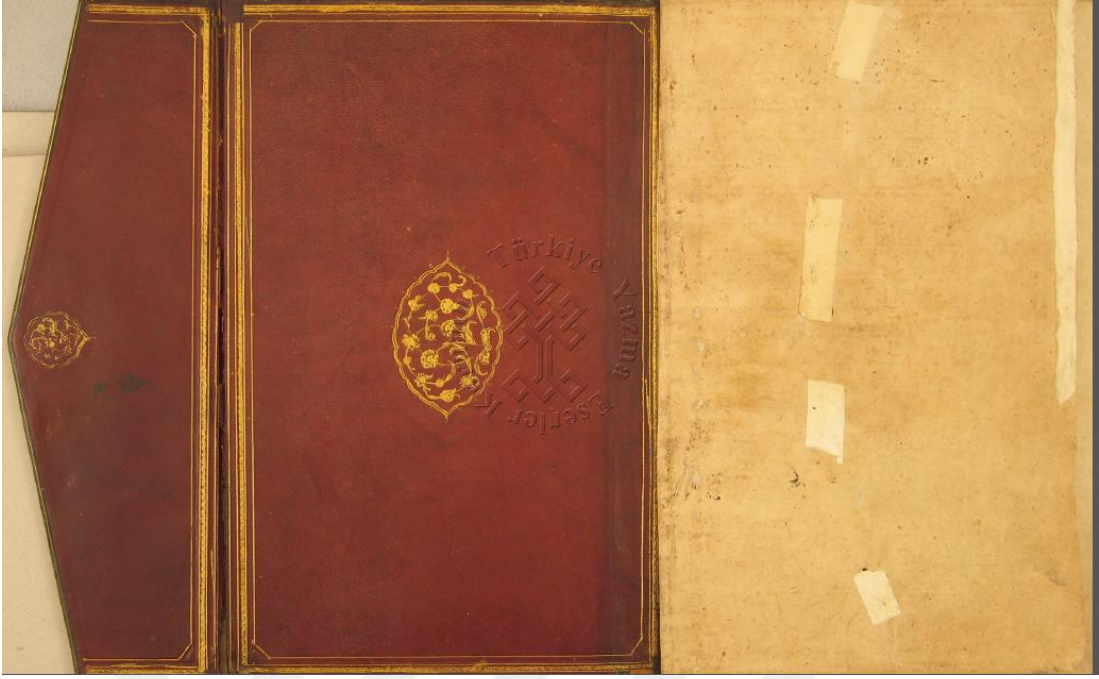
Fotoğraf No: 81 Örnek No: 38, Envanter No:147 Garaibü'l Furkan Ve Regaibü'l-Kur'an, Dış Kapak ve Miklep

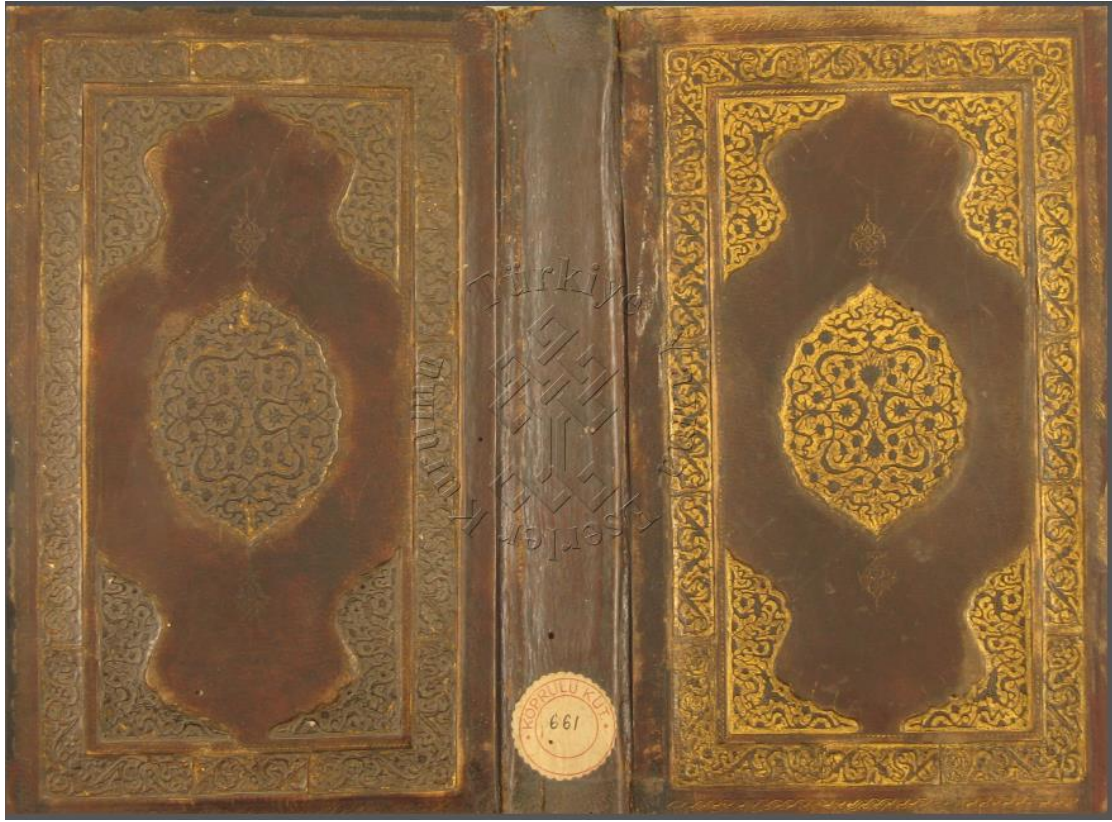
Fotoğraf No: 82 Örnek No: 39, Envanter No:657 El-Mizanü'l-Müdhile İr-Cem'i Akvali'l-Eimme El-Mücdehidin, Dış Kapaklar

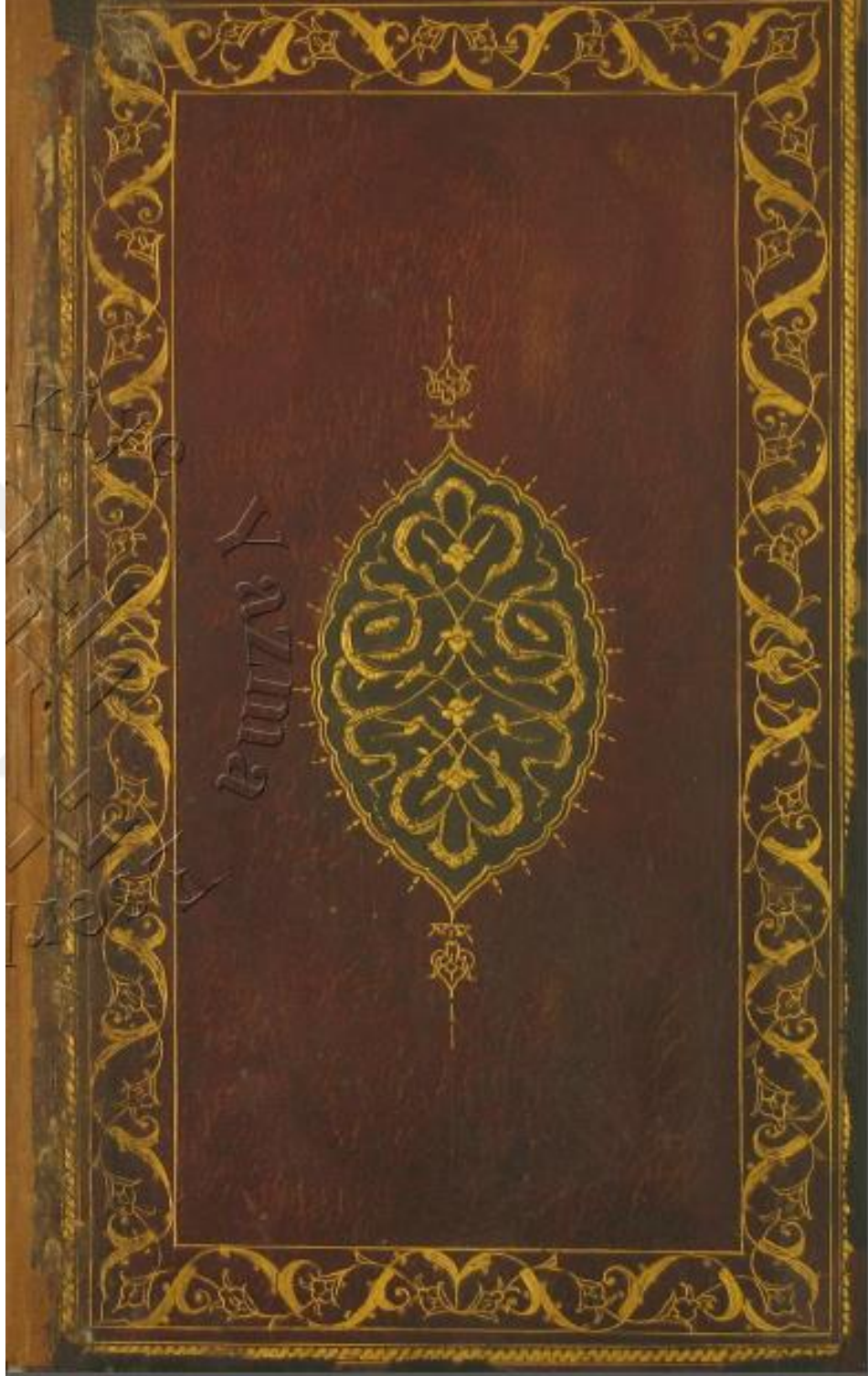
Fotoğraf No: 83 Örnek No: 40, Envanter No:926 Ed-Durrü'l-Munazzam Fı's-Sırrıt-Azam, Dış Kapaklar ve Miklep

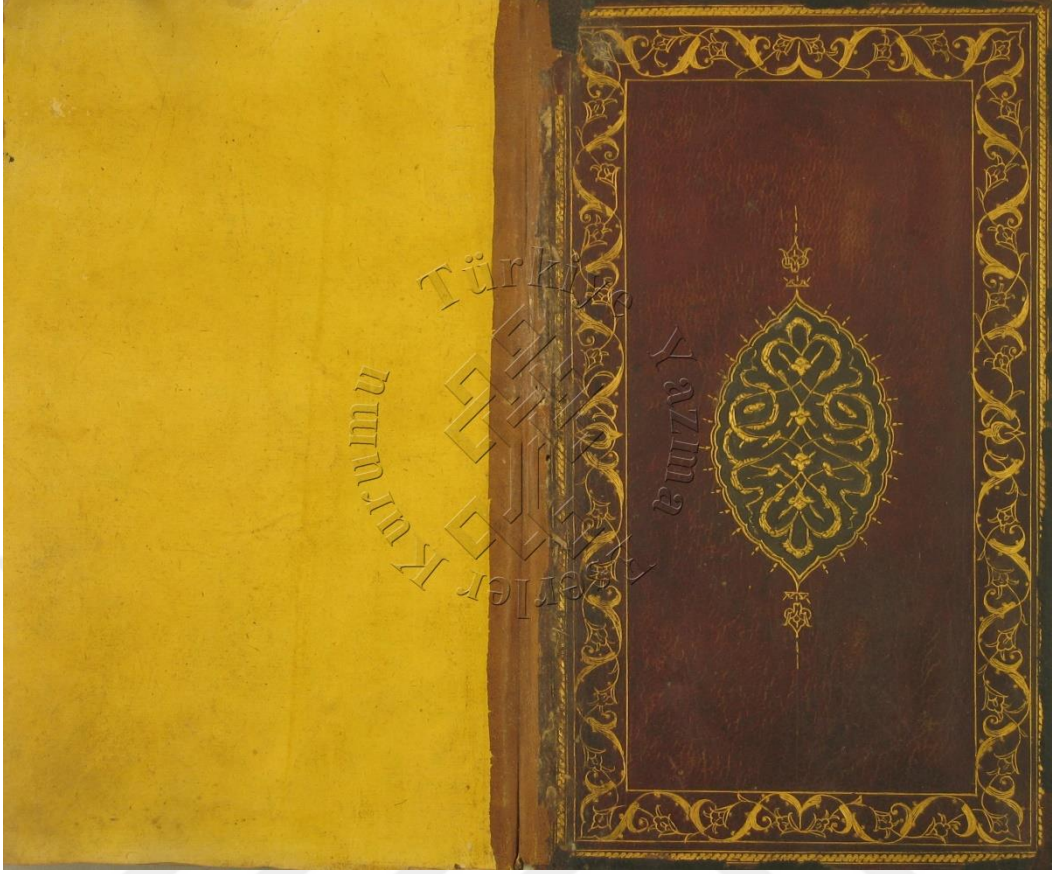
Fotoğraf No: 84 Örnek No: 40, Envanter No:926 Ed-Durrü'l-Munazzam Fı's-Sırrıt-Azam, Arka İç Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 85 Örnek No: 41, Envanter No:661 El- Hidaye Fi Furui'l-Hanefiyye, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 86 Örnek No: 41, Envanter No:661 El- Hidaye Fi Furui'l-Hanefiyye, İç Kapak

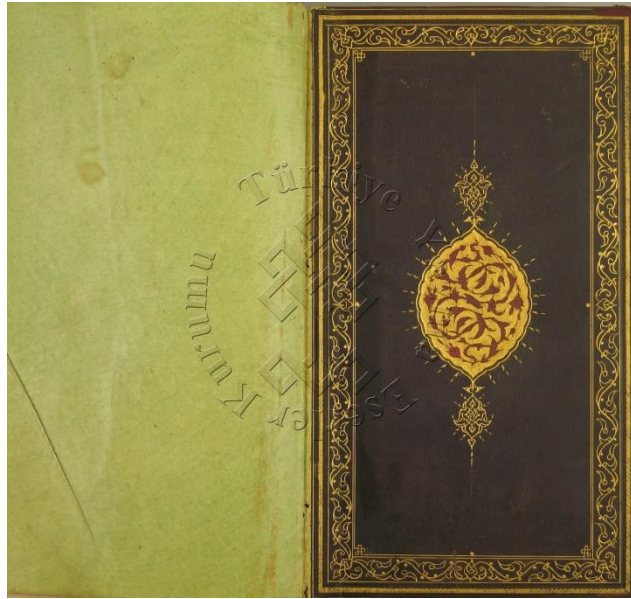
Fotoğraf No: 87 Örnek No: 41, Envanter No:661 El- Hidaye Fi Furui'l-Hanefiyye, İç Kapak

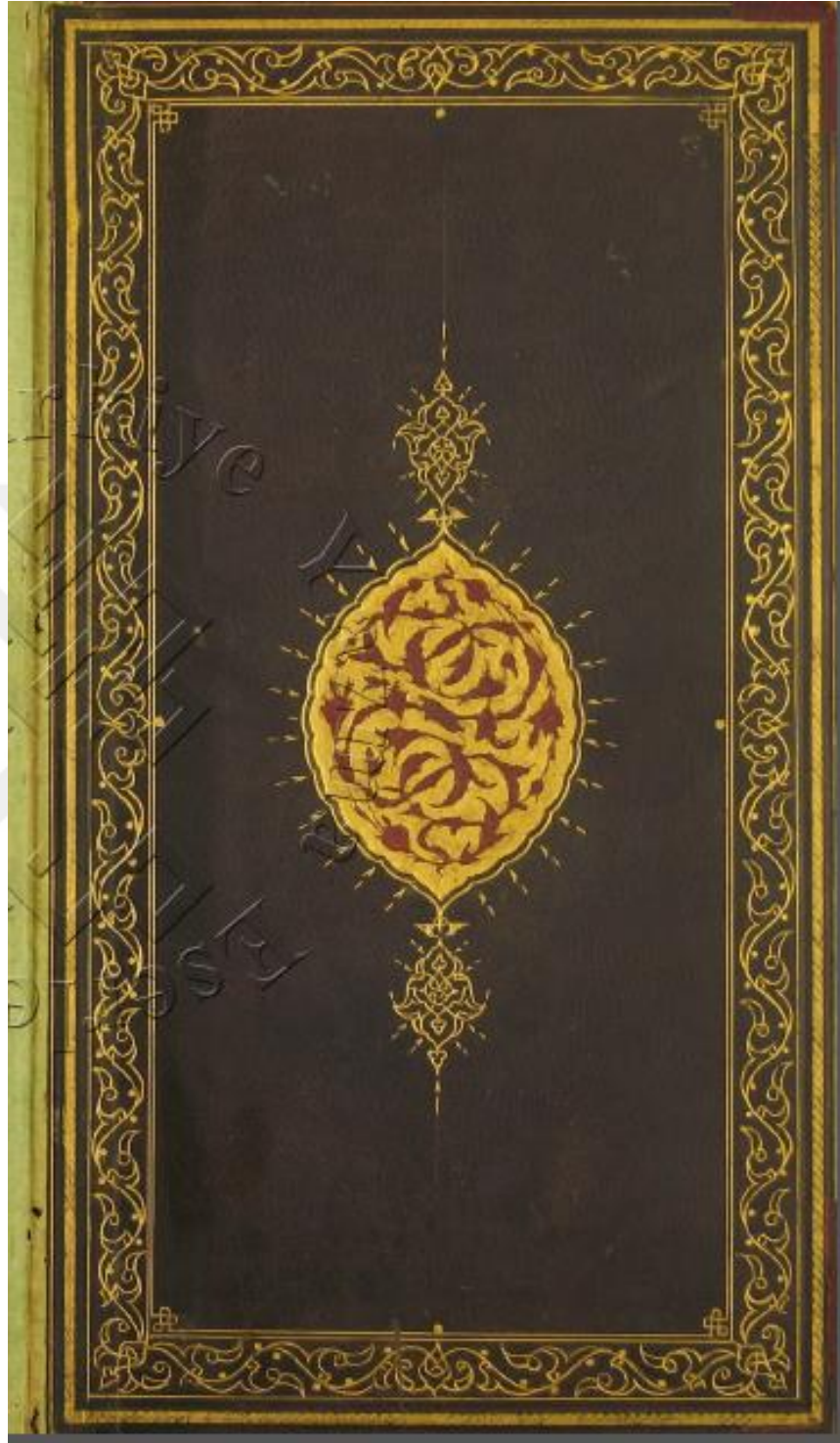
Fotoğraf No: 88 Örnek No: 42, Envanter No:75 Envaru't-Tenzil Ve Esrarü't-Tevil, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 89 Örnek No: 43, Envanter No:71 İrşadu'l-Aklı's-Selam İla Mezayet-Kıtabı'l Kerim, Dış Kapaklar

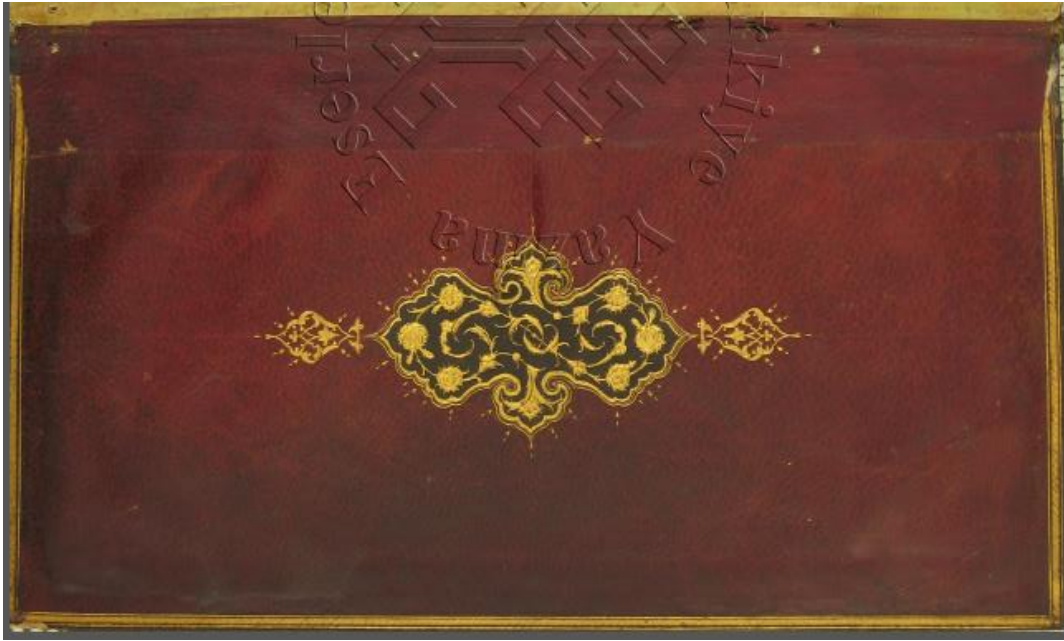
Fotoğraf No: 90 Örnek No: 43, Envanter No:71 İrşadu'l-Aklı's-Selam İla Mezayet-Kıtabı'l Kerim, İç Kapak

Fotoğraf No: 91 Örnek No: 43, Envanter No:71 İrşadu'l-Aklı's-Selam İla Mezayet-Kıtabı'l Kerim, İç Kapak Detay

Fotoğraf No: 92 Örnek No: 44, Envanter No:77 Envarut-Tenzil Ve Esrarul-Tevil, Dış Kapaklar

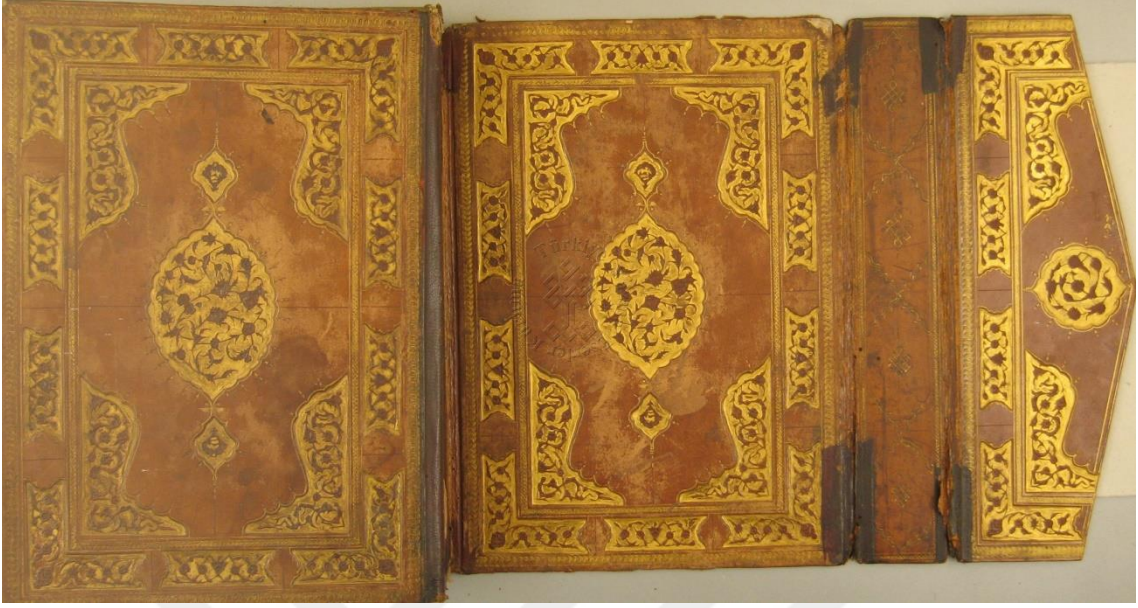
Fotoğraf No: 93 Örnek No: 44, Envanter No:77 Envarut-Tenzil Ve Esrarul-Tevil, İç Kapak

Fotoğraf No: 94 Örnek No: 44, Envanter No:77 Envarut-Tenzil Ve Esrarul-Tevil, İç Kapak Şemse Detayı

Fotoğraf No: 95 Örnek No: 45, Envanter No:170 İnyetü'l-Kadi ve Kifayetü'r-Radi Haşiye Ala Envari't-Tenzi, Dış Kapaklar ve Miklep

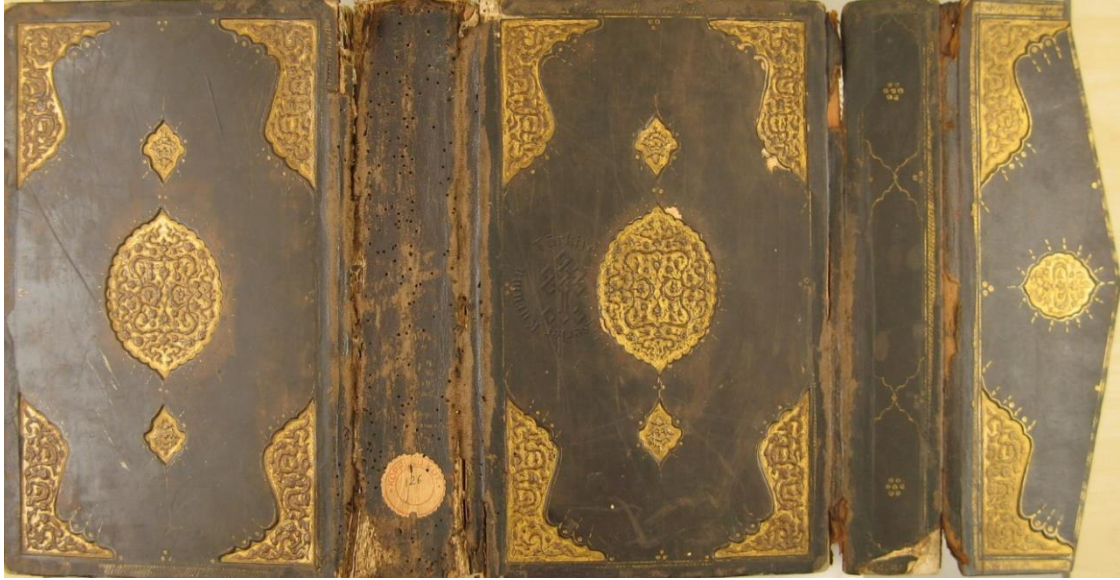
**Fotoğraf No: 96 Örnek No: 46, Envanter No:167 İnyetü'l-Kadi Ve Kifayetu'r-Radi
Haşiyeye Ala Envari't Tenzil, Dış Kapaklar ve Miklep**

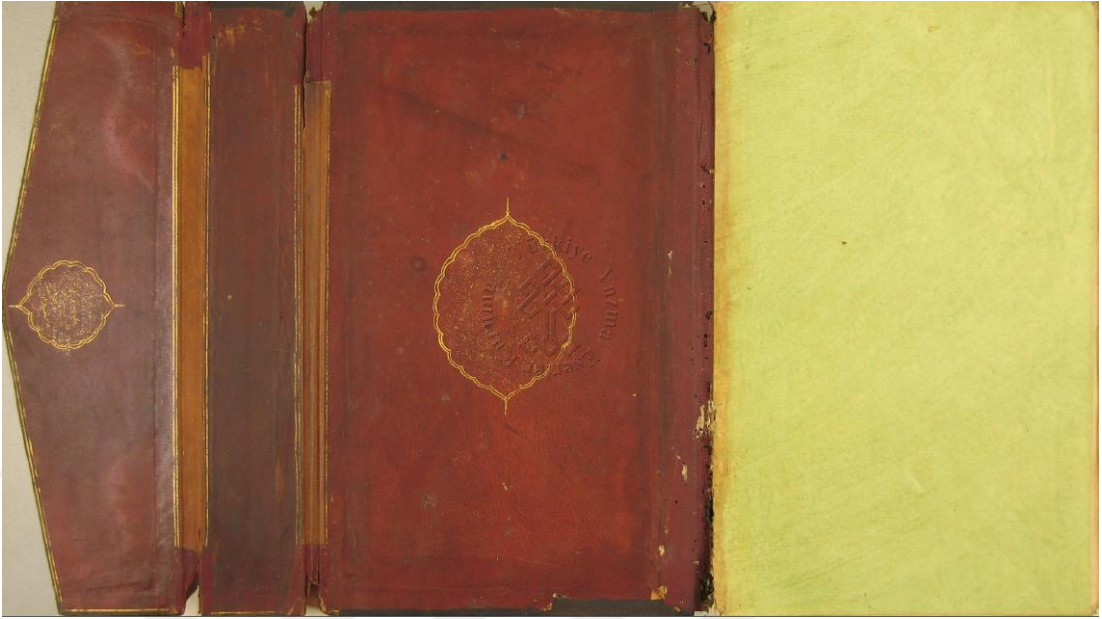
Fotoğraf No: 97 Örnek No: 47, Envanter No:683 En Nevazil Fi't-Fetava, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 98 Örnek No: 48, Envanter No:841 Serhu'l-Mevakif Li'l-İci, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 99 Örnek No: 49, Envanter No:126 El-Keşşaf An Hakaiki't-Tenzil, Dış Kapaklar ve Miklep

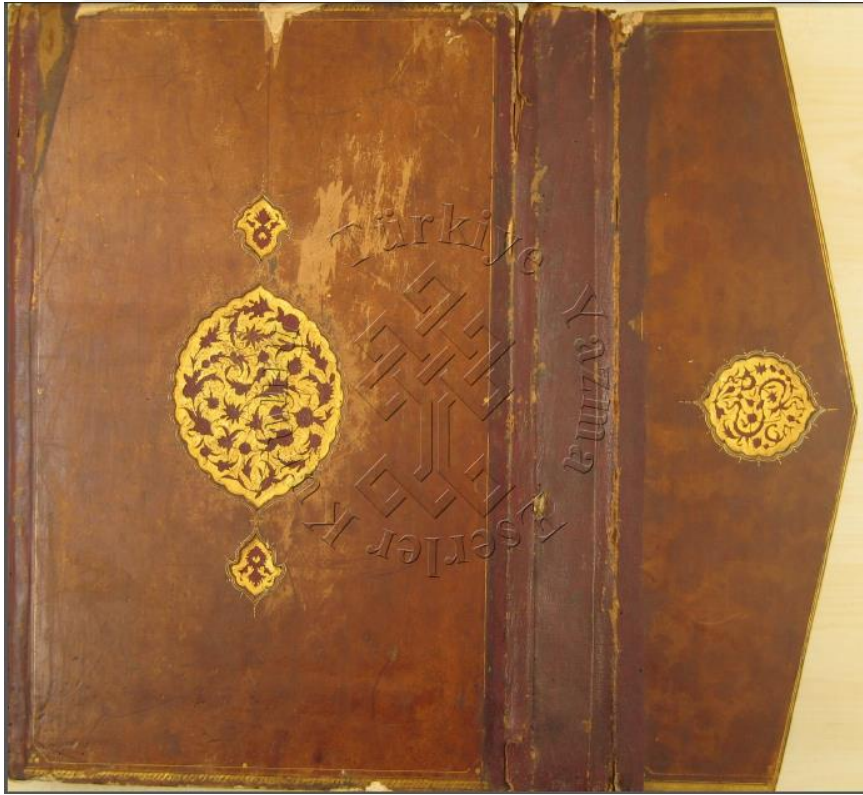
Fotoğraf No: 100 Örnek No: 49, Envanter No:126 El-Keşşaf An Hakaiki't-Tenzil, Arka İç Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 101 Örnek No: 50, Envanter No:636 İddetu Ashabi'l-Bidave Ve'n Nihave Fi Tecridi Mesailit-Hiday, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 102 Örnek No: 51, Envanter No:157 El-Fevaidü'l-Behiyye Haşiye Alaenvari't-Tenzil Li'l-Beydavi, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 103 Örnek No: 52, Envanter No:85 Camiu'l-Beyan An Te'vili'l-Kur'an, Arka Dış Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 104 Örnek No: 52, Envanter No:85 Camiu'l-Beyan An Te'vili'l-Kur'an, Arka İç Kapak ve Miklep

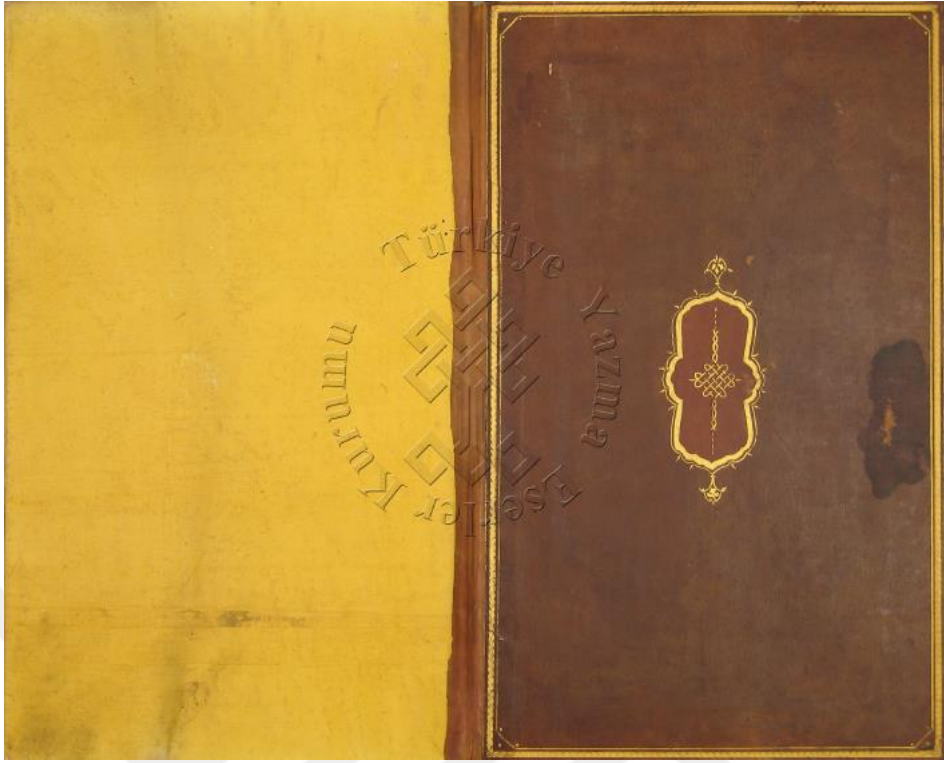
Fotoğraf No: 105 Örnek No: 53, Envanter No:179 Haşiyeye Ala Envari't Te'vil, Dış Kapaklar

Fotoğraf No: 106 Örnek No: 54, Envanter No:481 Et-Tavdih Fi Halli Gavamidi't-Tenkîh, Dış Kapaklar ve Miklep

Fotoğraf No: 107 Örnek No: 55, Envanter No:55 El-Lubab An Ulumi'l-Katab, Dış Kapak

Fotoğraf No: 108 Örnek No: 55, Envanter No:55 El-Lubab An Ulumi'l-Katab, Arka İç Kapak

Fotoğraf No: 109 Örnek No: 56, Envanter No:119 Mefatihü'l-Gayb Fi Tefsiriâ'l-Kurâ'aniâ'l, Arka Dış Kapak ve Miklep

Fotoğraf No: 110 Örnek No: 56, Envanter No:119 Mefatihü'l-Gayb Fi Tefsiriâ'l-Kurâ'aniâ'l-Azim, Arka İç Kapak Ve Miklep

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZGEÇMİŞ

19 Ocak 1993 yılında Konya iline bağlı Karatay ilçesinde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Konya Uluırmak İlköğretim Okulunda tamamladı. (2006) Lise öğrenimi Karatay Konya Anadolu İmam Hatip Lisesinde tamamladıktan (2011) sonra Konya Selçuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümüne başladı. 2016 yılında mezun olan Hatice Gül Coşar aynı yıl Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi bölümünde lisansüstü eğitimine başladı. 2019 yılında Dr. Öğr. Üyesi Hacer Kara'nın danışmanlığında yaptığı "İstanbul Köprülü Kütüphanesi Fazıl Ahmet Paşa Koleksiyonu'nda Bulunan Osmanlı Dönemi Ciltleri" adlı Yüksek Lisans Tezini tamamladı.

Hatice Gül Coşar
htc.csr001@gmail.com

